

Deborah Lawrenson
Kuća vjetra i sjene
Naslov izvornika: The Lantern

"Često bih zastao pred tim divljim vrtom. Bio je u najtišem prijevoju brda... Posvuda se njihala divlja griva šipražja te lebdio snažan miris neprijateljske zemlje koja je imala svoj život i bila samostalna poput zvijeri s okrutnim zubima."

JEAN GIONO

"Nemojmo stvarati izmišljena čudovišta kada znate da ćemo sresti mnogo stvarnih."

OLIVER GOLDSMITH

PROLOG

Neki mirisi zabljesnu, a onda brzo nestanu, poput uzavrele privlačnosti citrusa ili oštrem note metvice. Neki potječu iz manje rijetkih izvora poput neobičnog pjeva sirena koje zovu s ljubica skrivenih u šumarku ili irisa nakon proljetne kiše. Neki mirisi oslobađaju nalete poluzaboravljenih sjećanja. A onda opet, postoje i mirisi koji kao da odaju istinu o ljudima i mjestima koje nikad niste zaboravili; mirisi zbog kojih vrijeme stoji.

Za mene je to *Lavande de Nuit*, Marthin parfem. Iza prvog naleta arome heliotropa i vanilije, nakon što se krenu uzdizati note badema i glova, nadiru pogledi i zvukovi, okusi i osjećaji koji se odmataju jedan za drugim: polja lavande, keksi posipani šećerom, divlje cvijeće u travi, naricaljka vjetra u krošnjama, grozdovi maslina koje se bljeskaju srebrnim sjajem, crni orasi koji trunu po vlažnom jesenskom tlu, slatki miris tajni koje mirišu po mošusu.

Taj je parfem ključ mog života. Kada ga pomirišem, opet mi je deset godina, ležim u travi u Les Genevriersu, za jednog od onih ranoproljetnih dana kada prvi veliki južni vjetrovi zagrijavaju zemlju, a zrak počinje bujati obećanjima. Dvadeset mi je godina, zabacujem dugu kosu i hodam po vjetru do ljubavnika. Trideset mi je, četrdeset, pedeset. Šezdeset, i prestrašena sam...

Kako me miris može prestrašiti?

PRVI DIO

PRVO POGLAVLJE

Stijene imaju crvenkasti sjaj nad morem, žar topline toga dana ispod našeg balkona u hotelu Marie.

Ovdje na južnom rubu zemlje, izvan dometa maestrala, predvečerje je gotovo tekuće: teško i tiho. Kada smo tek stigli, bilo je nemoguće spavati zbog zaglušujuće sparine; noć nas je prekrivala poput poklopca grobnice. Sada spavam samo nekoliko sati, sanjam o svemu što smo ostavili iza sebe: zaselak na suncem oprženom brdu, kamenje koje se odronjavalo, drveće koje je šaputalo oko dvorišta; život koji smo željeli. Zatim se, preplašena, ponovno budim, i sjećam se.

Dok vam se to ne dogodi, ne znate kakav je osjećaj ostati s muškarcem koji je učinio nešto strašno. Ne znati je li se najgore već dogodilo ili će tek doći; tako jako željeti opet mu vjerovati.

Ne možemo napustiti Francusku pa smo, budući da nemamo bolje mjesto na koje možemo otići, i dalje ovdje. Ljeto je bilo na vrhuncu kada smo se doselili. Na treptajućim svjetlima ulaštene su bijele jahte urezivale dijamantne oblike kao da su na igralištu boje tinte dok su se tijela pržila na medenosmeđem pijesku. *Jazz* festivali su jadikovali i nestajali duž obale. Dani su nam prolazili bez imena i broja.

Nakon što su sezonske posvuduše otplovile na sljedeća događanja, na pomodnije mjesto za rujan ili natrag na posao koji im je omogućio ove sunčane tjedne, mi smo ostali. Pronašli smo kratkoročni kompromis u ovoj nekoć ponosnoj vili u stilu Belle Epoque izgrađenoj na stjenovitom izdanku oko rta u zaljevu kod Cassisa. Gđa Jozan prestala nas je ispitivati hoćemo li ostati još tjedan dana u njezinu izbljedjelom pansionu. Zapravo, hoćemo. Nema sumnje da će nam svojim pragmatičnim načinom reći kada naša prisutnost više ne bude prihvatljiva.

Večerali smo u kafiću na plaži. Nitko ne zna koliko će još biti otvoren. Posljednjih nekoliko noći bili smo jedini gosti.

Jedva da smo progovorili riječ dok smo pili vino i bockali masline. Osim

uljudnih odgovora konobaru, svaki je razgovor bio suvišan.

Dom se doista trudi. "Jesi li šetala danas?"

"Uvijek šećem."

"Kamo si išla?"

"U brda."

U šetnje idem ujutro, iako se ponekad ne vraćam do popodneva.

Rano idemo u krevet, a zatim posjećujemo mjesta iz snova; mjesta koja nisu onakva kakva su u zbilji. Jutros sam, u plićaku polusvijesti, bila u kupolastom plasteniku, bio je to duh za sebe: staklo je bilo zamagljeno od starosti; ostala su okna bila razbijena, bljeskala su se spremna otpasti; željezarija je bila iskrivljena i nagrižena hrđom. Takvo zdanje ne postoji u Les Genevriersu, ali ja sam ipak bila tamo.

U snu je staklo glasno pucalo nad mojom glavom dok sam stojeći popravljala savijene željezne police, bila sam sve frustriranija jer iznova i iznova nisam uspijevala izravnati hrđavi metal. Kroz razbijeno staklo vidjeli su se nabori brda, uvijek u pozadini, baš kao u životu.

Preko dana pokušavam ne misliti na kuću i vrt i brdoviti krajolik koji smo ostavili, što je, naravno, osiguranje da mi se mozak mora potajno nositi s tim mislima. Međutim, pokušavanje ne znači nužno uspjeh. Ima dana kada ne mogu misliti ni na što drugo osim na ono što smo izgubili. Kao da je bilo u nekoj drugoj zemlji, a ne nekoliko sati vožnje prema sjeveru od mjesta gdje smo sada.

Les Genevriers. Ime posjeda zavarava, jer je na njemu samo jedna smreka niskog rasta, teško da je dovoljno plemenita da bi zajamčila takvo prepoznavanje. Vjerojatno i ona ima svoju priču. Ima toliko mnogo priča o tom mjestu.

Gore u selu, deset minuta penjanja po drvenoj stazi uz brdo, svi stanovnici imaju svoje priče - povijesti - o Les Genevriersu; o pošti, baru, kafiću, mjesnom domu. Šaputanja u krošnjama na njegovu tlu bila su njihova glazba iz djetinjstva, čarobno šuškanje koje kao da je hladilo i najtoplije popodne. Podrum je nekoć bio poznat po svom *vin de noix*, slatkom vinu od oraha. Potom je godinama bio zatvoren, snivao je poput

vilinskog dvorca u brdima, i bio plijen zabranjenim istraživanjima dok su pravne rasprave o vlasništvu bješnjele u uredima javnih bilježnika u Avignonu. Lokalni kupci su uzimali, strani ponuđači dolazili, pogledali i odlazili.

Les Genevriers je više od kuće; to je seoska kuća s malim spojenim štagljem u zatvorenom dvorištu, niz radničkih koliba, mala zasebna kamena koliba nasuprot stazi te razne male sporedne zgrade: službena namjena joj je *un hameau*, zaselak.

"Ima zaista posebnu atmosferu", agent nam je rekao tog svibanjskog jutra kada smo je prvi put vidjeli.

Živice od ružmarina bile su pune iglica i jetkih cvjetova. U daljini, promenada čempresa, uvod u polje lavande. A iza svakog se pogleda uzdizala dominantna tema: nabrana plava brda Grand Luberon.

"U zemlji ima izvora."

To je imalo smisla. Tri velike platane rasle su uz ulazna vrata glavne kuće, svjedoci vode koju nismo vidjeli; ne bi narasle tako visoke i snažne da nije nje.

Dom me uhvatio za ruku.

Oboje smo zamišljali iste prizore u kojima bi se naš život iz snova događao na šljunčanim stazama koje vode pod sjenovite hrastove, borove i smokve; topiariji i niski kameni zidovi označivali su hladovine s pogledom na prostranu dolinu ili na selo okrunjeno srednjovjekovnim dvorcem na vrhu brda. Stolovi i stolice za kojima bismo čitali ili pijuckali hladna pića, ili nudili jedno drugome isječke svojih prijašnjih života dok bismo tonuli u stanje potpunog zadovoljstva. "Što mislite?" upitao je agent. Dom me pogledao s krivnjom. "Nisam siguran", slagao je.

DRUGO POGLAVLJE

Benedicte plovi kroz prostorije na nižim katovima u prašini uzvišenih mirisa: mrvice lavande koje se drže u kutovima ladica; iverje borova namještaja; Čada davno ugaslih vatri; i sadašnjih: duboka aroma mahovine iz vlage koja se skuplja u oblacima iznad poda popločenog uzorkom ruža; oštri bijeli mirisi kasnoproletnog cvijeća izvana.

Ovi posjetitelji su novi. Sigurna je da ih nikad prije nije vidjela, iako zatvara oči i pokušava smireno misliti, brojiti udisaje, usporava unos zraka, pretražuje sjećanja da bude sigurna. Kada otvori oči, i dalje su tamo.

Neobično je što joj zure ravno u lice, jednako kao što usredotočeno gledaju oko nje u kutove soba, napukle stropove, pukotine u zidovima, ali zapravo ne primjećuju njezinu prisutnost. Sve je tiho, osim kuckanja katalpe u dvorištu i pucketanja ponovno otvorenih roleta koje puštaju pomičnu zraku svjetlosti u sobu.

Još ću malo sjediti, misli Benedicte. Gledati što će sljedeće učiniti.

Diši. Duboko diši.

TREĆE POGLAVLJE

Imanje nas je odmah privuklo. Zapravo, nije to bila ljubav na prvi pogled, ništa tako burno; više je to bilo duboka, obećavajuća i mirna luka, kao da nas je čekala, kao i mi nju. Bilo nam je poznato, jednako kao onaj osjećaj kada smo se Dom i ja prvi put sreli: nepažnja utišana trenutnom empatijom, okružena ljepotom.

Upoznati Doma bila je najnevjerojatnija stvar koja mi se dogodila. Klasična burna romansa. Tako se brzo odlučiti početi život s njim bila je najizazovnija i najbrzopletija odluka koja mi je uljepšala život. Prijatelji i obitelj pitali su se jesam li izgubila glavu. Naravno da jesam. Glavu, srce, pamet i tijelo. Željela sam ga, a začudo, i on mene.

Dom i ja upoznali smo se u labirintu.

Bilo je to na obalama Ženevskog jezera. Vidjela sam fotografiju dvorca u Yvoireu dok sam listala časopis u kafiću tog subotnjeg jutra. Ako je popratni opis bio čaroban, ime labirinta u vrtu bilo je neodoljivo. Zvao se Labirint pet osjetila.

Prema riječima konobarice, bio je udaljen samo dvadeset minuta od grada s druge strane granice u Francuskoj. No nije bilo teško otići taksijem, pa čak ni autobusom. Nisam ništa radila cijeli vikend, odsjek sam u jednom od ženevskih bezličnih hotela u središtu grada, svaki me tren budila prometna buka, već sam se dosađivala od pomisli na još dosadnih sastanaka u ponedjeljak ujutro.

Tako sam otišla.

Bilo je to pitoreskno malo mjesto. Zlatni izdanci izlazili su iz uskih ulica, hvatali su zimsko sunce. Činilo se kako dvorac, iznenađujuće malen i jednostavan, izvire iz samog jezera.

Veselo sam sama tumarala, labirint me nije zabrinjavao, ali nikad nisam bila sigurnija da sam negdje u životu pogrešno skrenula. U svojoj takozvanoj karijeri imala sam dosadan period koji je kao takav odražavao moja vlastita ograničenja; bio je to jedan od razloga zašto sam prihvatila posao koji me doveo u Švicarsku. A što se tiče bilo kakvog

društvenog života, činilo se kao da se plima povukla i ostavila samo bore i manje olupine da ih pokazuje iz zabave.

Zatim se sve promijenilo.

Tamo, u živom samostanu izrastao u grabu, na zraku s bogatim mirisom nasada lovora, stajao je Dom.

"Čini se da sam izgubljen", rekao je.

Govorio je francuski, no nedvojeno je bio Britanac. Odao ga je naglasak, naravno, no u tim uvjetima moglo se očekivati da Britanac kaže tako nešto.

"A Vi?" upitao je, pa smo se oboje nasmijali jer labirint znakovitog imena nije bio ništa složeniji od nekoliko niskih živica koje su povezivale vrtove.

Lice mu je bilo preplanulo, a u medvjede smeđoj kosi imao je zlatne i crvene pramenove. Lijep osmijeh, oči su mu bile skrivene iza sunčanih naočala. Visok, ali ne gorostasan.

Počeli smo razgovarati o nedosljednim besmislicama o labirintima, a zatim smo, u početku neprimjetno, krenuli u istom smjeru sve dok nismo zajedno hodali po istom putu. Kroz Vrt zvuka gdje smo, začudo, razgovarali o Debussyju; kroz Vrt mirisa gdje je hladni zrak zbog narcisa bio britak poput proljeća; pa kroz Vrt boje i dodira, gdje smo raspravljali o sinesteziji te se dogovorili da je petak narančast, gladak i svjetlucač. Zastali smo u Vrtu okusa.

"Trebao bi biti pun jestivih biljaka", pročitao je s letka.

Pogledali smo uokolo u iščekivanju. Bila je veljača, mjesec baš nije bio dobar za vrtne usjeve.

"Mogao bi probati onaj ukrasni kupus", rekla sam.

"Primamljivo - ali, ne hvala."

Tako smo nastavili sa šetnjom, iz vrtova dvorca dospjeli smo u mračan i topao kafić gdje smo popili kavu i pojeli kolač. Popili smo još kave. I dalje smo razgovarali. Bilo je tako lako. Bio je to razgovor koji se nastavljao i nadovezivao i koji nas je vezao dok su sati postajali dani, a dani mjeseci.

Tog dana na jezeru mogla sam skrenuti na neku drugu stazu u labirintu i nikad ga ne bih upoznala. Mogla sam ići taksijem umjesto autobusom, stići jedan sat ranije i mimoići se s njim. Mogla sam ne pristati otići na one dodatne sastanke u ponedjeljak i provesti vikend sama u Ženevi.

Ali ne može se tako razmišljati. Što je, tu je. Ili idi dalje, ili prihvati.

Skijao je s prijateljima, ali je odlučio odustati nekoliko dana ranije dok je još u prednosti. Zima je bila neobično topla i sunčana, a snijeg se rano pretvorio u blatnjavu bljuzgu.

"Zar nisi želio ostati zbog društva, uživati ostatak odmora s prijateljima?" upitala sam ga na toj prvoj kavi. Sada kada je skinuo sunčane naočale mogla sam primijetiti da je stariji nego što sam mislila, dosta stariji od mene. Niska lampa na stolu obasjala mu je oči pa sam mogla vidjeti da su sivozelene. Divne oči, jako pametne. I pomalo vragolaste.

"Zapravo, meni odmor nije isto što i njima."

"Kako to?"

"Nemam posao kao oni. Barem ne posao kojem se mogu vratiti. Cijeli dan sjediti i piti i gledati kako se snijeg topi nije mi isto olakšanje kao njima."

"Razumijem", rekla sam, iako nisam razumjela.

Odsjekao je očito pitanje. "Radije bih slušao glazbu. A ti - što voliš raditi najviše od svega?"

"Volim čitati."

"Kakvo štivo?"

Ponekad možeš razabrati sve što trebaš znati o osobi samo prema načinu na koji postavi pitanje: iz pristojnosti ili s iskrenom znatiželjom označivši detaljno razumijevanje svega što bi moglo otkriti - od bogatog unutarnjeg života do točke kompatibilnosti među strancima. Također je bilo teško dati odgovor na to pitanje, jednostavnost mu je bila smrtonosna poput tanke oštrice.

"Sve što me tjera na razmišljanje, sanjarenje i stvaranje veza", konačno sam progovorila nakon što se nadirući nalet stotina misli slio u sklad.

"Modernu beletristiku, neke klasike, biografije, putopise, povremeno poeziju. Lijepo napisane kuharice..."

Promatrala sam mu lice. "Ne pitaj me za omiljenog pisca", brzo sam rekla, nisam se željela prebrzo razočarati. "Ne mogu podnijeti to pitanje. Nikad ne znam kako odgovoriti na njega što ostavlja dojam da uopće ne čitam, ili da mi je ukus uvijek isti, ili da nikad ne otkivam ništa novo, a ništa ne bi moglo biti dalje od istine."

Nasmiješio se. "Primljeno na znanje. Samo ako me ne pitaš za naslov najbolje knjige koju sam pročitao u posljednje vrijeme."

I opet je bila tamo, ta uгода među nama.

"Nikad", rekla sam. "Oko toga mogu tako dugo oklijevati jer pokušavam pronaći odgovor za onoga tko pita, smisliti nešto za što sam sigurna da je savršeno, da mi se jezik sveže u čvor..."

Oboje smo se nasmijali, a ja sam osjetila kako ukočenost u meni popušta prvi put nakon mnogo godina.

"Ja sam Amerikanac", rekao je kad sam ga upitala.

"Ne zvučiš tako. Ne mogu ti odrediti naglasak, ali nikad ne bih rekla da si Amerikanac."

"Ja sam neka vrsta mješanke." Malo sam uljepšala.

"A to znači?"

"Tata mi je iz New Yorka. Majka kaže da je iz Sussexa, ali njezin je tata Francuz. Upoznali su se, a zatim i vjenčali u Parizu. U Francuskoj sam išla u školu, a u Americi na koledž, no već godinama živim u Londonu."

"Sada živiš u Londonu ili ovdje?"

"U Londonu. Ovdje sam poslom na nekoliko dana."

"čime se baviš?" upitao me.

"Prevoditeljica sam."

Nije rekao: "Riječi, opet", ili neki drugi trivijalni komentar.

"Kakva vrsta prevođenja?"

"Vrlo obična. Uglavnom komercijala - oglašavanje i promotivni leci, ugovori."

Bilo je teško odoljeti da mu ne ispričam kako me zamarala dosada svega

toga, lažne pretpostavke o poželjnosti proizvoda, ružnoća urbanog života, uzavrelo komešanje u podzemnoj željeznici, tiskanje usredotočene gužve bijelih lica, prljavština, sirene koje odjekuju po noći. Gotovo i jesam, a onda sam se zaustavila, nisam željela zvučati negativno ili čangrizavo, oboje sam prečesto osjetila kao utjehu kada me preplavio grad. Otišla sam s koledža prije samo nekoliko godina, a već sam se osjećala kao da sam pogrešno skrenula i zarobila se.

Je li osjetio dio toga u mom glasu? "A da ne prevodiš?"

"Da ne moram raditi, misliš?" upitala sam ga i podsjetila da slijedi objašnjenje.

"Da možeš svaki dan raditi što god poželiš."

"Osim čitanja, naravno. Voljela bih prevoditi knjige kada bih dobila posao. Ima sjajnih francuskih pisaca, kao što su Pierre Magnan i Chloe Delaume, koji se ne prevode često na engleski. Rado bih se i sama okušala, i na svoj ih način dostojno prevela."

"Djelomično pretvorila knjige u svoje?"

"Pa, tako što ne možeš napraviti jer uvijek moraš biti vjeran nekome drugome - u detaljima i duhu njihovih djela. Ali na neki način imaš pravo. Možeš biti suptilno inventivan, a radost toga bila bi u postizanju te posebne ravnoteže."

"Ti si onda vjerna osoba?"

"Uvijek. To je važno." Zatim, shvativši što je mislio i kako je to naivno zvučalo, iako je bilo istinito, nasmijala sam se i rekla: "A ti? Pretpostavljam da si oženjen?"

Polako je odmahnuo glavom i gledao me u oči. "Ne."

Nisam uspjela pronaći prikladan odgovor.

"Doći će, to što doista želiš raditi", rekao je i probio iznenadnu neugodu.

"Još si mlada."

"Mogu sanjati."

"Naravno da se može dogoditi."

Sigurno da mi je lice odalo skepticizam koji sam osjetila. "Zašto ne?" upitao me. "Meni se dogodilo."

Dominic piše - glazbu. Nakon koledža on i prijatelj osnovali su geotehnošku tvrtku s jednim kompjutorom i bistrom idejom. Dom je smatrao da bi mu to moglo pružiti nekakvu zaradu dok radi na svojoj glazbi. Idućih dvadeset godina nije puno skladao, ali posao je išao bolje nego što je itko mogao predvidjeti. A nakon što su prodali tvrtku prije silazne putanje smatralo ga se dvostruko sretnim - ili pronicivim, ovisno o gledištu. Mogu se kroz maglu sjetiti kako sam u poslovnoj rubrici čitala o njegovoj tvrtki, iako nije bila tako visoko profilirana, da bih ga mogla povezati s njom. U svakom slučaju, radije bi da mu ljudi znaju ime zbog glazbe, a ne zato što je zaradio brdo novca.

U Les Genevriersu bi satima nestao u svoju sobu za skladanje. Bilješke bi odletjele u dvorište s novoga glasovira koji je kupio u Cavaillonu, slijedila bi izražajna tišina koja je naviještala prijenos zvuka na papir ili kompjutorski ekran, ili unutarnji proces skladanja, ili ponekad i počinak na punašnim jastucima na sofi koju je tamo stavio.

To prvo ljeto, kako su se produbljivali Ijubav i razumijevanje među nama, raslo je i imanje. Naoružani punom šakom srednjovjekovnih ključeva, otkrili smo nove prostorije, skrivene odaje pokazala su se ispod i pokraj prostorija za koje smo mislili da su nam već poznate.

Dograđeni kameni štagalj u dvorištu bio je prvi dar iznenađenja. Kada smo ga napokon uspjeli otključati (podvig koji trgovac nekretninama nije uspio izvesti), uvidjeli smo da je to velika, osvjetljena i dobro raspoređena prostorija s popločenim podom, ožbukanim i oličenim zidovima te golemim kaminom. Dom je odmah znao što je: njegova soba za skladanje.

Ispod te prostorije bila su drvena vrata koja su se rascjepljivala u iverje i kojima se prilazilo iz vrta na nizbrdici. Razbili smo zastarjeli lokot, očekivali smo da ćemo pronaći spremište za alat ili nešto slično. Unutra je bila popločena pretkomora koja je vodila u šuplje romaničke podrumne. U nizu koliba, grubo moderniziranih, a zatim napuštenih, pronašli smo polupodzemne odaje otvorivši prikladan otvor na vratima ormara.

A u tim skrivenim mjestima nalazili su se odbačeni predmeti koje smo smatrali darovima kuće: loša slika spatifiluma, motika, vaza, set kalupa za kolače zguranih duboko u kuhinjski ormar, gumene čizme, željezna krletka, jako zahrđala i s polomljenim vratima.

Domov smijeh odzvanjao je ispod zaobljenih stropova poluotvorenih podruma u niskom prizemlju. U njima smo pronašli stupove i lukove, a pod izbočinama glavne kuće nanose vinskih boca; staklo im je potamnijelo od dugotrajne uporabe. Gore u kuhinji, gdje su elementi domišljato sastavljeni od odbačenih vrata ormara za odjeću i ormarića, čekala su mirisna vina Vacqueyras i slavila naše prostorno uzdizanje, i uzdizanje nas samih.

Vani su nam sjeverni prozori upijali toplo plavetnilo neba, opojne mirise ružmarina i majčine dušice, drevnu prašinu, a mi smo se pogledavali i smiješili. Naš dom - i to kakav!

ČETVRTO POGLAVLJE

Posjetitelji su još ovdje.

Benedicte sjedi i čeka da odu, drži se čvrsto u svojoj stolici, tjera strahote koje će uslijediti ako ne odu. Diše dugo i napreže se da vidi - kroz čvrsto zatvorene oči - dragocjenu dolinu s dugim južnjačkim zastorom od plave planine.

U daljini, na brdima koja se uzdižu na istoku, prvi drhtaji prišivaju Alpe dublje u nebo. Polja su protkana ljubičastom bojom, zauvijek od onogavnog ljeta kada je kosila i saginjala se s drugim djevojkama, ženama i staricama da skupi lavandu za tvornicu parfema.

Zemlja je još više načičkana ovacama. Kažu da svako stado ovaca ima poseban miris polja za ispašu u svojoj vuni, tako da im se podrijetlo može utvrditi prema onome što nos otkrije u zamršenoj, neopranoj vuni: majčina dušica i suhe stijene, blato od žira, padine na kojima mirisno začinsko bilje raste u izobilju, pelud s polja srčike, jame u kojima lišće trune zajedno sa stabljikama lavande koje je nanio vjetar.

Diše polako.

Udiše mirise polja i kamenja ugrijanog na suncu.

Čuje samo zvuk laganog žuborenja potoka koji vjetar stvara u krošnjama.

PETO POGLAVLJE

Prilaz Les Genevriersu širom je otvoren.

Brda Luberon izgledaju poput velikog širokog zastora, padaju u naborima koje su stvorili strmi klanci poput kazališnog zastora iza naše zemlje; sve staze prema jugu koje prolaze imanjem kao da završavaju u rebrastim plavim brdima koja postaju sve dublja kako dan sve više odmiče. Do rane večeri nabore jasno ocrtavaju crne falde, pukotine koje zarobljuju mrak.

Ovo imanje nije zatvoreno. Sve drvene rolete koje se kidaju u iverje širom su otvorene, sve je svijetlo i prozračno. Plavetnilo obavija sve: nebo, brda, udaljene gradove koji se drže drugih brda duž doline ispružene pred nama.

Živeći ondje, budeći se u njemu svakog jutra, osjetila sam kako mi je život - moj pravi život, to jest, život kojem sam se oduvijek nadala - uistinu otpočeo. Na sve moguće zamislive načine, bila sam sretna, ushićena čak. A u biti svega pronašla sam Doma, i on je pronašao mene. Zajedno smo krenuli u novi život.

Zvuči li to nepromišljeno? Znam samo da nikad nisam mislila da bi se to moglo dogoditi meni, ali kada mi se prilika ukazala, zgrabila sam je.

Nakon tog važnog susreta u Yvoireu, vratio se sa mnom u Ženevu pa smo otišli na večeru, satima smo hodali oko tamnog jezera koje je mreškao vjetar, sa svih strana osvjetljenog reklamama za najskuplje satove na svijetu. Doista, bilo je to jedno od onih imena koja su me dovela u Švicarsku.

Privukao me k sebi. Nasuprot svjetlu, činio se poput crnog obrisa bez vidljivih crta lica. Poljubili smo se i nakon prvog dodira njegovih usana, mekih poput pera, znala sam da je poseban.

"Eve..." prošaptao je.

To mi nije pravo ime. Tako me nazvao prvi put toga dugog poslijepodneva osvjetljenog lampama u kafiću pokraj jezera. Voli tvrditi kako sam mu ozbiljno predložila da kuša ukrasni kupus u Vrtnu okusa

dvorca Yvoire. To je bilo njegovo nježno zadirkivanje koje je ostalo.

"Nisi oženjen?" ponovno sam upitala.

"Bio sam", rekao je. "Više nisam."

Isto se ponovilo sljedeće večeri, ništa više od toga, a idući sam se dan vratila u London, završila sam s prevođenjem. Dom se vratio prijateljima u Pariz, a tjedan ili nešto više nakon toga pojavio se u Londonu. Otišli smo u kazalište i u Tate Modern. Pokušala sam ostati hladne glave. I on je. No oboje smo znali.

Tako smo zajedno pošli u Italiju: zrakoplovom u Napulj, zatim hidrokrilcem preko zaljeva na otok Ischia. Četiri dana, tako je trebalo biti. Budući da sam radila kao slobodnjak, uspjela sam žonglirati poslovima. Doći u luku Ischia izvan sezone u proljeće boje limuna bilo je poput stupanja na scenu filmova iz pedesetih. Bezoblična masa visokih kuća sa žbukom šepurila se nad vodom, brujanje skutera Vespa, vika, i sumporne kupke. Dijelili smo postelju s urnebesnim svilenim plahtama boje zlata u hotelu koji je nekoć bio *palazzo*. Ostali smo tjedan dana. Dok nisam upoznala Doma, nikad nisam znala kako je to fizički pronaći savršeni par, biti uzbuđen od pogleda ili samo jednoga tjelesnog kontakta u prolazu. Bilo mi je to otkriće.

A bio je i on, te prve noći. Imao je predivno tijelo, široka ramena i dobro definirane mišiće; naznake koje su dale naslutiti da je atletske građe. Nikad još nisam upoznala muškarca koji je izgledao tako snažno, a bio tako vješto nježan.

"Ne toliko sportaš koliko plivač", rekao je kao odgovor na moje pitanje puno divljenja. "Daljinskog plivanja. Natjecao sam se kad sam bio puno mlađi."

"A i još se time baviš, očito."

"Ne ozbiljno, barem ne više. Nisam dugo plivao, no ponovno sam se vratio tome prije nekoliko godina. Biti sam sa svojim mislima, orati gore-dolje po stazi u bazenu, vježbati i tijelo i um. Pomoglo mi je tijekom teških vremena."

"Kakvih teških vremena?"

"Ah, znaš. Život, ponekad."

"Pričaj mi", rekla sam nježno i prešla mu prstom preko obrisa gornje usne. "Radije ne bih govorio o tome", rekao je i privukao me blagim, vijugavim pokretom.

Ponovno sam ga pokušala pitati, nakon mnogo vremena, no jasno mi je dao do znanja da odustanem od te teme. I jesam, ostavila sam je na miru. Tko još nije iskusio neka teška vremena? Da budem iskrena, u toj fazi veze, kada još nisam znala koliko je bila ozbiljna, svaka naznaka nevolje bila je važna samo utoliko što se igrala s mojim knjiškim maštanjima da ću nekako ja biti ta koja će ga spasiti, romantična junakinja koja će vratiti ono što je izgubio.

Nevoljko smo se vratili na kopno, no Napulj smo napustili tek nakon dva dana. U Mentonu, tik preko granice s Francuskom, odsjeli smo u hotelu koji je pružao sve poslovne pogodnosti, a ja sam uspjela završiti jedan posao koji sam bila obećala i javiti ostalim redovitim klijentima da ću biti na produljenom odmoru do daljnjega.

Blaženo smo i bez cilja vrludali francuskom rivijerom neko vrijeme, osjećali smo se dekadentno, kao da pripadamo nekom drugom vremenu. Je li tako bilo i svim onim bogatim umjetnicima: Scott Fitzgeraldima, skupini Bloomsbury, Picassima i Somerset Maughamima? Bilo je idilično. Mi smo bili idilični. Cijeli krajolik je bio uzbudljiv, i zabavan, i potpuno nas je obuzimao, iako je bio namješten, naravno, no također je očitovao naše duboko međusobno razumijevanje koje je oboje uhvatilo nespemne.

Nikad nisam s namjerom tražila starijeg muškarca, ali sada znam da to nisam trebala prepustiti slučajnosti. Dom je bio petnaest godina stariji od mene, i bio je sve što cijelo vrijeme nisam bila svjesna da želim; samouvjeren i profinjen, ali ponizan s ranjivom kreativnom crtom koju sam predobro shvaćala. Zajedno smo se vratili u London, a zajedno smo i ostali.

"Razmišljam o selidbi", rekao je jednog nedjeljnog popodneva dok smo šetali Hyde Parkom i galerijom Serpentine, onako, poput poluizbjeglica

kako šecu samo ljubavnici koji su proveli cijelo jutro u krevetu, a i vrijeme ručka.

"Ma da?"

"Bacio sam oko na jedno posebno mjesto. Na mjesto u kakvom sam oduvijek želio živjeti, zakopati se, pustiti korijene."

I opet se pojavila, ta prirodna empatija koju smo dijelili. Ideja o puštanju korijenja probudila je odziv u meni. Duboko u sebi, tijekom svih godina koje sam provela trčeci između razvedenih roditelja koji su još bili u ratu i njihovih različitih kontinenata, žudjela sam za mjestom koje bih zvala domom.

"Gledao sam druga mjesta", nastavio je. "Ali ovo je ono koje mi se urezalo u pamćenje toliko da se sva ostala moraju mjeriti s njime. No, ništa se ne može usporediti s njim. Kao da je začarano - čak i sanjam o njemu!"

"I - to je što, kuća, apartman?"

"Stari seoski zaselak. U Provansi."

"Želiš se odseliti u Francusku?" slabašno sam upitala. Iznenadna bol u prsima pokazala je ono što se nisam usudila izreći. Bio je to pokušaj da mi glas ne pukne.

"Mjesto je predivno. A i dobro poznajem to područje. Moja je obitelj često unajmljivala vilu u Luberonu tijekom ljetnih praznika. Godinama smo odlazili tamo dok smo sestra i ja odrastali. Mislim da su i roditelji željeli tamo negdje kupiti kuću, ali si je nisu mogli priuštiti, ili su smatrali da ne bi bila praktična."

Tada sam već znala da mu je otac viši državni službenik, a majka kućanica prema tradicionalnom običaju. Starija sestra je liječnica opće prakse u Richmondu. Dom je bio spominjao da će me upoznati sa svojom obitelji, no to se još nije dogodilo.

"Uglavnom, sada nema razloga zašto ne bih tamo kupio kuću..."

kao što rekoh, to je mjesto iznimne ljepote, i... to je nešto što sam oduvijek želio učiniti. Zaista to želim učiniti." Govorio je prebrzo. Zatim je zastao, baš ispred kipa Rebecce Warren koji se zove *Previranje, moja*

sestra te se okrenuo prema meni i potražio u mojim očima neki odgovor koji mu je bio potreban.

Srce mi je nelagodno tuklo. Zurila sam u daljinu, bila sam sigurna kako će mi reći da je gotovo s nama, da nam se ovdje putovi razilaze.

"Pođi sa mnom - dođi i vidi što misliš. Misliš li da bi mogla živjeti tamo." Njegov je prijedlog bio neočekivan.

Manje od dva tjedna nakon toga, prvi put smo stajali u dvorištu Les Genevriersa.

Tako je to počelo. Vihor i novi početak: početak koji je bio privlačan istog trena. Možda meni nije bio toliko čudan koliko bi bio nekome tko je oduvijek živio u istim granicama, u istom mjestu, istoj zemlji. Naravno, uviđala sam da je rizično, ali više sam se osjećala uzbuđeno i optimistično nego nesigurno. Činilo se kao vanjski izričaj sretnog otkrića što smo pronašli jedno drugo, naše neočekivane i intimne sreće.

Nisam ignorirala praktične stvari. Odlučila sam da neću prodati svoj maleni stan u Londonu, nego da ću ga namještenog iznajmiti da pokrijem hipoteku. Većinu odabranih dobara spremila sam u majčinu kuću. U konačnici, sve što sam ponijela sa sobom bile su knjige koje su stale u dvije police, prijenosno računalo i kovčeg odjeće.

"I dalje ću raditi, pridonijeti svojim dijelom", rekla sam. "Volim raditi."

"Možeš raditi što god želiš. Zašto ne bi našla neke posebne knjige koje ćeš prevesti?"

"Stvarno tako misliš?"

"Znaš da mislim."

Prevođenje je uvijek potrebno, a imala sam čvrstu namjeru pronaći što je točno bilo dostupno, ali se nekako nikako nisam mogla pokrenuti. Dom. Krajolik. Život knjiga i glazbe. Sve je to bilo dovoljno. Koliko smo imali sreće?

Ima mnogo cinika koji bi rekli kako je bilo predobro da bi bilo istinito. Što je Dom vidio u meni? Ponekad sam se zaista pitala. Osim fizičke privlačnosti, je li to bio moj nedostatak iskustva, posuđena profinjenost, obožavanje bez treptaja u mojim očima? Ili to što sam bila

sretna da danima bez prestanka sjedim i čitam i ništa ga više ne zapitkujem?

U prvim danima veze svi se pretvaramo da smo nešto što nismo. To može biti nešto jednostavno poput pretvaranja da smo druželjubiviji nego što ustvari jesmo, ili tolerantniji, ili što glumimo da smo hladni, a ustvari smo sve osim toga. Postoje bezbrojne suptilne nijanse pretvaranja. Možda sam se pretvarala da sam više samodostatna nego što sam osjećala, svjesno sam ulagala napore da ne ponovim greške iz prošlosti, zahtjevnost i posesivnost, iako se iz obiteljske pozadine vidi zašto bih to mogla učiniti.

Loš brak i još gori razvod. Nikome od nas nisu učinili nikakva dobra. I dalje mrzim bilo kakvu vrstu sukoba. Kao dijete vjerovala sam pričama koje su roditelji pleli; tajni sporazum bio je potreban, pogotovo meni i bratu. Sada to mogu vidjeti, ali neću se rugati samozavaravanju. U zajedničkom nastojanju da ispletemo maštariju, postigli smo nemogući san: bili smo čvrsto vezani u raljama financijskih propasti, poteza bez kajanja, rastava, krajnjeg neslaganja između muža i žene.

Ali sada kad sam s Domom, kao da me netko protresao da se probudim. Sve je bilo jasnije, bistrije; osjetila su mi bila oštrija. Od trenutka kada smo se upoznali kao da sam pronašla dom o kojem sam oduvijek sanjala. Željela sam pustiti korijene, duboke i trajne.

Tog su ljeta kuća i njezino okruženje postali naši. Ili točnije, njegova kuća; naš zajednički život tamo, vrijeme koje je u mom pamćenju svedeno na pojedinačne prizore i dojmove: mirabele - žarkonarančaste šljive poput užarenih žarulja obješenih među zelenim lišćem; pocinčani stol pod brajdom; grožđe u cvatu; košara na stolu, velika zdjela; rebraste i punašne rajčice poput haremskih jastučića; rabljene debele plahte i čipka s tržnice, i skupi novi prekrivači za krevete koji su izgledali staro poput svega ostaloga; sunce boje limuna koje se ujutro ulijevalo kroz otvorene prozore; naš miris u postelji. Zvijezde, velika prostirka Mliječne staze koja nam nad glavama čini luk. Nikad nisam vidjela tako sjajne zvijezde, ni prije ni poslije.

Nakon nekoliko neuspjelih pokušaja da prodremo u nepropusnu administraciju francuskog telekoma - uključujući i put u Cavaillon, gdje smo satima čekali u trgovini da bi nam rekli da se vratimo s još dokumentacije - svjesno smo donijeli odluku da živimo što jednostavnije možemo. Ne zauvijek, ali zasad. S mogućim većim građevinskim radovima. Dom je predložio, nema smisla utrošiti tjedne pokušavajući uvesti telefon i internet samo da bismo poslije morali skakati kroz još više obruča da bismo ih zamijenili. Neko bi se vrijeme, osim nekoliko mobitela koji nisu uvijek mogli uhvatiti nestalan signal, i sami povukli iz modernog svijeta.

To smo i učinili, čim smo prihvatili oronulost, od malih uzdaha kuće dok je sve više žbuke pucalo i otpadalo, do suhijeh tijela mrtvih kukaca i ljuštura škorpiona. Ništa od toga nije bilo bitno. Bila je to neka vrsta oslobođenja od uobičajenih briga povezanih s posjedovanjem kuće. Na kraju će sve biti popravljeno; popravljeno, ne pokvareno.

Osim toga, mjesto je imalo povijest. Na drvenom nadvratniku najstarijeg dijela, koji je zasigurno izvorno bio jednostavna koliba, urezana je 1624. godina. Izbočeniji dio kamenog luka na kraju glavne kuće, kroz koji su nekoć kola uzlazila u dvorište, svjedoči o njegovoj izgradnji 1887.

Glavnu smo kuću ispunili relikvijama i nagradama s lokalnih *brocantesa*, buvljaka rabljene robe. Bez obzira na njihovo stanje zahrđalosti, raspadanja i udubljenja, bili smo očarani svakim od njih. Odbačeni predmeti pri kraju svoga životnog vijeka, njihova beskorisnost već je bila predana drugim ljudima u drugim okruženjima, mogli su nam podariti svoje posljednje godine, sve dok se naposljetku ne smrve u prašinu koja je stalno padala sa stropa i zidova.

Pečene crvene pločice u prizemlju - *tomettes* - zapečaćene slučajnim otiscima prstiju i životinja, poput fosila pričale su moguću priču o zaigranom seoskom psu koji nije htio slušati naredbe i koji je pretrčao preko radova na podu dok su još bili mokri. Neke od mrlja na pločicama u kuhinji možda su tamo već generacijama. Ribala sam ih i čistila i trljala pijeskom, ali dokazi prošle nepažnje - oko koje je skrenulo pogled s

velike tave, zdjela vruće juhe koja je odletjela sa stola - ostali su neizbrisivi.

Nakon nekog vremena, počela sam se opuštati u njima, prihvaćati da nikad neće biti potpuno kirurški čisto; to je bilo nemoguće. Živjeti s prašinom. Živjeti u prašini; nazovimo je blagim prahom čarolije.

Razgovarala sam o tome s Fernandom, jednim od seoskih starješina koji je jednog dana sišao stazom i predstavio se. Ponio se prijateljski i bio je od pomoći pa nam je ubrzo organizirao malu skupinu vrtlara koju je predvodio radišni, ali melankolični individualac Claude.

Fernand je mudro kimnuo. Sve su ove pločice rukom izrađene, rekao je, neke su možda stare i do stotinu godina. "*Chaque tuile a son secret. . . cherchez-le!*" rekao je. Svaka pločica ima svoju tajnu - potražite je!

A činilo se kako upravo to radimo, tražimo slasne tajne. Otkrića; ne samo o građevinama, nego i o nama samima. Mislim da nikad nisam osjećala da sam prisnija s nekim. Pomalo me to plašilo, dubina te intimnosti, kao da se na nekoj razini neće moći obuzdati. Možda vam to sve govori o osobi kakva sam bila prije nego što sam upoznala Doma.

Dok je veliki lanac brda snivao u večernjim nijansama hrđe i indiga, slušali smo sladunjavi *jazz* na CD-u. Zajedno bismo kuhali, pili *rose* i razgovarali druželjubivim šaputanjima.

Ponekad bismo zapalili svjetiljku na zidu izvan kuhinje. To je zlokobno stvorenje: ruka bez tijela izranja iz okvira za slike od lijevanog željeza i pruža se u svijeću. Ostavio ju je prijašnji stanar; mi gotovo sigurno ne bismo kupili takav groteskan predmet; pa ipak, ostavili smo je tamo i često je palili.

Izvana i iznutra, jezerca svjetlosti gorjela su u petrolejskim lampama, svijećnjacima, lusterima, lučicama i zahrđaloj svjetiljki koju smo pronašli u dvorištu i koju smo palili na stolu na terasi.

Tijekom dugih, pozlaćenih noći, nagonski smo se dodirivali dok smo razmjenjivali priče, polako i nježno smo se zapljuskivali njima kao što plima gladi šljunčanu obalu.

"Sretna?" upitao je Dom.

"Jako sretna."

Svjetlo je obasjalo zelenozlatnu čipku naših prstiju na vratu vinske boce. Njegove tople smeđe ruke primile su moje. Oči su mu bile nježne i krajnje ozbiljne. "Upravo sam ovo cijeli život priželjkivao", rekao je. "Nikad nisam bio sretan kao što sam sada ovdje s tobom. Hvala ti što si došla, hvala ti... na svemu."

"Ja sam ta koja bi to trebala govoriti", rekla sam i nagnula se nad njega da ga poljubim. "Ti si taj koji je sve ovo omogućio. Sve ovo... jednostavno je začarano!"

Stavio mi je ruku na lice. "Obožavam te, znaš to, zar ne?"

Još sam se više nasmiješila. "Volim i ja tebe. Više nego što mogu izreći."

"Osjećaj je baš onakav kako treba biti, zar ne?"

Kimnula sam, iznenada me svladala veličina naše sreće.

Izolirani ukrasi svjetla u dolini podno nas. Tople noći poput crnog baršuna. Voljela sam takve noći. Nikad se nisam osjećala tako potpuno opuštenom, tako bliskom nekome drugome, tako sretnom, tako radosnom, tako voljenom i da tako volim.

Tijekom svih tih noći, nikad nije rekao ni riječ.

ŠESTO POGLAVLJE

To su ljeto svi mnogo razgovarali o *La Crise*, svjetskoj financijskoj krizi. Svi koji su došli u kuću su je spominjali, od vrtlara do čovjeka koji nam je prodao stol na tržnici *brocante* u L'Isle-sur-la-Sorgueu, do građevinara koji su došli procijeniti troškove preuređenja koje nam je bilo potrebno, i koji su naravno trebali prosuditi hoćemo li moći platiti iznos vrlo visokih troškova.

Kada lokalne novine nisu bile pune financijskih briga, otpuštanja u pogonima za pakiranje voća i tvornicama kandiranog voća, kao i padom cijena važnim za seljake, izvještavale su o nizu lokalnih djevojaka koje su nestale.

Čuli smo priče i vidjeli naslove, ali nismo uspjeli registrirati ništa od toga. Pronašli smo utočište u našem statusu stranca, zaokupljeni svojim malim svijetom u kojem nas ništa nije moglo dotaknuti.

Dom kao da je bio u svom elementu u iznošenoj majici i prljavim trapericama dok je kosio zarasle dijelove vrta. Oboje smo upijali sunce, premještali kamenje koje je palo, kopali i vukli. Voljela sam način na koji se čisti fizički rad isprepletao s našim potragama za estetikom; činilo se da je to savršena ravnoteža. Jednog popodneva spasili smo Pomonu, božicu voća i vrtova. Ležala je na dnu napuštenog bazena obraslog mahovinom, slomljenih nogu u plicaku od zelene kišnice.

Dom je znao tko je ona jer je već bio upoznat s jednim od njezinih drugih oblička na buvljaku na cesti za Avignon. Postao je njegov redoviti posjetitelj zbog svoje potrage za policom za kamin u dnevnoj sobi i zbog svojih velikih planova za vrt.

Uspjeli smo zajedno izvući ono što je ostalo od kipa (glava, torzo i jedna ruka), očistili smo natučeno tijelo (ali ne previše) i uspravili je uz zid s kojeg se iscrpljena strovalila; studija o bezizglednom preživljavanju.

"Misliš li da bi mogla upravljati nama?" upitala sam. "Kada se oporavi, očito."

Nasmijao se, i dalje je bio bez daha. "Nadam se, nakon svega ovoga."

"Mogli bismo joj naći neko lijepo mjesto."

"Podnožje!"

I našao joj ga je: običnu kocku od pješčanika. Nakon posjeta kovačnici bila je učvršćena na svoje mjesto i postavljena ispred terase, uokvirena još jednim lažnim rimskih kamenim lukom. Tamo je lijepo sjedila i držala svoj pladanj s trulim voćem i cvijećem, sramežljivi nagib glave odvlačio joj je pogled niz travnatu padinu.

Sviđao mi se način na koji su grube površine činile dio pozadine, široke terase koje su se spuštale nizbrdo pridržavali su napuknuti kameni zidovi. Ništa nije bilo pretjerano, dapače, upravo je bilo suprotno; sve je izgledalo kao da je bilo nabacano zajedno, korovi i biljke koje su umirale bili su dio cjeline.

Nadahnut Pomonom, Dom se vratio na buvljak čim je postavljen kostur vrta. Grčki dječak, s boginjama i lišajem, tjeskobno je gledao prema kući iz prizemlja; možda bi to bio oprostajni pogled da se nije okamenjen pretvorio u zurenje. Postavili smo djeliće starih kamenih stupova i zabata: granitni ananas; ruka koja se činila kao da poziva dok se oslanjala o niski zidić koji je vodio do bazena, probušeno korito sa zelenom vodom.

Otprilike pet dana tog prvog kolovoza ondje su brda pod crnim oblacima imala ljubičastu boju modrica. Vjetar se podignuo, a temperature naglo opale.

Vrtlari su bili potišteni. "Nikad ne znamo što bismo sami sa sobom kada ljeti pada kiša", rekao je Claude.

Podsjetili smo ih da ovdje nisu pale značajne količine kiše već pet godina, a *bassins* za spremanje korita i podzemne rezerve trebali su biti ponovno napunjeni. Svi su nam tako rekli. Arhitekt je bio posebno zagrijan za to da nam objasni kako je suša pogodovala raspadanju unutarnjih zidova.

Slegli su ramenima. To je bila istina, naravno, ali zbog nje svejedno nije bilo lakše podnijeti gubitak sunca.

Dom je pokazao na dolinu. "Puna je oblaka i magle u jesenja jutra. Izgleda kao snježno polje."

Mogao je prestati govoriti i pomislila bih da govori općenito.

"A vrt je opet pun divljeg cvijeća - bit će da ga je vlaga izmamila", nastavio je.

"Kako znaš?"

Jedva da je udahnuo. "Rachel i ja jednom smo došli ovamo."

Činilo se da je to izrekao na čudan način. Kao da se poslužio jednostavnošću da prikrije mnogo više informacija.

"Doveo si je ovamo, u ovu kuću?"

Nastala je stanka, kao da se odao. Kao da nije promislio prije nego što je izgovorio i poželio da jest. "O-ona je mene dovela, zapravo."

"Zašto nisi rekao?"

"Zar je važno?"

Tada sam već znala za Rachel, naravno da jesam. Bila je Domova žena - točnije, njegova bivša žena. Jedan od razloga zbog kojih se definitivno uskoro nećemo vjenčati, bez obzira na to kako se naša veza dobro razvijala, i to je bilo u redu, zaista. Nije imao želje ponovno se oženiti, a ja sam to poštovala. Bilo je to zlatno doba - to što smo imali bilo je tako dragocjeno da smo jednostavno bili sretni što postojimo.

Iako, kada pogledam unatrag, naznake su postojale.

Onaj dan kad smo prvi put vidjeli Les Genevriers. Sjećam se da sam pitala tog dana, osjećala sam kako se javlja jasna razlika između mene i njegove bivše žene: "Nije li Rachel voljela Provansu?"

I nasmijao se. "Zašto to kažeš?"

"Samo se činilo... "

"Voljela je Provansu", rekao je. "Nikad nije željela otići."

"Gdje živi sada?" upitala sam, iznenada sam postala svjesna da znam vrlo malo o okolnostima u kojima se sada nalazi i da mi nikad nije palo na pamet pitati.

No prodajni agent se ponovno približio, požurivao nas je prema još jednim vratima koja je uspio otvoriti velikom kvrgom od zahrđalih

ključeva, a pitanje se izgubilo u još jednom nizu soba obloženih kamenom i njihovoj jeki.

A sada kada smo bili zadubljeni jedno u drugo, u krajolik i kuću, Rachel je bila jedna od onih tema o kojima nikad nismo razgovarali.

SEDMO POGLAVLJE

Benedicte nikad nije vjerovala u duhove.

A ipak je kuća puna duša. Kamo god pogleda, u svakom je kutu obris, u njezinoj glavi, osobe koja je živjela u njoj, predmeta koji je nekoć tamo stajao, sve do djeda Gastona koji ostavlja svoj lovački naramak na vratima i stavlja ptičice na ražanj kako bi ih ispekao na vatri, i bake Clementine u prašnjavoj suknji koja je zaposlena sjeckanjem povrća ili mijesenjem tijesta na kuhinjskom stolu. Mama i tata, Marthe i Pierre; Poidevini, Barberouxi i Marchesi, obitelji koje su tamo stanovale. Stari Marcel, koji je živio otraga kod ovčjeg obora, koji je radio ovdje kao dječak i odrastao muškarac, tata-mata u svemu. Benedictina velika prijateljica Arielle Poidevin, koja je bila njezinih godina.

Samo je Benedicte ostala.

Duboko udahne, a zatim jasno i polako progovori.

Opsjedanje je počelo... jednog popodneva u kasno ljeto.

Bio je to jedan od onih dana koji su tako intenzivno živi i aromatični da se smokvino drvo moglo jednako i čuti i namirisati u dvorištu. Ose su zujale u lišću dok je voće dozrijevalo i pucalo; tople i tamnoljubičaste kuglice su padale, rastvarale se kad bi pale na zemlju uz vlažne izdisaje.

Svega se tako živopisno sjećam. Puls koji je pumpao slatki i snažni miris ubrzao se kad sam se sagnula da pokupim smokve koje su pale na pod, a zatim sam ih raskolila i otkrila da su se kukci već napili njihovih grimiznih srca.

Gotovo tri tjedna vrućina nije popustila, gusta vrućina koja te šalje u san između tri i pet sati popodne. Ali bližila se kraju. Mogla sam to osjetiti u zraku, nebo se lagano promijenilo, približilo zemlji, svjetlost je slabjela. Uskoro će postati teška i početak će pritiskati. Zatim će doći prve kapi kiše i polito ranjeno voće; potom prvi bljesak munje.

Iako se, za sada, drveće koje je i dalje bilo čitavo njihalo na preostalom suncu, podnosilo je vjetar. Svjetlo u dvorištu namočilo je i prošaralo tlo,

pod vodom je naslikalo prizore šarolike trave i zemlje.

Sjećam se da sam otišla unutra, osjetila su mi se izoštrila.

Mirisi bosiljka, metvice i ružmarina dolazili su iz teglica za cvijeće ispred kuhinjskih vrata. Mačka lutalica koja je povremeno znala svratiti očešala mi se o noge i u naletima poput mošusa ispustila vruću i suhu zemlju te životinjski vonj. Miris me nagnao da se prisjetim Marthe, naravno.

Roletе u kuhinji bile su zatvorene, ali se sjećam da se soba činila neobično svijetlom. Presvlake na maminoj staroj stolici pokraj crne željezne peći bile su jasno ocrtane pa se činilo kako zeleno-crveni uzorak obnovljen iskače iz svjetlucavo sivog sjaja zbog duge uporabe. Sjela sam u njega i napola zatvorila oči.

Nekoliko trenutaka sve je bilo sanjivo i mirno. Zatim je pao mrak, pozvao me da povratim svijest.

Mala se figura prišuljala. Bio je to moj brat, Pierre. Stajao je, iščekivao je ispred ognjišta, tih, kao da je imao savršeno jasne namjere. To je bilo tako tipično da jednostavno nisam primijetila. Morali ste se igrati tako s njime, ili biste odali više nego što ste namjeravali, a onda bi vas natjerao da izvučete kraći kraj, kao i inače.

Nevoljko sam ustala i otišla do smočnice, izvadila sam košaru s povrćem koje sam natezala da skuham te večeri. Uvijek je bila loša ideja Pierreu ostaviti dojam kao da ima vremena napretek.

"Možeš pomoći ako želiš", pospano sam rekla. "Bilo bi i vrijeme da ti za promjenu učiniš nešto za mene."

Nije ništa odgovorio, ali me otpratio do radnog stola i stao sa strane, drsko se naslonio na zid, i dalje u tišini, oči su mu bile velike i mračne, a lice prljavo ispod tamne kose, koščata i bosa koljena imala su uobičajene modrice i rane kao značke dječaćkih avantura u šumi.

Stavila sam rajčice na dasku za rezanje, nisam se mogla riješiti poslijepodnevene fjake. Cvrčanje cvrčaka se pojačalo. Bit će da je prošlo nekoliko minuta prije nego što me potres vratio u stvarnost.

Nije bilo Pierrea. Kako bi ga moglo biti?

Čvrsto sam stisnula oči i osvrnula se oko sebe. Zid je bio prazan. Kuhinja

je bila u mraku zbog roleta. Ispred mene rajčice su na dasci bile grubi crveni oblici razbacanih sjemenki. Drhtala sam, polako sam odložila nož. Nikoga nije bilo, kao i obično. Tutnjava groma prolomila se iznad naših glava.

To je bio dan kada je počelo.

Jako me to uzrujava. Što bih trebala misliti o priviđanju Pierrea, više od pedeset godina nakon što je bio takav prljavi desetogodišnji dječak? Pierre, nakon svih ovih godina.

Bilo je troje braće i sestara u našoj generaciji obitelji: u obitelji koja je živjela u Les Genevriersu toliko generacija da nitko ne zna koliko ih je bilo. Marthe je bila prva, rođena 1920.; Pierre je došao tri godine kasnije, a ja sam bila posljednja, stigla sam zadnjeg dana 1925.

Srce mi je presnažno lupalo satima nakon Pierreova posjeta. Osjećala sam nesvjesticu iako su mi udovi bili poput olova dok sam polako šetala sobama u svojem uobičajenom obilasku, od kuhinje do malog dnevnog boravka gdje mi je sada krevet, kroz hodnik do kupaonice. Bila sam svjesna da držim glavu preukočeno, da zurim ravno ispred sebe, ne želim - ne usudim se pogledati perifernim vidom u kutove sobe. Kad je svjetlo zatreperilo, kao uvijek kada je vjetar protresao krošnje u dvorištu naspram jasnog i vedrog neba, poskočila sam, morala sam udariti o prsa i zastati; dah mi je stao u grlu.

Bio je tamo, ili sam tako zamišljala, u svakoj iznenadnoj sjenci i naletu Sunčeve svjetlosti kroz staklo iznad velikih vrata koja su vodila u dvorište. U bilo kojem su ga trenutku uzorci svjetla i sjene koji su se stalno mijenjali i koje sam oduvijek poznavala i voljela, koji su udah-njivali mjestu takav život, mogli vratiti ponovno na vidik, onakvim kakav je bio; Pierre u svojem liku djeteta, dječak s divljom, demonskom crtom. Sposobnost koju je imao da iskrсне ispred mene ma kako okolnosti bile neprikladne. Sjaj s kojim je mučio jelenke zapaljenim grančicama ili kačio mnogo veće predmete na njihove rogove u obliku kliješta da vidi koliko mogu vući. Njegovo štipanje koje je ostavljalo tamne mrlje na mojoj ruci. Što ako...

Ne, nisam to mogla pomišljati. Ja sam ta koja je osjetljiva. Ne mislim na raj način. Nemam bujnu maštu niti njegove kreativne asocijacije, kao ni Martheine. Ja sam na baku, Meme Clementine: radišna sam, štedljiva i praktična, nemam vremena za gluposti.

OSMO POGLAVLJE

Do kolovoza smo spavali sa širom otvorenim prozorima. Zato sam, kad sam opazila miris, pretpostavila da dolazi izvana.

Bio je to senzualan miris: vanilija s ružom i srce zrelih dinja, zadržavalo ga je nešto surovije, možda koža, s naznakom zadimljenog drveta. Prvi put kada mi se prikrao u svijest, bila sam polubudna u jutarnjim satima, upravo sam dolazila k sebi od jednog sna prije nego što sam utonula u drugi.

Dopustila sam mu da me obuzme, ta ugodna, pomalo očaravajuća aroma. Osjećaj je bio divan, kao da je moje maštanje bilo tako puteno da je imalo opipljiv parfem. Sretna i zadovoljan u krevetu s Domom koji je spavao pokraj mene, bila sam potpuno obavijena tim bajnim sanjarenjem.

Zatim, kako su minute prolazile, tako sam se potpuno razbudila. To su bile stvarne misli, udisala sam stvarni miris, a um mi je pokušavao dokučiti njegov smisao. Je li dolazio iz vrta izvan našeg otvorenog prozora? Je li se gel za tuširanje prolio u kupaonici? Boca razbila u torbici? Nisam se mogla sjetiti ničega što bi ga moglo objasniti, pa ipak, miris je bio posvuda oko nas.

Dom je i dalje spavao, bio je zgodan i blaženo se smiješio.

Rekla bih da je to bio romantičan miomiris. Voće, cvijeće i dim, meki i topli, privlačni. Postajao je prezasićen.

Postupno je izbljedio, bit će da sam ponovno zaspala. Ujutro sam pažljivo pregledala sve moguće izvore tog miomirisa, no ništa ga nije ni približno moglo preslikati.

Zaključila sam da je to zasigurno bio vrlo živopisan san.

Nakon što ga nije bilo tjedan dana, vratio se, i nastavio se vraćati, iako nije bilo nekog prepoznatljivog ponavljanja u njegovu ponavljanju, i to s blagim varijacijama u sastojcima mirisa. Ponekad je u sebi nosio esenciju vanilije, ponekad snažan trag čokolade i višanja. Može se zadržati nekoliko minuta i biti jačeg intenziteta ili biti slabije pre-

poznatljiv do jednog sata. Nekih ga je noći znao odnijeti šum vjetra u drveću iz dvorišta, eterična lavanda puna dima.

Prvi put kad se to dogodilo, u glavu su mi se ušuljale misli o Rachel. To nije imalo smisla, osim što sam možda povezala miris s nekom drugom ženom pa sam logično dalje nastavila razmišljati o njoj.

No nakon toga, unatoč svom trudu da promijenim taj uzorak, svaki put kada se ta čudna aroma koja me tjerala na razmišljanje uzdignula iz tajnovitog izvora, saznala sam da je nepoznata Rachel također bila ovdje. Nisam je željela ovdje, ali nekako je bila zarobljena u doživljaju. Glas u glavi stalno mi je ponavljao isti refren, kao da me pokušava podsjetiti na ono što znam, što sam oduvijek znala; Rachel je bila tamo s nama, neprimijećena, ali je i dalje imala velik utjecaj.

Pitala sam Doma za nju, naravno da jesam. U početku se činilo sasvim prirodnim željeti znati više o njegovu životu prije nego što me upoznao i što se dogodilo da mu je skončalo brak. Nevoljko je razgovarao o tome pa sam, kao savjet koji se daje svima koji razmatraju nove veze da ne posvećuju veliku važnost propalima, pretpostavila sam da se i on drži te taktike. Kako smo se sve više zbližavali, ponovno sam pokušala, ali je svaki put rezultat bio isti. A i tada sam ga dovoljno dobro poznavala da znam da suzdržani muškarac kojeg sam prvi put vidjela u labirintu ima jezovitu sposobnost da se otuđi ako ga budem previše pritiskala. Taj intenzitet je, naravno, bilo ono što me u početku najviše privuklo. Ali nakon nekoliko mjeseci koje smo proveli skupa, spoznala sam da se ono što se činilo kao električni naboj između nas dvoje kada je bio u dobrom raspoloženju moglo bez upozorenja preokrenuti i ostaviti me da plutam u hladnoj i crnoj praznini.

"Loše je završilo", rekao je prve noći koju smo proveli zajedno. "Ako se slažeš, radije bih da ne razgovaramo o tome." Kada god sam pokušavala na ležeran način saznati više, posegnuo bi za mnom i privukao me k sebi, zaustavio bi moja pitanja nježnim poljupcima.

No tog jutra, nakon što mi se Rachel prvi put prikrala u svijest, a zagonetni parfem i dalje živio u sjećanju, ponovno sam ga upitala.

"Što se dogodilo između tebe i Rachel?"

Pomaknuo se da izađe iz kreveta i okrenuo mi svoja glatka, dobro oblikovana leđa. Mogla sam vidjeti kako mu se napinju mišići na ramenima.

Prošlo je nekoliko sekundi.

"Ne mogu razgovarati o tome. Znam da ti to želiš, ali ne mogu. Jako je... bolno. Još... Zapravo, jedina stvar koju ću te zamoliti, vrlo ozbiljno, jest da to poštuješ i da ne ispituješ stalno o tome. Nema nikakve veze s nama, ovdje i sada, i ako se slažeš, tako... bih želio i da ostane."

Konačno se okrenuo i pogledao me u oči. "Obećaješ mi to?"

Lice mu je bilo izmučeno. Činio se kao da ga izjedaju iznenadna nesreća i ranjivost koju sam osjetila ispod površine. Preplavio me val krivnje pa sam kimnula. Zatim su mi ruke poletjele oko njegovih čvrstih ramena i prigrilile ga, nježno ga ljuljale.

M. Durand, seljak i glava jedne od najvećih obitelji u selu, pojavio se na našim vratima sa žutom dinjom. Posljednja ovog ljeta, rekao je. Njegovo kožnato lice naboralo se poput harmonike kada se nasmijao.

"Dođite k nama na nedjeljni ručak", rekao je. "Sada kada je počela sezona lova, imate dobru izliku kušati izvrsni složenac i paštetu koje radi moja žena."

Prihvatili smo to s puno zadovoljstva i iščekivanja s obiju strana. Ovo je bio seoski život kojemu smo se nadali da ćemo ga zateći, pustolovina novih ljudi i običaja u kojima smo činili dio zajedništva.

Dom je poslušao savjet iz lokalnog podruma i pažljivo odabrao vina. Kuća Durandovih bila je udaljena dvadeset minuta hoda niz stazu iz Les Genevriersa. Ni on ni ja nismo predložili dugu vožnju okolnim putem po cestama.

Tog jutra tišinu brdskog krajolika razbila je naprasna buka pucnjave. Na našoj smo zemlji, zahvaljujući krošnjama koje su sve brže postajale sve rjeđe, uočili jasno vidljive čahure ispaljenih čoraka za nezakoniti lov razbacane po vlažnom drvetu. Dim s drveta dizao se kako su se ljetni užici raspadali. Gazili smo po sivilu koje je u srpnju bilo nezamislivo.

Oblaci su visjeli poput snopova drveta na logorskoj vatri između brda, a iz da je izbijao vlažan i svjež miris truleži.

I grupice divljeg cvijeća, primijetila sam. Baš kao što je Dom predvidio: gavez i žalfija, jesenski procjepak, modra cikorija u grudama poput korova, i udovičica.

Staza labavo spojenog kamenja, zemlje i otpalog lišća vijugala je nizbrdo pokraj razorene kapele, a kasnije se pridružila širem seoskom putu koji je bio popločen betonom. Nakon kasnijeg nepredviđenog penjanja, stigli smo ozareni i pomalo bez daha do tradicionalnog *masa* na kojem je već cijelo stoljeće obitavala obitelj Durand; duža i niža zgrada nego naša, mirisala je po oštrom vonju životinja koji je već odavno nestao iz Les Genevriersa.

Unutra je bilo tamnije, ali i toplije zahvaljujući debeloj lamperiji, cjepanici na vatri i povećem okupljanju gostiju. Gđa Durand je izletjela iz kuhinje, niska, dobro popunjena žena s pregačom.

"Dobrodošli! Dobrodošli! Jedite! Što ćete za *apero*?"

Njezino se punašno lice klatilo nad pladnjem sa salamom i maslinama koje nam je odmah poslužila.

Prema Domu, koji je prvi upoznao g. Duranda na kraju naše staze i zacementirao njihovo poznanstvo u seoskom baru sljedeće noći, gđa Durand bila je tinejdžerska junakinja Pokreta otpora tijekom Drugog svjetskog rata, biciklom je prenosila poruke između podzemnih postaja u okolnim brdima. Već je poprilično zašla u osamdesete, ali je na prvi pogled mogla proći kao dvadeset godina mlađa.

Prikovani glomaznim namještajem od hrastovine i znatiželjnim susjedima - gotovo je svaki gost bio stanovnik sela - oprezno smo ispijali pastis, ako ne i s poštovanjem, te upijali njihove priče.

"Ima jedna podzemna rijeka, teče baš ispod vašeg imanja", rekli su nam, iako nam prodajni agent to nije rekao.

"Trebali biste čitati seoski glasnik", rekao je čovjek koji se predstavio kao Patou, visok čovjek s divljom i crnom kosom i bradom. "Izašao je članak o velikom smrzavanju otprije pedeset godina. Djeca iz udaljenijih

zaselaka - uključujući i onu iz pet obitelji u Les Genevriersu - nisu mogla pohađati školu gotovo cijeli mjesec. Mjesec dana! Pa radi se samo o desetominutnom usponu uz brdo. Prije samo pedeset godina."

"Pet obitelji..." rekla sam.

"U Les Genevriersu? Ponekad i više. Ovisi."

"O čemu?"

"O vremenu izobilja. O vremenu potrebe. Ratu. Milostinji."

"U Les Genevriersu je zakopano blago", dodao je neki debeIjuškasti muškarac koji nam se pridružio.

"A ovaj čovjek ima potrebnu mašineriju za njegovo iskapanje", rekao je Patou.

Taj je čovjek promrmljao svoje ime, ali je jasno dao na znanje svoje zanimanje kao *terrassier*, seoski kopač i pejzažist.

Dom se velikodušno nasmijao. "Čudno kako još nitko nije pronašao to blago, nakon svih ovih godina i tolikih ljudi koji su tamo živjeli."

"Tako kaže legenda." Ispraznili su čaše okretnim pokretom kojim su izostavili pijuckanje i slijeganje ramenima.

"I pripazite na duhove!" rekao je Patou.

Prolomio se smijeh kao da su svi znali priče i pretpostavljali da smo i mi čuli za njih.

"Kakve duhove?" vedro sam upitala, ali je trenutak već bio prošao.

Popodne se pretvorilo u večer kako su se izmjenjivali sljedovi oko golemog hrastova stola: začinjeno pirjano meso i začinsko bilje, izvrsno povrće s uljem i češnjakom te sirevi pune zrelosti. Boce crvenog vina pojavljivale su se, a mi smo ih brzo ispijali. Razgovor je postao sve glasniji, o boćanju koje je bilo za pamćenje, zapetljanom korijenju, brojnim berbama, suši, Sunčevu isijavanju, lokalnom natjecanju za najbolju juhu i ulov.

U jednom trenutku g. Durand mi je ponovno napunio čašu i urotnički mi se priklonio. "Želite li čuti provansalsku priču?"

Orno sam kimnula punih usta.

"U susjednom selu postoji visoka strmina. Kažu da tamo ima veliki crni

vepar koji donosi zlu kob svim nesretnicima koji ga vide. Ukazuje se samotnim šetačima ili seljacima koji skupljaju zalutale ovce. Strašan je to prizor jer znaju da će se uskoro naći u situaciji koja može završiti jedino loše."

Zastao je i dalje me gledajući u oči. Je li u njima bio bljesak ili je to bio odsjaj lampe koja je sada gorjela?

"Postoji li zaista, pitaju se ljudi. Oni koji vjeruju kažu da ima dokaza. Na strmini se nalazi posebna vrsta kamena. Čvrst je kao da je od čelika, no, neobjašnjivo, na tom su kamenu urezani otisci zvijeri."

Poput pločica u prizemlju Les Genevriersa.

"Bi li ti otisci mogli biti ostaci fosila, možda?" predložila sam.

"Zato moramo ići u lov", rekao je g. Durand suosjećajno.

"Znači, mislite da priča mora biti istinita?"

"Moramo loviti", polako je ponovio.

Postala sam svjesna da su ostali prekinuli svoje razgovore i da je dobio širu publiku kada je nadodao, okrenuvši se sada prema Domu: "Oduvijek smo lovili po ovim brdima, to je tradicija. I dalje ćemo loviti, bez obzira na to u čijem posjedu zemlja bila."

Nastala je stanka prije nego što je Dom upitao: "Što tražite?"

"Fazane, jarebice, zečeve i kuniće, vepra ako nađemo kojega."

Taj sam put promašila poentu priče. Upitala sam Duranda ima li neka dobra zbirka tih priča koju bih mogla kupiti, ali nije znao. Pretpostavio je da bi morale negdje biti zapisane, ali on ih je uvijek čuo samo usmenom predajom.

"Pastirske priče", rekao je i odmahnuo rukom.

Baš smo kretali, kopali smo po hodniku da pronađemo jakne, kada nam je prišla neka žena. Sjedila je niže za stolom pa nismo razgovarali.

"To si ti, zar ne?"

Možda je bila u tridesetima. Usta su joj svjetlucala od svježeg nanesenog ruža boje šljive koji je s njezinom dobro pošišanom riđom kosom činio zapanjujuću kombinaciju. Francuskinja koja cijeli svoj život održava vitku figuru i besprijekorno se brine o kosi kao iskazu nacionalnog

ponosa. Smiješila se i kimala, gledala je Doma ravno u oči.

Na vrlo šarmantan način i na mnogo boljem francuskom, objasnio joj je da je zasigurno pogriješila. Činio se iskreno začuđen, kao da se čak i zabavlja. Nisam imala nikakva razloga misliti da mi nešto skriva.

"Ali - prije nekoliko godina, ne?"

Nasmiješio se, ali i odmahnuo glavom.

"Vila dolje niz brdo - mjesto Mauger..."

Nažalost, uvjerio ju je, bila je u zabludi.

Vani su oblaci postajali sve gušći, sada su se dizali i šuljali među drvećem poput duhova. Sunce je bilo obješeno nisko na nebu i s ružičastim mrljama, iznad polja s prljavim ovcama, na mrtvom je nebu ostavljalo boje vučike, lavande i marelice.

Dom je otkoračao ispred mene. Dok sam se žurila da ga sustignem, shvatila sam da je bijesan.

"Pošteno su nas upozorili", rekao je.

"Što?"

"Lovci."

Ljutite mi je objasnio dok smo hodali da su nas dovukli i strogo obavijestili da se ne bismo trebali pokušati miješati u mjesni život. Ako nam se lovci pojave na zemlji, sve pritužbe bit će uzaludne.

Dom je još spavao na katu kada sam se sljedećeg jutra spustila po kavu i tablete za glavobolju. Vinom izazvanu, najvjerojatnije. Misli su mi jurcale, kao što inače znaju jutro nakon mnogo alkohola. Prizori prethodnog dana vrtjeli su se po petlji koja je sama sebe kidala u mojoj glavi. Jesam li napravila budalu od sebe? Jesu li riječi g. Duranda zaista bile prijatnija? Je li ga Dom dobro shvatio?

Stajala sam na kuhinjskom prozoru. Usamljena svraka šepurila se na kamenom zidu, a potom je iznenada odletjela, crno-bijela strelica. Neopisivo mi je laknulo kada sam nekoliko trenutaka poslije vidjela još jednu koja je bila na putu da sleti na veliki hrast obavijen bršljanom dolje u vrtu.

Polako mi je jedan događaj iskočio iz zapetljanog klupka prethodnog

dana i postao glavnom preokupacijom. Žena s ljubičastim ružem. Nešto mi je u tom trenutku prošlo glavom. Sada me smetalo poput osipa. Zašto žena nije ništa rekla sve do trenutka kada smo bili na odlasku? Osim ako... To bi imalo smisla, racionalizirala sam, ako žena nije pogriješila. Ako ga je doista sreła prije, nekoliko godina prije, kako je i bila rekla, kada je možda bio s drugom ženom - Rachel - pa je pokazivala neku vrstu diskrecije, kao što to Francuskinje znaju činiti u takvim prilikama. Dom je možda samo zaboravio da ju je upoznao. Zašto je onda imao tako obrambeni stav?

Dok je Dom veći dio tog jutra proveo u krevetu, ja sam krenula putem koji je pokazivala ona ruka bez tijela i liječila mamurluk svježim zrakom, radila sam posao koji sam odgađala. Isušili smo stari zeleni bazen. Mokro je lišće potonulo poput vlažnih smeđih zvijezda u prazno korito. Sišla sam u prljavštinu. Ugojeni škorpioni zlonamjerno su čekali u zasjedi kada sam počela čistiti kašu od nanesenih grančica i namočenog zapetljanog bršljana, trulih latica i sitnog pijeska. Ispod ovoga gnjecavog nereda, pretpostavila sam, bile su kobne pukotine u betonu koje objašnjavaju zašto je voda curila van tijekom ljeta.

Glava mi je popustila, ali bol je zamijenila nelagoda.

U kuhinji sam si napravila jaki čaj kao što to rade Englezi, ostavila sam ga da odstoji. Sunce se pojavilo, brzo i oštro. Upeklo je u zid, u jednu mrljicu, podignulo je sloj za slojem površinske boje, od bež do zagorjele smeđe; tako prošarano, usječeno, udareno, promijenjeno, zahrđalo da je izgledalo poput freske u raspadu. Bilo bi pomalo šteta prebojiti je sada, mislila sam; bio je to dio tkanja povijesti građevine, kao i razna mjesta u kući na kojima su ostali sablasni obrisi starih vrata koji su sada zazidani i okrečeni. Predstavljali su finu suprotnost vratima koja su bila otvorena i vodila u nove sobe koje kao da nisu postojale.

Sjena je pala preko zida. Okrenula sam se i vidjela tamnu maglicu kako prolazi preko stakla na vratima, najavljujivala je svoj dolazak.

čekala sam s iščekivanjem, sekunde su prolazile, a nikakva se figura nije pojavila, nije bilo kucanja.

Brzo sam ispijala čaj i svaki put osjetila kako sam opekla nepce. Odložila sam šalicu, otišla do vrata i otvorila ih. Nikoga nije bilo.

Iskoračila sam van. Terasica je bila prazna.

"Ima li koga?" zazvala sam u dvorište. Sve je bilo tiho. Povukla sam se, bila sam zbunjena.

Vratila sam se u kuhinju. Snop slabih Sunčevih zraka je zatreprio, poskočila sam. Možda je sve što sam vidjela bio samo učinak iznenadne kretnje u krošnji jorgovana na ulazu u dvorište. Ili skupina oblaka, rekla sam si. No to nije umanjilo nagoni osjećaj da je netko bio vani, da me netko promatra.

Pažljivo sam slušala i otkrila oštar zvuk koji je možda dolazio s prilaza. Možda je na nekoj roleti otpustila vezica. Otišla sam do prozora kod sudopera, i zablujala se prema dolje. Nisam mogla vidjeti ništa neobično. Otvorila sam stražnja vrata i ponovno izašla van. Dvorište je bilo prazno. Nije bilo drugih zvukova osim šuškanja lišća. Stajala sam na vrhu stuba, samo što se nisam okrenula i opet ušla, kada mi je u pogled upala neka kretnja niže u dvorištu, u smjeru starog bazena. Djelić nečega plavosive boje.

Omotala sam pulover još čvršće oko sebe i otrčala niz stube i izvan dvorišta, nisam skidala oči s tog mjesta. Kada sam došla do bazena, ničeg nije bilo. Čak je i napušteni voćnjak malo dalje bio prazan.

Ponovno sam zadrhtala, ovaj put zbog hladnoće, i polako došla do javne staze. Kišni oblaci poredali su se oko brda poput resa. Ali tamo...

Nešto se kretalo i imalo je plavosivi obris.

Zaškiljila sam. Silueta? Žena u dugom kaputu? Nisam mogla biti sigurna. Činila se neobično nestvarnom.

Samo jedan treptaj i nestala je. Stajala sam i zurila u točku na kojoj je nestala sa staze gdje je činilo kao da je zaronila u podnožje brda, čekala sam prikazu da se ponovno pojavi na stazi i otkrije mi se.

Nije se pojavila.

Svi žele odgovore i uredne zaključke, ali se oni u životu ne ostvaruju baš uvijek. Pristaneš na najbolji ishod koji možeš ostvariti i prihvatiš da ne

možeš sve objasniti. Podsvijest nekada povezuje stvari na nadnaravan način, kao u snovima. Trikovi svjetla bili su posvuda. Pogledaj samo kako je Sunce na zalazu izrezbarilo krvave pukotine u brdima koje su se kasnije pretvorile u crne potočiće.

Slegnula sam ramenima i pokušala povratiti razum na povratku u kuću. Što se dogodilo da sam iznenada postala tako nervozna?

Duboko sam disala, bilo mi je neugodno zbog pretjerane reakcije. Polako sam hodala uokolo i tražila bilo kakve znakove nemira. Nije bilo ničeg neuobičajenog.

Čaj mi se ohladio na kuhinjskom stolu.

DEVETO POGLAVLJE

Nakon što se Pierre pojavio, bilo mi se teško koncentrirati. Svake večeri kada sam sjedila za knjigom, svjetlo lampe postajalo je sve zagušenije dok sam se borila da pronađem udoban položaj i da se usredotočim na stranice. Na svjetlu koje stvara otok na naslonjaču i pomoćnom stoliću, obrisi su postali nejasni i činilo se kao da imitiraju valove. Pojedine su se riječi kretale i izduživale sve dok nisu postale nevjerojatno divovske, a zatim su se iznenada prelomile i postale nevjerojatno malene i iskrivljene.

Trepnula bih i ponovno zaklopila oči, ovaj put radi nepodnošljive pomisli da bih mogla izgubiti jedno od svojih najvećih zadovoljstava. Da ću se i ja razboljeti poput Marthe.

To bi zasigurno bilo pretjerano okrutno.

Oduvijek sam čitala. Obožavala sam knjige još kao dijete, iako ih doma nismo imali mnogo. Ali čim sam krenula u školu i čim su mi dali jednu da gledam krasne slike i okrećem stranice da ih pronađem još, bila sam sretna. Takve boje i neobični i živopisni prizori! Divila sam se kako su bili zatvoreni, snivali su sa svojim neviđenim tajnama sve dok nisi posegnuo za knjigom i uzeo je s police.

Učiteljica, gđa Bonis, primijetila je moju reakciju i čim je smatrala da sam spremna, dala mi je knjige koje sam mogla sama čitati, knjige zbog kojih su lekcije koje smo učili u razredu na ploči imale smisla. Moji su roditelji uvijek govorili da ne znaju odakle je to došlo, ali čini se da sam ja otpočetak bila svjesna važnosti knjiga i riječi. Veza između fantastičnih slika koje su ilustrirale priču i prizora koje su mi riječi naviještale u glavi.

Do desete sam godine čitala Dumasa, de Maupassanta i skraćene verzije djela Victora Hugoa. Često sam znala, nakon što sam završila s poslovima na polju, otrčati šumskom stazom do sela da sjednem na krutu stolicu u seoskoj knjižnici u kutu *mairie*. Još se vrlo živo sjećam

strašnog šoka koji sam doživjela dok sam čitala Gionovo poglavlje, u kojem neki čovjek bude ubijen u oluji. Munja mu je "posadila zlatno drvo između ramena". Prizor mi je od tada urezan u sjećanje, i kao slika koja je jednako lijepa koliko je zastrašujuća, i kao spomenik beskrajne moći riječi.

Držala sam to za sebe, no htjela sam biti učiteljica baš poput gđe Bonis. Stalno ga sada osjećam ovdje. Pierre. U leđima mi je, u ranjivoj šupljini gdje počinje kralježnica koja služi kao senzor za upozorenje.

Zašto se odlučio vratiti? Nakon svih ovih godina, zašto sada?

Kako tipično od Pierrea.

Uvijek ovdje, iza mene, pokraj mene: prisutnost jača od stanovnika kuće, dobro znanih obrisa i glasova iz prošlosti koji dobroćudno žive uz mene. Sada me smetaju čudni zvukovi pa sam uznemirena glasovima iako znam da je to samo vjetar u drveću. Koža me pecka kao da je na njoj nastala promjena koja se još nije sasvim prikazala.

Konačno sam, četiri dana nakon Pierreova posljednjeg opsjedanja, kada se nije ponovno pojavio, dopustila sama sebi da ne budem na oprezu. Vratio se, naravno, tek kada sam se počela opuštati. Ovog je puta stajao pokraj ognjišta u kuhinji, tih kao miš.

Pravila sam kruh, što ne radim više tako često ovih dana jer mi djevojka donosi kruh iz pekare svaka dva dana. Ali imala sam iznenadnu želju za kruhom koji su baka Clementine i mama radile u vrijeme kada je na kraju koliba postojala zidana krušna peć. Stavile bi punu šaku tijesta koju su sačuvale od prethodnog puta u posudu za miješanje; zvali su je duhom kruha, tako da postoji kontinuitet, veza s godinama i generacijama koje žive i dišu u jastučićima od kvasca u novim štrucama. Bila sam za stolom, brašnjavih ruku, mijesila sam tijesto, tužna što više nema duha kruha koji bih mogla staviti unutra kada je Pierre ponovno ušetao.

Ovaj me put nije slijedio, samo je stajao na mjestu, ruke je držao u džepovima, a na usnama mu je bio smiješak krivnje. Rasječena donja usna, primijetila sam, kao da se dohvatio s nekime, što je često i radio.

Bio je to Pierre koji je postavljao zamke po šumi i lovio zečeve i ševe štapovima i užetom: lukavi i nacereni desetogodišnjak koji je osiguravao meso za mamine složenice ukrašene začinskim biljem. Imala je blaženi izraz lica kada bi joj predstavio debelu životinju ili niz mrtvih ptica, poput lica Djevice Marije u crkvi, no ona nikad nije saznala da je na svaku koju joj je dao prodao još dvije restoranu u podnožju brda i potrošio novac na cigarete: prave cigarete, a ne smeće od osušenog klematisa smotanog u listiće koje je većina seoskih dječaka naučila pućkati.

Pognute glave i gotovo zatvorenih očiju, žurno sam prošla pokraj njega po nekoliko stuba u hodnik pa u dnevnu sobu, poletjela u ladicu pokraj kreveta i izvukla molitvenik. Sveta Marijo. Majko Božja. Blagoslovi nas i čuvaj.

Treći put kada je došao, bio je prvo što sam vidjela kada sam ujutro otvorila oči. Još sam bila zbunjena, budila sam se iz sna. No bio je tamo, stajao je pokraj kreveta, čekao da se trgnem.

Tada sam bila sigurna da se Pierre, pod krinkom vragolastog djeteta kakav je nekoć bio, zauvijek vratio. Zurio je u mene zadirkujući me, bez riječi, kao da se želi pobrinuti da shvatim da tu nema greške. Prsti su mu se igrali glatkim grančicama i užetom kojima je izrađivao svoje najučinkovitije zamke.

DESETO POGLAVLJE

Tada je to bila samo naznaka sumnje, no to je bio prvi put da sam imala razloga tako nešto osjećati prema Domu. I prije sam imala loša razdoblja s drugim muškarcima, ali nikad s Domom. On je bio drugačiji. Beskrajno sam mu vjerovala, u svim pogledima. Očito, postojao je element razočaranja u ovoj maloj smetnji stvarnosti. No u ovom stadiju, bilo bi točnije nazvati to strepnjom od razočaranja nego činjenicom.

Kada sam počela postavljati pitanja, bilo je to u želji da dokažem da nemam pravo. Znala sam da riskiram jedno od njegovih hladnih raspoloženja ako ga nastavim pritiskati, ali nije bilo pošteno od njega da očekuje kako nikad neću biti znatiželjna u vezi s njegovom bivšom ženom. Bila je dio njega, u dobru i u zlu.

"Jesi li još u kontaktu s Rachel?"

Nekoliko jutara nakon ručka kod Durandovih. Vrh brda ležao je na oblaku poput otoka s bogatom vegetacijom, dugog i niskog na pjenušavom moru. Na drugoj strani doline izronilo je selo visoko na Grand Luberonu u zlatnom svjetlu iz istih valova od oblaka tako da su se velike utvrđene zidine činile poput pomorskih zdanja.

Bilo je očito da ga je pitanje iznerviralo, a i znala sam da hoće. "U kontaktu s Rachel? Ne."

Pretražila sam mu lice, znakove mrštenja, oči, koje su izbjegavale moje, zurile su pokraj mene u pod, u zid, i tek su tada pronašle veličanstven pogled s druge strane prozora.

Nisam si mogla pomoći i nastavila sam. "Ne, zapravo ne... ili ne, uopće ne?"

Ponovno, izgubljeni trenutak.

"Ne, nisam u kontaktu s njom."

"Ali znaš gdje je?"

Samo najsitniji dio sekunde. "Da."

"Što radi?"

"Što je sada ovo?"

"Samo... znatiželja."

"Ali zašto pitaš?" Nalet ljutnje i sarkastični ujed. "Jesi li prečula neki naš telefonski razgovor, našla neke poruke, ili - Bože! - možda misliš da je još volim!"

"Naravno da ne."

Bilo je još toliko drugih pitanja: Koliko ste dugo bili zajedno? Kako ste se upoznali? Kakva je? Zašto ste se rastali? Tko je bio kriv? Što je bilo tako loše da te toliko povrijedilo?

No pogled koji mi je uputio prije nego što je napustio sobu uvjerio me da će ostati nepostavljena. Nemoj to dirati, rekao je. Zamolio sam te da to ostaviš na miru. Obećala si.

Prije incidenta s onom ženom na zabavi kod Durandovih nikad mi nije palo na pamet da bih mogla biti ljubomorna. Mislila sam da znam što trebam o Rachel i da prihvaćam da je dio Domove prošlosti, bez želje da saznam više.

No od tog dana nadalje, činilo se kao da je Rachel neprestano ovdje: skriva se neprimijećena u pozadini priča koji mi Dom pripovijeda; pokraj njega u slikama koje potiču njegovo sjećanje; priopćava njegova mišljenja; smiješi se dok on šuti.

Sama sam je dovela, naravno. Ja sam je sama pustila da mi uđe u glavu; ne mogu kriviti Doma za to. Dom nije govorio o njoj. Nije bilo kao da sam se uselila u kuću koju su njih dvoje dijelili. Nisam živjela okružena predmetima koji su Joj nekoć pripadali, pa čak ni stvarima koje su dijelili u kućanstvu. Njezine su ruke vjerojatno dodirnule njegove knjige i slike, no to je bio krajnji domet. (Iako... njezine ruke na njemu; to je bila druga, puno škakljivija stvar.)

No nije bilo kao da sam bila osuđena spavati na plahtama ili hodati po sagovima koje je ona odabrala, ili diviti se njezinom ukusu za tapete. Nisam jela njezinim vilicama, uzimala hranu s njezinih tanjura, pila iz njezinih čaša i šalica koje bi naglašavale koliko sam daleko došla i uzela njezino mjesto.

Iako je, doduše, bilo sasvim prirodno željeti znati njezinu priču. Upravo

zbog toga što nije želio razgovarati o Rachel, ja sam sve više pitala o njoj. Tko je ono rekao da ono što je skriveno i ne može biti izrečeno samo još snažnije raste? "Bijes iskalih - ljutnje nesta... Ne htjedoh to reći - gnjev posta veći."

Sjećam se sada: Blake. "Otrovno stablo."

DRUGI DIO

PRVO POGLAVLJE

Kažu da je ovo područje nekad bilo pod oceanom, prije mnogo milijuna godina, da je plima oblikovala stijene i da kamenje nosi obrise zaboravljenih morskih stvorenja još od svitanja vremena. Rekla bih da postoje dani kada povijest stoji na mjestu i kada se svi duhovi okupljaju. Možeš to osjetiti kada je zrak u dolini toliko vruć da se na obzoru stvaraju nabori. Plava brda se uzdižu, a povjetarci dolaze i nestaju u naletima poput valova koji se oblikuju i obrušavaju o udaljene obale. Ovdje je Benedictin glas pukao. Nekoliko je puta duboko udahnula. Zvučni udisaj zraka u pluća imitira povlačenje i šuškanje vrpce koja se nalazi u uređaju za snimanje.

Ovo je važno. Mora ići dalje.

Mora sve zapamtiti, ne samo loše stvari. Ne smije sebi dopustiti da je određuju najgore stvari, ne ako postoji toliko toga što je bilo dobro i ako ima toliko toga čemu može poučiti druge.

Nakon što se Pierre vratio, znala sam da moram pronaći uporište u stvarnosti. Zaboraviti prošlost. Sadašnja stvarnost bila je dovoljno loša.

Nastala je tišina kada sam otvorila kolibe, njih sveukupno četiri, htjela sam procijeniti stanje vlage i pukotina. Pauci i škorpioni vladali su hladnom i pljesnivom prazninom, a mrtvi kukci pucketali pod nogama. Ljudski stanari odavno nisu bili ovdje, otišli su u gradove, u zlo, na nebo. Nije bilo gostiju koji bi došli i ostali. Krušna peć je sada zaključano spremište natrpano komadima drva i željeza koji su nekoć možda bili od koristi.

Krov iznad glavne kuće se urušava. Zidovi slabe, a stube su najviše oštećene, zidovi koji oblikuju visinu kuće gdje stubište zavija prema spavaćim sobama. I samo stubište se raspada; pukotine u zidu s rukohvatima i između stuba širine su palca. Prašina od žbuke počela je opadati u tankim mlazovima poput pijeska u preokrenutom pješčanom satu. Jednog će dana cijelo stubište, sva četiri polukata od kuhinje prema gore, popustiti i glasno se survati u hrpu cigle, žbuke i pločica.

Preselila sam većinu svojih stvari u prizemlje. Sve što je ostalo u sobama na katu su drveni ormari s rupama koje su izbušili crvi i uzglavlja kreveta koja je bilo nemoguće pomaknuti jer su vijci koji drže dijagonale i strane na okupu toliko zahrđali da se ne daju okrenuti. Kreveti koji su nekoć okupljali obitelj sada su crni kosturi, preveliki da bi prošli kroz vrata.

Kakva je to velika neuredna obitelj bila, ne samo nas petero nego svi koji su ovdje živjeli s nama. Nedostaju mi. Svi mi nekada toliko nedostaju, čak i Pierre.

Kuća je i tako već puna duhova, prijateljskih duhova. Kamo god pogledam, u svakom je kutu obris, u mojoj glavi, nekoga tko je nekoć živio ovdje, predmeta koji je nekoć stajao ovdje, sve do vremena djeda Gastona i bake Clementine. Tata tako tih i radišan, nije bio pretjerano visok, ali je, poput mnogih seljaka koji su živjeli ovdje, bio žilav i otporan. Naša nježna *maman* sa svojim mekim, širokim licem i smiješkom kojim bi obasjavala naš mali svijet na brdu. Obitelji podstanara. Stari Marcel u oboru. Moja prijateljica Arielle. A evo i mene, jedine koja je ostala, one koja je bila sigurna što su njezine dužnosti i što tradicija zahtijeva od nje.

Vani padaju smokve, ose crpe šećer koji je u punom cvatu na tlu i grani, na vrućini pretjerano miriši ljeto.

Kada sam bila dijete, bilo smo sretni na mnogo načina. Tek sada shvaćam koliko smo siromašni oduvijek bili. Takav je bio ponos Lincelovih. Držali smo se za sebe na našoj zemlji s našim zdanjima i stanarima, obitelj se činila poput vladajućeg plemstva, barem nama.

Ljeti su brda bila raj za sebe.

Do polovine lipnja katalpa je procvatela velikim bijelim cvjetovima u obliku svijećnjaka i mahala zelenim lišćem poput kože naspram vedrog, novog plavog neba kako bi naznačila povratak dugih i vrućih mjeseci. Dudovi su padali s drveta pokraj obora za ovce u opscenu rijeku izobilja. Arielle i ja bismo gurale voće u usta, puštale bismo da nam se slatka voda razlije po usnama i jeziku i da nam ostavi ljubičaste mrlje po licima i rukama. Šljive i masline na terasi podno glavne kuće orile su se od

pjeva ptica, zaglušivale su prvo nejakom cvrčanje cvrčka.

Ujutro bi nas rano budio topli šok svjetlosti koja bi iznenada ispunila sobu, jer su rolete bile širom otvorene, kao i veliko plavetnilo jutro. Srca bi nam pjevala od spoznaje da nema nastave koja će nas zadržati, sjurile bismo se niz stube da zgrabimo što god je bilo na stolu za doručak.

Kapljica kave u prokuhanom mlijeku, umočeni komad kruha i već bismo bile vani obavljajući svoje zadatke dok je zrak još bio hladan. Poslije, kako bi se brda zagrijavala, a mi završile svoje obaveze, odlepršale bismo van preko suhe i čvrste trave koju je toplina spržilo u sijeno, na beskrajno sunce. Brda su bila toliko plava da se činilo kako su upila nebo. Orlovi i sokoli su nas nadlijetali, vodili su se toplotnim valovima, lutke obješene o nevidljive žice. Grupice majčine dušice, ružmarina i lavande otpuštale su svoje mirise po mošusu. Nježni dašak vjetra na koži bio je poput svile: divan *vent roux* s jugoistoka.

Kao djeca provodile smo dane u šumi ispod i iznad kuće, skupljale bismo blaga, penjale se po drveću, promatrale kukce: zamršene mravlje gradove, skarabeje, bakrenozelene ružine hruštove i ljiljke koji su ispuštali zvukove poput ptičica.

Marthe i ja smo jednom sjedile cijeli sat i promatrale golemog stršljena kako vuče cvrčka po kamenom zidu na dvorišnom štaglju. Dvapat je gotovo dosegao vrh, a zatim je na zadnjoj prepri pao Marthi pod noge uz zvuk grebanja.

Dijelile smo sposobnost da možemo biti jako mirne i samo gledati, dirati i mirisati. Prije kraja ljeta ležale bismo licem prema zemlji u dvorištu. Nakon nekoliko kratkih, ali snažnih ljetnih oluja krajem kolovoza, zemlja je bila slatka poput karamele i začinjena, a topli, očaravajući mesnati dijelovi voćke ispuštali su miomiris u obliku dima. Možda to i izmišljam, naravno. Možda mi je pamćenje podarilo ove nevjerovatne preludije, no istina je da smo provele sate samo gledajući i udišući, osjećale smo kako se život polako i izbliza ulijeva u naše okruženje, jele smo kolače od vanilije prljavim rukama.

Marthe je voljela razgovarati o miomirisima i vonjevima farme. Moje

šesto čulo nikad nije bilo izoštreno poput njezina (kao što rekoh prije, nikad nisam imala bujnu maštu, što me dovodi do brige da je trenutna situacija upravo onakva kakve se pribojavam), no gotovo sam uvijek mogla namirisati ono što je namirisala i ona. Možda je to bio neki obiteljski nos koji smo obje naslijedile i koji nam je omogućio da iščitavamo arome, neki maleni trzaj nosne membrane ili sklop živaca koji je pružao dodatnu osjetljivost. Gore kod obora stari je Marcel uvijek tvrdio da nema nikakav osjet mirisa. Dobro, to uopće nije sporno; nema šanse da bi itko drugi odabrao živjeti u tom smrdljivom kraju s izmetinama.

Marthe tada još nije bila slijepa, a ako i jest, nije nam rekla.

Naravno, bilo je mnogo drugih sati (mnogo sati koje nijedno današnje dijete neće poznavati) koje smo preveli radeći; skupljali smo voće i brali povrće; prali i ribali; kopali i čistili kanale za navodnjavanje; šivanje i popravljanje dočekalo je nas djevojke čim smo mogle držati iglu, a zimi pletenje; obavljale smo zadatke i prenosile poruke između naše i drugih farmi te sela na vrhu brda. Bio je to žedan posao u ovoj sušnoj zemlji. Ljeti bismo trčale natrag u Les Genevriers po velike gutljaje čiste i hladne izvorske vode koje bismo naskap popile.

To su bile dragocjene stvari. Nekih bi godina u drugim brdima prema jugu izvori presušili do svibnja pa bi se lokacije s izvorima morale tajiti. U takvim bi se vremenima, barem se tako govorilo, muškarci brijali vinom, iako nitko od našeg muževnog svijeta nikad nije priznao tako nešto, čak ni je li se radilo o obilnim količinama.

U svakom slučaju, imali smo sreće. U Les Genevriersu je uvijek bilo vode: čak je bilo rečeno da ispod kuće teče podzemna rijeka, iako to nikada nije bilo potvrđeno.

Ono što smo zasigurno imali, vezano za naše obilne zalihe vode, bio je napredak. Ponos zaselka bila je velika mjedena slavina u donjoj kuhinji s praonicom za rublje. Majke i ostale žene iz Les Genevriersa više nisu morale klipsati u selo sa zavežljajima da bi sjedile na zajedničkom mjestu predviđenom za pranje rublja. Činile su to u toj tajanstvenoj

kamenoj sobi koja je odjekivala i imala otvor prema ulici gdje su se majke i bake okupljale da bi tračale oko dugog i udubljenog jarka.

Pomoglo je, naravno, što je kuća bila smještena na uzbrdici pa se cijev s izvora mogla položiti nizbrdo tako da završi u toj veličanstvenoj slavini. Čim smo je stavili, skupina susjeda tjednima se okupljala oko nje, divili su se projektu i domišljatosti. Kada smo bili djeca, tuševi su nam bili šmrkovi spojeni na spomenutu slavinu koji su visjeli kroz kuhinjski prozor u prilaz između velike kuće i niza radničkih koliba. Otpadna voda odlijevala se nizbrdo i napajala jednu od gredica s povrćem. Za druga, intimnija pranja, postojao je toalet uzidan u neku vrstu stražarske kućice spojenu na jednu stranu štaglja.

Još je nešto bilo posebno u Les Genevriersu. Kao što nam je i otac bio rekao: "Ovdje ima blaga." Od samog početka kada nam je počeo pričati priče; "Legenda tako kaže, ovdje je skriveno blago." Bila je to tema u kojoj je posebno uživao, a razgovor koji bi slijedio bila je varijacija sljedećega:

"Kakvo blago?" svi smo željeli znati.

"Nitko ne može sigurno reći. Većina ljudi kaže da se radi o skrivenim zlatnim novčićima. No mogao bi to biti nakit, ili rimski mačevi i šalice. Rimljani su bili ovdje, znate."

"Pa zašto ga onda ne tražimo?" upitao je Pierre, bio je skeptičan zbog mladih godina.

"Zašto pretpostavljaš da nije tako?" uzvratilo mu je otac.

"Što ako ga je netko našao i ukrao?" upitala je Marthe. To je bila njezina preokupacija, a vjerojatno je bila i dobro utemeljena.

"Možda, no zasigurno bismo primijetili rupu iz koje je iskopano."

"Znači, zakopano je!"

"Najvjerojatnije. Mora biti u zemlji, ili pod kamenjem kuće."

Ali zašto? Ali kako? Ali kada? I tako bismo nastavili jedno za drugim u krug dok je svjetlo bilo na izmaku. Zapalili bismo uljanu lampu. Unutra ili vani, metoda dobivanja svjetla uvijek je bila ista. U Marseilleu i drugim većim gradovima imali su *le gaz*, ali mi djeca ga nikad nismo

vidjeli. Oslanjali smo se na lampe koje su privlačile kukce i moljce u letu koji su se beznadežno zabijali u staklo i svijeće stavljene u teglice od džema u kojima su se konačno uspjeli ubiti.

Tata pučka svoju lulu, kima glavom kao da je naočigled jasno promislio o svim našim teorijama. Nitko od nas nije zapravo vjerovao u njih, no bilo je zabavno sanjariti.

Ako su naše slobodne aktivnosti ikada izazvale neku nevolju, a u njima se nikada nismo razlikovali od bilo koje druge djece iz okolnih mjesta, onda je neizbježno Pierre bio taj koji ju je izazvao. On je bio taj koji je padao sa zidova, koji se ozlijedio na klimavim stijenama i izvrnuo se s bicikla koji je ukrao ne znajući da je imao neispravne kočnice. Njegove tanušne nožice uvijek su bile izbrazdane posjeklinama, ogrebotinama i modricama.

Jednom je prilikom slomio zglob u napuštenoj kapelici kada bršljan više nije mogao držati njegovu težinu. Drugom ga je zgodom ugrizla lisica, a ruka mu je istog trena otekla. Zatim je nestao cijeli dan i noć sve dok ga netko nije čuo kao zapomaže iz bunara; trulo uže, kojim se spustio, oštetilo se i puknulo pa se nije mogao popeti klizavim stijenama bunara prekrivenima mahovinom.

"Dečko je strava, opasan je po svoje zdravlje", tata je znao reći. No nikada nije bio ljut onoliko koliko sam mislila da bi mogao biti. A ni itko drugi nije smatrao da bi mogao predstavljati opasnost za druge, iako su, kako se na kraju ispostavilo, trebali.

Između igara s penjanjem i zanimanja za mučenje kukaca (brat mi je nedavno dobio pripravnika u obliku *pregadioua*, bogomoljke, koji je bio poznat kao opaki ubojica leptira, uključujući i elegantne lastine repove koji su letjeli po vrtu; on i bogomoljka učili su mnogo toga jedno od drugoga), Pierre je radio muljaže u trku.

Uključivale su stare dijelove strojeva, vijke i remene, razbijene lonce, stare tanjure i šalice, uokvirenu sliku iz racije na tavanu. Predmeti sami po sebi nisu imali neku veliku važnost; nitko ih nikada nije primjećivao. Stvari su se uvijek pojavljivale i nestajale; to je bila druga strana medalje

jer je toliko ljudi utiralo svoj put kroz kuću, trebali su i uzimali stvari, zaboravljali ih vratiti na mjesto.

No one nisu jednostavno nestajale na uobičajen način. Pierre ih je uzimao i odlazio u grad prodati za vrijeme sajmišnih dana dok je navodno bio u školi. Mislim da se čak nije zamarao time da laže ravnatelju, g. Fabreu, o svom odsustvu. Rekao mu je da ide na sajam, samo tako, normalno da se pretpostavljalo da obavlja poslove za obiteljsku konjušnicu. Naposljetku, bili smo na selu pa se podrazumijevalo da u određeno doba neki učenici neće pohađati nastavu na dan sajma.

Odnio bi te predmete na buvljak, a bilo mu je dopušteno zadržati cijenu koju su postigli u zamjenu da ujutro radi za vlasnika štanda. A Pierre je zadržao malo više od toga, kako se ispostavilo poslije, jer je *brocanteur* bio okorjeli pijanac koji je gotovo svako jutro provodio u baru Lou Pastou i koji ne bi primijetio ni da je Pierre ukrao dvostruko više od onoga što je ukrao.

Moje je brat u to doba bio šarmantni i prepredeni mali majmun s određenim darom za prodaju pa je čovjek zasigurno smatrao da ga ono što se događa ispod stola i dalje drži na čelu ispred svih.

DRUGO POGLAVLJE

Ljeto je bilo na umoru.

Kupine su hrskale na umirućim trnjacima, a gljivice su stršale s debla velikog hrasta u dvorištu, tvrde na dodir i ukrašene mrtvim mravima. Udaljenije drveće u brdima bilo je u velikom olakšanju: prvo raskršene terase, a zatim i crno drveće koje je posezalo za morem koje ustvari i nije bilo more.

Pokazala sam Domu svoje žalosno otkriće u starom bazenu; pukotinu koja je zijevala na dubljem kraju gdje se činilo kao da se zapadni zid razlomio.

"Izgleda gotovo kao da se tlo pomaknulo", rekao je. "Ovdje ima još više štete." Pokazao je na kutove.

"I s kućom je ista priča."

Dom je bio pun nade, kao uvijek. Potražiti ćemo savjet, popraviti ćemo je. Sve je to dio ovdašnjeg života. Znali smo u što se upuštamo.

Tako smo šetali vrtom. Da imamo novi bazen, bi li trebao biti dug deset ili dvadeset metara? Koliko bi trebao biti udaljen od polukružne ozidane konstrukcije da bismo mogli zadržati prirodnu žarišnu točku? Koliko bi trebao biti širok, a koliko dubok?

Sada se pitam što bi se dogodilo da smo odlučili kako ga uopće nećemo zamijeniti. Retrospektivno gledajući, bismo li nastavili s radovima da smo znali što ćemo otkriti i kakav će utjecaj otkriće imati?

Ugovorili smo sastanak i odvezli se u industrijsku zonu u Apt razgovarati s vlasnikom tvrtke koja gradi bazene. Toplo su nam preporučili g. Jallona, svidio nam od samog početka. Bio je praktičan i poput strica, uvjerio nas je da je sve moguće. Kao gotovo svi koje smo upoznali u Provansi, činilo se kao da bez imalo truda spaja profesionalizam s opuštenim ponašanjem pa smo do kraja sastanka bili dobri prijatelji, partneri u slavnom pokušaju koji ne samo da će poboljšati naše osobno

okruženje, nego i krajolik i povijest cijele regije.

Prvi korak bio bi da dođe do nas i pogleda može li se stari bazen spasiti. Tada bismo mogli odlučiti želimo li učinkovitiju, moderniju verziju, ali ćemo time slijediti pravi tijek događaja. Poznavao je imanje, naravno - baš kao i svi, očito - a posebno je bio voljan objasniti da bismo, s obzirom na to da je naš posjed otvorenog tipa, mogli uzeti u obzir i prekrivač za bazen na izvlačenje, izrađen modernom tehnologijom, koji, uvjeravao nas je, nije skup.

Također bismo trebali biti svjesni da je u modi za nove bazene bila obloga zelenosive boje leda: davala je vodi boju kao da se otapa s glečera, poticala mozak da spusti temperaturu tijela čim bi je ugledao, rekao je. G. Jallon je bio vrstan prodavač.

Na putu kući okrenula sam se Domu i pokušala zvučati vedro i zadirkujuće koliko sam god mogla. "Nadam se da ovo nije sve samo zato što trebaš zasukati rukave."

Nakratko mi se nasmijao, dao mi je do znanja da je shvatio o čemu govorim. "Ovo je zadnja stvar od koje bih želio pobjeći", rekao je.

Sada kada je završio vrhunac turističke sezone, ulice su bile mirne. Iznova smo otkrili začarana sela velike doline: Bonnieux koji je na vrhu imao crkvu, a ne dvorac, nasuprot ogoljenoj ruševnoj utvrdi Lacoste; Menerbes, poput broda na svom niskom izdanku u podnožju masiva; Roussillon, stršao je na rubu strmoglavih litica crvenog okera usred zelenih borova; Gordes, veličanstven u svojoj jesenjoj praznini, pogledi bez premca čiji su okviri dovedeni do umjetničkog savršenstva vapne-nastim grebenima na kojima su bile posađene svijeće od čempresa.

Ruku pod ruku, penjali smo se u šljunak koji je zavijao. Krala sam poljupce u sjeni kamenih zdanja i naslonjena na grubu žbuku zlatno zapečenih zidova. Čelična čistoća podnevnog sunca, spuštanje roleta. Ručak s vinom. Uvijek samo razgovor i razgovor.

O jednoj temi nismo razgovarali.

Dakle, budući da nisam smjela upitati Doma, ili točnije, nisam željela izazvati jedno od onih njegovih mračnih raspoloženja kada je sve bilo

tako divno, imala sam dva traga: ime kuće koje je žena sa zabave povezivala s njim i Durande koji bi mi mogli pomoći da stupim u kontakt s dotičnom gospođom.

No čak se i tada dio mene pitao zbog čega sam točno bila zabrinuta. Naposljetku, bio je to tako sićušan, nevažan događaj. Pokušavala sam smetnuti informaciju s uma, no nisam si mogla pomoći. Bila sam znatiželjna.

Upitala sam Marie-Claude u pošti za kuću Maugerovih.

Jednog jutra, kada je Dom posjetio drugu tvrtku koja se bavila bazenima kako bi dobio drugu ponudu - mislim da je želio dokazati da još nije u potpunosti izgubio svoj osjećaj za posao zbog čari Provanse - slijedila sam njezine upute i krenula niz brdo.

Bila je to ugodna šetnja na vedrom suncu prema ruševnoj kapelici. Koraci su mi glasno mrvili stazu od šljunka i pijeska. Topliji zrak ispuštao je miris borova; kao da je bilo ljeto, samo što su cvrčci utihnuli.

Iako, lovci su bili vani u jesenskoj sezoni. Crveni plastični znak privezan za hrastovu granu: *Attention: battue de grande gibier en cours*. Pretpostavila sam da se "velika divljač" odnosi na divlje veprove, ali vjerojatno se isto tako odnosila i na jelene. Oružje je povremeno ispalilo glasne zvukove niže u dolini. Sjetila sam se da mi je Fernand rekao na početku sezone: "Ako moraš šetati, nosi svijetli kaput i idi prije ručka ili podneva čak, dok lovci i psi još jedu i piju u svojim trošnim straćarama. Ne izlazi nakon ručka. Barem ne daleko prema sjeveru, lovac je već ubio biciklista koji se vozio nedjeljom."

La Provence, lokalne novine, izvijestile su o tragičnom događaju koji je uzrokovao *une balle perdue*. Riječi "zalutali metak" zvuče gotovo zaigrano uhu engleskoga govornika: samo izgubljena loptica.

Nije mi trebalo dugo da stignem do ruševne kapele. Jedva su nešto više od dva usporedna zida prekrivena bršljanom, debelih stabljika isprepletenih poput krošnje. Iz srednje lađe, koja je sada pod vedrim nebom, rastu hrastovi. Prvi pogled na crveni krov nagnao me da ubrzam korak.

Kuća je bila oklopljena narančastim štukom, prenovim i presvijetlim da bi bio pripadao opsežnoj povijesti sela. Srce mi je nelagodno udaralo (nisam mogla shvatiti zašto) dok sam se približavala čeličnim vratima koja su bila ulaz. Bila je to niska, moderna zgrada, poprilično bez šarma, okružena urednim vrtom s bazenom. Sve se to vidjelo kroz žičanu rešetku koja se nalazila na kamenom zidiću.

Na prilazu nije bilo auta. Činilo se da su zelene rolete nijanse kadulje bile čvrsto zatvorene. Mjesto je imalo ugođaj vikendice zatvorene zbog skore zime.

Očito nikoga nije bilo u blizini da se raspitam. Nisam srela ni živu dušu na putu do tamo. Jedina potvrda da nisam sama u brdima bio je isprekidani zvuk lovačke počasne paljbe.

Poštanski sandučić na prilaznom stupu dao mi je jedinu naznaku da sam došla na pravo mjesto. Na natpisu veličine zavoja prve pomoći tiskanim je slovima, rukom i nalivperom, bilo napisano MAUGER.

Oklijevala sam.

Stajala sam pokraj zida, nisam bila sigurna kako da nastavim, zurila sam u imanje kao da pokušavam vidjeti neke tragove Doma, iako sam znala da je to bilo nemoguće.

Je li ovo doista bilo mjesto koje su on i Rachel nekoć iznajmili za praznike? Činilo se tako nevjerojatnim, tako neobičnim izborom za čovjeka koji je volio vremešan duh dosjetki Les Genevriersa, njegove atmosfere i pogleda. Ova je kuća bila na dosadnoj lokaciji na nižoj padini brda, bila je bez pogleda. Selo na ponositoj stijeni skrivalo je drvored loše posađenog drveća. Mjesto nije pružalo nadahnuće, tip vile koju je rutinski odbijao. Zašto bi, pobogu, došao ovdje?

Ako je bio došao, podsjetila sam samu sebe.

Prateći trag vrtnih zidića, ukopanih u plitke pukotine, žabokrečina od bršljanovih listova počela je objesno istjecati. S druge strane ograde, zemlja je bila umjetno odsječena, dosadno, ravno područje s travom i nekoliko stabala. Ništa mi nije govorila.

Vratila sam se svojim stopama uzbrdo, osjećala sam se blesavo.

Naravno, Dom je imao pravo. Žena za ručkom je pogriješila.

TREĆE POGLAVLJE

Spavam u prizemlju ispod svoda u obliku kupole, nadam se da će luk podnijeti težinu kuće koja se raspada i zaštititi me. U prostoriji gdje mi je sada spavaća soba, pokraj prozora je seoska klupa za tri osobe s hrpom starudije na istrošenim sjedalima. Nekoliko mojih odjevnih predmeta oprezno je složeno u ladicama mamine dražesne komode.

Oduvijek se činilo kako mama najviše voli Pierrea.

Pierrea, koji se smijao tuđim brigama, i čiji je drski smiješak sve više i više postajao stalnom crtom na njegovu lijepom licu kako se bližio muškosti, iako sam Bog zna da je bilo puno bolje biti njegova sestra nego bilo koja od njegovih ženski.

"On je dječak", rekla bi, a ponos u njezinu glasu bolno bi svima dao do znanja da će ta činjenica zauvijek zamaskirati njegove nedostatke. Tada nisam shvaćala tu vezu majki i sinova; ili sinove jedince i produženje imena, loze, rada na zemlji, u to sam se vrijeme jedino mogla pitati, očajno frustrirana, kako to da nije primijetila njegove usputne okrutnosti, laži, prijezirne činove.

Sve je to bilo tako davno, ali se krug zatvara na toliko načina. Sada se osjećam bližom prošlosti nego prije dvadeset godina. Šišmiši su ponovno nastanili sobe u prizemlju. Odjeća mi je poderana i pokrpana, a nije mi nimalo stalo kao ni onda kada sam bila djevojčica koja je cijeli dan trčala po brdima. Generator se pokvario, pa živim na svjetlu svijeća i petrolejskih lampi. Život ponovno postaje onakvim kakvim sam ga poznavala kada sam bila dijete.

Možda je moja želja bila da postanem učiteljica, baš poput gđice Bonis, no moje prvo iskustvo s karijerom je sve u svemu bilo manje slavno. Nesvjesno sam postala zločinka.

Pierre me pronašao, čitala sam u hladu šljive, i naredio mi da mu nešto odnesem u šumu.

"Stavi ga u skrovište ispod divlje ruže."

Znala sam na koje mjesto misli. Platila sam tu spoznaju prije nekoliko mjeseci kada sam slučajno nabasala na njega kako čuč i puši. Pokušao je ugasiti cigaretu i skriti dokaze u rupu ispod grmlja, no bilo je prekasno.

"Premlad si za pušenje", rekla sam mu. "Imaš tek dvanaest godina."

Nije rekao ništa, samo mi je zabio duge nokte u meso gole noge na način koji je inače čuvao za ubijanje i deranje kože malim životinjama.

"Da nisi nikome rekla", prosiktao je. Topli, nadražujući trag dima pobjegao mu je iz kuta usana, zario je nokte još dublje. "Ako ne želiš ovo svaki dan."

Opirala sam se, no bilo je uzalud. "Jesu li to tatine? Jesi li ukrao tati?"

Nasmijao se. "Zašto bih to napravio? Imam svoj novac." Potreba za hvalisanjem bila je jača od diskrecije, kao i inače. Nikad nije shvaćao da mu je to bila prava slaba strana.

Nekako se to pretvorilo u situaciju u kojoj je on dobio, a ja izgubila. Od tog sam dana izvršavala njegove molbe, zapravo, nikad nisam shvatila kako je do toga došlo.

No taj put, kada je zatražio da odem do skrovišta kod divlje ruže u šumi iznad obora za ovce, ukipila sam se i prekrížila ruke. "Ne", rekla sam.

"Ne?"

"Ne."

Prošetao je oko mene kao da me prvi put detaljno promatra. Nosio je dugačku šibu koju je otkinuo od kore drveta i mlatio njome po zraku kao da vježba ubod rapirom.

"Mislim da hoćeš", rekao je Pierre. "Zato što sam te lijepo zamolio."

Znala sam da misli kako me idući put neće tako lijepo zamoliti, pa sam preuzela inicijativu. "Hoću ako obećaš da ćeš ostaviti lastine repove na miru!"

"Lastine repove!" Rekao je to onako kako bi to učitelj rekao, kao g. Fabre, koji je za primjer volio uzimati učenike koji daju glupe odgovore.

"A bi li željela objasniti što misliš pod time?"

"Znaš ti jako dobro što ja mislim. Ostavi ih na miru - okrutan si." Nastavio je hodati oko mene na vrlo zbunjujući način, sada je trljao

bradu kao g. Fabre, koji je, tako se pričalo, bio rođak nekog poznatog učenjaka i koji se volio tako ponašati.

Poželjela sam da nisam ni počela s ovime kada se Pierre zločesto nasmijao. Barem je počelo kao hinjena verzija zločestog smijeha, ali je uskoro vrlo brzo postala stvarna. Kao zadovoljstvo koje mu je pružalo čupanje leptirovih krila, prekrasnih krila poput lukova prozora na gotičkoj crkvi.

"Tvoje lice!" rekao je kada se napokon prestao smijati. Ništa nisam rekla. "Dobro, dobro. Ako ti lastini repovi toliko znače... Učini mi to i okanit ću se leptira - ali ako misliš da ćeš se tako riješiti pravih predatora, živiš u zemlji snova."

Rekao mi je što da učinim, a ja sam, zadovoljna sobom, krenula obavljati zadatak misleći kako sam barem naučila kako dobiti nešto zauzvrat od njega. U to vrijeme, naravno, nisam imala pojma što je naumio, kao ni kakvo je značenje teškog predmeta koji sam nosila u vreći. Slijedeći upute, pažljivo sam ga stavila ispod divlje ruže u rupu koju je napravio korijen i prekrila najvećim kamenom koji sam mogla pomaknuti.

ČETVRTO POGLAVLJE

Kristalno vedri dani počeli su hladnoćom koja je rezala jutarnji zrak i štipala nam obraze.

Gurali smo se na hrpu kako se temperatura spuštala. Unutra: čitanje, kuhanje, jedenje; nevjerojatni miomirisi začinskog bilja i zvuci klavira koji su dopirali iz sobe za glazbu. Vani: ciljano koračanje vrtom, sretno zaokupljeni u raspravi o kamenom okruženju, odabiru i sustavu za crpenje vode.

Dom je odlučio da će novi bazen biti smješten bliže neobičnoj polukružnoj strukturi izgrađenoj od kamena, iz koje su nicali grmovi ružmarina, usahla višnja i ostale bodljikave gomilice koje nisam mogla raspoznati. Tako će se stari bazen uništiti, a rupa koja ostane bit će dio novog, većeg bazena.

"Izvrсна odluka", rekao je g. Jallon u svom lijepo uređenom uredu u tvrtki za izgradnju bazena. "Ako želite, mogu dogovoriti da pogledate bazen koji smo izgradili na imanju nedaleko od vašeg - radi se o vrsti nacrtu koja bi se jako dobro mogla uklopiti i kod vas, ali bi vam također mogla dati još ideja te vam predočiti naš rad."

Pristali smo bez ikakvih pitanja.

Dom je imao pravo. Nekih se dana u listopadu činilo kao da smo zarobljeni u oblaku. Čitala sam sestre Bronte u knjižnici koju smo napravili na katu.

Smokve su postajale sve žuće, a mi smo i dalje bili sretni, uživali smo u činjenici što se ne moramo spakirati i otići na gradsku zimu zbog posla. Nikad prije nisam vidjela izmjenu godišnjih doba u nekoj južnoj zemlji. Mjesta blizu Mediterana zamišljala sam u njihovu ljetnom obličju, vruća, vedra i bujna. Sada su se pred mojim očima izdanci ljetnog jorgovana pretvarali u trula zrna kukuruza. Orasi su padali na zemlju.

Bilo je vlažnije i mračnije nego što smo očekivali, ali smo se smatrali počašćenima što možemo tomu posvjedočiti dodavši time još jedan sloj našem razumijevanju zemlje. Imala sam sve vrijeme svijeta za čitanje i

vodila sam dnevnik s kolokvijalnim izrazima koji bi možda mogli uroditi plodom ako ikad pronađem pravu knjigu za prevođenje. U naletu luđačkog optimizma pisala sam jednoj uglednoj izdavačkoj kući u Parizu, te manjoj u Marseilleu, navela sam svoje ime, ali sam slutila da bi bilo bolje da sama pronađem zanimljivu knjigu i jednostavno se poigram riječima pa da vidim što će ispasti.

Imala sam svaku priliku da to učinim. Dom je često bio za klavirom i ispisivao stranicu za stranicom notama na dužicama. Jednog ranog predvečerja odveo me u sobu za glazbu, posjeo na kauč i odsvirao izazovno romantično djelo koje nikad prije nisam čula.

"Divno je - baš prekrasno", rekla sam kada je zadnji akord utihnuo, a on me pogledao u iščekivanju, možda čak pomalo sramežljivo. "Jedno do tvojih?"

"Za tebe", rekao je. "Pjesma za Eve."

Provodila sam sate tumarajući oko zgrada, pokušavajući odlučiti kako najbolje iskoristiti prostorije. Rijetko smo išli na gornji kat glavne kuće, no na kraju vijugavih stuba na jednoj strani bile su dvije međusobno povezane spavaće sobe ispod nadstrešnice, a na drugoj ogoljena tavanska prostorija s presvučenim drvenim daskama. Sjenik, možda. Jedini komad namještaja bio je ormar koji se nagnjao na jednu stranu. Zaškripio je kada sam ga otvorila, no bio je prazan.

Pod je imao mrlju tamo gdje je curio krov. Daske su na mjestima bile toliko izbušene da su izgledale kao da su od ementalera. Miševi ?

Pitala sam se. Bez razmišljanja sam podignula jednu da vidim mogu li. Odmah je popustila i otkrila malu, mračnu prazninu iz koje je izašla pljesniva vlaga. Izvadila sam je van i iščupala još nekoliko.

Jedna šupljina kod zida bila je drugačija. Bila je puna slame, a ispod nje sam osjetila glatku površinu. Izvukla sam je i vidjela da je to zapravo knjiga. Sjela sam na pete i čudila se. Bio je to svezak provansalskih priča, napisanih za djecu, s lijepim omotom punim prašine; starost i vlaga jako su ga oštetile. Otvorila sam prvu stranicu. Gusti crni ispis potječe iz 1935. Stranice s brojnim mrljama pucketale su kako sam ih okretala.

Šećerni četinaš zabio se u čvrsti spoj uveza. Zašto je knjiga bila ispod podnih dasaka? Je li bila skrivena, a ako jest, zašto? Ponovno sam opipala maleni pretinac, no bio je prazan.

Još nas je jednom kuća darovala, ali ovaj su put s darovima došle misterije. Sa svakom je od njih jeka prošlosti odzvanjala sve jače. Što smo dulje bili tamo, manje se činilo da pripada nama.

Pokazala sam knjigu Domu, naglas sam se pitala kakva su to bila djeca koja su zasigurno živjela u kući. "Zašto bi netko od njih ovo sakrio? Možda zato da bude na sigurnom? Možda ju je netko od njih želio zadržati za sebe... jer nisu mogli imati previše ovakvih knjiga, zar ne - bile su preskupe..."

Dom se nasmijao i podignuo obrvu. "Znaš, tvoja mašta je nevjerovatno sklona pretjeranom izmišljanju", rekao je. No glas mu je bio nježan.

Sumaglica u listopadu bila je gusta poput prave magle dok smo se spuštali niz stazu iz Les Genevriersa, savladavali smo nove rupe i lokve koje je kiša napravila. Tijekom žestokih naleta kiše između glavne kuće i stanarevih koliba tekao je potok.

Okrenuli smo se prema selu, a zatim krenuli cestom u vlažnu bjelinu prema Viensu. Visoravan je postala ravna s obiju strana praznog puta - polja i drveće, gdje god koja kuća. Raširila sam kartu preko koljena na suvozačevu mjestu. Prvi sam put primijetila riječi L'Homme Mort, mrtav čovjek, pažljivo umetnute između zbijenih izohipsa. Što je to, pitala sam se: zaselak, možda memorijalni spomenik na mjestu neke tragične nesreće?

Što smo išli dalje, bjelina u zraku počela je sve više svjetlucati poput blijedog ametista, a kako su oblaci bivali sve lakši, sunce se napokon probilo kroz njih. Planina Luberon bila je poput nepravilne crne mrlje iznad linije oblaka, udaljena samo nekoliko kilometara od mjesta s kojeg smo krenuli, kao da se radilo o nekoj drugoj zemlji.

"Ovo nije daleko od mjesta na čijoj visokoj strmini tumara tajanstveni crni divlji vepar", rekla sam.

"Što?"

"G. Durand mi je rekao. Ovdje negdje ima veliki crni vepar koji pretkazuje nesreću onima koji ga vide, ili tako barem kažu. Svako toliko se ukaže pastirima i šetačima."

Dom nije ništa rekao pa sam stišala glas i približila mu se. "Strašan je to prizor... jer znači da će se uskoro suočiti sa svojom... propasti..."

Usta su mu se trznula.

"Kažu da su ... u ovoj kamenoj zaravni... utisnuti otisci zvijeri..."

Oboje smo se nasmijali.

Bila je to moderna kuća, izgrađena u obliku provansalske *mase*. Čvrsta, privlačna, no na neki neobičan način nedostajao joj je ugođaj. Bazen je bio uredan i čist, imao je impresivan električni prekrivač. Čovjek s bradom u lovačkoj jakni, koji nas je proveo uokolo, nije bio vlasnik nego se samo brinuo o imanju. Vlasnici su bili Belgijanci.

Vrtom je vladala otrcana zastarjelost. Grmlje je bilo načičkano ružičastim perlicama, bobice su počele blistati u znak otpora smeđoj boji koja se prerano pojavila.

Hladni zimski zrak štipao nas je dok se Dom raspitivao o električnim pokrivačima za bazen i bezbrojnim učincima. Odlutala sam kada je postalo jasno da me Dom ne treba kao prevoditeljicu. Što nije znao reći na francuskom, nadoknadio je skicama. Bilo je zanimljivo vidjeti kako su drugi ljudi uredili svoje okruženje, čak i ako nije bilo prema mom ukusu. Dok smo se vraćali kući, oblaci su se napokon dizali s brda, uvijali su se između vlažnog drveća.

Nekoliko dana poslije Dom se vratio kući iz još jedne kupnje. Došao je s redovnikom dovtljiva izgleda izrađenim od drveta visokog sjaja u poluprirodnoj veličini. Dom ga je odmah smjestio ispred vrata onoga što se izdavalo za hodnik glavne kuće. Hodnik je imao srednjovjekovnu atmosferu koja je vjerojatno imala jednak utjecaj na neprestanu vlagu kao i na našu duhovnu osjetljivost. Bilo mi je jasno zašto ga je Dom smatrao prikladnim dodatkom.

"Još jedna zlokobna figura", rekla sam napola u šali.

Nisam rekla Domu za događaj sa staze. Nisam htjela da posumnja u

moju razboritost, iako sam u sebi razmišljala o predmetima kojima smo se svojevrijedno okružili: okrhnutim tanjurima i zdjelama, polovnim zrcalima i izgrebenim slikama; blesavim razbijenim kipovima. O načinu na koji su govorili o prošlosti koja nije bila naša, čak i u svom beživotnom stanju, o načinu na koji su zamagljivali razliku između živih i mrtvih.

Odsutno sam podragala glatki palisander redovnikove ruke, pokušavala sam pronaći nešto što bi mi se moglo svidjeti u njemu.

"Bilo bi lijepo vidjeti žive ljude ovdje", prošaptala sam. Zatim sam podignula pogled i vidjela tjeskobu na Domovu licu.

"Što misliš pod time?" upitao je. Glas mu je zvučao drugačije, kao da se trudio da ga drži pod kontrolom.

"Ništa! Bio je to samo... Ne želimo se samo okružiti mrtvim starim kipovima, to je sve... Što nije u redu?"

Nije bilo odgovora. Već je bio otišao.

Bilo je previše prihvatljivo razmišljati o duhovima, ili barem o dušama. Prije mi nije palo na pamet da mi je nelagodno. Ali zasigurno mi je podsvjesno moralo biti. Kako bih se drugačije prepala varljive igre svjetla i sjene na zidu te je pretvorila u zastrašujuću prisutnost u vrtu? Pretjerano aktivna mašta, rekao bi Dom.

Svi ti ljudi koji su nekoć živjeli ovdje - naravno, ostali su tragovi njihovih priča, radosti i tuga i dosadnog i napornog svakodnevnog života. Ova je zemlja bila puna izobilja, ali ga je stvorio težak rad. Sjeti se samo pastira i priča koje su pričali dok su lutali, koliko je stotina milja bilo potrebno da svake godine očuvaju sito i zdravo stado?

Sljedeći put kada je vrtlar Claude došao, upitala sam ga: "Što je L'Homme Mort, ono tamo mjesto označeno na karti?" Neprecizno sam pokazala prema sjeveru preko naše mede.

"To je zaselak. Kao i ovo."

"A što je tamo? Zemlji radnički posjed?"

"Da, mislim da je. Još je imanje tamo."

Na meni je bilo da dobrovoljno kažem što točno želim znati. Počešao se

po obrazu i čekao.

"Ma, radi se samo o imenu. Pitala sam se zašto se tako zove." Složila sam facu i nadala se da je shvatio: obična, lagana znatiželja, ali i zanimanje za povijest koju kriju ova brda.

"Ne znam", rekao je Claude. "Nisam odavde. Iz Apta sam."

Nasmiješila sam se, a zatim sam shvatila da je ozbiljan.

"Jesi li čula?" nastavio je. "Pronašli su tijelo jedne od nestalih djevojaka."

"Koje?"

"Amandine. Ona koja živi nedaleko od Roussillona. Njezine je ostatke pronašao čovjek sa svojim psom tragačem za tartufima u šumi blizu Oppedettea."

"Strašno..."

"To je dobra i loša vijest", razmišljao je Claude. "Za njezinu obitelj najgora, ali obitelji ostalih ponovno mogu disati. I dalje se nadaju."

"Valjda, ali ipak... zasigurno je užasno. Tko to radi..."

"Znam..."

Ali nisam znala. Kao i svi ostali, željela sam da se te stvari ne događaju, da naša maštarija o novom životu potraje malo dulje.

"Svi govore o tome. Tragač za tartufima je pas iz legla koje su uzgojili Millescamsi u Les Pierellesu."

PETO POGLAVLJE

Kada su se divlje višnje osušile na drveću, presitne da bih se ubralo, pretvrde za ptičice, ali jestive i ukusne poslastice za nas djecu, znali smo da se sigurno bliži četrnaesti srpnja. Svake se godine taj datum u Aptu obilježavao na velikom južnom trgu s lunaparkom i vatrometom u deset sati.

Osim seoske *fete votive*, također godišnjeg događaja, bio je to vrhunac ljeta. Škola je odavno bila zaboravljena, a bila je predaleko u budućnosti da bi se čak i pomislilo na nju, slavili smo Dan Bastille i slobodu uz nekoliko vlastitih tradicija.

Nakon što bi cijelo popodne pekla kolače, mama bi se, u svojoj najboljoj haljini i sa svjetlucavom kosom, elegantno uspela (uz pomoć našeg ponosnog oca odjevena u smeđi štof) na prednje sjedalo *charrette*, malih kola. Dodali bismo joj košare.

Zatim smo i mi ostali nahrupili u *charrette*, kao i susjedi u svoje. Zadnji smo put napojili konje i zauzdali ih, a potom krenuli. Kakva je to povorka bila! Mogli smo hodali, ili čak ići autobusom iz sela koji je stajao gdje se naša staza spajala s cestom, ali to ne bi bio tradicionalni događaj ako obitelj ne bi bila zgurana u staru kočiju i jela krafne posipane šećerom koje je mama napravila tog popodneva i kada ne bismo pjevali dok se kotrljamo nizbrdo, razmjenjujemo šale i pozive da se utrkujemo s drugim kočijama, a plavetnilo neba postaje sve izraženije dok narančasti sjaj klizi poput meda po planinskom klancu, nabrana brda postaju sve viša i tajanstvenija što se mi sve više spuštamo.

Gradske su ulice bile tople poput dana uz svu gužvu, vatru i lampe. Legije čaša i boca pripremljene su čekale na stolovima na trgu, restorani su bili puni, a bend je svirao punom parom.

"Ponoć, na uobičajenom mjestu", rekao je tata strogo, a mi smo se uputili uživati u neugodenom svjetlu i buci.

Marthe, Arielle i ja ukrstile smo ruke i paradirale uokolo, zastajale bismo da vidimo što su dečki naumili u lunaparku. Za njih je on značio

streljanu i poželjne nagrade koje bi dobili skidajući limene mete.

Mamu i tatu, kao i ostale odrasle, najviše je privlačilo plesanje. Satima su se razmetali koracima plešući valcer i fokstrot, okretali su se i nagingali. Ostala sam zapanjena kada sam vidjela kako prihvatljivo plešu tango i pitala se gdje su ga, pobogu, naučili plesati.

Bend je bio neumoran, harmonikaš je samouvjereno savladavao ritmove i promjene dirigiranja uz pozamašne gutljaje vina.

Vatromet je eksplodirao ostavivši dimne tragove po noćnom nebu i lebdeći miris spaljenog uzbuđenja. Marthe, Arielle i ja već smo bile u fazi krajnjeg umora koji nikada nismo smjele priznati iz straha da nam ne dopuste da ostanemo budne dokasno za vrijeme posebnih događaja.

Sjedile smo na niskom zidiću i gledale paradu plesača koja silazi s prašnjavog poda, muškarci su pili u barovima, svjetla su bila obješena između platana, glazbenici su udarali i puhali i trzali kada se Pierre pojavio iz središta grada.

Prošao je ispod prilaza sa satom na tornju i obrisao lice rukavom. Imao je nezgrapnan hod i položaj ramena. Ponovno je podignuo rukav. Na licu mu je bio ljutit izraz pun gađenja, baš se htio okrenuti kada su mu dotrčala trojica prijatelja. Vikali su kako bi zadobili njegovu pozornost. Jedan mu je stavio ruku na glavu, a on ju je stresao.

Naprezala sam se da vidim što se događalo u polumraku pod slavlukom. Činilo se kako se sada tamo odigravala neka prepirka. Pierre je brzo micao usnama, ruke su letjele u zrak. Bilo je zanimljivo. Možda će doći do tučnjave. Bilo je vrijeme da i moj brat izvuče kraći kraj, a bilo je sasvim zadovoljavajuće da i ja posvjedočim tom događaju.

Upravo me u tom trenutku Marthe povukla za ruku i zamolila da je odvedem do štaglja gdje su pekli krafne. Za ono vrijeme koje je bilo potrebno da doživim njezinu molbu i ustanem, Pierrea i njegove prijatelje progutao je mrak.

U ponoć smo se prema dogovoru okupili na uglu trga. Mi djevojke došle smo prve, a zatim je slijedila mama s gospođama iz pratnje. Muški su dohvatili konje i kola. Tata je izvadio džepni sat i baš kada je htio

dobaciti komentar, Pierre je dotrčao s dječacima.

Tvrdio je da je skorena crvena mrlja na licu posljedica krvarenja iz nosa, a zahvaljujući šutnji njegovih prijatelja, roditelju mu nisu imali razloga ne povjerovati.

Sljedeće mi je jutro u šumi iznad obora Arielle šapatom rekla da joj je brat kazao što se ustvari dogodilo. Pierrea je pretukao vlasnik štanda za kojeg je radio na tržnici zbog krađe.

Ostali su ga dečki željeli pronaći zajedno s njegovim društvom, no Pierre im je naredio da se okane toga. Takvo priznaje krivnje bilo je jednako valjano kao i bilo koje drugo.

Ne znam koliko su, ako uopće jesu išta, moji roditelji saznali. Ne mnogo, pretpostavljam, no možda sam u krivu. Nasreću, Pierreu nos nije bio slomljen, u suprotnom bi otac sigurno izvukao istinu iz dječaka i pobrinuo se da se vlasnik štanda podvrgne surovij pravdi.

Ma kakve teorije imala, odlučila sam ih zadržati za sebe za slučaj da bi se mogle pokazati korisnom polugom u bratovim ispadima.

Na povratku su na kolima gorjele svjetiljke, a mi smo bili umorni, usta su nam bila ljepljiva od šećera, zvijezde su tako jasno i sjajno blještale iznad nas da smo mogli vidjeti svjetlucavi trag Mliječne staze, dopustili smo da nas se drmusa natrag uz brdo.

Poslije nisam mogla spavati od uzbuđenja, ustala sam se iz kreveta i prišla otvorenom prozoru. Dolje, u dvorištu, na tlu ispod masline, gorjela je petrolejska lampa, a oko nje su u tišini mama i tata veličanstveno plesali, sami. Glava joj je bila na njegovu ramenu, oči sklopljene, a ljupki smiješak protezao joj se cijelim licem. Tata je pjevušio sebi u bradu, barem mislim da sam ga čula, tako da je samo ona znala koju pjesmu pjeva.

ŠESTO POGLAVLJE

Do Apta ima samo šest kilometara nizbrdo, no meni je taj put značio mnogo više. Vozeći se u autu, do tada nisam potpuno shvaćala koliko malo vremena provodima sama izvan kuće. Naš svijet udvoje bio je tako ugodan, tako je na neki način pružao utjehu da nikad prije nisam uvidjela kako sam bila sasvim zadovoljna što me struja nosi.

Cesta prema dolje puna je rupa i krivina. Vožnja je nesigurna, čak i za lokalno stanovništvo koje u svojim neobično udubljenim vozilima krivuda slijepim zavojima i izlazi iz skrivenih skretanja u punoj brzini posred ceste ne znajući hoće li možda susresti još koga na putu. U gradu je rijeka Calavon bila visoka, tekla je kroz dolinu koja je ovdje imala betonski oklop. Tijekom ljeta voda je otužno tekla po dnu korita, nije predstavljala nikakvu prijetnju pa su bujni izdanci trave i korova izrasli po kamenju u koritu. Upozoravajući natpisi o opreznom parkiranju koji su se nalazili na obalama i dalje su se činili nepotrebno uznemirujući. Zauzela sam jedno od mnogobrojnih praznih parkirnih mjesta, a zatim prepješačila most koji vodi u središte maloga grada.

Posljednji put kada sam bila ovdje, bio je sajam. Jedan je od najpoznatijih na ovom području; kažu da u Aptu postoji neprekinuti lanac svakog subotnjeg jutra već osamsto godina. U uskim srednjovjekovnim ulicama bili su nagurani štandovi i ljudi, vikali su i raspravljali gdje je najbolje kupiti povrće, najsočniju divljač; Dom je krenuo prema svom omiljenom štandu sa sirevima i počeo čavrljati s vlasnikom; mirisi su se širili s pečene piletine i kestena te svježih *pizze*; tri trga - sjeverni, južni i zapadni - nudili su meso, ribu, voće, rezbareno drvo, začine, kuhinjsko posuđe, posteljinu, izvješenu odjeću iz Indije i kožnu robu iz sjeverne Afrike, nakit od perlica, mirisne sapune s maslinovim uljem iz Marseillea, te sve vrste proizvoda s lavandom.

Sada je uska popločena cesta koja je prolazila središtem bila skoro prazna. Koraci su mi glasno odzvanjali, a navedena je roba bila premje-

štena iza izloga u trgovine. Nije više bilo topline i mirisa hrane. Zrakom se širio miris zime: dim drveta planinskih sela. Bilo je moguće podignuti pogled, a da se ne poremeti put svjetini. U knjižari nasuprot Hotelu de Ville pronašla sam što sam tražila: knjige o regiji i načinu života koji se vodio u vrijeme kada je ovo još bio izgubljeni i zabačeni dio Francuske.

Potom sam kupila novine i pročitala ih dok sam na trgu pijuckala kavu u kafiću zajedno s još samo jednim gostom.

Tijelo nestale djevojke odneseno je iz šumovite gudure podno Oppedettea; fotografija policijske vrpce koja je označivala zabačeno i blatnjavo mjesto. Stranica je bila puna drugih priča; slike koje su zabilježile posljedice velike prometne nesreće s žrtvama. Još je više tvrtki bilo u problemima. Jedine dobre vijesti mogle su se pronaći u malim oglasima o osobnim uspjesima, građanskim brakovima i sportskim nagradama.

Na putu natrag u prometu je bila gužva, ništa neobično za glavnu cestu kroz grad prema Manosqueu i Sisteronu. Dok sam stajala u koloni automobila i kamiona, više sam gledala uokolo s interesom nego nervozom. To je bilo najbolje što je ovakav život nudio: nije bilo gužve, stresa na poslu, nitko se nije utrkiavao s vremenom; ništa mi ne bi značilo ni da smo zapeli ovdje satima.

Nasuprot meni nalazio se internetski kafić koji prije nisam primijetila. Nekoliko ljudi odjevenih u sjevernoafričku odjeću stajalo je ispred njega, razgovarali su. Zatim je još jedan čovjek izašao van da im se pridruži, a vjetar im je uhvatio rubove dugih bijelih košulja. Dobro da znam, pomislila sam. Do sada mi se nije činilo čudnim što smo na našem malom obronku brda potpuno odsječeni od dvadeset i prvog stoljeća, živimo bez televizije, fiksne telefonske linije i pristupa internetu. Potom se automobil ispred mene počeo kretati pa sam se odvezla.

SEDMO POGLAVLJE

Listopadski vjetar posvuda ostavlja zalijepljene šušlave poruke od suhog lišća, otknutih latica, borovih grančica i umotanih kukaca u prašinu pod vratima koja su se smanjila na suncu.

Generacijama smo ih mi žene na koljenima pometale metlom i lopaticom. Dvapat, ako je bjesnio maestral.

Provansom puše sto osamdeset različitih vrsta vjetrova, svaki ima drugačije i posebno ime: maestral, naravno, sa sjeverozapada; tramontana sa sjevera; jugo; te sve njihove sićušne međusobne kombinacije. Kažu da postoji više od šest stotina različitih varijacija imena vjetrova.

Ovdje u Luberonu, koji tridesetak od njih redovito posjećuje, slabiji vjetar sa sjeverozapada zove se *biset*, mali poljubac, ali silina hladnog sjeverca naziva se *l'air noir*, ili *bise noire*, crni vjetar, crni poljubac. Silovit je i prohladan poput oluje za vrijeme prave zimske noći bez mjeseca.

Sjeveroistočno je *l'orsure*, ili *le vent de l'ours*, medvjedi vjetar - koji je, kako kažu, vjetar melankoličnih pjesnika, umjetnika i sanjara. Sjevero-sjeverozapadni su *vents de farine*, vjetrovi koji melju mlinarevo brašno. Ljupki *vent roux*, hrđavi vjetrovi, pušu s istoka-jugoistoka, duhom su bliski sjevernoafričkom širokom, donose tople i suhe povjetarce prepune kukaca koji oprasuju cvijeće i riđu arapsku prašinu.

Tijekom jeseni i zime dok su zavijali najsnažniji vjetrovi, ljeto je živjelo u crvenoj i narančastoj i zelenoj boji naguranog voća zatvorenog u staklenke. S padom temperature maslinovo se ulje zamutilo u bočici.

Jednom, kad sam još bila premlada da raspravljam o činjenicama, Pierre me upozorio da su sablasni bijeli oblici u ulju zapravo zarobljene duše.

"Poput duhova?" upitala sam.

"Zločestih duhova."

"Hoće li pobjeći?"

"Mogli bi", rekao je Pierre.

"Ako pobjegnu, što ćemo? Hoće li nas uhvatiti ako potrčimo?"

"Prikovat će nas na tlo, nećemo se moći pomaknuti i radit će nam strašne stvari."

"Kao na primjer?"

Dok sam gledala širom otvorenim očima od straha, prišao je staklenki s dijaboličnim izrazom lica zbog kojeg mi se brada činila šiljastijom više nego ikada prije. Hinio je da baca staklenku o pod.

"Nemoj! Nemoj!" preklinjala sam ga.

Ponovno se uznemirujuće nasmijao, a zatim je polako vratio staklenku na policu. Ostvario bi svoju prijetnju, sigurna sam, samo da nije bilo šuškanja na stražnjim vratima koje je najavilo povratak našeg oca s polja.

Promjena nije uvijek vidljiva kao što je vidljiva smjena godišnjih doba ili prirodan proces starenja. Tijekom jednog života toliko smo različitih ljudi. No čak i sada mislim da kada bi Marthe mogla osjetiti moje misli, mogla bi napipati grubu teksturu moje neodlučnosti pod svojim prstima i okusiti moje neuspjehe jednako lako kao što je mogla doživjeti miris smjene godišnjih doba.

Što se Pierrea tiče; kakav mu se poremećaj dogodio u glavi, pod kožom za tako rana života? Nikad ga nisam shvaćala.

Zašto se sada vratio? Da mi se smije i da se ruga mom trudu? Zašto to nije mogla biti mama, ili Marthe, ili najbolja od svih, baka Clementine? Baka bi došla prirodno po redu. Mogla sam joj poželjeti sretan povratak da sam mogla birati utvare. Njezina bi prisutnost bila gledljiva, pokraj ognjišta, možda pored ulaza u vinski podrum, ili na mirnom mjestu u voćnjaku, ili u vrtu iza kuhinje.

Još uzgajam svoju hranu. Uglavnom jedem povrće, kao i slanetak koji brzo raste, seljački spas u zadnji čas. Držim se u formi koliko god je to moguće, iako mi zglobovi više nisu gibljivi kao nekoć. Kada širim rublje i pokušavam stisnuti kvačice da ga zakačim, prstima treba duže nego inače da ga uhvate. Primijetila sam da mi nakon nekoliko sati u gredicama s povrćem zemlja zađe u duboke usjekline na ruci. Potrebno je toliko ribanja da izađe van, a kad se to napokon dogodi, ruke su mi

crvene i savijene poput kandži. Polako ti se prišulja, starost, i još te više vrijeđa jer si bila uvjereni da se radi o stanju koje ti se nikada ne bi moglo dogoditi.

Iako, koliko više toga sada razumijem! Još uvijek koristim isti onaj pribor za jelo i zdjele koje je mama koristila, a bakar čistim limunovim sokom, baš kao što je i ona, kiselina mi grize pore na koži jednako kao što je zasigurno grizla njezine, iako se ona nikada nije žalila. Važno je održati tradiciju.

"Ideš na posao u grad?" povikala bi. "Ali ovdje uvijek ima toliko toga što treba napraviti!" Seljanka do srži, smatrala da je da je sama pomisao na napuštanje zaselka, a kamoli seoske zajednice, radi posla nevjerojatna. Bilo je dovoljno natjerati je da obavezno jednom na dan sjedne (rijetki su bili ti petci) s okrepljujućom šalicom toplog napitka od lavande. Mislim da joj nikad nisam rekla koliko bih voljela učiti za medicinsku sestru ili učiteljicu.

Izgledam li sada kao poludjela starica? Čini mi se da da.

Mamina malog zrcala odavna nema. A uostalom, kakvu bi svrhu imalo gledati se u zrcalo? Jedini posjetitelji su ptice i divlje životinje, i djeca koja izazivaju jedno drugo da zbijaju podle šale i riskiraju da vide luđakinju koja sama ovdje živi.

Bolje je biti nevidljiv.

OSMO POGLAVLJE

Zelena i svjetlacava rijeka Sorgue teče kroz Fontaine-de-Vaucluse. Zelenilo je neobično, malahitna kompozicija podvodnih livada smaragdno korova, odrazi tamnog zelenila od strme doline iznad nje i ledenoplava čistoća tajanstvenog izvora koji ključa iz jezerca podno stijena, tako dubokog jezerca da kažu kako ga nikad nisu uspjeli točno izmjeriti.

Selo je poput slijepe ulice, prekrasno mjesto na kraju puta koje su s triju strana zarobile razlomljene litice koje se strmo uzdižu u nebo prema veličanstvenoj visoravni Vaucluse. Ostaci dvorca drže se za sami rub strmine, toliko je malo kamenja preživjelo na svom mjestu da činjenica kako je nekad bio nastanjen ostavlja bez daha.

Ovdje je talijanski pjesnik Petrarca pisao ljubavne sonete svojoj Lauri, iako bez sumnje ovu romansu umanjuju tupe aluzije na svakom turističkom suveniru. U središtu sela je granitni stup podignut 1804., kako piše na posveti, da bi obilježio petsto godina Petrarcina rođenja. Stoji na mjestu koje je sada kružni tok.

Dok smo Dom i ja proučavali jelovnik za stolom u restoranu koji je bio najbliži mostu, gdje se voda duginih boja zadržava kako bi se prelila preko brane, iz nečega je iskrsnula svadbena povorka, vjerojatno registracijski obred u *mairieu*. nasmiješeni par u dvadesetima; on visok i zgodan, ona lijepa plavuša.

"Tih si."

Protegnuo se preko stola i protrljao mi prste.

"Jesam li?"

"U svom svijetu."

To je bila istina. No, čudno je, nije li, kako jednom kad počneš nešto primjećivati, više ti ne može pobjeći. Kao da mi se otvorio put kada sam vidjela svadbenu povorku. Nisam mogla odoljeti iskušenju da je ne pratim, bila sam prisiljena saznati što se krije na kraju, iako sam bila

poprilično svjesna da mi se gotovo sigurno neće svidjeti ono što ću naći. Pokušala sam s uma smetnuti uzaludnu potjeru do kuće Mauger. Kao i bilo kakve zalutale primisli o Rachel i njezinu bivšem statusu njegove žene. Nije imao ništa sa mnom ni s našim novim životom. Naš se brak nikad nije spomenuo. Prihvatila sam, iako se nikad nismo dotaknuli te teme, da neću biti Domova žena kad smo odlučili živjeti zajedno u Francuskoj. Budući da se nikad nisam nešto posebno željela udati samo zato da budem udana, to mi je odgovaralo. Definitivno nikad nisam bila djevojčica koje je maštala o svom danu vjenčanja i volanima na bijeloj haljini, tradicionalnim zavjetima i bijeloj torti na katove.

No znatiželja mi se uzburkala. Kakva je bila, što je bilo tako posebno u njoj da ju je poželio oženiti? Je li to bilo veliko i trijumfalno vjenčanje ili intimni događaj u gradskoj vijećnici?

U tom mi je trenutku sinulo kako malo znam o Domu. Nikoga nisam mogla pitati, nikome se obratiti. Upoznala sam jako malo njegovih prijatelja, a od obitelji nikoga. To nije bilo toliko čudno koliko je moglo biti s obzirom na to da je samo nakratko vidio moju majku (ranovečernje piće u Brightonu) i samo nekoliko mojih prijatelja (oproštajna večera u londonskom restoranu). Činilo se kako nije bilo važno što postojimo u intimnom, privatnom svemiru koji smo sami stvorili. Iz ovog ili onog razloga, imali smo osjećaj kakav smo oboje željeli i trebali. Ostali ljudi bili su samo buka u pozadini.

Naravno, čak i dok pišem ovo, svjesna sam kako to čudno zvuči. No to je istina, i to je ono čemu se polako pokušavam približiti, pokušavam posložiti u glavi što se doista dogodilo naspram onoga što sam izmislila ili zaključila. U to vrijeme, sve je bilo sastavni dio romantičnosti naše situacije.

Pa sam zagrizla jezik i prešutjela.

Nakon ručka smo otišli u šetnju.

Rijeka, koja se razbijala u bijelu pjenu preko mahovinastih stijena, u mirnijim je predjelima imala zelenoplavu boju opala s glave divlje patke. Stijene litica iznad nje bile su zbijene u dijagonalna rebra naglašena

povremenom vrludavom linijom niskog drveća i korova koji su pratili kutove.

Šetali smo pokraj potopljenog luka koji je spajao tvornicu papira u pogonu, gdje nisam mogla odoljeti a da ne kupim bilježnicu od tvrdih, rukom izrađenih listova i špil običnih karata, te potom prošli pokraj teških drvenih preša koje je pokretao hidraulički kotač. Bilo je još nekih ljudi na prašnjavoj šljunčanoj stazi koja je vodila do izvora. Prošli smo kraj niza štandova sa suvenirima, uglavnom otvorenih, neki od njih prodavali su stolnjake, modre i ljubičaste, žute poput gorušice, s tradicionalnim uzorkom crnih maslina i srebrnog lišća, cvijeća, morske pjene i dijamanta.

"Ima jedna stara provansalska priča - *Pastir iz Fontainea*", rekla sam.

Prethodnu sam večer bila zaokupljena čitanjem umrljane i zgužvane knjige provansalskih priča koju sam pronašla u sjeniku; neobične priče koje čovjeka prikivaju uz sebe, prepune bajkovitih likova: pastir iz Fontainea; madioničareva kći u Castellani; Picabrier i savršen vrt; grimaudske ruševine. I sveprisutni, poput sjene nad zemljom, trubaduri i prijatnja Saracena.

Sve su priče bile ukorijenjene u svoje mjesto. Sive vapnene stijene Alpillesa, goli kameni masiv na jugu Avignona. Vruće nizine i grmolika brda na jugu prema Marseilleu. Prazne uzvisine Lure prema istoku.

Dom se nasmijao.

I tako, dok smo ugodno šetali ruku pod ruku, ispričala sam mu priču o Paradouu, pastiru iz Fontaine-de-Vauclusea.

"Paradou je bio divlji otpadnik, živio je s ovcama kao da su mu obitelj. Spavao je s njima na polju i imao malo dodira s ljudima. Nije se prao. Rijetko je govorio, a nije znao čitati i pisati. No jedna je starica bila ljubazna prema njemu, bogata udovica koja je živjela na velikom imanju u Fontainea. Umjesto udaraca i uzvika kojima su ga inače tjerovali, davala mu je hranu.

Jedne zimske večeri kada je Paradou spustio stado s hladne visoravni, jedna se ovca uspela na strme stijene iznad izvora. Paradou ju je gledao,

zasigurno će pasti - a u sljedećem trenutku je nestala. Bio je znatiželjan pa ju je slijedio i popeo se na liticu iznad zelenog jezera i brze vode. Kada je došao na mjesto gdje je posljednji put vidio ovcu, ugledao je rascjep u stijeni te se uspio ugarati unutra. Ovcu nije bilo ni traga, no mogao je prošetati duž unutarnjega grebena koji je vodio do špilje. A ispod njega se stvorilo najljepše kamenito jezero koje je dotad vidio. Voda je bila svjetlucava i čarobno zelena. Sjeo je dolje pored njega i samo zurio. Kada se napokon krenuo podignuti, stavio je ruku na zemljanu posudu. Otvorio ju je u nadi da će pronaći saracensko blago, no umjesto njega našao je papir s neobičnim znakovima. Neko je vrijeme zbunjeno i razočarano stajao. No nakon duljega gledanja, shvatio je da je ipak pronašao neku vrstu blaga, makar nije znao kakvoga točno. Vratio se iz rascjepa u stijeni znajući da se dogodilo nešto posebno.

Nakon toga se često vraćao na tajno kamenito jezero. Zemljana posuda s blagom uvijek je bila tamo. I svaki put kada je izvadio papir i zurio u znakove bili su mu sve jasniji, kao da mu se razbistrivalo. Kao da je nekoć znao odgovor, ali ga je putem izgubio."

Sada smo Dom i ja stajali na stijenama koje gledaju na izvor. Nekolicina drugih posjetitelja nastavila je dalje, a ostali su bili niže izvan pogleda. Dobili smo privid da smo sami.

"Karta s blagom?" ponudio je Dom.

"Pjesme koje uči čitati."

Nalet i žamor vode. Visoke čiste stijene koje nas okružuju s triju strana. Osjetila sam da ga možda gubim, da bi mu moglo biti dosadno ako nastavim ovim korakom pa sam požurila.

"Ostatak priče je poprilično otrcan - čudno, zapravo. Ispada da su to davno izgubljene Petrarčine pjesme na starom provansalskom jeziku, a stara bogata udovica je Laura de Noves, koja ustvari nije umrla od kuge u Avignonu mlada, kako se pretpostavljalo, nego je uspjela podmetnuti tijelo neke druge žene kao vlastito i naposljetku ipak pobjeći s Petrarcom. Imali su pet predivnih godina. Pisao je prekrasne sonete u čast njihove ljubavi. Ali tada su dobili dijete i Petrarca je vidio da je to

stalo na put divnoj ljubavnoj vezi o kojoj je tako jako volio pisati i na kojoj je gradio svoj ugled pa je zahtijevao da se odrekne dječaka... Vidiš kamo to ide?"

"Ne valjda divlji pastir?"

"Točno tako. Paradou. Ispalo je da su on i udovica, prema najboljoj tradiciji, majka i sin. Ima odličan dio u kojem se sve razjašnjava."

"I nakon toga su živjeli sretno do kraja života."

"Ah, ne. Uopće ne. Sinu je sinulo da Laura zapravo nije mrzila Petrarca - koji ju je poslije ipak ostavio da bi se vratio u Italiju, uzgred budi rečeno - nego je suosjećala s njim i oprostila mu njegova djela jer su mu omogućila da nastavi s pisanjem i stvara svoju Veliku umjetnost. Ne može shvatiti majčin oprost pa je ubije. Sin je nasmrt zatuče - i vrati se u divljinu."

Dom je bio tih.

"Kladim se ovo nisi očekivao."

"Nisam...."

"Čudne su te priče. Misliš da su bajke, a onda iznenada dobiju ovakav okrutni moderni zaokret. Hoću reći", govorila sam dalje, "netko koga voliš jednostavno se okrene i kaže, oprosti, predomislio sam se. Sad te mrzim i zatući ću te do smrti..." Teme prekrasnih provansalskih pjesama koje nikad nisam čula odzvanjale su mi u glavi. Pitala sam se jesam li možda nabasala na radni prijevod tih priča koje nikad nisam vidjela na engleskom. Voda se razbila o stijenu. Nekoliko minuta nisam shvatila da sam sama.

"Dom?"

Nema odgovora. Zazvala sam opet.

Brzo sam krenula niz stazu prema selu. Na svakom sam uglu bila sigurna da ću ga vidjeti, ali nisam.

Bila sam bez daha kada sam se ponovno vratila od tvornice papira i pronašla ga. Bio je naslonjen na drvo, leđima okrenut prema stazi.

"Tu si!"

Ništa nije rekao.

"Samo si otišao!"

Tišina.

"Što je? Oprosti ako sam - nisam vidjela da si otišao..."

"Ne, nisi."

"Oprosti, samo sam... razmišljala."

Tada me pogledao, a lice mu se činilo izobličeno. Točnije, ne ljutito, iako je bilo ljutnje na njemu, nego tjeskobno.

"Što? Što sam učinila?"

"Izgledala si baš kao ona", rekao je. "Kao da si i govorila kao ona. Nisam to mogao podnijeti. Mislio sam, sve je ovo pogrešno."

Nemoj to govoriti, tiho sam preklinjala.

Nekoliko se minuta sunce probijalo kroz šareno nebo, a zatim se sve smračilo. Zjenice su mu se suzile u točkice na iznenadnom svjetlu. Zaškiljio je prije nego što se okrenuo.

"Zašto si prekinuo s Rachel?"

Dom je oklijevao. Stavila sam ruku na njegovu i čekala.

No tišina se razvlačila između nas sve dok nije postala nepodnošljiva.

Rijeka je žuborila pokraj nas. Njezini brzaci na stijenama i kamenčićima ispunili su zrak, a ptica je ispustila oštri jauk boli koju sam zagušila.

Polako smo počeli koračati prema mjestu na kojem smo ostavili auto.

DEVETO POGLAVLJE

Uhvaćena sam, naravno, kada sam to najmanje očekivala.

Nekoliko dana poslije Pierre mi je naredio da odem do skrovišta. Trebala sam pokupiti ono što sam prethodno skrila ispod kamena i odnijeti u kuću gdje sam to trebala ugurati ispod njegova kreveta, skroz iza, tako da dotakne zid. O potonjem sam se detalju pitala, zašto je moralo dotaknuti zid, a ne o tome što se krilo iza ovog poslanja, kada me tatin glas tako prestrašio da sam osjetila kako sam se odvojila od zemlje.

"Što to imaš tamo?" Poprilično mi je tiho prišao s leđa dok sam kopala po rupi ispod kamena. Zacijelo me uhodio poput jelena, i sada me stjerao u kut.

Nije čekao nikakvo objašnjenje, tata je posegnuo u rupu i uzeo vreću u svoje velike ruke. Rastvorio ju je, i na moje zaprepašteno čuđenje, izvukao nezgrapnu spravu od crnog željeza. Zasigurno je čak i tada model bio zastario, no bio je to pištolj.

Uzdahnula sam koliko sam glasno mogla.

"Što. Je. Ovo."

Tresao mu se u ruci. Tati je čelo bilo nategnuto i crveno, izgleda loje kao da će eksplodirati. Iznad obrve mu je iskočila vena.

"Ja - Ja - "

Nisam imala riječi.

"Gdje. Si. Ovo. Našla ."

Nisam imala izbora. Morala sam mu reći.

Na terasi s maslinama bilo je vrlo maleno kameno spremište s najužim mogućim otvorom umjesto vrata. Nekoć je bilo zazidano zbog razloga koji nikome nisu bili poznati. Ovamo je tata, u zlokobnoj i razjarenoj tišini, doveo Pierrea i mene i ugurao nas unutra.

Bilo je hladno, vlažno i mračno. A zatim je i zadnja zraka svjetla presječena jer je otac dovukao ploču stola na rupu. Vani je bilo bučno, poput zvonkog zvuka koji rade kamenčići kada udare jedan o drugoga.

Buka se nastavila, odzvanjala je o drvo, izvlačila je bijes iz oca. Željela sam vrištati. Preklinjati ga da prestane i pusti nas van. Nekako sam se uspjela zaustaviti, znala sam da ću samo pogoršati stvari ako to učinim. Dopustila sam si samo drhtavo cmizdrenje koje je izazvalo gadne udarce u goljenicu Pierreovom čizmom.

Tata još nije ništa rekao. Čak ni: "Naučit ću vas lekciju koju nećete zaboraviti." Samo teški zvuk stijena koje udaraju u drugu stranu barikade, činilo se kao da se zvuk pojačava.

"Što se događa?" prošaptala sam.

Pierre je zagrebao nogama po prljavom podu. "Zazidava nas", rekao je nonšalantno koliko je mogao.

Počela sam plakati. Bili smo zatvoreni na hladnom i mračnom, bez vode ili hrane, a ja čak nisam učinila ništa loše. A zatim sam se sjetila nečega od čega sam zadrhtala tako snažno kao da me netko zgrabio i protresao. Ovo... mračni prostor, njegova veličina... Podsjetio me na obiteljske grobnice na seoskom groblju. Velike mramorne kutije s dekorativnim kamenom i mjedenim izrezbarenim bravama, imena ljudi s datumima rođenja i smrti.

"Hoćemo li umrijeti?"

"Naravno da hoćemo", rekao je Pierre. "Prije ili poslije."

Mrzila sam ga tada. Sve je bila njegova krivnja, a nije se mogao ni ispričati kada smo bili osuđeni na smrt za naš zločin, za zločin za koji nisam imala pojma da ga činim. Omotala sam ruke oko sebe, sklupčala se u klupko i njihala. Bile oči otvorene ili zatvorene, sve je bilo crno.

Nakon nekog vremena lupanje izvana je prestalo.

S druge strane mračne tamnice, moj suzatočenik bio je i nevidljiv i nečujan. Zidovi su mogli biti dodir dalje ili udaljeni poput brda. Plutala sam u zastrašujućoj ništavnosti.

"Pierre?"

Bez odgovora.

Zar sam već mrtva?

Uštignula sam se za zglob i zaboljelo me.

Onda je počelo grebanje. Je li to životinja?

"Što je to?"

Grebanje je postalo sve dulje i jasnije.

"Kopam", rekao je Pierre.

Znala sam da se mogu osloniti na njega! "Hoćemo li moći pobjeći?"

"Oh."

Još grebanja.

"A što onda radiš?"

"Tražim blago, naravno. Upravo bi na ovakvom mjestu moglo biti skriveno, a pravo im budi kada ga pronađem i ne kažem im, nego samo pobjegnem sa svojim bogatstvom."

To je bilo tako tipično za Pierrea. Nije čak ni zvučao zabrinuto. Opet sam imala najbolje šanse ako krenem njegovim stopama, koliko god sam prezirala njegovo arogantno ponašanje. Sklupčala sam se na svojoj strani te odlučila da bih mogla zaspati, ako si dopustim da se dovoljno opustim, i izbrisati strah.

Kada se tata vratio da nas pusti van, već je pala noć. Bila sam gladna, no poslali su nas u krevet bez hrane, samo s čašom vode. Cijelu sam noć ležala budna, drhtala sam.

Pierre nam nikad nije rekao kako je došao do tog pruskog revolvera. Priznao mi je nekoliko detalja, koji možda jesu, a možda nisu bili istiniti. Arielle je pridonijela hrpom činjenica i nekoliko uljepšanih iz razgovora koji je prečula između svog i mog oca.

Čini se da je pištolj bio od preprodavača s tržnice koji je imao tihu dodatnu zaradu u "povijesnim artefaktima" i koji se specijalizirao u oružju. Naravno, pitanja nikada nisu postavljali kupci koji možda jesu, a možda i nisu imali dozvolu za oružje, ili su se doista zanima

li za starine. Činilo se da je dogovor sklopljen kao zamjena za neku bezazlenu mehaničku spravu koja je zapravo bila unutarnji mehanizam većeg, opasnijeg oružja - a u očima našeg oca, još je gore bilo to što je sprava ukradena sa štanda na kojem je Pierre radio. Preprodavač je pretpostavio da je Pierre dječak koji obavlja zadatke.

Što je namjeravao s pištoljem, ostala je tajna. Pierre je samo slijegao ramenima. Bio bi koristan, rekao je. Tada još nije imao trinaest godina.

No to nije bio kraj epizode. Mnogo gore od toga tek je dolazilo.

DESETO POGLAVLJE

Počelo je s jezivom nelagodom koju sam ignorirala. Ukočenost ramena. Iznenada sam imala snažan dojam da je netko iza mene u kuhinji. Pogledala sam uokolo. Naravno, nikoga nije bilo.

Dom je otišao u grad u trgovinu s CD-ima gdje je naručio neke rijetke snimke na kojima Rahmanjinov svira svoje preludije za klavir. U slabom pokušaju da zamaskiram svoje loše raspoloženje tog jutra, pripremala sam ugodan ručak u nadi da ću ga moći poslužiti na stolu u dvorištu koje gleda na jug ako bude dovoljno toplo na podnevnom suncu.

Napravila sam *quiche* s artičokama i tapenadama te Domov omiljeni gnječeni krumpir s maslinama i maslinovim uljem - koji sam namjeravala ukrasiti maslinovom grančicom.

Zatim sam pokušala slijediti recept iz časopisa za *charlotte aux trois abricots* - vlažnu tortu s trima vrstama marelica; svježima, kuhari ima s lavandom te čitavom staklenkom džema od marelice. Poput toliko drugih francuskih recepata, kao da se pretpostavljalo da vrijeme nije problem, da je kuhanje vrhunac života, a ne brzi trk u kuhinju kojim ga se održava. No to je bilo u redu. Bila sam sretna za ovim stolom, u ovoj sobi gdje je sunce prodiralo kroz visoke prizore i u ovom trenutku vrijeme nije bilo bitno (osim preciznih uputa za kuhanje, naravno, kuharica iz časopisa imala je određeni zapovjedni ton koji je ustrajno tvrdio da je koncentracija potrebna). I već je predivno mirisala, mirisna elegija francuskom seoskom životu. Životu iz snova koji se činio nadohvat ruke, ali koji mi je već sada klizio iz stiska.

U svom sanjarenju sigurno sam nesvjesno razmišljala o onome što se događa između mene i Doma te ima li to išta s mjestom u kojem smo tako optimistično odlučili živjeti.

A zatim se opet pojavio osjećaj da me netko gleda, da je još netko ondje. Krhka smirenost mi se razlomila. U trenu sam postala napeta.

Sada sam malo pomnije pogledala uokolo, mogla sam se natjerati da vidim sjene okupljenih prijašnjih stanara; petrolejske lampe su svje-

tlucale; duhovi su vrebali u mračnim kutovima sobe; smijeh i nesreća; djeca u debelim pidžamama; svijeće koje su iznenada zgasnule, cijukanje i trčkanje miševa na drvenom stropu sa žbukom, čitanje bilježaka koje odjekuju utjehom i nadom. Zatim je sunce bljesnulo poput anđela, oštro oko krenulo je u potragu. Pročešljalo je rupe i pukotine na stolu i razotkrilo mi što su fantomi ustvari bili: moji strahovi.

Izašla sam na stražnja vrata da razbistrim glavu. Naslonila sam se na zid, govorila sam sama sebi da prestanem biti blesava. A zatim sam ga opet vidjela. Isti onaj lik lebdio je stazom kao i prije. Plavosiv, proziran.

Paraliziranoj od straha, srce mi je tuklo jače nego ikad prije, polako sam sišla niz stube, držala sam ga na oku. Napustila sam dvorište i ušuljala se u vrt.

Još je uvijek bio tamo. Zatim je krenuo prema meni. Na stazi je bila žena, nosila je nekakav široki ogrtač, ali ovaj put nije nestala. Približavala mi se.

Na svjetlu dana imala je više od trideset godina koje sam joj otprilike dala u salonu Durandovih. Široka su joj usta izgubila ljubičasti sjaj. No dobro ošišana rida kosa bila je nepogrešiva.

"Oprostite, nisam vas mislila preplašiti!"

"Ovo je javna staza." Bilo mi je neugodno kada sam primijetila da drhtim.

"Zovem se Sabine."

"Već smo se upoznale", rekla sam. "Kod Durandovih - na onom prekrasnom ručku."

"Baš sam se pitala hoćete li se sjetiti."

Je li bila sarkastična? Možda i jest. Imala je pomalo udubljene oči, pažljivo našminkane, gledala je pozorno i živahno.

"Lijepo vas je ponovno vidjeti." Budi smirena, čavrljaj neobavezno.

"Kako vam se sviđa ovdje?"

"Tu je..." pokazala sam rukom uokolo, osjećala sam kako se trese, nadala sam se da se ne primijeti, "...dražesno - fantastično, što da kažem? Sretni smo što smo ovdje." No čak i kad sam to izrekla, nisam si mogla pomoći,

a da ne mislim kako vlaga napuhuje ožbukane zidove, a zelene se mahovine spuštaju niza zid u kupaonici. Rolete su lupale na vjetru, vjetru koji bi u svakom trenutku mogao postati maestral od tjedan dana. Sunce je zašlo.

Kimnula je, kao da je tako trebala, a zatim napravila kretnju kao da će otići.

Prije nego što sam shvatila što govorim, upitala sam je bi li željela ući na piće - kavu, čaj? Bilo što kako bih je mogla još malo zadržati i dopustiti sebi da ovo pretvorim u svoju prednost.

Dražesno mi je zahvalila i slijedila me kroz dvorište i uz stube u kuhinju.

"Živate li u selu?"

"Odmah izvan njega, na cesti za Cereste."

"Cijelu godinu?"

Pitanje nije bilo glupo kako se moglo činiti. Mnogo je lokalnog stanovništva bilo zaposleno u Marseilleu, Avignonu ili čak Lyonu, vraćali su se preko vikenda. Sabine je imala prepoznatljivo držanje zaposlene žene.

"Pola-pola ovih dana."

Što radite? Pogrešnim tonom, u pogrešno vrijeme ovo može biti tako nepristojno pitanje. Nadala sam se da će samoinicijativno odgovoriti i poštedjeti me neugodnosti. No razgledala je po kuhinji kao da hoće zadovoljiti vlastitu znatiželju.

Podignula je okrhnutu porculansku posudu ukrašenu slikom zmija koje gmizale iz boce na kojoj je okruglim plavim slovima pisalo: *herbes des magiciens*.

"Ostavili su je u kući da je pronađete?" upitala je kao da je znala.

Kimnula sam. "Pronašli smo svakakve stvari ovdje. Zovemo ih darovima kuće."

Natočila sam dvije šalice kave pa smo sjele za dugi borovi stol pokraj prozora. Kroz visoki prozor koji gleda na dvorište mogla sam vidjeti kako orasi padaju s drveta na busene trave.

Nastupila je neugodna stanka.

"Toliko povijesti, bit će da je tako mnogo obitelji živjelo ovdje stoljećima", veselo sam rekla, napustila sam svaku misao da odmah uletim s onime što sam je zapravo željela upitati.

"Istina."

Pažljivo me gledala. Znala je. Osjetila sam to jednako jasno kako bih i osjetila da mi je stavila ruku na rame i zatražila da čuje moju ispovijed. Znala je i čekala je.

"Pronašla sam *bone* u šumi prije nekoliko dana." Ustrajno sam nastavila. "Saznala sam da su ti primitivni oblici kuća napravljeni od okrugle hrpe kamenja. Posvuda su po Provansi, vjerojatno su ih izgradili pastiri za sklonište. Koliko je to dugo tamo? Pitam se."

"Jako dugo vremena. Možda čak i više od ove kuće."

Ponovno je razgledala uokolo, kao da se upoznaje s nekim promjenama. To je bilo uznemirujuće.

"A i ovo je dosta staro. I nije baš u dobrom stanju."

"Planirate li dosta raditi na kući?"

"Poprilično. Stubište je u užasnom stanju - nesigurno je. A velike pukotine pružaju se po zidovima gdje je nekoć kuća bila proširena. Postoji potporanj, ali ne baš uspješan, čini se."

"To su inače radili u kućama poput ove - kada im je trebalo još prostora, samo su izgradili novi dio. Kuće su rasle uz sve ostalo. Ono što ne smijete učiniti jest učiniti previše."

"Znam. Ne smijemo je pokvariti."

Čini se da je Sabine imala nešto više na umu tim komentaram.

"Ne brinite se", rekla sam. "Neće biti zidova od pleksiglasa ili stuba od industrijskog čelika."

"Unutrašnjost nekih kuća ovdje je nedorađena. Nikoga nije briga, a pogotovo ne Parižane i druge bogate sjevernjake koji se dođu igrati seljaka nekoliko tjedana na suncu."

Vidjela sam ih tog ljeta, dolazili su u velikim, sjajnim, crnim vozilima s pogonom na sva četiri kotača koja su razbacala pješake u Gordesu. Omalovažavali su nagurane, preskupe restorane za one koji su radije

željeli biti viđeni nego siti. Tražili su poznate osobe i političare, a zatim pročešljavali *Paris Match* i *Point de Vue* da se uvjere imaju li pravo.

"Iako, to je samo ljeti."

"Uglavnom samo u kolovozu, Parižani." Odmahnula je rukom na njih.

"Ostale nacionalnosti dolaze cijelo ljeto. Lokalci se žale na gužvu u supermarketima, no možete sve to vidjeti te i dalje voljeti što ste ovdje."

"Pa, ne mogu komentirati... i sama sam strankinja."

Nasmiješila se. "Ne bi bilo isto bez ikoga od vas. Radim kao prodajni agent za nekretnine, između ostalog."

Ispalo je da je između ostalog vođenje lokalnog časopisa i posjedovanje udjela u dobrostojećoj uslužnoj tvrtki, onakvoj kakva može organizirati kuhara i večeru za dvadeset ljudi bez prethodne najave od nekoliko dana ili pronaći i pribaviti posebnu vrstu stolice ili školjke ili naručiti umjetničko djelo. Složila se sa mnom da je gotovo nemoguće pronaći dobro osvijetljenje, lampe koje bi odradile svoj posao, a da nisu u užasnom stanju - odlučila sam da mračni kutovi kuće, koji su tako vedro osvijetljeni tijekom toplih mjeseci, hitno trebaju osvijetljenje. Kad se zima uvukla, stari je zaselak bio pun tamnih kutova i skrivenih opasnosti. Rekla mi je gdje bih mogla pronaći dućan s rasvjetom kakav sam tražila, i predložila da će mi dogovoriti popust ako odemo zajedno.

Nijedna nije spomenula Doma.

Kad se Dom vratio na ručak, ni ja nisam spomenula nju.

JEDANAESTO POGLAVLJE

Sljedećeg dana mama me poslala u selo da nešto obavim. I dalje je bila ljuta na mene, iako je pustila tatu da istrese teške riječi za koje sam znala da su na putu. Kada sam istrčala u dvorište, nakon što sam dostavila njezinu poruku, Pierre je bio naslonjen na smokvu, imao je ruke na leđima.

"Rekla si", rekao je.

"Znaš da nisam."

"Znam da jesi, Benedicte. Nisi bila oprezna kao što sam ti rekao. Ili si dopustila da te tata vidi ili si mu jednostavno rekla što radiš."

"Ali nisam!"

"A sada ćeš vidjeti kakve su posljedice."

"Kako to misliš?" Bila sam umorna od njegovih prijetnji, umorna od muke u mračnom spremištu.

Pierre je ispružio jednu ruku pa sam vidjela što je skrivao. Bila je to mala crna mačkica koju su mi dopustili zadržati kada se pojavila u oluji prije nekoliko tjedana, žalosno je mijaukala. Bilo je to sićušno i sramežljivo stvorenje koje je rado uzimalo hranu od nas, ali se inače držala za sebe. No kako joj se vratila snaga, počela se igrati, ganjala je orah oko kamene terase izvan kuhinje, a zatim ga preskakala i udarala stražnjim nogama. Crna mačkica opasno se njihala. Prierrov palac i kažiprst spleli su joj omču oko vrata.

"Ne! Nemoj! Pusti je!" uzviknula sam bacivši se na njega, nije me bilo briga što će mi učiniti.

Ali on je podignuo ruku izvan mog dometa. Mačka se njihala na vješalima njegove ruke. Možda sam zakasnila pa ju je već zadavio prije nego što me vidio. Mučila sam se, da provjerim miče li se ili da protestiram prije nego što napravi taj zlobni čin.

Svjetlo se promijenilo i ostavilo točkice po dvorištu. Sjene su mu otvrdnule cerenje.

A zatim je zabio bespomoćno tijelo o zemlju. Nepokretno je ležalo na

zemlji dok sam ja mogla samo prestravljeno zuriti, suze su mi iznenada potekle poput rijeke.

Uzeo je nož s pojasa i pogledao me. Sagnuo se i jednim iznenadnim i brzim potezom rasporio životinju tako da joj se utroba izlila duž cijeloga tijela i zaprljala meko crno krzno strašnim grimizom.

Otrčala sam. U voćnjaku sam povraćala, naslonjena na šljivu, dok me leđa nisu zaboljela.

Kada sam plakala, mama bi me znala grliti i govoriti mi da nas sve čuvaju anđeli čuvari, paze na imanje; da nam se ovdje nikad ništa loše neće dogoditi.

"A gdje su onda?" upitala sam.

"Ako jako dobro pogledaš i poslušаш, znat ćeš", rekla je.

Tako sam se napinjala da opazim znak, zvuk, ali nikad nisam nasla dokaz.

Isti se zvukovi čuju i sada; kozja zvana s polja iz nizine, cvrčci i ptice. Vjetar u platani i dalje šapuće iste priče. Zatim se mijenja da bi odao dojam živahnog potoka ili vozila koje dolazi prilazom. Drveće imitira zvukove života, upija ih i ponavlja prema vrsti vjetra koji mu burka grane.

Pokunjena sam otišla gore potražiti utjehu u knjigama. Nisam ih imala mnogo, ali su mi za rođendan mama i tata dali krasnu kopiju Coriovih *Provansalskih priča*. To je bila knjiga srednje veličine omotana tkaninom s debelim prašnjavim koricama obojenima da izgledaju kao ispupčena koža. Bio je to najbolji dar koji sam dobila, prepun priča koje su stotinama godina ponavljali pastiri dok su s ovcama prelazili nizine i doline tijekom godišnjih doba. Priče u kojima vrijeme nije imalo značenje, a život je bio isti; u kojima su se dobro i zlo izmjenjivali pljeskom o blatnjavi ogrtač, a ljudska priroda ostajala mračna poput špilje iz koje nije bilo izlaza.

No kada sam stavila ruku ispod kreveta da je dohvatim, knjige više nije bilo. Iako sam je tražila i tražila, nikad je više nisam našla. Nisam imala dokaza, ali znala sam tko ju je uzeo i da nikad neće priznati svoj zločin.

DVANAESTO POGLAVLJE

Sljedeći dan Dom je bio zabarikadiran u svojoj sobi za skladanje. Pažljivo sam otvorila vrata. Sjedio je za klavirom, okrenut leđima i nije ništa odgovorio kada sam mu rekla da idem u Apt u kupnju. Glazba me pratila kad sam se povukla i prošla dvorištem do garaže.

Bez nadahnuća sam kupila kruh, sir i jaja u supermarketu na glavnoj cesti za Avignon, bacila torbu u prtljažnik i pogledala uokolo gdje je Sabine. Kad sam se vratila do ulaza, smeđa je ruka iskočila iz blistavog srebrnog auta i mahнула mi. Ušla sam kako smo se dogovorile.

Dućan s rasvjetom bio je malo dalje od utabane staze, otprilike na pola puta do Avignona. Iako, imala je pravo. Bilo je to upravo ono što sam željela. Pola sata kasnije, naručila sam pa smo se vratile u njezin auto.

"Sad", rekla je i upalila motor. "Mogu te odmah odvesti natrag u Leclerc ili možemo otići na neko zanimljivije mjesto. Što radiš za ručak?"

"Ja... pa, ništa."

Odvela me u restoran u Roussillonu.

Selo je bilo na liticama crvenokrem boje koje su se poput plamena izdizale iz doline i stajale poput otoka okružene borovima i tamnozelenim cedrovima. Bio je to jedan od detalja pogleda koji su obarali s nogu s terase u Les Genevriersu, ali zasada smo Dom i ja bili samo jednom ondje na ljetnoj večeri koja se teško mogla ubrojiti u pravo razgledavanje.

Uske su ulice bile pune zloglasne vreve tijekom vrhunca ljeta, no sada smo se mirno mogle parkirati na trgu. Pješćana fasada sa zgrada sjajila je svim nijansama narančaste, crvene i ružičaste, od boje izbljedjele lubenice do mandarine.

Na pješačkom prilazu, nakon što smo prošli trgovine s lokalnim vinima i maslinovim uljem, mirisnim svijećama, sapunima i smotuljcima lavande, Sabine je otvorila vrata restorana.

Pozdravili su je kao cijenjenoga gosta i prošlo je samo nekoliko sekundi prije nego što su nas posjeli za stol u kutu pokraj prednjeg prozora; vino,

voda i kruh bili su ispred nas.

Malo smo razgovarale o okruženju, činilo se pristojnosti radi, a zatim me upitala provodim li svoje vrijeme na poseban način.

Kada sam joj rekla, nakon što sam nakratko spomenula prevođenje, za svoje književne ambicije, činila se iskreno zainteresirana. Što sam imala na umu? Kakvu vrstu knjige? Čija sam djela uživala čitati?

S obzirom na to da su nam se ukusi dobrim dijelom poklopili - Pagnol i Magnan između ostaloga - nije mi se činilo čudnim ispričati joj o idejama koje sam razmatrala, u kojima su teme bile ukorijenjene u duh ovih mjesta. Možda bih, priznala sam, sama mogla prikupiti neke priče i prevesti ih.

"Pronašla si pravo mjesto da počneš s Les Genevriersom", rekla je, malko me krivo razumjela. "Tu ima mnogo priča. Trebala bi ih istražiti." To nije baš bilo ono što sam imala na umu, no svojski se trudila dati prijedloge pa sam je poslušala.

"Marthe Lincel. Ona bi bila vrijedna istraživanja. Živjela je na imanju. Slijepa djevojčica koja je odrasla na farmi i postala poznata dizajnerica parfema u 1950-ima?"

Nisam čula za nju. "Zvuči zanimljivo. Mogla bih pogledati što mogu saznati."

"Obvezno biste je trebali potražiti. Marthe Lincel." "Hoću."

Ugodan razgovor nastavio se tijekom dva slijeda jela. Zatim, kada nam je konobar uzeo tanjure i kada sam se sama pitala kako da načnem temu, rekla je: "Što se dogodilo s Rachel?"

Prenula sam se. Nisam bila samo u šoku zbog Sabinine izravnosti, nego zbog načina na koji joj je izgovorila ime: Ra-ssh-el, tako da je mekoća u srcu imena odavala tajne i upozorenja. Kada nisam odgovorila, borila sam se da povratim staloženost i nisam željela priznati opseg svog neznanja, Sabine je naslonila bradu na ruku i nastavila. "Dovela sam je jednom ovdje", vedro je rekla, iako pomalo hinjenim tonom.

Bilo je to putovanje koje sam organizirala za *press*. Novinari su odsjeli u jednoj od naših najboljih kuća. Vodila sam ih po restoranima i jedne

večeri je tvrtka za *catering* pokazala kakvu divnu večeru mogu ponuditi. Tijekom dana sam ih vozila uokolo na mjesta za koje sam mislila da će im ostaviti zanimljiv dojam za pisanje. Trajalo je tri ili četiri dana. Poslala mi je rad koji je napisala nakon toga, zajedno s dražesnim pismom."

Brzo sam razmišljala.

"Voljela bih vidjeti primjerak", rekla sam.

Ponovno me tako pažljivo gledala. Kao da mi u tančine mjeri reakciju. U razgovoru sa Sabine svaki je novi korak trebao biti oprezno učinjen.

"Sigurna sam da ga imam negdje", rekla je.

"To bi bilo sjajno."

"Taj put je razlog zašto se vratila. Dao joj je ideju. Željela je još malo istraživati, napisati istraživački rad."

"Pa je tako stupila s vama u kontakt."

"Kasno mi je javila, no uspjela sam joj dogovoriti najam za šest mjeseci po povoljnoj cijeni. Poznajem mnogo ljudi ovdje."

"Kuću Mauger."

Sabine je brzo potvrdila gestom širenja dlanova.

"I povela je muža", rekla sam.

"Da, je."

"No tada?" Zaustavila sam se da ne nastavim prije nego što posložim misli u red. No tada, kako se, pobogu, mogao pretvarati da nikad prije nije vidio Sabine? Sigurno je znao da će poricanje izgledati čudno kada su oboje jako dobro znali tko je tko. Za Boga miloga, pa posao joj je da primjećuje ljude koje dovodi u kuće svojih klijenata.

Međutim, činilo se kao da mi Sabine čita misli. "Samo sam ga jedanput vidjela. Uglavnom je bila sama. Koliko se sjećam, pridružio joj se samo na dan-dva."

"Kada je to bilo?" Pokušavala sam zvučati ležerno.

Napravila je malu grimasu. "Prije dvije, tri godine? Nekoliko mjeseci nakon putovanja."

Ponovno sam to osjetila, način na koji kao da je procjenjivala moje

reakcije. "Čini mi se kao čudno mjesto za unajmljivanje - samo za jednu osobu, mislim."

"Ona je - pa, učinila mi je uslugu unajmivši ga. Željela je biti na ovom području; vlasnik je želio da netko bude tamo dok je odsutan. Postigli smo dogovor koji je svima bio po volji."

"*Une bonne affaire*", rekla sam. Dobar posao.

Nastala je duga stanka dok sam razmatrala mogućnosti. Čini se kako je prilika da saznam više o Rachel prevagnula sramotu priznanja da nemam pojma o njoj i da sam željna saznati. Snažno me kočila činjenica što je to govorilo o mom odnosu s Domom, no svejedno me nije zaustavila.

"I - je li Rachel saznala što je htjela, je li napisala svoje istraživačko djelo?"

"Da, istraživanje je stvarno odradila. Ali što se tiče pisanja o onome što je saznala, ne bih znala. Nekako mi se čini da nije."

"Oh? Kako to?"

"Rekla je da će ostati u kontaktu, a neke vrijeme i jest. Bilo je i drugih aleja za istraživanje, pitanja za koje je znala da joj mogu pomoći odgovoriti. Mnogo sam joj pomogla."

Ponovno taj promatrački pogled, pažljivo praćenje moje najmanje reakcije. Ostala sam i mirna i staložena koliko god sam mogla.

"A onda - ništa."

Nesvjesno sam zadrhtala. Mirno.

"Ali... ako ste joj tako pomagali - zvuči kao da ste postale prijateljice. Zasigurno ste imali načina da je kontaktirate."

"Jesam. Imala sam broj mobitela - koji je prestao raditi. Nazvala sam novine koje su joj objavile članak, no nitko ondje već neko vrijeme nije čuo za nju."

"Kućna adresa?"

"Nije mi stigao odgovor na pismo. Ništa."

Riječi su joj pale poput hladne sjene.

Vani je počelo kišiti. Šarena debela platana brzo su postajala sve tamnija.

Primijetila sam koliko je hrđav metal na okviru prozora pokraj stola, poput ruba zrelog sira.

"Kakva je bila Rachel?"

Više se nije imalo smisla pretvarati ni da znam više nego što sam znala, ni da nisam zainteresirana. U svakom slučaju, činilo se kako je Sabine jako dobro od samog početka ove igre znala da drži sve dobre karte.

Razmislila je načas. "Bila je silna, energična - željela je razumjeti, možda čak i ostaviti traga. No imala je stranu prema kojoj je bila cura za zabavu; mogla je biti lakomislena, duhovita i samopouzdana. Katkada ljudi nisu znali što bi mislili o njoj. Bila je odvažna i odlučna, čas ozbiljna, čas plitka. To je moglo biti uznemirujuće. Vidjela sam da su je ostali smatrali teškom. No, bila je dobra novinarka. I vrlo privlačna - naravno."

Oduvijek sam pretpostavljala da je bilo tako. "Za koje je novine pisala?"

Sabine je zatvorila oči, očito se pokušavala prisjetiti. "Počinjale su s T..."

"Times, Telegraph? Travel nešto?"

"Telegraph, možda."

A sada njezino ime.

Uzela sam jelovnik. "Rachel...? Kako se ono preživjela? Nije samo koristila vjenčano ime, zar ne?"

"Summers."

Pokušala sam kimati kao da sam to oduvijek znala i da me ona samo podsjetila. Upitala sam: "Na čemu je radila?"

Bila sam svjesna da je bombardiram pitanjima, a ona je isto tako znala koliko joj time otkrivam o sebi i Domu. Trebala sam tada odustati, no nisam mogla ostaviti stvari na tome.

"Mogu vam pokazati, ako želite. Ili još bolje, mogu vam pokazati što je vidjela, što joj je dalo ideju prije nego što je počela pisati. To nije ono u što se priča pretvorila. Priča je bila sasvim drugačija u svom začetku."

Kako ne bih bila zaintrigirana?

TRINAESTO POGLAVLJE

Bilo je dovoljno loše kada se pojavio Pierreov duh, tako tih i uznemirujući. I dalje je ujutro vrebao uokolo kao kad je bio mlad, s drskim izrazom lica, u kuhinji i mojoj spavaćoj sobi. Zasad mi još nije naudio, no poznavala sam Pierrea. Bilo je samo pitanje vremena.

Dok je razlog njegova ponovnog dolaska ostao nejasan, poput oblaka koji je visio nad planinom, neodređene, mračne prijetnje, privremeno sam pronašla način kako da ga blokiram: zatvorila bih oči i pretvarala se da je sve u redu, i jednom ili dvaput nakon što bih ih otvorila, on bi se išuljao, ili nestao, ispario, što god već duhovi rade kada trenutno ne moraju uzrokovati nikakve nevolje koje bi ih mogle zadržati ovdje.

No tada je jednog popodneva, kada Pierrea nije bilo tjedan dana ili više i kada sam prestala biti napeta na najmanju izmjenu svjetla i sjene na zidu, opsjedanje ponovno počelo.

Ovoga puta bila je to Marthe. I tada sam znala da sam u pravoj nevolji. Vidite, ona nije bila dijete. Bila je imućna žena, stajala je uspravno i moćno, činila se mnogo većom od mene, iako smo za života bile iste visine. Štoviše, ja sam bila pedalj viša od nje. Ne kao tada, dok sam ja sjedila, a ona tako nepomično stajala.

"Što želiš?" uzvihnula sam. Sasvim sam to nesvjesno rekla, naravno da nisam očekivala odgovor. Pierre nikad nije odgovorio ni na jedno pitanje, čak ni gestom.

Marthe se nije pomaknula. Bila je kao hladna statua s udubljenim crtama lica. Ako je ikada osoba mogla predstavljati nepokretnost, tada je to ona radila. Stajala je jedva dva metra od mjesta gdje sam sjedila.

Prenula me iz drijemeža pokraj ognjišta, zaledila sam se na stolici. Katalpine sjemenke zveckale su na vjetru. Klimave rolete su lupale. U sobi je tišina počela zamoriti.

Marthe nije reagirala. Ostala je utjelovljenjem nepomičnosti. Dugo sam vremena zurila, jedva da sam disala.

I dalje se nije micala. Zatim - a kunem se da se ovo dogodilo upravo

onako kako pričam - oči su joj počele svjetlucati sve dok nisu isijavale crvenu boju. Njezine tužne, slijepo oči za koje se tako rijetko činilo da ne vide, okrenule su se prema meni i gorjele crvenim plamenom poput ugljena. A zatim se koža oko njih pretvorila u krastu osušene krvi.

Nije govorila, usta joj se nisu micala, ali kunem se da sam joj čula glas u glavi.

"Mislila si da ćeš se izvući, zar ne?" rekla je.

ČETRNAESTO POGLAVLJE

Bilo je samo pitanje vremena kada ću otići u internetski kafić, moderni ekvivalent čarobnom pogledu na svijet. Osjećala sam se nelojalno, tajnovito, loše. Ali sam si razumno objasnila da je to za veće dobro, za mir u glavi. Saznat ću što želim i to će biti kraj. Ponovno pogrešno, naravno, no kako sam to mogla znati kada sam se parkirala u Aptu i pločnikom odšetala do kafića?

Unutra je sve bilo puno mladića iz sjeverne Afrike. Po ozračju se činilo kao da su ga vodili sami i kao da su ga vodili za sebe, no čovjek za pultom bio je ljubazan kada sam upitala mogu li se spojiti.

Upisala sam njezino ime u uobičajenu tražilicu. Srce mi je zastalo kada je ekran obećao nekoliko tisuća unosa povezanih s njezinim imenom. Kliknula sam na "Slike" da vidim hoće li se pojaviti fotografija. Nijedno se lice ili prizor koji su se pojavili na ekranu nisu činili ispravnima. Ili su bile premlade ili prestare, ili su očito pripadale Rachel Summers u nogometnom dresu.

Otišla sam na početnu stranicu i brzo listala prema dolje, nestrpljivo sam htjela premjeriti što se nudi. Među ponuđenim unosima bila je Rachel Summers na popisima ekipnih sportova i stranica za školsku društvenu mrežu, istaknuta znanstvenica i glazbenica i aktivistica za očuvanje okoliša. Konačno sam pronašla nekoliko članaka otprije pet-šest godina, jedan iz *Daily Telegrapha*, a drugi iz *Travellera*. Zatim kratki članak iz ženskog časopisa. Vjerojatno je radila kao slobodnjak, možda s redovnim zadacima za neke od njih. No to sam samo nagađala.

Dok sam brzo tražila i pitala se hoće li mi se posrećiti pa ću pronaći neku njezinu sliku zajedno s kojim člankom, doživjela sam prvi osjećaj neugode, kao da ga je moja podsvijest prva spazila, dok mi se svijest, uporno zapisujući datume novijih članaka kako su se pojavljivali, i dalje borila da je sustigne. Nije bilo ništa novijega od članaka otprije dvije godine. Posljednji u nizu bio je intervju s Francisom Tullyjem u Provansi u ljeto 2008. godine.

Bila sam tako zaokupljena da mi je trebalo dulje vremena da primijetim svađu koja je počela kod pulta. Kad sam podignula pogled, stariji muškarac u tradicionalnoj muslimanskoj odjeći pokazivao je na mene, dok ga je muškarac koji je primio novac očito tražio da se smiri. Nakon nekoliko minuta, tijekom kojih sam se koncentrirala na ekran najbolje što sam mogla, mladić mi je prišao s isprikom.

"Zaista mi je žao, gospodo, ali ću vas morati zamoliti da odete."

"Ali - nisam..."

Čini se da je stariji klijent dao primjedbu na moju prisutnost mlade žene koja je bila sama, pogotovo zato što sam nosila suknju koja nije prekrivala koljena.

"Zaista mi je žao." Učinilo mi je da sam primijetila sućut u njegovu ponašanje i molbu da ne pravim gužvu. Nisam mogla učiniti ništa drugo doli pristojno otići i nadati se da ću se moći vratiti neki drugi put.

"Možete li mi, molim vas, samo ovo isprintati?" upitala sam i pokazala na članak o Francisu Tullyju s ekrana dok sam uzimala torbu i papire pokazujući neshvatljivo dostojanstvo. "Onda idem."

Gledajući unatrag, taj je dan označio početak: osjećaj razdvajanja od Doma. Polako mi je sinulo da više nismo baš tako povezani jedno s drugim, da sam u tako upornim pokušajima da ostanem samopouzdana i izbjegnem dojam da sam naporna i ljubomorna na njegovu

prošlost, zaključala bitan dio sebe. Sada sam to shvatila jasno kao da sam se bacila u ledenu vodu.

Idilično ljeto bilo je zaista gotovo.

PETNAESTO POGLAVLJE

*Daily Telegraph Magazine (London),
Subota, 14. lipnja, 2008.*

VJEČNI VRTLAR: POPODNE S FRANCISOM TULLYJEM *napisala Rachel Summers*

"Manje žena od Picassa, manje vina od Durella, manje ljutnje od Becketta; moglo mi je hiti mnogo gore..." Francis Tully podignuo je bocu lokalnog rosea i gurnuo mi okrhnutu zamazanu čašu, nije zastao ni da udahne.

U vrtu koji je pisac ikonoklastike i nadrealizma stvorio na jugu Francuske, za razonodu su postavljeni kameni kipovi i zabati: ovdje odsječena ruka, isprepleteni okamenjeni bršljan koji povezuje skupinu borova, rokoko ananas na postelji od agapanta.

Kod kamenog stola pod brajdom pridružio nam se bezglavi torzo strijelca. Strijelu je naciljao prema Tullyjevoj glavi, drevna verzija pištolja prislonjenog o glavu, iako nije jasno je

i to da ga prisili da govori dalje ili da prestane. U svakom slučaju, prekinuti ga kad je u punom zamahu nije opcija.

"Fotografija i naivna umjetnost čista su silina osjećaja, jednako su bliske istini koliko i istina ljudskim reakcijama na njih, a izazivanje te reakcije... strogoća se nalazi samo u istini... umu treba ponuditi kontekst... Nadrealizam ima veze s vrstom prijevare, kazališnim komadom, nošenjem s fantazijom na vrlo europski način..."

I nastavi on, uzavreo od ideja i asocijacija.

Na podu zelene sjenice pokraj kuće nalaze se razbacani dijelovi kipova, kameni udovi kojima nedostaje tijelo poput sablasnoga groblja. "Djelo u nastajanju", reče on odmaknuvši. On i dalje radi, i dalje je ozbiljan kad je riječ o njegovoj umjetnosti.

Iako je željno iščekivao retrospektivu svog životnog djela koja se otvara sljedeći tjedan u Tate Modemu, Tully ipak neće biti tamo. Nema se namjeru vratiti u

London - nikad. Njegova antipatija prema rodnoj grudi jednako je jaka kao i kada ju je napustio prije četrdeset godina.

Ono što ga želim upitati o dolasku ovdje u ovu kuću, na ovu zemlju u krilo stjenovitih brda Alpilles, u proljeće 1974. godine, kada je položio ulog i proglasio svoje puteno kraljevstvo; o putovanju vlakom kako ga je opisao u Trulom srcu; južnjačka zemlja jurila, je pokraj prozora na kojem mu je odraz bio sjena, prolazio je pokraj polja i tamnog drveća, obrisi lica bez detalja, čekao je da postane čovjek koji je želio biti.

Slikoviti opisi kako je nabasao na ovaj predivan zatvoreni svijet "južno od zupčastog krova Dentelles de Montmiraila, kamenite čipke koju je ukrasio maestral" očarali su generacije i nikad se nisu prestali tiskati. S viših zidova veličanstvene kamene bastide pružaju se pogledi na vinograde, "odakle će poteći bogata plavocrvena vina koja su ispijali avinjonski pape ljubičastim usnama, vina koja su stoljećima jačala ljude za plugom i ujedinjavala ih sve u ljubičastom bratstvu".

Iz daljine su se ova sela činila napuštenima. Samo su geraniji u lončanicama na prozorima i vratima svjedočili naseljenosti. Daleko i udaljeno od mediteranskog svijeta, zatvoreno u sebe, pusto i kamenito slučajnom pogledu, no prepuno bogatstva za čovjeka poput Francisa Tullyja.

Kao što je priznao u Trulom srcu; "U Francuskoj sam imao svu slobodu i nejasnoću stranca, izbjeglice svojom voljom. Bez granica, provjera ili kontrola. To je ono što umjetnik treba: izmisliti svoju zemlju u kojoj će se ponovno stvoriti."

A novi svijet u kojem se ponovno stvorio donio je prijateljstvo i pregršt likova kojima će udahnuti besmrtnost u tiskanju: bivši žongler iz Cirkusa snova; bezubi pastir; nizozemska dvometrašica čiji je muž bio bankar u Zurichu; brocanteur koji je skupljao i reciklirao otpad s imanja i crkvi i dvoraca za sve veću plimu stranaca; travar koji je sam uzgajao sve sastojke, tucao ih i destilirao u moćne lijekove; i veliku postavu kolega pijanaca - zemljoposjednika, knjigovođa, vinara, zidara, kuhara, inženjera i prijatelja umjetnika - u Baru Alpillesa.

Želim ga pitati koliko je njih još ondje, i dalje raspravljaju za stolovima pod

drvećem dok pijuckaju pastis. Je li to uopće bio stvaran svijet ili samo svijet koji mu je odgovaralo portretirati? No, na moja pitanja o knjizi odmahuje rukom. "Nebitno!"

Baš poput izgleda, čini se. Nosi plavi džemper pun rupa koji se vidljivo para dok pruža ruke da nešto objasni, što često radi. Čipele su mu iznošene, a lijeva je pričvršćena izolirnom vrpcom za potplat koji zijeva.

Kako ja ustrajem, tako on grabi još jednu bocu, vadi čep i kaže odmjerenim tonom: "Nekim su ljudima laži draže od istine. Dvosmislenost i izbjegavanje prema kojima žive koriste kako hi se zaštitili. Pokušaj spoznavanja ovih ljudi je kao guljenje slojeva luka, što je prikladna analogija jer će vam poteći suze ako ih pokušate voljeti."

S oštrim engleskim naglaskom ton mu je postao učen i odsutan. Koliko je govorio o sebi, upitala sam.

Izbjegava pitanje. "No onda opet ne možete sve splesti u čvorove i urote. Ono bitno je zasigurno veličanstveno Sada, ritam promjena, zvonko plavetnilo neba, ovaj trenutak! Ovaj kamen! Ovo vino! Ova dosadna osa! Ovaj iznenadni dašak mirisa bulina!"

Gleda li još na isti način zemlju, pitala sam se. Ili mu se pogled promijenio i ublažio nakon dugih godina života ovdje?

"Čudnije je. Što više znaš, više vidiš Zato što vidiš s još jednom dimenzijom koja ne može biti viđena: vrijeme i iskustvo, i sve saslušane i pročitane priče sada su se posložile. To je dio zemlje. To je ono što je čini.

Jeste li bili u Cassisu? Pogledajte slike Duncana Granta ili Vanesse Bell. Čitajte Virginiju Woolf. Posjetite mjesta gdje su živjeli, a onda ponovno pogledajte. Bez takvih je korijena knjiga, slika, instalacija... sve je lažno."

I sam se vratio sa slikarskog puta ondje, rekao je. "S ljupkim mladim modelom. Zovem je Magie - i doista je magična. Najbolja koju sam imao nakon mnogo godina. Neustrašiva, znate? Volio bih više raditi s njom. No, trebali biste otići u Cassis. Svidjet će vam se. Ustvari, počite sa mnom!"

Kada je došlo vrijeme da pođem, izašli smo kroz vrt u kojem mi je želio pokazati metalnu sjenicu koju je napravio za ruže penjačice. Ponovno me potiče da odem u Cassis te mi daruje granitni ananas i odsječenu ruku.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Hladan vjetar razbarušio mi je kosu preko lica dok sam stajala kraj zida u vrtu.

Granitni ananas i odsječena ruka.

Pretpostavila sam da ih je Dom kupio na buvljaku. Racheline riječi zvonile su mi i odzvanjale u glavi. Bi li mogli biti neki drugi, koje je Dom kupio, ne slučajno (to bi bilo nemoguće), ali nakon što se sjetio ovih koje je Tully dao Rachel?

U sekundi sam odbacila tu ideju. Zasigurno bi trebalo jako puno sreće da se pronađu tako posebne i čudne efemerne stvari.

Pa ipak - zar je bilo važno što ih je ostavila kod bivšeg muža? Možda mu ih je darovala znajući koliko mu se sviđaju. Nije bilo ničeg zlokobnog u tome.

"Zašto ne dođeš sjesti ovdje?" Dom me upitao kad sam ušla. "Stalno bježiš nekamo poput malog miša, uvijek nestaješ u neke nove kutove gdje te ne mogu pronaći."

Upalio je vatru u dnevnoj sobi izvan kuhinje, iako samo poluuspješno, te dovukao dvije stolice i niski stolić do ognjišta. Inače je ova prostorija bila tako prazna i hladna da smo se radije zadržavali u prirodnoj toplini kuhinje.

Otresla sam kaput i rekla da ću nam donijeti kavu.

"Gotova je. Što si radila?" upitao me.

"Ma, samo... ništa posebno. Razgledavala vrt."

"Pa priđi i ugrij se ovdje."

I tako smo sjeli zajedno, pijuckali smo kavu u bliskoj tišini. Vatra je pucketala i ispuštala male plamenove dima. Nakon nekog vremena uzela sam knjigu. Dom je izašao po još cjepanica.

Unatoč šikljanju plamena, soba je i dalje bila hladna. Komadi žbuke doletjeli su s pukotina uskih dasaka na stropu. Još ih je palo na listove dok sam čitala. Nakon nekog se vremena činilo kao da snijeg pada kroz krov. Pomaknula sam stolicu i iznenada se zapitala zašto Doma nema

tako dugo.

Poskočila sam kad sam čula dugi zvuk lomljave. Zvuk kao da su vrata nasilu otvorena iz položaja u kojem su godinama bila zaglavljena. Je li to Dom negdje drugdje u kući? Podignula sam glavu i slušala. Ništa, samo vatra. A zatim još jedan glasniji lom. Pomislila sam na jedrilice u neveri i zadrhtala. Opet se srušio još veći komad žbuke.

Skoro pa sam bila na nogama kada je soba eksplodirala. Tutnjava koju je popratio golem krah dok sam iznenada snažno uvučena kroz kuhinjska vrata. Buka zidova koji padaju i drva koje se razbijalo o kameni pod bila je zaglušujuća. Potom vrisak, ja sam ga ispustila. U trenu se dogodilo, nisam imala pojma što me iščupalo iz opasnosti.

Tada mi se lice našlo naslonjeno o Domova prsa, psovao je i tresao se jednako jako kao i ja. Samo tridesetak centimetara dalje strop se urušio na stolicu na kojoj sam sjedila. Oblak sive prašine prekrivao je hrpu kamenja. Iznad je bila prijeteca crna praznina. Oboje smo se gušili.

"O, moj Bože", Dom je iznova i iznova ponavljao.

"Nisi li primijetila?"

"Čula sam neko pucketanje, ali nisam mislila..."

"Da se nisam vratio kad..."

"Nemoj..."

Držali smo jedno drugo, srca su nam tukla. Koncentrirala sam se na disanje, pokušavala sam otjerati paniku. Zapravo, Dom je drhtao snažnije nego ja.

Gore, u nekorištenoj sobi, skrila sam isprintani intervju s Francisom Tullyjem u kutiju sa svojim dokumentima i papirima. Čim sam to napravila, osjetila sam krivnju. Iako me to nije spriječilo da neprestano mislim o onome što sam pročitala.

Rachel se istaknuto upisala u intervju. Na stranicama je bila prisutna kao lik uz temu na način koji su prisutni - barem inače - samo vrsni novinari. Je li to što govorilo o njoj, ili je to jednostavno zahtijevao oblik ovog članka?

Bilo je poprilično jasno da je intervju s Tullyjem bio zeznut, ali svejedno

se činilo da su ga završili zblživši se. Pokazala se strpljivom i snalažljivom, uvjerenom u način na koji je ukrotila lava u njegovu brlogu. Dovoljno je uživao u njezinu društvu da joj pokloni kamenu ruku i ananas.

Francis Tully zasigurno još živi u svojoj kući u Alpillesu. Tko zna, možda - samo možda - bih mogla otići do njegova sela i nadati se da ću ga pronaći u kafiću. Mogla bih mu reći da sam se sjetila kako sam pročitala isječak iz novina i upitati ga o novinarki koja ga je napisala. Sto ako su se zaista počeli dobro slagati nakon nesprenog početka i ostali u kontaktu? Onda sam se zaustavila. Bilo je to čisto fantaziranje, hvatala sam se za slamku. Nemojte plesti sve u klupka i urote, rekao joj je, a i meni bi bilo bolje da se držim upozorenja. Nije moralo biti zajedničke niti; davala sam sve od sebe da je ispletem od ničega.

Nakon što sam se smirila, više nisam dobila priliku da provjerim svoju odvažnost jer sam se, kada sam se vratila u internetski kafić u Apt, čekajući da ljubazni čovjek za pultom ostane bez ostalih klijenata prije nego što mi dopusti da nabrzinu pretražim poveznice s Francisom Tullyjem, zatekla kako čitam osmrtnice. Starac je umro u svom voljenom vrtu prije nekih šest mjeseci.

Otprilike se tada, u vrijeme kada se strop urušio, a ja saznala više o Rachel, Dom počeo sve više povlačiti u sebe tijekom dana, ostavljao me da se bavim svojim stvarima.

Počeo je odlaziti na duge samotne šetnje bez obzira na vrijeme. Otišao bi autom, a ja bih ostala, čitala, kuhala i razmišljala. Kada se vratio, bio je pun priča i opažanja, doduše, želio ih je podijeliti sa mnom. Razumno sam sebi objasnila da je sve to za opće dobro, da se nikad nije činilo da preblisko živimo skupa, da je to bio način da se osiguramo protiv dosade.

Ako bih se ikad i zabrinula, uvjerila bih se da je to normalno za ovakvu vezu jer provodimo toliko sati u takvoj blizini. Mnogo je puta bio pažljiv i zabrinut jesam li sretna; krivo sam procijenila situaciju zbog svoje preosjetljivosti i pomanjkanja samopouzdanja. Toliko sam bila

zaljubljena u njega da mi je pomisao kako mi naš zajednički život klizi kroz prste bila nepodnošljiva.

A noću bi se uvijek sastali. Stavio bi divlje zimske poklone iz vrta u vazu pokraj moje strane kreveta; grančice vječno zelenog ružmarina i bora, prozirne osušene krugove iskrenosti. Uvijek bi me pitao trebam li što i donosio mi električnu grijalicu u prizemlje, u praznu sobu poput ćelije gdje sam voljela sjediti i čitati.

U to sam se vrijeme stalno vraćala jednoj knjizi: *Rebeci* Daphne du Maurier. Nije imala onaj intelektualni pečat *Madame Bovary* ni *Ane Karenjine* ni *Zločina i kazne*, ali za mene je njezina skromnost bila bit svega. Priča ima svoju emotivnu privlačnost i posve svoju istinu. Domova žena zvala se Rachel, još jedna od Daphninih junakinja; je li me ta slučajnost privukla *Rebeci* više nego bilo kojem drugom romanu o opsjednutoj ženi?

TREĆI DIO

PRVO POGLAVLJE

Unatoč vedrom nebu, u Les Genevriersu su često bile ciče zime. Kada je snijeg padao, padao je u velikim količinama. Za vrijeme najoštrijih zima, staza do sela i škole bila bi neprohodna, a ljubičasta tinta zamrznula bi se u posudicama na drvenim stolovima.

Tada je više nego ikada imanje bilo zajednica za sebe kojom je vladao osjećaj izoliranosti iako ga je od sela dijelila samo šetnja od deset minuta uz brdo.

Početak teških mjeseci za nas je značio promjenu obuće. Krajem rujna, zimskim čarapama i kožnim čizmama zamijenili bismo cipele s potplatom od špage koje smo nosili ljeti. Vjetar bi počeo donositi hladan zrak s planina koji bi mjestimično sa sobom donio ledenu kišu.

Postoje samo tri dana u godini kada nijedan provansalski vjetar ne hara zemljom. No stari način života prolazi - a u mnogim slučajevima već jest prošao - i uskoro će mlinari i pastiri, zemljoradnici i ribari, čiji životi ovisе o čitanju vjetrova, također izumrijeti.

U Les Genevriersu su vjetrovi slali glas sa sjevera i sjeverozapada da rujana zalazi u listopad te da je vrijeme da se kuša *vin de mix*. Bio je to ranojesenji običaj, poput spremanja voća i povrća u tegle i zemljane posude.

U lipnju su se skupljali zeleni orasi, a zatim destilirali s crnim vinom, rakijom, šećerom i narančama. Na mnogo nam je načina ovo bio najvažniji urod jer je naš poznati liker od oraha dovodio susjedne obitelji na imanje. Dolazili su ga kupovati, a neki su čak nosili svoje boce kako bi ih napunili iz bačvi i tako prošli jeftinije.

Tata bi sišao u podrum ispod štaglja. U toj se prostoriji pekla rakija; duž prolaza i ispod dvorišta bio je nadsvođeni vinski podrum obložen šljunkom. Iz prve bi bačve povukao čašu slatkog žutosmeđeg vina.

Marthe je mogla namirisati sastojke *vin de noix* kao nitko.

Marthe okreće čašu vina od oraha i miriše. Prvi put je, na opće iznenađenje, rekla: "Mogu razaznati topli karamel, to je glavna nota. Onda

opet, liker ostaje na jeziku i daje slatkoću duhana, prezrelih šljiva, heliotropa i kokosa."

Tada je, budući da nitko nije razbio tišinu, dodala: "Ako se stvarno usredotočim, osjetim nagovještaj mirisa raskoljenih smokava kuhanih s medom, znate, u trenu kada na toplini postanu poput džema. Tek tada, na kraju, blaga gorčina oraha."

Gorčina? Glavna nota? Što su to glavne note? Mogla sam primijetiti da nisam jedina koja se to pitala.

"Hmmm", rekao je tata, odlučio je nastaviti s igrom. "Ali po čemu ima okus? Je li ukusno?"

"Okus je dobar, možda malo presladak i preljepljiv."

Nije mogla vidjeti uvrijeđeni i razočarani izraz njegova lica, ali je u pravi tren nastavila, "Ali aroma! Tako je posebna, tako savršeno ispravna, miris ovih posebnih oraha koji samo ovdje rastu. Baš kao što bi trebalo biti, predivno."

"Ah, to je istina", rekao je i zavrtio čašu pod nosom prije nego što je popio još jedan veliki gutljaj. "Veličanstveno vino."

"Smijem li biti iskrena, tata? Da bi bilo uistinu veličanstveno, trebalo bi imati nešto što grize, neki snažni kontrast. Možda biljnu notu koja bi ga usidrila, učinila ga manje paperjastim."

"Paperjastim?"

"Mlitavim, debelim od silne slatkoće."

Od toga je jauknuo. "Paperjast? Mlitav? Da grize? Kakvim vas to budalaštinama uče u toj vašoj školi? Bježi i ti i tvoje šminkerske ideje!" No bio je to lažni jauk koji nije mogao prikriti njegovu radost neočekivanim ponosom zbog vina. Mahnuo nam je da odemo pa se smjestio s bocom i obiljem zadovoljstva.

Do tada je već Marthe bila u posebnoj školi u Manosqueu: u školi za slijepe. Konačno sam postala svjesna da ne može dobro vidjeti kada sam krenula u seosku školu koju je ona u tom trenu još pohađala. Svako bismo jutro u pola sedam došetale šumom do sela, a ona bi me primila za ruku iako sam bila mlađa od nje.

Ponekad je oblak sjedio na vrhu planinskog lanca poput glazure na kolaču pa bih ga ja pokazala, međutim, tek sada naknadno shvaćam, ona je uvijek bila sretnija kada bi primijetila mirise i promjene u vlažnosti blata i kamene staze i lamatanje ptičjih krila iznad nas.

To nam je moglo biti rutinom tek polugodište ili dva (iako se u mojoj glavi događalo godinama) jer je Marthe poslana u posebnu školu za slijepe kada joj je bilo deset ili jedanaest godina.

Začudo, ne sjećam se da sam se šokirala kada sam saznala za njezino stanje unatoč činjenici da nisam znala za njega prije. Nije se žalila. Bila je smirena, nježna djevojka koja je sretna dok sjedi i promatra prirodu izbliza. Svi smo to prihvatili, a nismo se pitali zašto to mora biti tako. Ako je itko bio u šoku, to je onda bio Pierre, ali ni to nije trajalo dugo niti je bilo popraćeno osjećajem sažaljenja. Iako, naravno, nismo saznali za njegovu upletenost sve dok nije prošlo dosta vremena.

Čak ni sada nisam sigurna kako su točno i kada naši roditelji saznali za opseg njezina gubitka vida, koliko su dugo bili svjesni da problem postoji. Prvi put sam saznala jedne večeri za objedom kada su nam smireno rekli da Marthe odlazi.

Bila sam iznenađena, naravno, ali dovoljno mlada da prihvatim vijesti bez pitanja, kao što sam učinila i s mnogim drugim novim saznanjima. Poslije sam je jednom ili dvaput upitala je li početak bio iznenađan i zastrašujući, ali se izmotavala dati odgovor. Možda je mislila da sam znatiželjna iz krivih razloga i da je moje pitanje samo puka radoznalost. Tako da nisam postala nimalo pametnija, sve što sam imala bili su moji dojmovi koji možda jesu, a možda i nisu, pružili ispravnu sliku o tome što se doista dogodilo. A kada dođe vrijeme kad zaista želiš saznati istinu, više nema nikoga koga možeš upitati.

DRUGO POGLAVLJE

Jednog se jutra zrak promijenio. Lagana prašinainja prekrila je vrt. Topiarij je stajao zatečen bjelinom, okamenjen. Stigla nam je zima. Ispod olovnih oblaka, oštri oblaci glodali su gole kosti prirode.

Vani se atmosfera zgusnula. Prijetio nam je snijeg. Statički elektricitet pucketao je kada bi nam se dodirnuli prsti. Šetali smo kroz preobraženu šumu do ruševne kapelice.

Osvjetljenje mijenja krajolik. Isto mjesto, drugo godišnje doba: razlika je u vedrini. Dok smo hodali, buseni trave na poljima iza nas imali su odsjaj neobične mjesečeve površine ako je kasnopodnevno svjetlo bilo prigušeno i vedro. No poslije, kada smo se vraćali kući sa suncem iza leđa, sami smo sebi ušli u sjenu, kao da idemo naprijed u prošlost, natrag u tkanje samoće koju smo sami nametnuli.

Sljedećeg je jutra uzburkani snijeg lepršao na vjetru, bio je očaravajući. Pahulje su postale debele grude, do je bilo tako smrznuto da se bjelina pretvarala u ovčje runo i prianjala uz bršljanovo lišće. Vjetar je šibao na sve strane, odvlačio je pogled s jednog cik-cak leta na drugi, iskrivljivao je perspektivu.

Vani je kameni ananas gubio svoje obličje, a ruka je primila punu šaku bjeline. Nisam ništa rekla Domu o njihovu podrijetlu. Pregršt kamenja kao da je bio posipan šećerom; nabreklo, posuto grožđe; breskve prelivene nepoznatim šlagom. Bijeli jastuci oblikovali su se na drvenim klupama i stolicama postavljenim za razgovore koji se neće voditi do proljeća.

Snijeg je preuzeo oblik kostura vrta, prekrio je izdanke sjemenki i stabljike. Uskoro su se luk i okrugle artičoke ogrnuli zimskim kaputom. Život se usporio na neobičnu staloženost nakon što su sat za satom zbrka i oronulost postajali sve prekriveniji, sve prigušeniji.

Raširila sam jednu od ljetnih stolica iz vrta u jednostavnoj prostoriji koju sam pretvorila u radnu sobu. Gledala je na dvorište u kojem su bile maslina i smokva s bijelim ogrtačem, ali sam okrenula leđa prozoru da

uhvatim svjetlo, sada sam i pisala i čitala. Preko nogu mi je bio pomični tepih, a električna vatra je otkucavala svoje.

Nazirao se blagi miris lavande iz osušene kitice koju sam ugurala u stakleni bokal tijekom ljeta. U jednom mi se trenu učinilo da čujem glazbu od Domova klavira, no to je bio sam kratki probni slijed nota koji je završio gotovo čim je počeo.

Konačno su mi se sve ideje počele kristalizirati. Kamo god bih se okrenula bili su sirovi materijali za pripovijedanje: priče koje su prenosili svi koje smo susretali; djelići informacija koji kao da su odzvanjali.

I moja osobna promatranja: stari ključevi koji nisu pristajali ni jednoj bravi; prazni bunari; lovci koji su bez dozvole dolazili u našu šumu; pronalaženje novih prostorija u kući, tajne koje su sve vrijeme bile tamo, samo ih je trebalo otključati; slijepa djevojčica koja je radila parfeme.

Trebao je to biti samo ogleđ, no odlučila sam pokušati napisati vlastitu knjigu o senzualnim dimenzijama krajolika oko nas, nastavljajući se na stare provansalske bajke i s Marthom Lincel u srcu priče.

Ali koliko god se udubila u prošlost i našu enklavu, bilo je teško ne biti svjesna onoga što se događalo ovdje i sada. Dom je provodio sve više vremena u svojoj sobi za glazbu, udaljen od mene.

A činilo se i kao da nema mnogo doticaja s obitelji i prijateljima. Nisam ni ja, ako ćemo o tome. Primili smo ukupno šest osobnih pisama, svako od njih za mene, otkako smo stigli u Les Genevriers. Tolika izoliranost nije bila zdrava.

"Želiš li pozvati roditelje za Božić?" Predložila sam. "Zasigurno bi voljeli vidjeti imanje."

"Ne pada mi ništa gore na pamet. Ne za Božić."

"Zašto to tako kažeš?"

"Previše gužve, priznanja. Previše krivnje. Nikada nisam bio tako dobar katolik kako su me odgajali."

"Ah."

"A ti?"

"Pa, možda bi mama voljela da je upitam, iako bi se ispričala", rekla sam.

"Voli ići k bratu - da bude s unucima."

"Onda znači, samo nas dvoje."

Je li to rekao prebrzo?

"Samo nas dvoje", složila sam se.

TREĆE POGLAVLJE

Marthi je išlo dobro u Manosqueu, uz uobičajene predmete učila je i Brailleovo pismo. A zatim je jednog dana njezin razred otišao na izlet koji joj je promijenio životni put.

Škola se provizorno (ali i naočigled) udružila s malom lokalnom tvornicom parfema. Iste sekunde čim je stupila u prostoriju za miješanje, Marthe mi je rekla, našla se na mjestu na kojem je trebala biti. Nekoliko se djevojaka pokazalo sposobnima za posao, ali Marthe je bila ta koja je imala najviše entuzijazma, ta koja je upitala može li se uskoro vratiti.

Odmah je znala da je pronašla svoj zanat. Te nam je večeri poslala pismo, koje je izdiktirala jednom od učitelja, u kojem je pisalo: "Pomirišite ove zajedno. Mislim da je predivno. Sve najbolje želi vam Marthe." U kuverti je bila latica bijele ruže i komadić osušene narančine kore.

Prvo smo bili začuđeni, ali nakon što smo uzeli poruku u ruke i pomirisali kako su se delikatna latica i duboka oštra jetkost kore spojile na dražestan način, počeli smo shvaćati što nam govori. Pomoglo bi nam da smo znali za posjet proizvodnji parfema, no to nam je objasnila poslije u pismima, kada je bila manje uzbuđena.

Iako, natjerala me da se zamislim. Kako se može opisati miomiris? Miris lavande, na primjer? Kažu da je naš osjet mirisa deset tisuća puta jači od osjeta okusa. No to svejedno nije dovoljno da bi većina nas pridjenula riječi mirisu osjeta. Sladak, jedak, drvenast, začinjen, poput mošusa, opor, nijedan od tih pridjeva nije sposoban prizvati jedinstveni miris koji svi tako dobro poznajemo. Pitajte bilo koga za lavandu, postoje veliki izgledi da vam neće moći opisati njezinu aromu, ali vam puno češće mogu dati neku vizualnu poveznicu. Lavanda je boja polja koja se njišu na vjetru, ljubičasta, bogata plava i izbljedjela lila. To je esencija toplih ljetnih vjetrova i plavetnila, raskošnog naspram žutih polja kukuruza, tajanstveno zasjenjena pod maslinama koje se nekada sade uz

nju da joj čine društvo.

Čak i ja tako vidim lavandu u svojoj glavu. Bljeska se poput sjećanja koje prolaskom godina postaje sve življe. No možda je to sjećanje na slike koje sam nekoć vidjela u knjigama, ili slike koje drugi ljude za mene crtaju riječima. Nisam sigurna. Sve što sam htjela reći jest kako je bilo prikladno što je Marthina poruka imala više mirisa nego riječi.

Moglo se otvoriti otmotnicu iz Manosquea i vidjeti da uopće nema riječi, samo šačicu lavande s vrpcom osušene kore grejpa ili poškropljenu sjemenkama vanilije. Kada smo joj išli u nedjeljni posjet - iako to ni u kojem slučaju nije bilo svakog tjedna - možda dva puta u polugodištu - govorila je o mirisima na način da smo je jedva mogli razumjeti.

Heliotrop joj je bio omiljeni cvijet. Sve je u suncu, objasnila je jednom prilikom kada nam se vratila za duge ljetne praznike. Ime znači "okretati se za suncem". Na klupi pokraj štaglja i vinskog podruma, koja je gledala prema jugozapadu, ležali bismo na trbuhu pokraj malih hrpica tih sićušnih ljubičastih cvjetova koji su se gusto zbijali u oblake dok su okretali latice prema svjetlu i prema istoku, po noći su bili spremni za izlazak sunca; ja sam zurila duboko u bijele rupice u središtu cvijeta; Marthe bila izgubljena u novim svjetovima.

"Miriše na višnju i badem i čokoladu i vaniliju. Kako toliko aroma može nastati u žlijezdama jednog sićušnog cvijeta?" pitala se trljajući prstima mesnati list s izraženim žilama. "Kakav je odnos jednog prema drugome? Kada bismo to mogli odgonetnuti, koliko bismo toga saznali."

Bila je fascinirana tim tvrdoglavim malim cvjetićima, i učila je. Napokon je shvatila taj miris i mogla ga prepričati drugima na način koji je bio samo njen, no to se tek trebalo dogoditi.

Kako joj se vid pogoršavao, tako joj se osjet mirisa izoštravao, sve dok nismo osjetili da može čitati svijet nosom i nagonima. Poslije se također činilo da zna kada mi je bilo neugodno, kada sam joj nešto tajila ili kada sam joj govorila nešto što nije željela čuti.

No bilo je lijepo vidjeti da je pronašla svoj istinski poziv i da je ponovno vraćala svoje izgubljeno samopouzdanje.

ČETVRTO POGLAVLJE

Ne gledaj sada", rekao je Dom.

Raspakiravali smo auto nakon odlaska na subotnju tržnicu. Bio je velikodušno raspoložen, kupio je veličanstvenu divljač i tortu od oraha za večeru, još vina, kuhinjske noževe i golemi lim za pečenje koji mi je ulio tihu nada da bismo u nekom trenutku mogli zabavljati goste. Prpošnost mu je naglo nestala.

"Na putu ispred nas", rekao je. "Niz stazu."

Sabine je imala traperice i čizme pa je bilo krajnje neprimjereno kada je zastala pred garažom i rekla: "Divan dan za šetnju, nije li! Kako ste?"

Dok smo izmjenjivale nelagodne ljubaznosti, Dom je pognute glave nastavio vaditi vrećice za kupnju iz auta. Nisam ni načas posumnjala da izbjegava Sabine.

"Nazovi me", vedro mi je rekla kada je postalo jasno da neće biti lakog razgovora i poziva da uđe. Okrenula se, u oku joj se bljeskala iskrica zabave, a zatim je mahnula preko ramena.

"Što je radila ovdje?"

"Samo je usput navratila iz šetnje, kao što je rekla. Malo si bio neljubazan, zar ne?"

"Bila je na našem posjedu."

"Jednako kao i svi ostali." Mislila sam na lovce. "Osim toga, poprilično mi se sviđa." Nisam željela biti pretjerano neiskrena.

Tišina.

"Ne sviđa mi se način na koji nas gleda."

"Dom..."

"Onda, što hoće?"

"Živi na drugoj strani sela. Već sam prije naletjela na nju tamo. Zapričale smo se."

"Što bi je moglo zanimati?"

"Samo je znatiželjna, zar ne misliš tako? Kuća, tko ju je napokon kupio, što ćemo s njom. Obične stvari."

Tako sam lako tada mogla spomenuti Rachel i sve bi izašlo na vidjelo. Zašto nisam? Ništa se nije trebalo skrivati, osim moje želje da saznam nešto o njegovu životu s njom, i ljubomore na ono što mu je morala značiti.

U ovakvim sam trenucima željela pobjeći i plakati nad onim što smo već izgubili, nad nevinošću i lakoćom razgovora te povjerenjem.

PETO POGLAVLJE

Ono što vam još nisam rekla jest da je Marthe bila prelijepa. Imala je meku kožu i smeđu gustu i valovitu kosu koja joj je bez imalo napora laskavo padala po leđima. A tek oči! Te su slijepe smeđe oči bile duboke i pametne, imale su oblik badema. Znam da je klišej, ali u njezinu je slučaju bila istina; možda je klišej bio skovan kako bi je opisao. Kada ste joj pogledali u lice, nije bilo naznaka da je slijepa, ništa to nije odmah odavalo kao što je bio slučaj s nekim drugim djevojkama iz škole. Nježno se ophodila s drugima, uvijek je bila popularna i tako željna znanja.

Nije ni čudo što je dobila svoju priliku u tvornici parfema. Čim je napustila školu za slijepe s osamnaest godina, primili su je na obuku kao tvorca mirisa. Svima nam je bilo drago zbog nje; na taj je način, iako ne vlastitim izborom, nego pukom odlukom da pronađe neki pozitivan ishod sa strašnim kartama koje joj je sudbina dodijelila, bila prva iz naše loze koja je napustila Les Genevriers i pronašla posao u jednoj od novih industrija koje su privlačile mlade u gradove.

Prije nekoliko sam godina ponovno pisala Marthe o prodaji imanja, no nisam dobila odgovor. Naposljetku je ispalo da je ta nježna duša imala čelično srce. A kako Les Genevriers nikad ne može biti prodan bez njezina pristanka, ja ostajem ovdje.

ŠESTO POGLAVLJE

Još je snijega palo, a zatim se otopilo u blatne i vodene pruge. "Trebali bismo na skijanje. Što misliš?" upitao je Dom.

Skijanje me nikad nije posebno privlačilo, ali sam znala da ga on obožava. Iznenada mi se to učinilo kao odličan plan. Bila sam spremna napustiti klaustrofobičnu atmosferu naših brežuljaka, osjećaj usamljenosti pojačan dojmom da ovdje nikada nismo bili jedini stanovnici. Također pretpostavljam da je i on bio.

Imali smo dugu i ugodnu raspravu o tome koje bismo od malih odmarališta udaljenih samo nekoliko sati uz *autoroute* trebali iskušati, a zatim se Dom sljedećeg dana vratio od putničkog agenta iz Apta i objavio da idemo u Švicarsku. Rezervirao je hotel u Davosu. Nekoliko dana poslije bili smo na čarobnoj planini Thomasa Manna na kojoj se iznad dugačkoga i ružnoga grada nalazio prijeteći sanatorij.

Pod vedrim nebom, poprilično plitke pritoke podno Parsenna bile su poput širokih, sjajnih plahti od čiste bjeline. Inje se svjetlucalo na snijegu koji je prekrio kamenje, a naporna tjelovježba na svježem planinskom zraku ponovno nam je napunila krv optimizmom. Snagu i moć ulijevali su nam ujednačeno brojanje i isprekidani klikovi koje su sjedišta ispuštala dok su lagano klizila po uspinjači.

Dom je skijao elegantno bez imalo napora, opušteno je rezbario široke lukove dok se spuštao niz padine. Imali smo dobrih dana.

Za loših dana pahulje su nam izgledale kao komadi letećeg leda na zategnutim i pocrvenjelim licima. Potpuna bjelina nas je dezorijentirala. Hladan znoj sušio mi se na leđima. Sivosmeđe kamenje na strmim izdancima, gdje se snijeg nije mogao uhvatiti, prekasno je iskočilo da bi poslužilo kao utjeha, kao dobra prosudba. Tih mi je dana strah od nesreće visio poput kakvog pretkazanja.

Dom je skijao sve brže i jače dok sam se borila da ga sustignem.

Dan je bio vedar, obasjan srebrnim i toplim suncem, kada se zaustavio pola laufa ispred mene na strmoj, crvenoj stazi na Gotschnagratu. Kada

sam se poravnala s njime, sagnuo se, gledao je ravno niz planinu. Izgovorila sam neki šaljivi komentar da je sve to previše za njega prije nego što sam uvidjela da nešto nije u redu.

"Što je? Je li ti loše?"

Odmahnuo je glavom.

Izbliza sam vidjela kako mu suze klize niz obraze. "Što je?" upitala sam, ovaj put nježno.

Ponovno, bez odgovora.

Automatski sam pomislila, je li to zbog mene, je li problem u meni? Sunce poput lasera. Blještavilo koje bode s padine.

"Bila je pogreška doći ovamo. Nismo trebali", konačno je rekao, obrazi su mu bili blijedi na jasnom i oštrom svjetlu.

Podignula sam ruku i obrisala novi potočić suza, nisam znala da mi se napokon otvara. Kako sam i mogla?

Snježna su se polja mreškala ispod nas. Vid su mi zamutile slane suze i slika koja mi je ostala od sunčevih baklji.

Dom je samo stajao ondje, u tišini, a ja sam bila bespomoćna, nisam mu mogla pomoći.

Thomas de Quincey napisao je da je nemoguće zaboraviti, tisuću nevolja može samo poslužiti kao spona između naše sadašnje svijesti i "tajnih zapisa u umu". To je prekrasna izreka i svi je prepoznajemo čak i ako je nismo mogli tako savršeno pretočiti u riječi.

Prekinuli smo tjedan dana odmora i vratili se u Provansu. Tada nije objasnio, a poslije je htio zanemariti cijeli događaj. Bio je miran, no nije se činio nesretan sa mnom. Štoviše, bio je pun ljubavi više nego ikad prije.

SEDMO POGLAVLJE

Bilo mi je petnaest godina ono ljeto kada sam išla brati lavandu na planinu Valensole. Ideja je bila Marthina, uvjerala je naše roditelje da me puste da sama vidim kako su se izbrazdane visoravni pretvorile u ljubičaste sagove na kojima se rađao miomiris.

Dobro, ne da vidim sama, nego da vidim za nju.

"Želim da jako dobro pogledaš, kao što smo nekad znale, duboko pogledaš u srce cvijeta i savijene listiće i do i opišeš mi ih. Koristi se svim svojim osjetilima da za mene udahneš život u sliku. Hoćeš li to učiniti, Benedicte, hoćeš li? Moram znati, moram staviti slike u glavu kako ne bih propustila nijedan aspekt dok budem iskušavala svoje ideje. Ne želim biti stvaratelj mirisa koji samo prati ustaljene recepte, želim slijediti svoje instinkte. Želim sve to vidjeti, cijeli proces, a ti si jedina koja razumije, koja to može učiniti tako da ja vidim i koja neće misliti da sam poludjela!"

Prva mi je reakcija bila oduševljenje. Bila sam joj tako zahvalna što mi je pružila priliku da iskusim malo neovisnosti, da sama saznam što nas je sve to iz njezinih opisa očaralo; a jednako sam tako bila zahvalna što me pitala da joj napravim tu uslugu, da joj na tako praktičan način pokažem koliko je volim i koliko joj se divim.

Ni naši se roditelji nisu protivili. Prvi ću put raditi izvan imanja i zaraditi nešto novca. Protiv toga se ne bi mogao uložiti prigovor.

Večer prije nego što sam krenula, nakon što smo si poželjele laku noć, stavila mi je malu bilježnicu i olovku u ruku.

"Zapamti, ti si sada moje oči", rekla je.

Put ka lavandi skreće prema istoku s našeg imanja, ide kroz brda sjeverne Provanse. Bila sam svjesna da pratim njezine korake, da je to put kojim je Marthe krenula kada je bila mlađa od mene te da je na njegovu svršetku pronašla nove prilike u životu kada je sve moglo biti tako crno.

U to je vrijeme vladalo mišljenje da je lavanda posao za mlade i žene.

Nakon Velikog rata uloženi su napori da se poveća proizvodnja lavande u svrhu zaustavljanja egzodusa mladih iz sela. Zatim je 1920. stvoren lavandin hibrid križanjem čiste lavande s lavandom drvenastih stabljika, koji je bio otporan, ali i aromatičan, te je tako otkriven idealan usjev. Malo po malo, čistu su lavandu zamijenile nove čudesne biljke, a do ljeta kada sam došla, sve su se više udomaćile.

I opet je nastupilo ratno vrijeme, 1941. Tko je mogao, išao se boriti, potajno, kako god je znao. Čak je i Pierre, poput svih ostalih njegove dobi, čekao da ga pozovu, iako se na neokupiranom jugu naša tzv. Vojska primirja igrala čekanja. Bilo je rečeno da naši dečki skrivaju oružje u brdima kada dođe vrijeme za napad na naciste.

U poljima je bilo više žena nego muškaraca, što je možda omekšalo roditelje kad su mi dopustili da odem. Sjećam se da sam bila sretna na samu pomisao, nisam razmišljala o tome kao o ratnom poslu. Željela sam sama vidjeti ljubičasto njihanje na brdima, biljke zasađene na obroncima - nikad na ravnici jer bi tamo privukle mraz - nego na obroncima gdje se hladan zrak ne može zaustaviti. Bila sam ponosna što zarađujem nešto novca sa strane za obitelj, kao i što ispunjavam obećanje Marthi. Bio je to silan osjećaj, prvi put okusiti neovisnost i odgovornost pa sam se uzbuđeno i začuđeno prijavila na imanje s lavandom, u kožnom naramku sam imala zgurano pismo preporuke od sestre i njezina učitelja u školi za slijepe. U kamenom su me kućerku, koji je zasigurno nekoć bio pastirski *bone*, uputili na polje kilometar dalje. Stigla sam i pronašla polje s pogrbljenim leđima, plavi redovi postajali su prašnjavozeleni iza žena koje su bile nagnute poput zavoja, nosile su obješene platnene vreće.

Domahnuo mi je čovjek u bijeloj košulji i raskopčanom prsluku, jedina uspravna osoba na vidiku. Približila sam se. Sunce mu je obasjalo zlatni prednji zub u ustima kad je progovorio pa sam zurila, nikad nisam vidjela takav ukras.

Dodijelili su mi vreću, mali srp i početnu poziciju. Iako me upitao za ime i kimnuo glavom, nije se predstavio. Sljedećih je nekoliko dana, dok još

nisam upoznala neke od ostalih djevojaka i razmijenila informacije, i dalje bio samo čovjek u prsluku.

"Pazi se pčela i otrovnica", rekao je.

"Otrovnica?"

"Skrivaju se pod cvjetovima."

Stavila sam pregaču i navukla pamučni šal preko glave. Oči su me već boljele od nemilosrdnog sunca.

Nervozno sam počela. Posao je bio zamarajući, ali bila sam odlučila da se dokažem. Vreća je postajala sve teža i klatila mi se o noge. Miris je bio božanski, posvuda oko mene nalazio se u teškim parama, bio je tako intenzivan da se nakon nekog vremena činilo kao da pulsira.

Ostale žene bile su u rasponu godina od otprilike trinaest pa sve do baka. Previše smo bile udaljene za razgovor. Saginjale smo se i sjekle i čupale, kako smo išle dalje, tako smo radile snopove, vezale smo ih konopom dok nisu postali preveliki, a zatim ih prebacivale u platnene vreće. Sve je bilo tiho, čulo se samo zujanje pčela i drugih kukaca te struganje srpa koji je lomio stabljike. S vremena na vrijeme zašuškao bi neki miš.

Kad su sve vreće bile pune, odnijele smo ih na kraj reda gdje je cvijeće bilo položeno da se prije destilacije suši nekoliko sati na suncu.

Naposljetku bi se kola poput stoga prekotrljala preko sve veće hrpe cvijeća. Vukao ih je plemeniti konj koji je bio toliko miran da se činilo kao da je drogiran. Možda je i bio zbog tajanstvenih mirisnih svojstava cvjetova. Bilo je pravo otkriće koliko konji i magarci, ovce i koze uživaju pasti lavandu. Ne mnogo godina poslije počeli su koristiti traktore sa željeznim kotačima da vuku teško natovarene plastove, no tog se ljeta zbog nedostatka goriva snaga još davala starim načinom.

Ljudi su bacali stabljike i cvjetove vilama poput slame. Drugi bi stajali na vrhu zbrkane hrpe i vikali. Tada, kada se činilo da bi mogla stati još koja latica, a ljubičaste rese počele padati u svim smjerovima, dana je naredba da se hrpa svali u kut gdje je magarac dovukao destikator.

Bio je to čudan i primitivan izum, taj bakreni kotao s dva bubnja. Izgledom je nalikovao na peć s velikim trbuhom koja je imala golem

okrugli stupac za dimnjak. Promatrala sam (napravile smo stanku da popijemo hladne vode) kako se voda natače u trbuh stroja i kako je spreman za kuhanje na vatri. U međuvremenu su lavandin cvijet stresli sa stabljika i natrpali u dimnjak kako bi para izvukla miris.

"Koliko vremena treba?" razmišljala sam, naravno, o bilješkama koje ću napraviti za Marthu, odlučila sam zapamtiti svaki detalj. Podignula sam jednu slomljenu stabljiku te ispitala šiljasti kraj na kojem se i dalje slabo držalo nekoliko sićušnih latica.

"Otprilike trideset minuta otkako voda zakuha", rekao je čovjek u prsluku.

Bio je to izravan odgovor, ali sam zaključila iz njegova tona glasa da sam možda pretjerala, moguće je da sam bila previše neslužbena. Zar nitko drugi nije želio znati kako to funkcionira? Osjetila sam da sam prekoračila granicu pa sam ostatak dana pognula glavu i poboljšala radnu učinkovitost.

Kada je zviždaljka napokon označila kraj smjene, leđa su mi bila toliko ukočena da sam se jedva uspravila. Polako smo pokraj šefa napravile red prema ulazu na polje. Dok sam prolazila učinilo mi se kao da napeto zuri u mene pa sam spustila pogled i požurila. Trebalo je hodati nekoliko kilometara natrag do imanja.

Mi sezonske radnice bile smo smještene u skupini priprostih drvenih koliba. Obroci su se jeli vani za dugačkim drvenim stolom izvan spavaonica. Hrana se dobivala u porcijama i nije je bilo mnogo. Više me zanimalo sklapanje prijateljstava s drugima, kako bi život ostao ugodan, a vjerojatno su i ostale tako mislile, jer je atmosfera bila poprilično zabavna, pogotovo po noći.

Kreveti su nam bili uski i tanki madraci na daskama, a plahte platno za vreće. Nasreću, nisu nam bile potrebne budući da su noći bile tople, a san u zagušljivoj spavaonici bio je moguć jedino ako si se nepokriven ispružio preko madraca i ležao što mirnije. Ponekad, kada se činilo da nije bilo zraka, izvukle bismo madrace van i utonule u san pod sjajnim zvijezdama.

U grupi su uglavnom bile djevojke i mlade žene. Starije su žene izgleda ujutro dolazile iz susjednih sela i navečer se vraćale kući.

Sve je bilo poprilično prijateljski. Budući da sam bila jedna od mlađih, nisam bila previše zanimljiva onima iznad dvadeset koje su željele razgovarati o frizurama i romansama s muškarcima, no našla sam ugodno društvo s nekoliko drugih djevojaka svoje dobi, Aurelie i Mariette. Aurelie je bila najviša djevojka koju sam ikad vidjela, viša čak i od tate, s dugim tankim potkoljenicama poput žirafe koju sam vidjela u knjizi; leđa su je često boljela, možda zato što joj je trebalo više da se sagne. Mariette je bila kći proizvođača sira iz Banona. Uvijek bi dijelila jetke bijele kolačiće od kozjeg mlijeka zamotane u suho smeđe lišće koje bi donijela s obiteljskog imanja. Velikodušnost je nije učinila popularnom, bila je prenespretna za to, no meni se sviđala. Imala sam osjećaj da dijelimo osjećaj nelagode jer smo daleko od obitelji, iako nijedna nikad to nije priznala, bile smo predane hvalisanju uspjehom što se prvi put snalazimo same.

Među radnicima na polju bilo je Španjolaca i Portugalaca, muškaraca i žena, koji su redovito dolazili na sjetvu i bili plaćeni po zadatku. Prema nama su bili ljubazni, međusobno su bili vrlo brbljavi i pomalo su se držali po strani. Nisam znala što su tamo radili tijekom rata. Možda nisu ni vlasti, no očito je da su ih zemljoposjednici poznavali i da su im vjerovali pa su možda jednostavno ostali nakon prijašnjih sjetvi i postali dijelom zemlje, baš poput nas.

Spavali su u šatoru pokraj polja i kuhali na peći za kampiranje. Nikad nisam dobila priliku upitati ih što misle o spavanju tako blizu otrovnicama koje gmižu među cvijećem.

OSMO POGLAVLJE

Isprva sam mislila da su ledene sige. Ali kad sam se približila, vidjela sam da su to komadi krhotina stakla koji vise s masline u dvorištu: ostaci malih staklenki koje sam privezala za grane tijekom ljeta da drže lučice, raspale su se kada se nakupljena kišnica smrznula i led proširio.

Nakon što sam odvezala žice i skupila još oštarih iglica sa zemlje, prošlo je dosta vremena prije nego što smo Dom i ja ponovno sjedili vani svake mirisne noći.

Kada prvi put upoznaš nekoga, a oni ti ispričaju priče o sebi, uglavnom nemaš razloga sumnjati jesu li istinite ili ne. Držiš ih za riječ.

Evo u čemu je kvaka: Dom mi nikada nije rekao nešto što nije bila istina. U svakom slučaju, sada sam već smatrala da sam jedna od onih koji su nevoljko počeli čuvati neugodne istine za sebe. Tako sam jako željela da stvarnost bude kao san. U samom sam početku sebi obećala da ću biti hrabra. Prije sam bila tako stidljiva i bojala se ozbiljne veze - tako zastrašena životom, ponekad - ali povjerila sam mu sve svoje nade i očekivanja. Sada sam bolno shvaćala da istinsko povjerenje dolazi samo s istinskim poznavanjem nekoga drugoga. Istina je bila takva da smo, iznad svih uzbuđenja i romantične pozadine, bili dvoje ljudi koji se uopće nisu dobro poznavali.

Dom nije bio zaokupljen glazbom, čitao je znanstvene knjige, knjige koje su korijen imale u složenoj fizici, u teoriji struna, vremenu i svemiru. Nije mi bilo ni na kraj pameti preispitivati njegove motive, pitati se je li njegovo zanimanje strategija izbjegavanja. Neka druga žena možda i bi, ali ja nisam. Predobro sam shvaćala što znači imati uzbudljiv i zadovoljavajući unutarnji život koji je dopunjavao vanjski. Bilo je to i utočište. Dok sam čitala i pisala, bila sam na onom mjestu punom ushita gdje je život mašte stvarniji od pločica i zemlje i kamenja pod nogama.

Ako smo to dijelili, mislila sam, zasigurno je to bio znak da odgovaramo jedno drugome. Ako se činilo kao da ne želi vidati druge ljude... da budem iskrena, nisam ni ja - barem ne stalno. Uživala sam u slobodi

razmišljanja, istraživanja i eksperimentiranja.

Tako da sam se uzdala u stotine svakodnevnih detalja koji su pokazivali da se volimo, ne velike hvalisave govore i pretjerivanja koja su označila početak naše veze, nego suptilne znakove i nježnosti: oči koje se smiješe i planovi, tihi poljupci u prolazu, glazbena djela koja mi je skladao, neprestana komunikacija i razumijevanje koje smo dijelili uz šalicu čaja i jela koja smo zajedno kuhali, njegova beskrajna velikodušnost, način na koji me dodirivao.

U vezi je postojala ravnoteža dok smo oboje bili zaokupljeni svojim interesima pa sam prihvatila Sabinin prijedlog i posjetila javnu knjižnicu u Aptu kako bih istražila Marthe Lincel. Mamila me pomisao na sljepoću i miris.

"S trinaest sam godina konačno oslijepila do kraja, a gubitak vida je bilo ono što me povelu na mjesta koja možda nikad ne bih vidjela."

Bile su to prve riječi memoara Marthe Lincel, koje je sama napisala o svom životu kao stvarateljice parfema, objavljenih u Parizu u ranim 1960-ima.

"U selu su govorili da nam je obitelj ukleta i da se to u ovoj generaciji očitovalo mojom sljepoćom. Nikad nisam mislila tako. Bili smo uhvaćeni u okrutnoj čeljusti između prošlosti i budućnosti, mljeli su nas kotači napretka, nismo se razlikovali od ostalih obitelji, možda smo imali malo manje sreće nego neki drugi."

Marthe, ili prije pisac iz sjene, opisuje put na koji je otišla s jedanaest godina: od imanja u dolini Luberonu do puta lavande koji skreće

istočno kroz brda do Manosquea. Odvest će je u Pariz u kojem će do 1950-ih, u dobi od trideset godina, imati trgovinu u Place Vendomeu i slavu u odabranoj karijeri.

"Bi li se to moglo smatrati prokletstvom?" pita se.

Istočno od Manosquea je visoravan Valensole, kolijevka industrije lavande. *Vallis* i *solis* - latinski za "dolina" i "sunce". Ovdje je Marthe Lincel izučila zanat koji će je učiniti najpoznatijom stvarateljicom parfema svoje generacije. Njezin talent za miješanje mirisa bio je tako veličanstven da je svaki od njih bio priča za sebe, senzualno putovanje koje je bilo na koži i do deset sati.

Fotografi prikazuju neovisnu mladu ženu tamne kose, krhkog izgleda i privlačnu. Njezino je sljepilo nemoguće vidjeti s fotografija koje su možda pažljivo slikane. Ne postoje fotografije nakon njezine četrdesete godine.

Njezina obitelj, Linceli, živjela je na Les Genevriersu od pamtivijeka. Godine su obilježile berbe orahova vina i maslinova ulja, svaka od njih bila je varijacija *terroira*, zemlje koja ih je proizvela, odraz da i strmine, visine i kuta okrenutosti prema suncu, temperaturnih amplituda te godine i padanja kiše tijekom zime. U nadsvođenim kamenim pećinama ispod glavne kuće i dvorišta, gdje su pucketale bačve, a paukove mreže plele čipku oko nizova boca, njihove su etikete bile jedini pisani svjedoci povijesti.

Kada je Marthe osmislila svoj miris s potpisom, *Lavande de Nuit*, zatvorila je prošlost u bočicu poput vinara i uzgajivača maslina. Zatim je otišla.

Napustila je Pariz na vrhuncu uspjeha i netragom nestala.

DEVETO POGLAVLJE

Rad na poljima lavande bio je težak, ali nije bio nepodnošljiv. Dobro sam se priviknula na saginjanje, sjećanje i skupljanje, a čovjek u prsluku bio je pošten gazda. Nije tolerirao lijenost, ali se uvijek pobrinuo da ima ledene vode kako bi utažio strašnu žeđ koja nam je obuzela grla nakon nekoliko sati u suhoj i mirisnoj prašini pod žestokim suncem. Zvao se Auguste, saznala sam, i bio je sin zemljoposjednika koji je donio većinu novog lavandina na visoravan. Dogovorio je unosan posao s destilerijom mirisa.

Tako da, unatoč fizičkoj boli, sve u svemu, nisam nimalo bila nesretna. Promjena krajolika, novi pogledi, nove planine i obzori, sve je bilo pustolovina, pustolovina koja je pomogla izbrisati strašne priče koje smo čuli o smaknućima i nacističkim zvjerstvima iz Pariza i ostatka okupirane zone na sjeveru.

Ponekad sam se, nakon posla, povukla na duge šetnje stazama oko polja. Oko mi je privukao kutak u kojem je susjedno polje suncokreta zabacilo zlatne glave, bio je to divan kontrast paleti plavetnila. Oker žute grupice kristalno su jasno pjevale između indigo svežanjeva na poljima koja su se njihala.

Na drugim područjima, gdje se lavanda nad lavandom uzdizala u stotinama nijansi lila boje, sumrak je na visoravan donio duboku i nestvarnu ljubičastu boju. Jednog kasnog srpanjskog predvečerja zapanjeno sam gledala kako se lelujanje stapa u tajanstven krajolik u kojem nije bilo jasno određenih granica između cvijeća i neba, između sjenki koje su padale i plavetnila koje se smračivalo. Na sat ili dulje, sva je perspektiva nestala.

Buljila sam u tajne otvore i pršljenove cvijeća, a zatim u nove nepregledne vidike, radila sam skice kako bih pomogla sebi usredotočiti se na detalje, uvijek sam pokušavala pronaći prave riječi da ih opišem. Sada sam počinjala shvaćati o čemu mi je sestra govorila u svojim omotnicama s laticama.

Tada, baš kada sam požurila lijevo od svjetla, crna sjena izdužila se usred polja ispod usamljene masline i odvojila se. Uputila se u mom smjeru. Nisam bila sigurna što da radim, osjećala sam da bi se stajanje na mjestu moglo shvatiti kao priznanje krivnje zbog nekakvog nedoličnog ponašanja pa sam pognula glavu i nastavila stazom.

Nisam se osvrnula sve dok muški koraci nisu glasno odzvanjali pokraj mojih, iako nisam stala. Bio je to Auguste. "Baš si povučena", izravno je rekao.

To me iznenadilo jer sam ulagala mnogo truda da budem društvena i zaista sam proteklih nekoliko tjedana razgovarala s više nepoznatih ljudi nego prijašnjih godina.

"Gdje si sve ovo vrijeme, sama?"

"Samo šjećem", rekla sam.

Kimnuo je. Ozbiljno se držao.

"Ovo... ovo mjesto s toliko mnogo ljubičastih polja... Nikad nisam vidjela nešto slično." Nespretno sam nastavila, kako govoriti tako i hodati.

"Tako je prekrasno."

Upitao me odakle sam i rekao mi je da je čuo za Les Genevriers. Možda je samo bio ljubazan.

"Procijenio sam te kao pamemu, onu koja bi spletkarila za posao mlatitelja kod koda praveći se zainteresiranom", rekao je.

Istina je da je za taj posao bio postavljen stol i da je odvajanje cvijeća sa stabljika značilo manje saginjanja od kojeg su boljela leđa, ali opet, bilo je pošteno da starije i krhkije žene dobiju tu privilegiju.

"Nisam takva."

Opet je ozbiljno kimnuo.

"Postoji razlog, ali nije taj."

I tako sam mu ispričala o Marthi dok smo šetali jedno uz drugo, kroz zaglušujuću noćnu molitvu cvrčaka, natrag prema posjedu. Posvuda oko nas mirisni je veo zamaglio redove lavande i noć koja se spuštala.

DESETO POGLAVLJE

Ipak sam nazvala Sabine.

Upitala me što sam radila u međuvremenu i činila se oduševljenom, tako toplom i srdačnom, što sam prihvatila njezin prijedlog, da sam istog trena prihvatila poziv da odemo na izlet. Rekla sam Domu, ali nije ništa komentirao.

Nekoliko dana poslije povezla me autom pa smo krenule prema istoku cestom za Digne i Sisteron. Kada mi je rekla koja nam je destinacija, činilo se kao da nije moglo ispasti bolje: Manosque, gradić u kojem je Marthe Lincel izučila zanat.

Prometni je znak pokazao da ulazimo u Alpe Gornje Provanse. Cesta je vijugala kroz avenije platana. Do ranog će ljeta stvoriti zelene tunele pod visokim baldahinom lišća, podsjetnikom na staru ruralnu Francusku.

"Lagano ih iskorjenjuju jer kažu da su opasne", rekla je Sabine. Za volanom je bila samouvjerena i odlučna. "Previše nesreća uzrokovano je širokim modernim kamionima; vozači se zabijaju glavom u debela stabla; pijani vozači skreću s puta i zabijaju se u drveni zid, čvrst poput čelika. Kažu da svjetlo koje treperi između njih potiče glavobolje, čak i epileptične napade." Ispustila je uzdah očajne nevjerice.

Složila sam se da su prošarani lukovi nad vedrim seoskim cestama simbol starijeg, usporenijeg vremena.

"Uništavaju drveće staro dvjesto godina! Pa je li drvo krivo ako udariš u njega?" zahtijevala je odgovor i vješto zaobilazila auto ispred nas.

Bila je zanimljiva, šarmantna i od pomoći. Dio mene mislio je da bih s vremenom mogla cijeliti njezino prijateljstvo, ako je doista bilo na ponudi, a drugi je dio bio pažljiv. S obzirom na to koliko je bila željna razgovarati o Rachel, koristila me za informacije jednako onoliko kako sam i ja nju. Kako su stvari stajale, na vagi smo bile poprilično ujednačene.

Izdaleka su u ovo doba godine polja lavande bila poput dosadnog smeđeg baršuna. No u pozadini je planina Lure lebdjela iznad šuma, a

iza nje su sjeverni vrhovi prostrano i široko stajali, još pokriveni snijegom.

Sunčan dan bio je hladan poput čelika. Ružičasto i narančasto popločeni krovovi odavali su privid i toplinu pod plavim nebeskim svodom. Poluzaboravljeni zaselci na krivudavim brdima, posljednji drhtaji stvaranja Alpi. Čitala sam Giona, udubljivala sam se u njegove ostale rječite priče o grubom životu na ovim planinama, prostranosti usamljene zemlje i suptilnosti jedva primjetne razlike između uspjeha i propasti.

Malko izvan građa tvornica parfema Musset ovih je dana bila moderno postrojenje, a oskudijevala je i romantikom. Nekoliko simboličnih oleandera i vedara s lavandom ublažavalo je ulaz i parkiralište. "Puno vremena nakon doba gđe Lincel iz Les Genevriersa", rekla je Sabine.

"Ali pogledaj", rekla sam. Reljefna karta pokazivala je put do podzemne knjižnice s mirisima, a izbliza smo otkrile da su natpisi na biljkama pisani Brailleovim pismom.

"Znaš, mnogi su ljudi pretpostavljali da se vratila u selo nakon što je napustila Pariz", rekla je Sabine kao da nije čula. "No ako i jest, nije dugo ostala. Jednostavno je nestala, samo tako. Nitko ne zna kamo je otišla."

Krenule smo u obilazak. Osjećala sam se neobično slobodno.

Sabine je imala pravo. Ako smo se nadale da ćemo pronaći duh Marthe Lincel, on je ispario davno prije, zajedno s mirisima koje je začarala i zarobila u bočicama.

Odvezle smo se natrag u predgrađe Manosquea pokraj *jumbo* plakata koji su oglašavali lokalni supermarket, štandova s voćem pokraj ceste, garaža i trgovina s građevnim materijalima. Sabine se vješto parkirala na mjesto za koje sam se mogla zakleti da je bilo premalo pa smo prošle ispod srednjovjekovnog luka i tornja u središte gradića u obliku suze. Uske ulice bile su samo za pješake, a obično je na njima bila vreva netom prije zatvaranja u pola jedan.

Sabine je predložila da odemo na ručak, no nijednoj nije baš bilo do jela. Umjesto toga, protumarale smo pokraj kamenih portala koje je naćeo zub vremena te izašle na suncem obasjan trg duž kojega su stajale

poznate ravne zgrade s juga, sa žućkastom žbukom i razrušene, uzdizale su se nad linijom drveća. Tu i tamo bile su visoke palme, a suncobrani su se pojavljivali iznad stolova u kafićima. Bilo je mnogo marokanskih trgovina i restorana. Ljuti začini *tagina* nadvladali su nježnije mirise. Mesar je zatvorio svoju radnju s konjskim mesom; natpisi na prljavim prozorima objavili su sastanak Mladih komunista. Afrikanke su se ponudile da nam spletu kosu, a njihovi su muževi sjedili na mračnim pragovima, nosili su loše usklađenu odjeću s proturječnim uzorcima i bez riječi nas gledali dok smo prolazile.

Na drugom je trgu bio stol s hrpom rabljenih knjiga, prodavači su ih gledali iz trgovina. Sjele smo na kamenu klupu ispred kapelice, u zaklonjen kut, i prvi put tog dana dopustile da nam sunce utopli obraze. Zatvorila sam oči i osjetila crveni puls vrućine.

Sabine me uhvatila nespremnu. "Onda, reci mi što se stvarno dogodilo Rachel", rekla je.

"Kome?"

"Rachel. Zaista bih željela znati."

Čak se i mojim ušima moj glas učinio neprirodno visok i ujednačen. "Ali, nemam pojma!"

Sabine nije odgovorila, nego je počela uznemirujuće i prodorno buljiti u mene. Podsjetilo me to na naš prvi ručak.

"Kad bih barem znala", rekla sam. Mogla sam osjetiti kako mi veliko crvenilo dolazi iz vrata.

"Bili su sretni zajedno", rekla je Sabine. Grubi način na koji su te riječi izletjele nije bio ništa drugo doli loše ozvučenje.

"Kada sam upoznala Doma, već je dugo nije bilo. Nema veze sa mnom, uvjeravam vas."

Još jedna duga pohvala za vrijeme koje sam nelagodno sjedila. "Vidite, kada sam je zadnji put vidjela, ona i Dom su govorili o tome kako će doći živjeti ovdje, malo usporiti. Trebala je raditi sa mnom. I upravo su joj bili potvrdili da je trudna. Ona - oni - nisu mogli biti sretniji zbog toga."

Tada sam morala skrenuti pogled.

Sabina me pošteđjela situacije da moram odgovoriti tako što je nastavila:

"I što se dogodilo nakon toga?"

Sjetila sam se Doma na skijaškoj stazi s glavom u rukama. Način na koji se udaljio od mene u Les Genevriersu. Tužnih, tužnih melodija koje su lebdjele iz njegove sobe za glazbu. Svih sam mjeseci znala da nešto nije u redu. Mislila sam da sam ja kriva, no to nije bilo točno.

"Jesu li sada razvedeni?" upitala je Sabine.

Bilo je to vrlo izravno pitanje. I jako dobro.

"Jesu", tupo sam rekla.

Barem sam oduvijek pretpostavljala da su razvedeni. Kada sam ga još na početku upitala, rekao mi je da nije oženjen, no da je bio ranije. Nije rekao da je rastavljen, nije bilo sukoba s bivšom ženom, nikakve komunikacije za koju sam ja znala pa sam pretpostavila da to znači da su već razvedeni. Sada - eh, odjednom više nisam tako sigurna.

"Rekli ste... je li rodila?"

"To ne znam."

Činjenica da očito također nisam znala jesu li imali dijete neizrečena je visjela u zraku između nas.

Zasigurno, zasigurno bi mi Dom rekao da su imali dijete.

"Nema djeteta", rekla sam kako sebi, tako i njoj. A zatim sigurnije nastavila: "Dom nema dijete. Da ima, posjećivao bi ga i bio otac čak ako on i Rachel više nisu skupa."

Sabina je imala ravnodušan izraz lica.

"I ponekad... teško je procijeniti sreću ili nesreću u vezama drugih ljudi, čak i kada se naizgled čine dovoljno sretnima."

"Možda", rekla je Sabine.

Stanka, a zatim je upitala pomalo lukavo: "Jesi li sretna s njim?"

"Naravno da jesam", rekla sam.

Ono što sam trebala reći jest: "Zašto pitate?"

Nakon toga se više nismo zadržavale u Manosqueu. Žustro smo hodale pomalo istrošenim ulicama do mjesta na kojem smo parkirale auto.

Nisam čak ni potražila, kako sam namjeravala, ploču na zidu koja je označivala kuću u kojoj se rodio najpoznatiji stanovnik gradića, Jean Giono. U to vrijeme jedino sam željela biti sama sa svojim mislima.

Sabina me ostavila na cesti iznad Les Genevriersa, a dok sam silazila osjećala sam krivnju i izbjegavanje. Ušla sam na kuhinjska vrata, pokušala sam se sabrati da pozdravim Doma. Ali nije bilo potrebe za izlikom. Zaobišao je slivnik na kojem je prao ruke.

"Dom, tvoje lice!"

Ostala sam zapanjena kad sam ga ugledala. Jagodice su mu bile jako izgrebene, a i ruke i šake. Voda u slivniku bila je obojena u crveno.

"Nije to ništa."

"Što je, pobogu? Krv je posvuda!"

"Hodao sam - zapeo nogom i pao."

"Gdje si hodao?"

"Je li važno?"

Zurila sam.

"Kod Castelleta. Previše kamenja i trnja."

"Daj da ti pomognem", rekla sam i približila se.

Uzmaknuo se i sve poprskao krvavom vodom.

"Rekao sam ti, nije to ništa. Ne diži paniku."

"Ali, Dom!"

"Samo idi i ostavi me!"

Otrčala sam gore. Vrata su se zalupila za mnom, slučajno doduše, no ipak mi je bilo drago. Tresući sam se strovalila na svoju stranu kreveta. Slijedio je opaki nalet sumnje: je li mi govorio istinu? Odgovor je bio jasan: odbij ili riskiraj posljedice jedne od njegovih iznenadnih promjena raspoloženja.

Minute su prolazile bez ikakvih zvukova odozdo. Zatim je tišinu uništilo glasno tutnjanje *Oasisa* s CD-a. Je li to značilo da se stanje pogoršalo ili da je ispad prošao? Već sam se podsjećala da znam kako hoda: brzo, bezbrižno uvjeren u sebe, rijetko gleda kamo ide ako mu je mozak na nekom drugom mjestu. Mogla sam to zamisliti upravo onako kako se

dogodilo. Radila sam dramu iz ničega. Ja sam bila ta koja je na rubu i s osjećajem krivnje zato što sam provodila vrijeme sa Sabine i njemu iza leđa postavljala pitanja.

Nije bilo pomoći. I dalje se nisam mogla otarasiti osjećaja da nešto nije u redu, da tu ima nešto više. Ne možeš se riješiti strahova dok nisi siguran da nisu utemeljeni, a ova stalna tjeskoba bila je znak koliko je moje povjerenje u njega - u sebe, kad smo već kod toga - bilo narušeno. Toliko sam željela da bude osoba za koju sam vjerovala da jest, no sada sam sumnjala u svoju prosudbu. Što ako je Dom...

Zaustavila sam se. Ovo je bilo komično! Bila sam smiješna i djetinjasto ovisna, stvarala sam melodramu iz svoje tjeskobe da se Dom udaljava od mene. Nekoliko dubokih udaha i vratila sam se dolje odlučna da se ponašam kao da se ništa nije dogodilo.

JEDANAESTO POGLAVLJE

Sljedećeg sam dana na polju, tijekom stanke za vodu, upitala druge kako bi opisali plave boje koje svi možemo vidjeti. Bio je to pokušaj pronalaska riječi kojima bih Marthi mogla prenijeti zadivljujuću ljepotu posvuda oko nas.

"Plava poput dugine pruge", rekla je Aurelie.

"Ne, ljubičastija", rekla je Mariette.

"Nije tako tamna."

"Svijetloljubičasta, onda. Ne zaboravi na zeleno i sivo ispod nje, i vapneno kamenje ružičaste i smeđe boje na tlu između redova."

"Boja koja oklijeva između plave i ljubičaste", Auguste nas je prekinuo. Inače se nije miješao u naše razgovore. Shvatila sam da mi se njegov izraz jako sviđa.

Izravnale smo pregače i maknule kosu s vrućih lica. Vilin konjic prepadao nas je u svom lovu na druge kukce i vodio put natrag ka redovima na kojima smo radili.

Baš kada sam kretala. Auguste me povukao u stranu. "Dođi tući cvijeće", rekao je.

"Ja?"

"Ti."

"Naravno", rekla sam ushićena prilikom.

"Onda, ovuda."

Oklijevala sam nakon što sam krenula za njime. "Možda... bi to trebala biti Aurelie... sinoć je imala bolove."

Ali Auguste nije ni zastao. "Nemoj misliti da to nije težak posao", rekao je i otkoračao.

Voda u kodu je veselo krčkala. Za stolom je jedna mnogo starija žena, koju smo znali samo kao Madame bez imena, mlatila glavom srpa o košare kako bi uklonila i pokupila cvijeće. Zatim ga je vještim pokretom

prosijala i obasula zemlju preostalim grančicama i listićima, a toplim je zrakom odjeknuo još intenzivniji oblak lavandina mirisa.

"Ovdje istresi što ostane." Auguste je pokazao na niz košara u kojima su glave cvijeća ležale naslagane poput pšenice. "Pazi da budeš temeljita i pažljiva. Želimo najbolji mogući urod."

Pokraj destilatora bio je bakreni cilindar u koji je cvijeće dolazilo kroz cijev koja se savijala poput petlje s vrha kotla u obliku labudova vrata, a zatim u manji mehanizam za drugi dio tog tajanstvenog procesa.

"Ovo je komora za hlađenje", objasnio je Auguste. "Nakon što se para digna kroz lavandine cvjetice, odlazi kroz cijev koja izlazi na vrhu, a zatim se vraća kroz ovaj ovdje cilindar."

"Kako se hladi?"

"Hladnom vodom. Cilindar je pun hladne vode, a zavojnice se iznutra uvijaju u krugove. Na kraju procesa - ovdje" - dodirnuo je tanku i usku odvodnu cijev - "tekućina sadržava cvjetnu esenciju, ulje i miris."

Jedna je žena prestala raditi, začuđeno je gledala najprije njega, a zatim i mene.

"Meni to nikad nisi rekao", izjavila je.

"Ti nemaš slijepu sestru", odgovorio je Auguste. Sudeći po njezinu izrazu lica, bilo je to neposredno objašnjenje zbog kojeg nije postala nimalo pametnija.

Čim smo ostali sami, upitao me bih li željela izaći s njime van jedne večeri.

Izašli smo već sljedeći dan. Plamenovi su lizali trbuh koda destilatora kada smo napustili polje. Goruće drvo i smola u naletima su otpuštali rastopljeni šećer i mliječ karamele.

Tada sam prvi put po noći bila u gradiću Manosqueu. Bila sam uzbuđena. Što smo se više približavali, više smo sličili na patuljke u usporedbi s kamenim zgradama koje su se pravilno uzdizale na brežuljku na kojem je grad nastao još u antičko doba. Središte je bilo poput labirinta, žbuka visokih zdanja kompleksno prošarana dugim pukotinama, tu i tamo stajao je znak V za pobjedu napisan kredom ili

izrezbaren kamenjem. Napola sam bila znatiželjna, a napola nesigurna bih li trebala biti tamo pa sam pustila da me Auguste povede dublje u srce gradića.

Na trgu okruženom drvećem bilo je postavljeno putujuće kino. Drvene stolice bile su poredane ispred mnogobrojnih stolova koji su stajali pokraj njih i bili pokriveni dvjema bijelim plahtama. Plahte su bile čvrsto prikovane preko stolova.

"Tu će se prikazivati predstava, sa stroja na kraju prolaza", rekao je Auguste.

Kupio mi je limunadu i otpratio me do sjedala pri kraju redova. "Ne želiš biti preblizu. Šteti očima."

Uskoro se noć poput crnog šatora spustila na radove. Gledatelji su sjeli, a oni koji nisu imali sreće sjedili su na rubu kamene fontane ili su donijeli općinske klupe ili su zamolili za stolice u okolnim kućama. Zapalili su svijećnjake i petrolejske lampe, smrad parafina miješao se sa znojem seljaka, domaćim napitkom od ružina sirupa, sveprisutnim slatkim ljubicama ugrijanima na koži žena i djevojaka, cigaretama muškaraca i češnjakom od svih. Uzbuđeno brbljanje i vika sa svih strana. Vojnici u francuskim uniformama zbunjeno su nas gledali. Na mom jeziku, oštar okus limunade.

Otpočeo je film. Gledali smo *Angele*, snimljen prema Gionovoj priči, ali ga je Pagnol učinio lakšim, Pagnol za kojeg mi se čini kao da je napravio sve filmove koje sam ikada gledala kao mlada. Glumac Fernandel je uskoro izobličio svoje dugo, elastično lice s konjskim zubima u izraz nevjerice i lažnog užasa, a gledatelji su se previjali od smijeha.

Radilo se o mladoj kćeri zemljoposjednika koja bježi od kuće i slijedi zgodnoga mladog nikogovića. Nagnula sam se da vidim između glava ljudi koji su sjedili ispred mene i pokušala se koncentrirati. Nije bilo lako.

Za početak, tu je bio pritisak Augustove ruke na lijevoj nozi s kojim sam se morala boriti. Zatim, nakon što sam se nagnula prema naprijed da vidim bolje, ruka mu se prikrala oko mog struka, a tu je bila i blizina

njegovih vlažnih pazuha. Onda mi je počeo gladiti ruku i šaptati na uho. Kada me pokušao poljubiti, odgurnula sam ga. Na to nisam bila pristala. Uživala sam razgovarati s njime, to je bilo sve.

Dio platna počeo se otkidati s pribadača pa su glumci sada talasali i smanjili, glumili su kako upozoravaju na stravične posljedice onoga što se dogodilo Angele kada je podlegla napadima oportunističkog mladog kicoša.

Nakon toga smo prošetali natrag do posjeda, dijelila nas je udaljenost dužine ruke i tišina.

Sljedećeg je jutra izgledao umorno i jedva je pogledao u mom smjeru kroz ranu sumaglicu nad poljima boje satena od jorgovana. Nakon toga je dao nekoj drugoj djevojci mjesto pokraj koda, ali nije mi previše smetalo, do tada sam već dobila što sam trebala.

DVANAESTO POGLAVLJE

Jednog vikenda na jednom od redovitih *brocante* sajмова, Dom je zastao kod kolekcije starih znanstvenih instrumenata izloženih na pokrivaču na tlu; mikroskopi, strojevi za mehaničko mjerenje, medicinske sprave i glazbene kutije. Podignuo je nepoznati predmet i pažljivo ga pregledao. Bio je napravljen od crnog metala, poprilično izudaran, veličine i oblika poput okruglog lima za kolače na uspravnom čekrku.

"Što je to?"

"Instrument optičke iluzije", rekao je i pustio ga da se okreće, a on se kolebajući počeo vrtjeti. "Oduvijek sam želio pronaći ovo. To je zoetrop." Skinuo je poklopac i pokazao mi. Jedva da je bilo moguće vidjeti lagani napis na njemu: *les images vivantes*. Zatim ga je podignuo. "Vidi ove male proreze na bubnju. Moraš gledati slike na suprotnoj strani kroz jedan od njih."

Dok se vrtio, stvarao je privid kao da se slike pomiču, jednako onako kako listanje stranica u bilježnici pokreće jednostavan crtani film; krupni policajac ganja dijete lopova, i još jedan s balerinom.

"Potječe iz srednjeg viktorijanskog doba, iz 1870-ih ili 80-ih - mislim. Ovo je zaista bio početak slike u pokretu, korak prije pronalaska kako projicirati slike. Što se tiče priča, nisu bile duge - zapravo, samo jednostavna radnja."

"I pomalo se ponavlja."

Nasmiješio se. "Sada samo moramo pronaći vrpce koje ćemo staviti unutra. Vratio je poklopac, odnio ga do vlasnika štanda i počeo se cjenkati.

Pobjedonosno se vratio, pažljivo je držao zoetrop ispod ruke. Drugu mi je stavio oko struka pa smo krenuli, veselo smo diskutirali gdje bismo mogli imati sreće i pronaći još slika koje idu unutra. To je bio dobar dan. Bilo što se moglo dogoditi.

Stavio je zoetrop na stol u dnevnu sobu na katu pokraj polica na kojima su nam stajale knjige. Potražila sam zoetrop u rječniku (isto je bilo i na

engleskom i na francuskom): od grčkoga *zoe* ("živjeti") i *tropo* ("okretati se"). Drugim riječima, kotač života.

Uz pratnju Satijevih glazbenih komada na CD-u - *Gnossiennes* i *Gymnopedies*, *Pieces Froides*, lagano pretjeranih i melankoličnih - počeo je čitati knjigu *Oči, Uži i iluzije*, a zatim ju je licem prema dolje ostavio otvorenu pokraj zoetropa. Kada je izašao iz sobe, podignula sam je; željela sam saznati što mu je na pameti. Knjiga je bila puna umjetnosti varke i kako je uspijevala; trikova svjetla i unutarnjeg oka.

Nikad nismo uspjeli pronaći vrpce za zoetrop, iako, što se mene tiče, ne mogu reći da sam se baš jako potrudila.

Tog se popodneva, nakon što sam ga ostavila u kuhinji i otišla gore u knjižnicu, upalilo svjetlo. U jednom sam trenutku bila na prigušenim stubama, u jednoj sam ruci nosila bilježnicu, u drugoj šalicu čaja, a u sljedećem je soba ispred mene bila preplavljena vedrinom.

Zastala sam da poslušam. Ni zvuka.

Kada sam prišla pragu sobe, vidjela sam da se nije radilo o električnoj žarulji nego o naletu zapadnog sunca koje je prolazilo ravno kroz sredinu prozora i koje je ispunilo sobu opaljenim, koncentriranim svjetlom. Baš kao da se svjetlo upalilo samo od sebe.

Na stolu je dosadni zatamnjeni metal zoetropa ulovio Sunčevu zraku.

Pokušala sam otvoriti knjigu koju sam kupila, o povijesti industrije lavande, nadala sam se da ću dobiti nekakav uvid u pozadinu rada Marthe Lincel, no misli su mi bile na drugomu mjestu. Redovi knjiga kao da su se rugali mojim nastojanjima, mojoj taštini samo da pokušam. Žurno sam po papiru črčkale bilješke o destileriji parfema. Kada sam se vratila iz Manosquea činile su se oskudnima i nebitnima. Željela sam pisati, ali nisam mogla pronaći način kako da ne uvučem osobna zapažanja.

Bilo što osim priče o mužu koji od svoje prve žene stvara misterij. Ni o skladatelju koji neće svirati glazbu koju je voljela njegova prva žena. Žena koja je nestala. Legenda o Modrobradom: čovjek koji govori svojoj novoj ženi da može imati ključeve njegova dvorca, da može otvarati sva

vrata osim jednih; vrata koja doista otvara i pronalazi pod preliveu krvlju i tijela njegovih bivših žena koje vise obješene o kuke za meso na zidovima.

Uznemireno sam se okrenula fotografijama u knjizi starih provansalskih fotografa. Počela me boljeti glava kada sam se počela koncentrirati na zrnaste slike, da vidim mogu li ponovno stvoriti okružje djevojke koja je nekoć živjela ovdje, među kukcima koji grizu i gladnim osama, strelovitim smeđim gušterima, travi koja se sušila u slamu dok je još rasla na obroncima brda. Složeni vizualni uzorci na polju i brdu prekriveni mozaikom neravnih pločica, kamenja, sazida, svih napravljenih crno-bijelo, tamno i svijetlo.

Bilo je uzalud. Slike koje sam željela vidjeti bile su Racheline. Racheline i Domove.

Jedno popodne, dok je bio vani, pomno sam pretražila kuću, skrivene ladice i ormariće, sva mjesta na kojima su bile spremljene kutije, tražila sam album, ili omotnicu čak - bilo što što je sadržavalo poveznicu s Domovim bivšim životom, no nije bilo ničega.

Zbog moje je slabosti, sumnji koje su se vraćale zbog mog neznanja, Rachel bila poput duha koji se materijalizirao. A s njezinom je čudnom prisutnošću došao taj miris, romantičan i okrutan, rugao mi se, koji je lagano lebdio od jedne sobe do druge, iako je sve cvijeće u dvorištu odavna odumrlo. Činilo se kako nije bilo drugog mogućeg izvora doli moje bujne mašte.

Jedne su noći svjetla zatreperila, a zatim zgasnula. Nestanak struje. Bio je to prvi od mnogih te zime za koje smo, kako se ispostavilo, postali spremni.

Prvi put nisam imala spremnu bateriju pokraj kreveta, a ni na stolu u knjižnici za kojim sam sjedila. Polako sam sišla niz stube, nogama sam pipkala pregibe stuba, a rukama nestabilan rukohvat. Ponovno sam mu zazvala ime, ali se Dom nije odazvao.

U kuhinji je slabašno svjetlo došlo kroz staklo na stražnjim vratima pa

sam uspjela doteturati do njih. Sve je bilo tiho. Zatim je nastala buka poput tuče na nezaštićenim prozorima. Tuča, ili zveckava zvonjava kamenčića koji se bacaju na njih.

Zastala sam i osluhnula, osjetila sam kako mi srce sve brže kuca. Ništa više.

"Dom?"

Nema odgovora. Oprezno sam otvorila vrata. Polumjesec je sjao dovoljno da u dvorištu ima više svjetla nego u kući, dovoljno da pro-nađem put do garaže za koju sam znala da se u njoj nalazi baterija.

Zastala sam na putu do garaže. Netko je bio u vrtu.

Upitala sam ima li koga, no nitko nije odgovorio pa sam promijenila smjer za nekoliko koraka i krenula prema liku. Izgledao je kao ljudsko obličje, ali se prestao kretati. Zatim sam stala, sama sam sebi odmahнула glavom. Bio je to kip grčkog dječaka na tratini. Na polusvjetlu se činio manje ukočenim, košulja umrljana lišajem treperila mu je oko bedra kao da ju je uhvatio zaigrani nalet vjetra, okamenjeni izraz tjeskobe činio se prestvarnim.

Smiri se.

Krenula sam naprijed prema garaži. Na travi su mi noge bile nečujne. No, ponovno sam perifernim vidom uhvatila neku kretnju. Svjetlost, ovog puta. Bljesak svjetlosti koji se polako kreće uz stazu, polako se njiše kao da je drži noćni čuvar. Dolazilo je iz smjera divljeg voćnjaka, djelić žute svjetlosti, poput svjetla iz petrolejske lampe.

Kako sam čekala i tresla se, činilo se da i ono čeka, visi na mračnom zraku. Prenisko da bi bilo zvijezda, preblizu da bi bilo svjetlo iz zaselka na brdima s druge strane doline.

Zatim se svjetlo prigušilo.

Dok sam otvorila vrata, pronašla bateriju i ponovno zaključala auto, zemlja je bila gotovo potpuno mračna. Oblak koji je prekrrio mjesec, možda. Iščekivala sam da čujem stope kako prilaze stazom, no ničega nije bilo.

Upalila sam bateriju i bila zapanjena kada sam vidjela da je, prema mom

sat, prošla ponoć. Krenula sam prema kući, i dalje sam zazivala Doma. Pronašla sam ga na kauču u sobi za glazbu, čvrsto je spavao.

Na mliječnom jutarnjem svjetlu sljedećeg dana, potamnijela i staromodna svjetiljka stajala je nasred puta. Bila je to ona sa savijenim vrhom koju smo pronašli s brdom smeća u dvorišnom kutu kada smo raščišćivali zaraslo grmlje. Sačuvali smo je i koristili preko ljeta.

Vjerojatno ju je netko uzeo. Namjerno su je stavili na stazu, sigurno. Je li Dom to učinio? Može li svjetlo koje sam vidjela biti povezano s ovom naručenom starudijom?

Pokupila sam je i vratila. Svijeća je potpuno izgorjela. Ionako ne bi mnogo ostalo, nikad nije ostalo kada smo je gasili na kraju dugih ljetnih noći.

Kada sam ga upitala, Dom nije znao ništa o tome. Činio se kao da misli da sam sve sanjala.

TRINAESTO POGLAVLJE

Za vrijeme sjetve zaposlila sam se u tvornici, pomagala sam raditi sapune i blage parfeme i napitke.

Osim uporabe lavande u parfumerijskoj industriji, teško da je bilo bolesti koju biljka ne bi izliječila, kako se činilo. Naravno, znala sam da mama radi lavandine pripravke u slučaju nervoze, i da je stari Marcel njome trljao šape psu ako bi bile posječene ili inficirane. Međutim, novost mi je bila da se smatralo kako ima svojstva koja mogu izliječiti sve od astme do vrućice, od nesvjestice do bolova u želudcu, od glavobolja do reumatizma. To je, uz široku uporabu kao jeftinog antiseptika u bolnicama, bio razlog zašto ju se još uzgajalo na poljima.

Tvornica u podnožju Manosquea radila je izrazito snažnu mješavinu koja je, prema gđi Musset, vlasnikovoj ženi, u začetku zaustavljala epidemiju gripe. Gđa Musset je također bila rukovoditelj za napitke. To joj je bila službena titula, a i odgovarala je toj maloj koščatoj ženi s prćastim nosom; u njoj je bilo daška žena iz bajki, kako dobrih tako i loših vještica. U svakom slučaju, ispostavilo se da je bila Marthina dobra vila.

Zahvaljujući njezinoj naklonosti Marthi, kao i želji da njeguje sestrin talent na sve moguće načine, Madame je prema meni bila jako ljubazna. Osobno mi je pokazala kako se radi lijek za gripu. Prokuha se litra vode, doda se pedeset grama cvjetića i ostavi da se namače nekoliko sati. Prema potrebi se ponovo ugrije, a bolesnik treba sve popiti. Zatim će se obilno znojiti i često trčati do toaleta, međutim, smatralo se da je učinak pripravka impresivan za organizam.

"Kažu da je Napoleon trošio po šezdeset bočica lavandine esencije na mjesec", veselo je rekla gđa Musset. "Čak ju je pio prije nego što bi se dignuo iz svoje borbene postelje i pojavio na ratištu! Iako, moram reći da sumnjam na količinu alkohola koja je bila u tom napitku."

Što se tiče prihvaćenih konvencija, tvornica Musset slijedila je tradicionalni recept za aperitiv od lavande marinirajući lavandine cvjetice u

bijelom vinu. Nakon tjedan smo dana ih filtrirali i dodavali šećer i med, a zatim spremali u bočice. Okus mi je bio čudan. "Treba se posluživati jako hladan", objasnila mi je Madame. "Ja osobno više volim Smaragd." Ispustila je slabašan zvuk pijuckanja kroz zube koji su bili žuti poput bučinih sjemenki.

Liker Smaragd jedva da je sadržavao lavandu, samo nekoliko cvjetića jer se marinada uglavnom sastojala od začinskog bilja: aneđelike, kadulje, ružmarina, lovora, rutvice, apsinta i majčine dušice. Također je sadržavala litru devedesetpostotnog alkohola koji je bio jako dobar poticaj, a jednom kad bi ga se zasladilo, bio je jako ukusan, iako ga se preporučivalo piti u vrlo malim dozama.

Madame mi je pokazala kako da napravim prah za kućne mirise od cvjetića lavande i majčine dušice te listića metvice. Osušilo bi ih se, a zatim dodalo nekoliko klinčića i samljelo u prah, a potom ostavilo u otvorenim zdjelama.

Nakon rata su svi ti proizvodi pakirani u lijepe bočice i staklenke, prodavani na štandovima diljem Provanse zajedno s keksima punim osušenih lavandinih pupoljaka i slasticom od ružinih latica. Kada sam bila tamo, zadovoljstvo je bilo neizrecivo.

Svakog bih se predvečerja vratila u sobu blizu mjesta na kojem je Marthe odsjela (spavala sam na ležaljci na razvlačenje) i prepričavala joj najsitnije detalje onoga što sam vidjela.

ČETRNAESTO POGLAVLJE

Pokušala sam zamisliti kako bi bilo vidjeti svijet samo mirisima, zvukom i dodirom. Pojmiti, a da nikad ne vidim kako se brda nadimlju do neba u modrozelenim valovima, ili kontrast vremenske sjene na zastarjelom sunčanom satu, ili geometrijske kolaže na aromatičnim poljima. Pomirisati jetki miris stada koza koje blokiraju uske ulice i žute zidine divlje žutilovke na njihovim rubovima, a da ne iskusim mnoštvo boja, ili uzorke oblaka koji lebde nad praznim ravninama polja koja se njišu. Moći spojiti mirise, a ne znati točnu nijansu kolonjske vode u staklenoj bočici.

"Jesi li odabrala projekt?" Dom me upitao jedne večeri dok sam piskarala.

"Prijevod nisam baš, više iskušavam jednu ideju, no mislim da sam na tragu nečega."

"Čega?"

"Pratim priču koju su mi ispričali o djevojci koja je rođena ovdje u Les Genevriersu u 1920-ima. Fascinantna je, poprilično tajnovita. Zove se Marthe Lincel. Počela je gubiti vid kada je imala samo pet godina, ali je nevjerojatno razvila osjet njuha."

Šutio je.

"Tako je sve počelo, s cvijećem i svežnjevima lavande upravo tu. Kada je prvi put otišla u tvornicu parfema, već je mogla razlikovati različite vrste lavande, a ponekad čak i padine na kojima su rasle, pod kojim su kutem bile okrenute suncu. Postala je poznata *parfumeuse*, stvarateljica parfema - u Manosqueu. Već sam bila tamo, no želim poći ponovno - hoćeš li ići sa mnom?"

Začudo, na pitanje je odgovorio izrazom zapanjenosti koja se ubrzo pretvorila u ispraznost.

"Ako nisi zainteresiran, ići ću sama. Nije problem."

Nije bilo odgovora.

"Dom?"

"Zašto to radiš?" upitao me, jedva je zauzdao ljutnju u glasu.

"Što?"

"Čula si. Zašto si to odabrala?"

"Pa, ja...", baš sam mu htjela reći da mi je Sabine rekla, priznati da sam otišla u Manosque s njom, ali je Dom zatvorio oči kao da se čeliči za najgore. Ukočio se od napetosti.

"Dom, pa to je samo... nemaš razloga za ovakvu reakciju..."

Otvorio je usta, a onda naočigled promijenio mišljenje.

"Što?" Ustajala sam.

"Ah... zaboravi. Znaš što, stvarno ne želim znati."

"Dom, što se dogodilo? Što sam rekla?"

Okrenuo se i izašao iz sobe. Satima poslije, kada se ništa nije čulo, ni jedna jedina glazbena nota, čak ni hodanje ostatkom kuće, natočila sam dvije čaše crnog vina i krenula za njim. Našla sam ga za klavirom, laktovi su mu bili na tipkama. Snaga njegova očaja zaustavila me u mojoj namjeri.

Tiho sam se okrenula natrag na pragu sobe.

PETNAESTO POGLAVLJE

Marthe i ja zajedno smo otišle kući u Toussaint prvog studenog. Dok su muški bili u lovu, a majka i ja čerupale, mesarile i radile variva od svih vrsta divljači koje su ubili ili ulovili u zamke, Marthe je sjedila pokraj ognjišta i slušala. Imala je mnogo pitanja, željela je znati toliko toga.

Dala sam sve od sebe da pronađem riječi koje bi ponovno oživjele slike koje su mi se utisnule u sjećanje, borila sam se da prišijem vedre zakrpe ljeta na palo lišće i zvuk hladnoće koji je udarao o prozore.

Čak su i mirisi - pogotovo mirisi - bili nestalni, bilo ih je teško predočiti riječima. Način na koji je smolasta vatra pod kotlom destilatora zaslađivala tople ljetne noći. Topli miris ljudi dok su se gledatelji gurali jedno uz drugo ispred kinoplatna na gradskom trgu. Miris muškarca koji te vuče prema sebi pod svoju tajanstvenu bradu na tami koja je osvijetljena treperećim crno-bijelim slikama, to sam zadržala za sebe.

Nisam bila Marthe, nisam imala njezinu neobičnu koncentraciju i posvećenost detaljima, no kroz nju sam postajala sve svjesnija senzualne snage mirisa. Kažu da gubitak jednog osjeta samo još više izoštrava drugi. Išla bih dalje od toga: osjeti ljudi koji ih okružuju također postaju intenzivniji. Ne samo da sam njušila na način na koji me naučila, nego sam i vidjela, doista vidjela detalje u njeno ime koje možda nikad prije ne bih primijetila.

Poput atmosfere, poput ukusa, osjeća se i doživljava, a zatim nestaje. Ne možeš ga zabilježiti poput glazbe, razgovora ili slike. Moraš ga ponovno pomirisati i zapamtiti ga.

Marthino remek-djelo, parfem koji ju je učinio poznatim imenom, temeljio se na heliotropu i lavandi.

Poslije sam se često pitala je li parfem koji je stvorila predstavljao opipljiv oblik sjećanja na imanje, idealiziranu verziju djetinjstva ili je možda bio himna slave i zahvale za ono što smo nekoć imali. Za vremena kada bismo utonule u cvijeće na obali pokraj štaglja gdje se radilo

orahovo vino i promatrale, ili se barem činile da promatramo, kako se ljubičasti cvjetovi vrte zajedno sa satima u danu.

Kada sam pomirisala parfem, bespomoćno me uvukao u osunčan svijet maminih prhkih keksića od badema s nagovještajem gorkih sjemenki marelica, zemlje koja nam se poput kokosova praha lijepila za bose noge, laganih i toplih vjetrova koji su prosipali slatke mirise iz kuhinje gdje su se narančaste šljive mirabele spremale u staklenke; i još dublje, dalje od aromatičnog osjeta, do udaljenog zvuka kozjih zvončića, i šaputanja drveća, leptira na livadnom cvijeću i jadne bodljikave zemlje pod našim nogama dok smo ih lovili, okus sušenih višanja koje smo isisali iz graba i medenog vina od oraha; nježne, izdubljene svijeće koje su čekale za dvorišnim stolom na kojem smo večerali, napokon hladan, brašnasti zagrljaj prije spavanja: svi miomirisi u jednome, miomirisi četiri mjeseca u godini kada smo svi živjeli vani u nepreglednoj i prostranoj dolini, u doba topline i čari, sigurni od svih užasa, ili smo barem tako mislili.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Pustila sam ga do sedam sati. Zatim sam, svjesna da ga ne bih smjela predugo ostaviti u tom intimnom raspoloženju, bučno dotrčala stubama do dvorišta i u glazbenu sobu da ga upitam želi li piće i što bi htio za večeru.

Dom nije bio tamo.

Krenula sam u vrt i zazvala mu ime. Nije bilo odgovora pa sam pretpostavila kako to znači da je u šumi ili da luta voćnjakom.

Okrenula sam se glavnoj kući. Nebo je bilo poput kreveta na kojem su bili nabacani mračni oblaci; svjetla su gorjela na gornjem katu. Vratila sam se unutra i zovnula ga dok sam se penjala stubama do kupaonice. Ali nije bio ni tamo ni u knjižnici.

I dalje nisam bila zabrinuta, otvorila sam bocu da vino udahne malo zraka, proučila sadržaj hladnjaka i počela kuhari, očekivala sam da će svakog trena širom otvoriti vrata.

Sat poslije bio je mrkli mrak. Nije mogao i dalje lutati zemljom. Nisam znala što bih drugo napravila pa sam ga pozvala na mobitel. Odmah se uključila govorna pošta. Pokušala sam ponovno, jednom u kući i jednom dolje u glazbenoj sobi, no ni u jednoj prostoriji se nije čula glazba za poziv.

Nije bio tamo. Kao ni mobitel. A nije, kada sam potrčala u garažu dok mi je srce divlje udaralo, bilo ni auta. Kako je to moguće? Nije imao kamo otići. Bila sam sigurna da nije.

Zbunjeno sam se vrtjela u krug. Koža mi se sva naježila, pitala sam se tko je upalio svjetla na sobama na katu.

Kazaljke na satu polako su mljele noćne sate. Poznati noćni zvuci, pucketanje pločica kada se temperatura mijenjala i male životinje koje su trčkarale uokolo bili su nova opasnost. Svaki je zvuk bio prijatnija.

Gdje je on? Je li mu se što dogodilo - nesreća? Zašto je otišao bez ijedne riječi? Sjedila sam u kuhinji, a zatim otišla gore i ležala budna iznova se i iznova pitajući isto pitanje dok nisam popustila drugima koje sam dugo

vremena izbjegavala: Što radim ovdje? Koliko ga dobro ustvari poznam? Zatim mi se, oko dva sata, učinilo da čujem zvuk auta. Pojurila sam prema otvorenom prozoru, više ništa nisam čula pa sam izašla na terasu. Zatreperilo je slabašno svjetlo.

"Dom?"

Tišina.

Nagnula sam se preko zida na terasi. Vinova loza grebla me po nogama, sagnula sam se koliko sam se usudila. Svjetlo je stvarno bilo ondje: poprilično udaljeno niz stazu. Zaškiljila sam, pokušala sam ga razabrati. Je li se kretalo? Bi li to Dom mogao nositi bateriju? Zatim sam počela drhtati.

Približavalo mi se. Činilo se kao da je - i jest bila - svjetlost svjetiljke. Isti uzorak, isti žuti ples izrezbarenog plamena u metalnom okviru, primicao se stazom. Tko ju je držao? Trepnula sam, pitala sam se bi li to mogao biti kakav san.

Nisam mogla razaznati ništa drugo, ali lampa je i dalje bila tamo. Gledala sam je sve dok svjetlo nije zgasnulo, baš kao i prije. Sada sam bila prestravljena.

Sve se ponovno smračilo. Vratila sam se u spavaću sobu, i dalje sam drhtala. Nekoliko minuta poslije učinilo mi se da vidim njegov, ili tuđi, odraz u zrcalu iza sebe nad noćnim stolićem. Leđa su mi se tresla kao da me uhvatio grč. Kao da me gurnuo s hladnom, hladnom rukom.

Zatvorila sam oči. Kada sam skupila snage da ponovno pogledam, ničeg nije bilo. Vjerojatno je to bila igra svjetla i sjene. "Dom?" ponovno sam povikala, srce mi je tuklo.

Nije bilo odgovora.

U praznom krevetu, bez zagrljaja utjehe, bez toplog dana, noć je bila poput prostrane praznine, nepostojanja.

Lagani povjetarac puhnuo je kroz prozor, donio je delikatno isparavanje tajnovitog mirisa čiji izvor i dalje nisam uspijevala locirati.

Jesam li se previše oslonila na njega i pala u zamku da mislim kako moja sreća ovisi o njemu? U svojim nastojanjima da se uvjerim u suprotno, je

li mi promaknulo što se doista događa, da je veza došla do točke s koje se više ne može spasiti ? Da je čak i u ovom trenu u naručju neke druge žene, da se umorio od mene i mog neiskustva, mojih propalih pokušaja da mu pružim ono što je tražio?

Bilo je nemoguće ne osjetiti šupljinu gubitka. Prvi put nakon dugo vremena, morala sam priznati. Bila sam usamljena; nedostajali su mi prijatelji i obitelj.

Sjetila sam se prijašnjih veza, posebice jedne. Kako sam, nakon što se ljubav ukiselila u baruštini laži i izdaja, predugo ostala u vezi, nisam vjerovala ni riječi što mi je govorio. Nema više toga, obećala sam sebi. Nema više sumnji; nema više pitanja i ispitivanja odgovora na zvecketanje prijevara; nema više gubitka povjerenja i paranoje od koje mi se okreće želudac u sitnim noćnim satima. A što sam sada radila nego ponavljala isti uzorak?

Iako, možda je ovaj put priča bila drugačija. Bila je, kao i sve ostalo oko nas, stvar percepcije. Poput zoetropa, svaka je slika lagano izmjenjivala prethodnu kako bi stvorila iluziju kretanja. No to je beznadna analogija jer se ista kretnja ponavljala unedogled ili dok se nije prestao vrtjeti u krug. Svaki čin ima učinak, mreškanje koje se poput slapa prenosi u drugo.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

Parfem se zvao *Lavande de Nuit*. Godinama sam pomagala pri izradi pripravka kako bih mogla Marthi opisati svaki detalj tvornice; njezin spoj cvijeća i bilja bio je taj koji je promijenio sudbine svih uključenih.

Rat se odugovlačio, preko frustracija tijekom vladavine Vichyja kada naši takozvani vođe nisu ustali protiv okupatora kako se očekivalo i uspona Pokreta otpora, preko saveznika koji su teškim mukama oslobodili zemlju, a Musseti i njihovi zaposlenici držali su glave pognutima. Bio je to solidan provincijski posao, bio je koristan svim stranama i nastavio je s proizvodnjom osnovnih linija lavandine vode i sapuna s antiseptičnim djelovanjem. Dok su ostali postajali junaci i izdajnici, Marthe je, slijepa - smatrali su da nikome nije korisna, potiho kombinirala mirise, nije koristila skupe sastojke poput ambre ili mirisne ljubičice, nego one koji su joj bili nadohvat ruke, od biljaka koje su posvuda slobodno rasle, poznatih mirisa doma.

Nakon završetka rata imala je katalog uradaka koje je stvorila gotovo ni iz čega. Sljedećih ih je pet godina tvornica Musset pustila u proizvodnju, a zarada je prešla sva predviđanja.

Nije pretjerano reći da su te godine pretvorile polja lavande i paru tvorničke destilerije između Manosquea i Valensolea u daleko prestižniju Parfumeur-Distillateur Musset, a Marthu Lincel u kreatoricu parfema.

Više im se proizvodi nisu prodavali na štandovima, nego u trgovinama u Aixu i Avignonu i Marseilleu; a zatim - kruna slave - u *parfumerie* Musset u Place Vendomeu u Parizu koja se otvorila 1950. kako bi navijestila novo desetljeće.

Marthe bi mi povremeno slala časopise i novinske isječke. Na fotografijama se činila vitkom i elegantnom ženom očaravajućeg izgleda. Često bi pozirala ispred pulta punog mirisnih bočica i njihovih otmjenih prugastih kutijica ili bi sjedila, odjevena po posljednjoj modi, u elegantnoj dnevnoj sobi. Fotograf se nikad ne bi previše približio; jedva

da je bilo moguće na tim slikama razaznati da su lijepe, nasmijane oči bile prazne.

Još bi češće te iste omotnice sadržavale list ili sjemenku ili komadić drva koji bi mi omogućili, za dobra stara vremena, da pomirišem s čime je radila.

Tijekom godina sam je katkad znala zamoliti za novac u svrhu održavanja imanja. Uvijek je bila velikodušna. Isprva bi mi slala koliko je mogla iz Pariza, a poslije, kada je postala uspješna, i više. Imala je dobar nos za posao, a bez njezinih ideja i pomoći ovo bi mjesto potonulo davno prije nego što jest.

Naravno, nikad nisam otišla i ostvarila svoje ambicije da postanem učiteljica. Nije bilo suđeno. Ali ipak sam završila svoje obrazovanje, sama, jer mi Ijubav prema knjigama nikad nije prestala. Obožavala sam Balzaca i Zolu, koji bi me ganuli do suza pa sam bila upoznata s grubom istinom o društvu i propalim snovima, kao i otpornosti ljudskog duha. Također sam uvijek naglašavala čitanje modernih autora, posebno onih koji su opisivali živote mladih žena u Parizu.

Da mi je itko ikada rekao da će doći dan kada si Marthe i ja nećemo imati što reći, da će postati preslavna za mene, da će zaboraviti sve što smo nekad značile jedna drugoj, povikala bih im da nemaju pravo.

Marthe i ja bile smo dio jedna druge. Ja sam s njom podijelila svoj vid; ona me naučila da gledam ostalim osjetilima.

OSAMNAESTO POGLAVLJE

Još nisam mogla spavati.

Miris je postajao sve jači. Ustala sam i oprčala sobu, stala sam pokraj otvorenog prozora i pokušala jednom zauvijek utvrditi odakle dolazi. No činilo se kako izvora nema. Sada me okružio. Što sam se više koncentrirala na njega, sve me više gušio.

Kao i prije, bez ikakva razloga, naveo me da pomislim: Rachel.

U nedostatku opipljivih činjenica, um se zablokira - uzima sliku za slikom i spaja ih u cjelinu u nadi da će ih pretvoriti u smislenu priču.

Intenzivna, ambiciozna, mudra; tako ju je Sabine opisala. Ali također duhovita i samopouzdana. Lakomislena čak. Djevojka koja je voljela zabavu, ali je ista tako bila odlučna i odvažna žena. Zvuči poput nekoga koga bi bilo zanimljivo upoznati. Ne. Ne upoznati. Biti.

Očito je bila otvorenija od mene, sigurnija u društvenim situacijama. Rachel je već bila objavljivana autorica, a ja sam još sanjala o tome. Ali pisanje i misli koje su bile u njegovoj pozadini, fascinacija pričama: to smo dijelile. Način na koji je slagala rečenice i opise opasno je bio blizak načinu na koji bih ja to učinila.

Dom ju je volio dovoljno da je oženi. Što se dogodilo s onim "i živjeli su sretno sve do kraja života"?

A što je s novcem: je li Rachel ponijela dio Domova bogatstva sa sobom? Njegova je velikodušnost bila neupitna. Morala sam se boriti da mi dopusti da sudjelujem u vođenju kuće; platio bi sve sam bez ijedne riječi protesta da sam mu dopustila. Ne bih to dopustila zbog vlastitog ponosa. Jednom sam ga upitala, na samom početku, kada smo razgovarali o zajedničkom životu, kako stojimo financijski pa sam se lagano iznenadila koliko novca ima. Ni tada ni ikada poslije nije se ni jednom jedinom riječju požalio kako mora plaćati golemu alimentaciju; nikad nije spomenuo ništa takvoga.

Ne, Dom mi nikada nije rekao nešto što nije bila istina. No možda se radilo o istini kakvu dijele odvjetnici. Postoje različiti stupnjevi poštenja.

Koliko detalja čini pravu količinu? Postoji izostavljanje, i prešućivanje, i izjave koje te odvede na krivi put. No, također postoji i vjera u čast. Postoje sitne laži kojima pošteđujemo nekoga preokrutne istine. A postoji i jednostavno suzdržavanje: uvijek promisliš prije nego što progovoriš i budeš precizan pri odabiru riječi koje mogu prikriti mnoštvo dvosmislenosti.

O tome sam razmišljala, um mi je bio zagušen od pretpostavki i zamišljenih slijepih ulica, a miris je bivao još jači. Bila sam ljuta na Doma što je nestao bez riječi, a i povrijeđena i živčana što sam u ovakvoj situaciji sama. Bila sam svjesna da sam disala ubrzano i plitko, da mi je trebalo zraka.

Vratila sam se van kroz terasu od spavaće sobe. Tričetrvt mjeseca visjelo je nad zaselkom i puštalo lokvice sivog svjetla preko domaćih orijentira. Dovoljno svjetla da vidim kako više nisam sama.

Preplavilo me olakšanje, ostavilo ljutnju postrance. "Dom!" zazvala sam mu sjenu.

Nije odgovorio. Gnjev mi se ponovno rasplamsao pa sam opet povikala.

I dalje nije bilo odgovora, ni kretnje, ničega. A zatim sam – je li se to oblak pomaknuo i mjesečina jače zasjala - vidjela da obličje nije pripadalo Domu.

Neka je žena stajala dolje na stazi. Bila je potpuno mirna u mraku, gledala je brda i bila mi je okrenuta leđima. Nisam mogla dokučiti ni što radi tamo ni tko je. Ili zašto je usred noći vani i zašto je odlučila stati baš ovdje.

Prva pomisao bila mi je da je pozovem i zahtijevam objašnjenje, ali iako sam otvorila usta, baš kao u snovima, ništa nije izašlo iz njih. Kao da me vlastita podsvijest povukla s ruba, zastala sam.

Tko god bila, teško da je uljez. Bila je tek nešto više od puke siluete, samo je stajala tamo, bila je malena, krhka i krajnje smirena. Možda joj je najmanji dašak vjetra zgužvao tkaninu suknje i odmaknuo kosu s lica, lica koje i dalje nisam mogla vidjeti.

Nesigurno sam zastala.

Svijet je stao. Temperatura je naglo pala. Noćni zvukovi izbljedjeli i ostavili potpunu tišinu.

Poletjela sam u sobu da pronađem bateriju. Kako sam bila glupa, ništa nisam napravila? Upalila sam svjetlo, a drugom sam rukom tapkala da pronađem telefon. Zatim sam se vratila na svoje promatračko mjesto. Izravno sam je obasjala svjetlom.

Nestala je. Ničega nije bilo.

Tijelo mi je to znalo prije uma. U minutama koje su slijedile, dok sam leđima pritiskala kameni zid, a srce mi je tuklo, na pamet mi je pala jedna misao. Stigla je sa svom klizavom neugodom povratka sjećanja: na nekakvoj instinktivnoj razini znala sam tko je. Osjećala sam njezinu prisutnost, a sada sam je, u prolazu, i vidjela. To je jedna od žena iz kuća, jedna od duhova.

Zatvorila sam oči, osjećala sam kako mi koža postaje sve utegnutija. Evo je opet, već mi se utisnula u sjećanja. Sama puka običnost vizije bila je ono zastrašujuće. Kao da se ni za što na svijetu ne možemo osloniti da ne promijeni oblik, kao da je ovo bilo organsko znanje koje učimo potisnuti: da su svi djetinji užasi prestvarni.

Tek se tada, dok sam sjedila i tresla se na krevetu i borila s napadima panike i bijesa na Doma, miris postupno počeo povlačiti.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

Grozno je proljeće slijedilo nakon zime kada je Marthe otišla u Pariz da zaradi bogatstvo.

Sve do ožujka mraz je poput pjene ležao na cvatu višanja, šljiva i krušaka i ubio većinu plodova prije nego što su se uspjeli oblikovati. Bilo je malo grančica koje su uspjele uroditi te godine. Kišilo je tako snažno da je voda iz izvora nekoliko tjedana preplavljivala izvor i ispirala polje lucerne na padini ispod njega. Vlaga se uvukla u obor, a životinje su pobolijevale. Uginulo je mnogo janjadi. Naše nade o dobrom povratku na tržište jenjavale su te konačno umrle.

Ljeto nam je proteklo u očajničkoj utrci za kompenzacijom. Posadili smo i prikupili povrća koliko je tlo moglo podariti te požurili da ga sačuvamo koliko god smo mogli za još jednu oštru zimu. Nijedna trula šljiva ili paprika nije bila premecka ili premala ili prepjegava da ne bismo uklonili sve loše dijelove i bacili je na hrpu za spremanje u teglice. Palčevi su nam krvarili dok su sokovi tekli, a sitno voće klizilo pod nožem. Sijali smo i uzgajali buče i tikve. Sezona lova je počela. Oružje je donijelo grozdove i kosove; katkad pokoju jarebicu.

Prvi niski jesenji oblaci pojavili su se poput pramenova dima preko planina. Orasi koje smo ostavili za jelo su padali, brzo su postajali crni, a iznutra su ih izjedale uholaže. Pokupili smo što smo mogli, a onda smo donijeli ljestve pa smo pobrali urod s drveća, pohitali smo ga spremi u štagalj prije nego što dođe kiša. Radili smo brzo koliko smo mogli uz glazbu promjenjivih vjetrova, ruke su nam bile pune žutih mrlja od vađenja oraha iz ljusaka.

Nakon obilne kiše, divlje klupko zelenoga grožđa i glicinije pokraj prozora kapalo je poput tuša. Miris smokava miješao se s dimom drveća i toplom, vlažnom zemljom, a još godinama poslije predstavljao je sinonim očaja.

Pierre je otišao usred svega toga.

Bilo je rasprava podignutih tonova i lupanja vratima, no Pierre je bio

odlučan. Zamaskirao je svoje napuštanje u priliku da iskoristi najbolje od svih svjetova, da će se vratiti s novcem te i dalje moći raditi ovdje kada bude mogao, no nikoga nije zavarao.

Stari Marcei je umro i ostavio dva uznemirena psa koja su zavijala obdan i obnoć punih deset dana.

Tata se otuđio. Koje bi god prijedloge mama iznijela, stavio ih je postrance jer ih je smatrao bezvrijednima. Nikad ga nismo vidjele takvoga niti smo ikada čule da nam se roditelji tako žestoko svađaju kada su mislili da smo pošle na spavanje.

Tada je jedne večeri Ariellin otac, Gaston Poidevin, došao i rekao našim roditeljima da će i njegova obitelj napustiti Les Genevriers. Već je neko vrijeme istraživao prilike u novim industrijama, rekao je, i s velikim je žaljenjem odlučio nastaniti obitelj u Cavaillonu, dolje u nizini uz cestu za Marseille. "Izdaja" je bila riječ kojom se tata poslužio te odbio razumne argumente svoga starog prijatelja i stanara.

"Shvaćaš da jednim udarcem naši životi ovdje postaju dvostruko teži?"

Nisam zapamtila odgovor. Poidevin nije ništa mogao reći. Ako tata nije bio u stanju nagovoriti vlastitog sina da ostane, kako bi uspio nagovoriti ikoga drugoga?

Mama je bila bliska s Marie Poidevin kao što sam ja bila s Arielle pa je plakala zbog gubitka naših prijatelja, iako nikad nije dopustila da nas tata vidi. Arielle i ja smo se u suzama zaklele na doživotno prijateljstvo bez obzira na to kamo nas budućnost odvela.

Nekoliko tjedana nakon toga tata se pokušavao razvedriti. Bili smo stjerani uz zid, priznao je, no nikad nas neće pobijediti, nije nam u krvi da se predajemo. Imali smo svoju zemlju i uz teške ćemo je muke natjerati da plati. Nakon toga smo ga usklikom podržali i zagrlili se. Prestale su prepirke s mamom, barem one koje su nam bile na dometu uha.

Međutim, kako su se mjeseci ušuljali u zimu, postalo je jasno da je naš vedri ponos umjetan. Otac se, iscrpljen i posramljen, odao likeriu od oraha.

Božić je postao nečujan događaj. Prvi put se ni Marthe ni Pierre nisu vratili. Posljednji smo put pojeli tradicionalnih Trinaest vrsta deserata s obitelji Poidevin, a Arielle i ja smo stavili glinene *santonse*, male svece, oko svetih jaslca u hodniku. Dodala sam još jednu figuricu, djevojčicu s lavandom, u našu oronulu zbirku; pastir, mlinar, postolar, svirač tamburina, plesač, pekar, žena sa svežnjem šiba.

Nekoliko večeri poslije, nimalo smireniji, tata je čistio svoju lovačku pušku. Mogao je odložiti krpe, no umjesto toga je odlučio kopati po jednoj od mnogobrojnih polica u podrumu kuće.

Vratio se s pruskim revolverom koji je Pierre nekoć ukrao. Nitko od nas nije znao da ga je spremio. No negdje očito jest. Mama je rekla da je odlučio iskoristiti ostatak ulja na krpi da ga ulašti.

Svima smo rekli da je to bila čudna nezgoda. Možda i jest. No možda i nije. Svi smo imali različite razloge da sumnjamo da je to ono što je namjeravao učiniti kada je otišao izvaditi taj opasni stari pištolj iz skrovišta - pištolj koji godinama nije vidio svjetlo dana - nekoliko dana nakon tog hladnog, napetog Božića kada su se i Pierre i Marthe držali podalje od nas.

Bila sam vani kada sam čula pucanj. Na crvenoljubičastom nebu bio je veličanstven zalazak sunca pa sam pažljivo nekoliko minuta promatrala različite oblake okružene grimiznim svjetlom. Trenutak poslije svjetlo je zatreperilo od šoka i postalo crno nakon što se tako blizu začulo repetiranje. U sekundi se razlomila svaka pomisao ili je barem toliko bilo potrebno da se iznenađenje pretvori u paniku. Iznenada je zgasnulo sve blještavilo i ostavilo tešku, modrocrnu tamu koja se protezala od doline do kuće.

DVADESETO POGLAVLJE

Sljedeće sam jutro bila potresena zbog nedostatka sna, još sam bila u potrazi za logičnim objašnjenjima prošle noći.

Bio je to jedan od onih usahnulih, tužnih dana kada se sve čini bolno izoštranim. Sjedila sam na stubama ispred kuhinje sa šalicom jake kave, osjećala sam se sablasno, kao da sam lebdjela u nekakvoj tekućini, kada sam začula da se zaustavio auto. Dom je ušao u dvorište nekoliko minuta poslije. Izgledao je užasno, kao da ni on nije spavao.

Držala sam u sebi sva pitanja i optužbe, i jesam i nisam mu željela reći koliko sam se bojala, očajnički mi je laknulo što se vratio, a ipak sam bila bijesna što me napustio. Tupo sam gledala u njega.

Zastao je pri dnu stuba. "Žao mi je", rekao je "Žao mi je."

"Gdje si, dovraga, bio?" ispljunula sam riječi.

Kada mi je prilazio, činio mi se starijim i utučenijim nego ikad prije, imao je ranjivo držanje koje me zbunjivalo. Umrlijana majica neuredno mu je visjela iz traperica.

"Gdje? Samo sam se vozio... previše piva u pubu u Aptu."

"I?"

"I ništa. Soba u hotelu na stražnjem trgu. Pijan, ali ne dovoljno pijan da riskiram da me zaustavi policija i oduzme mi dozvolu." Nježno mi je stavio ruke na ramena. Otresla sam ih. Izbliza mu je svaka bora živopisno bila urezana u lice.

Sve i da nije želio riskirati voziti - a na tu kratku udaljenost i po napuštenim cestama većina Francuza bi - nisam mogla shvatiti zašto nije pozvao taksi da dođe doma.

"Nisam sigurna da ti vjerujem."

"Istina je. Glupo, ali je istina."

"Što je bilo tako strašno, Dom?" Tako strašno da si se morao držati podalje.

"Mislit ćeš da je debilno."

"Reci mi."

Pogledao je gore prema krovu. "To... o čemu si pisala. Ta slijepa djevojka, Marthe."

"To znam, ali..."

Izmučeno je odmahnuo glavom. "To je i ona radila. Rachel. Upravo je o tome pisala. Razumiješ li sada?"

Istog mi je dana Fernand dao fotografiju berača lavande u Valensoleu iz 1930. Upitala sam ga o starim vremenima ondje pa smo imali poduži razgovor o prošlosti. Dirnulo me što si je dao truda da mi ispriča, iako je to očito bila tema o kojoj više neću moći pisati.

Dvojica su muškaraca na grupnoj fotografiji zauzimala dominantne položaje: jedan u središtu prvog reda, drugi se naslonio na vile s lijeve strane. Žene imale raspon godina od tinejdžerica do baka. Imale su utilitarističke karirane haljine, većina ih je bila prekrížena preko prsa i zavezana na leđima. Imale su i pregače te pamučne šalove koje su svezale u čvor na ramenima. U rukama su držale snopove lavande poput trofeja. Lica su im bila tamna, a škiljile su prema suncu. Imale su kratku kosu, kakva je tada bila u modi, povezanu kopčama. Bila sam smetena kada sam vidjela kako su bile dotjerane sve dok nisam shvatila da je za mnoge od njih to bila pustolovina, vrijeme u kojem će napustiti dom u potrazi za novim vidicima i iskustvima, čak i ako su otišle samo dvadeset kilometara dalje.

Dugo sam vremena gledala u fotografiju, znala sam da trebam ostaviti posao koji sam napravila, ali to nisam željela učiniti.

Voljela bih reći da nisam znala za Rachel i ono na čemu je radila, no mislim da na nekoj razini ipak jesam. U to sam vrijeme mislila da je to jutro bila prekretnica u mojoj vezi s Domom. Da je barem bila. Da smo barem oboje imali snage tada razgovarati. Na kraju mu nisam čak ni ispričala za lik koji sam mislila da sam vidjela na stazi. Rekao bi da su moji strahovi nepromišljeni, a možda bi imao pravo. Imala sam napad panike, to je bilo to.

Nekoliko dana poslije novine su opet bile pune priča o još jednoj djevojci

koja je nestala blizu Castelletta i o pronalasku njezina izudarana tijela. Svim sam se snagama zdravog razuma i prosudbe morala boriti protiv navale paranoje, neželjenih slika koje su mi se bljeskale pred očima. Domova noć vani. Žena na stazi. Posljednja fotografija djevojke na kojoj je bila živa. Posljednji su je put vidjeli u području gdje je Dom rekao da je šetao. Duboke ogrebotine koje su mu nagrdile lice i ruke. Zatim sam se zaustavila. Dopustila sam da me drhtavica preuzme. Kako sam to mogla pomisliti, makar i na trenutak?

DVADESET I PRVO POGLAVLJE

Prvi put kada sam saznala da se Marthe vratila, da nije otišla zauvijek, znak je bio tako suptilan da sam jedva primijetila što ustvari znači.

Rano sam se vrtjela u krevetu. Bilo mi je toplo i ugodno u gnijezdu i mogla sam namirisati lavandu. Miris je bio poprilično upečatljiv i ugodan. Prošlo je neko vrijeme prije nego što mi je palo na pamet da se zapitam odakle dolazi. Je li iz komode s ladicama gdje sam stavila malu pamučnu vrećicu zajedno s noćnim rubljem? Ladice su bile zatvorene, a miris je bio prejak. Pretpostavila sam da je možda tekućina za pranje kojom sam čistila pločice na podu sadržavala lavandu, ali, bilo kako bilo, zašto je nisam osjetila prije nego što sam otišla u krevet? Neke od mojih bočica s parfemom stajale su na kaminu otprilike dva metra dalje, no nikad nisam mogla namirisati njihov sadržaj s ove udaljenosti, a u svakom slučaju, među njima nije bilo čiste lavande.

Znala sam samo da miris dolazi s brda i kroz otvoreni prozor. Bio je slastan, prepun uspomena i cvijeća iz djetinjstva. Uživala sam u njemu nekoliko dugih trenutaka, a zatim sam odbacila tu misao kao nemoguću. Miris je bio prejak, preneposredan da bi dolazio izvana. Uopće nisam mogla razumjeti.

Poslije, kada sam se ponovno vratila u sobu, a tamo nije bilo drugog parfema doli mirisa hladnog i svježeg zraka, zaključila sam

da zasigurno imam ostatke nekog mirisa na zapešćima i vratu koji se nekako ugrijao i aktivirao u udobnom krevetu. No to me nije uvjerilo.

Nekako sam znala, duboko u svojoj srži, što je značilo.

Da, čeznula sam za Marthinim povratkom, ali ne ovako.

Priznajem: nije mi se svidio.

Čak i prije nego što mi ukazala, znala sam da je tamo. Može li kuća zadržati mirise prošlosti? Jesu li oni tako snažne čini? Može li se prevariti tijelo da vjeruje kako doista miriše napitak koji postoji samo u sjećanju?

Ili, ako ćemo o opsjedanju: je li opsjednuta kuća ili stanari?
Kakav god odgovor dali medicinski znanstvenici ili filozofi, znala sam što mirišem. Marthinu prisutnost. Dan za danom, komad po komad, svi su se sastojci ujediniili - prvo zavodljiv tračak voća, vanilije i kokosa, višnje, badema, gloga i dima drveta - sve dok nisam jedva mogla disati od njezina parfema.

DVADESET I DRUGO POGLAVLJE

Zatim je ponovno došlo proljeće, gotovo godinu dana nakon što sam prvi put vidjela Les Genevriers.

Ispod dijamantno blještavog sunca bodljikavo smeđe prostranstvo s prošlogodišnjom prašnjavom majčinom dušicom i lavandom prošaralo je poljsko cvijeće. Uski plavi zumbuli izniknuli su iz tratina. Narcisi, jaglaci i ljubice zgurali su u stranu nanose hrskavog smeđeg lišća s hrasta, a višnje i šljive urodile su bijelim cvatom.

U to je vrijeme tjednima sve bilo dobro. I više nego dobro. Kao da je doba obnove i ponovnog rađanja opet okrijepilo Domovo raspoloženje, a ja sam na to odgovorila gotovo maničnim olakšanjem. Razgovarali smo i smijali se i ponovno se zbližili. Zatvorila sam se pred bilo kakvim neugodnim mislima, okrivljivala sam vlastite psihološke nedostatke, sklonost nepotrebnoj brizi. Dom i ja smo bili poput žlica u ladici, komplementarne osobe u savršenoj ravnoteži: ponovno smo otkrili zajedničku točku. Dane smo povodili vani, osjećali smo kako su nam zimska tijela postala lakša. Dom je posjekao bršljan koji je gušio listopadne drveće, ja sam očistila nasade za sadnice, a zajedno smo pokušali sagraditi niski zidić od kamenja koje smo pronašli u šumi.

Zelja bi se rasplamsala u podne. Znali bismo izvoditi slatku čeznutljivu predstavu odupiranja sve dok ne bismo službeno nestali iza zatvorenih roleta u spavaćoj sobi. Ili bih ga znala iznenaditi u hladovini vrta.

Osjećali smo se poprilično sputanima (i morali smo postati domišljatiji) kada su stigli zidari da "zamaste" između kamenja na vanjskim zidovima glavne kuće: *beurrer* je termin kojim se koriste za opisivanje punjenja i poravnavanja pukotine žbukom. To mi se sviđjelo.

Izvođač radova na bazenu došao je uzeti uzorke tla i detaljne mjere. Ponovno je iskrsnuo opipljiv osjećaj svrhe. Zvukovi fizičkog rada bili su iznenađujuće umirujući. Više se nisam trzala na iznenadnu buku. Odbacila sam sve zaostale sumnje poput mnogobrojnih nesporazuma, hladnih bodlji zimskih mjeseci i previše melodramatične književnosti,

počela sam ponovno osjećati svoje ja.

Zvuci pucnjave u šumi su prestali, a g. Durand je zasadio lucernu za svoje ovce u polju ispod našeg imanja, baš kao i prošle godine. Uхватила me nostalgija za zvonjavom njihovih zvonaca i za savršenim ljetom koje smo proveli, makar ono bilo prividno.

Podsjetilo me to na barijeru grana koje je prevukao preko *chemina*. Kako nas je zabrinula sve dok nismo vidjeli da se radi samo o djelomičnom procesu privremenog zatvaranja ovaca. (Bit će mi bolje da se češće sjetim toga, govorila sam sebi. Gotovo uvijek postoji jednostavno objašnjenje.)

G. Durand mi je odlučno želio ispričati o ovcama i starom životu: kako su pastiri noću putovali tradicionalnim rutama za ispašu, i pričali i pili, a jeli i odmarali se preko dana. "Po noći su nosili petrolejske lampe. Papci su odzvanjali betonskim cestama, cijelo je stado trčalo, psi su lajali, zvona divljala. Bio je to težak, težak život. Možete shvatiti zašto ga rijetko tko danas proživljava."

"No neki ipak da?"

"Danas pastiri voze svoje kombije, a ovce se prevoze kamionima. Ne možete to više raditi na stari način. Previše je prometa. Pastiri se koriste *off-road* motorima da dođu s ispaše na ispašu. Helikopter im baca zalihe. No najbolji dijelovi su i dalje tamo: zvuk čiste izvorske vode. Na visokim visoravnima jede se tako glatka trava da bi mogla biti tratina velikom dvorcu."

No čak su se i tako, usprkos priljevu novih ljudi i dnevnih aktivnosti, stari incidenti nastavili: drugi znaci života koje nisam mogla pročitati, izvori energije koje nisam mogla otkriti, znakovi koje nisam mogla dekodirati. Posvuda uokolo bilo je neprestano kretanje, čak i kada su se ljudi pokupili i završili s radnim danom: žamor pjesme s drveća; svjetlo je treperilo na zidovima; miris koji je nosila prašina uz stube i koji se skupljao u kutovima.

Jedno sam predvečerje otišla u dnevnu sobu na katu i pronašla radio kako lagano svira, radio koji nismo ni Dom ni ja upalili. Drugi se put

činilo kako se zoetrop vrti sam od sebe, iako je kada sam mu se približila, bio poprilično miran. U hodniku sam na podu pronašla sliku u mozaiku krhotina stakla. Jedne nas je noći probudio zveckav zvuk, kao da netko baca kamenčiće o prozor. Struja je sve češće nestajala.

Jednog popodneva, dok sam lijeno gledala preko donjih terasa na kamene zidove, oči su mi se prikovale za drvenu dasku na zidu koja je bila pričvršćena za prvi kameni svod. Prošlo je nekoliko trenutaka prije nego što mi je sinulo da je ono što vidim greda i da su nekoć ispod nje bila vrata. Bila su tamo, jedva da su se vidjela u obrisima. Još jedna soba, možda, zatvorena kamenjem.

Zabilježila sam sebi u glavi da pitam arhitekta bi li ih mogao otvoriti i istražiti mogućnost da koristimo prostoriju za neku vrstu radne sobe.

DVADESET I TREĆE POGLAVLJE

Mnogo godina nakon događaja, izašlo je na vidjelo da je Marthe okrivljivala obitelj za sljepoću. Iskreno, to me šokiralo.

Bila je istina da je, nakon što ju je Pierre gurnuo te je tako nezgodno pala kroz prozor, a ja s njim pobjegla s mjesta zločina, izbila velika svađa. No je li to doista pogoršalo njezinu ozljedu? Prema njezinu mišljenju, sada, poslije svih ovih godina, jest. Ovo je bila drugačija priča od prihvaćene verzije. Definitivno se nije nalazila u knjizi koju su napisali o njoj.

Nakon što mi je prestala odgovarati na pisma, maknula sam knjigu s njezina počasnog mjesta na polici i premjestila je na stolić pokraj kreveta. Sada mi je u krilu.

Tako sam jako tražila jedne večeri da su me oči boljele. Svjetlo lampe zamaglilo se, kao da je žarulja sjajila u ljušturi, soba je imala sedefastu boju poput ranog jutra kada sumaglica još prekriva sunce.

Zašto nam to nikad prije nije rekla?

Da nisam čula, u četiri oka, od nekoga kome je vjerovala i tko ju je dobro poznao, nikad ne bih povjerovala. No tako je bilo. Marthe se predomisli. Svi smo bili krivi: Pierre je bio pregrub, uvijek izvan kontrole; mama nije bila dovoljno brižna, nije je dovoljno ozbiljno shvatila; ja sam držala jezik za zubima, a mogla sam reći cijelu istinu, iz straha da ne isprovociram Pierrea pa da ne iskali svoje uobičajene osвете na meni; tata jednostavno nije želio čuti kada su stvari pošle po zlu, imao je dosta posla s time što je sve držao u svojim rukama.

Očeva verzija događaja bila je da prozor s kojeg je pala i udarila glavom nije bio visok - da je to doista bio prozor spavaće sobe s trećeg kata, bio bi to impresivan pad (uz pretpostavku da je nije ubila dvorišna kaldrma), no to je bio samo prozor u prizemlju, na kojem je sjedila s unutarnje strane. Djeca su rođena da pomognu, ne da stvaraju dodatne probleme. Bio je pravi seljak, neosjećajan do srži. Dijelila je te osobine s njim, kako se ispostavilo.

Tako sam se sada našla u situaciji gdje vičem na njezin tihi, optužujući duh: "Je li to što želiš? Ali nisam ja kriva! Ja nisam imala ništa s time! Znaš kakav je Pierre bio!"

No je li to željela? Je li itko od njih išta želio? Ponekad mi se činilo kako sam jedina koja je to mogla vidjeti.

DVADESET I ČETVRTO POGLAVLJE

Stigao je *terrassier* za iskapanje bazena. On i njegovi ljudi uskoro su se konzultirali s izvođačem pa je još ljudi stiglo na poprište događaja. Zemlja, kamen, korijenje i šljunak počeli su se micati. Metalne kandže zarovale su zidove starog bazena.

S tim dodatnim poticajem, Dom i ja smo šetali vrtom i označivali gdje će novi zidovi i pejzaž unaprijediti položaj bazena. Zatim, dok je on nekoliko sati svirao klavir, ja sam sjedila u toplom zaklonu dvorišta s knjigama i bilježnicom i pustila da mi misli odlebde u kontrapunktu glazbe.

Brižno nisam ništa spominjala o pisanju, a on nije pitao. Dok sam ja tijekom večeri čitala, Dom je razvio novo zanimanje. Kupio je teleskop. Noćima je pretraživao nebo, uvjeren da uočava zvijezde koje je rijetko kad imao priliku vidjeti kroz narančastu prevlaku uličnih svjetala grada. Ponekad sam mu se pridružila, no više puta nisam nego jesam, bila sam sretna sa svojim knjigama.

Uskoro ćemo opet sjediti pod vedrim, plamtećim svodom ljetnih zvijezda, Mliječna će staza izliti srebrni luk ravno preko naših grana. Dugo, vruće ljeto kada će sve biti savršeno, od novog bazena do zakrpanih zidova i vrta gdje ćemo sjediti s prijateljima i dijeliti svoju sreću. Život rijetko ispadne onako kako se očekuje.

Podignula se razina buke i aktivnosti, popodne sam provela pročešljavajući razne građevne dozvole, kvote gradnje i ugovore. Ponajprije zbog toga što Domov francuski nije bio dobar kao moj, ali i zato što sam shvatila da nije imao smisla za administrativne detalje. Prepušten sam sebi, držao bi za riječ arhitekta i građevince i nikad ne bi ni bacio pogled na finu izradu. To se nije poklapalo s njegovim smislom za posao, ali sam to smetnula s uma i usredotočila se na posao koji je bio pri ruci. Netko od nas to je morao učiniti.

Odlučna da treba računati sa svakim centom i držati se svake klauzule, sve sam provjerila i usporedila, a zatim napravila fascikl za hrpu nepovezanih papira.

Sljedećeg su dana dostavili nasipe šljunka da izvuku vodu i stabiliziraju tlo. Među brdašcima blata i kamenčića stajala je skupina ljudi u žustrom razgovoru. Motori su se upalili, a kamenje je zvonilo u kolijevci kopača. Dom je bio u glazbenoj sobi, a ja sam kopala na jednoj od terasa voćnjaka.

Kada su buka i prigovaranje oko lokacije bazena na trenutak prestali, napravila sam odmor od pokušavanja iskorjenjivanja šljivinih mladica, izdanci su bili snažni poput žica, boli su me čak preko rukavica. Ramena su mi se opustila na suncu, zastala sam i udahnula tu relativnu tišinu sa zadovoljstvom i svrhom. Napokon predah od buke.

Kakvo predivno jutro.

Kako se tišina razvukla u dulji mir, otišla sam do kopača, namjeravala sam im ponuditi kavu i pokušavala se prisjetiti kakve voćne sokove imam u hladnjaku.

Zurili su u rupu, međusobno su raspravljali s poštovanjem.

"Što je?" upitala sam.

Kosti, rekli su.

Iskopali su ih kada su podignuli dno starog bazena. Nije bilo tako iznenađujuće, na mjestu gdje je stoljećima stajao zemljoradnički posjed; bit će da su životinjske kosti, rekla sam. Mjesto na kojem je pokopan pas s imanja, predložila sam. Ili omiljeni konj.

Ne, rekli su, to su ljudske kosti.

Kada je snažno drhtanje iznenada prestalo, primijetila sam sitne detalje; krhotinu zeleno oslikane keramike koja strši iz nedavno pomaknute zemlje, blato koje se upeklo na čizmama ljudi; crni sloj na noktima drugog radnika; komadići šljunka; razbijeni komad cigle; pojedine vlati trave.

Note s klavira su se pojačale, Dom je bio usredotočen na vlastite zvukove da bi primijetio da su svi ostali utihnuli.

ČETVRTI DIO

PRVO POGLAVLJE

Stare kosti, ponovila sam.

Gotovo pa sigurno, rekao je g. Chapelle, *terrassier*. Ljudske kosti.

Stare, no možda ipak ne toliko stare, drugi su se usudili reći i ponuditi svoju seosku mudrost, nagonsko poznavanje prirode i zemlje, sezonske temperaturne amplitude i mogući stupanj raspadanja.

Raspravljali su što će učiniti kao da nisam bila tamo. Trebaju li ostaviti otkriće tamo ili ga dalje istražiti ?

"Mislim da biste trebali sve ostaviti ovako kako jest", rekla sam.

"Treat će obavijestiti policiju", rekao je g. Chapelle.

"Naravno."

"To je samo formalnost, gospođo. Vjerojatno nije ništa."

Nakon što sam otišla po Doma i požurila se natrag s njim, nekoliko je ljudi razgovaralo na mobitel, a ostali su žurno raspravljali. Odjednom se stvorila teorija da ne samo da kosti nisu nebitne, nego da su možda pronašli poveznicu s nestalim studenticama. Činilo mi se da je to puka pretpostavka nastala pod utjecajem novinarskog ludila, iako su, naravno, i moji nagoni odmah poletjeli u tom smjeru prije nego što sam se uspjela prisiliti da logično razmišljam. "Ma zasigurno ne mogu biti..." počela sam.

"Još ne znamo što je", rekao je Dom i pokušao je nametnuti svoj autoritet kao vlasnik posjeda. Poslije je priznao da je mislio kako je to smicalica građevinara da zavrte posao i uzmu dnevne kamate zbog naizgled nepredviđenog kašnjenja.

Jedan od njih, jedan od starijih, zdepasti s krivim nogama, zanemario je povike i savjete svojih kolega i ponovno uskočio u rupu. Zgrabio je lopatu i počeo strugati zemlju oko izloženih nabora prekrivnih blatom zbog kojih je nastala sva ta drama. Uskoro je znatiželja prevladala naše suzdržano držanje.

"Ima još nešto?"

"Što možeš vidjeti?"

Struganje je prestalo.

Dom je opsovao. "Ovo je zadnja stvar koja nam treba."

"Znam."

Stajali smo na dometu mjesta zločina, podalje od ljudi. Svi smo čekali policiju i priču koju će nam otkriti, kakva god bila. Bila sam pomalo potresena, a mislim da je bio i Dom. Dok ovo sada pripovi jedam, ovaj usputni razgovor čini mi se tako apsurdnim, ali to smo si rekli. Oboje smo bili u šoku, naravno, ali isto tako zamjerali smo što su nam pokvarili idilu na tako jezovit način. Što su ovdje, u našem rajju, smrt i patnja - materijal iz priča strave i užasa. Sto će nam uskonij narušiti intimu; naš će zaselak, možda čak i naš život ovdje, postati javno vlasništvo. Bilo je to samo iskreno izražavanje toga, ništa više ni manje.

U rupi su se izloženi obrisi lubanje cerili nad ustima punima zemlje.

Sat vremena kasnije policija je bila s nama, a mjesto radova opkoljeno željeznim kolcima i lepršavom plastičnom vrpcom.

"Ja sam namjesnik Mare Severan iz pravosudne policije." Glavni je zapovjednik bio visok, krut čovjek u četrdesetima. Imao je široke, pomalo izbrazdane obraze, a dok je govorio, na uznemirujući nam je način gledao preko ramena. "Moram vam reći, ljubaznosti radi, da ćemo obaviti detaljnu pretragu kuće i posjeda uz neposredno istraživanje poprišta u vezi s pronalaskom."

Dok nas je obavještavao, u bazen se spustila skupina muškaraca i žena u bijelim forenzičkim jaknama.

"Naravno, morat ćemo razgovarati s vama", dodao je poručnik Severan.

"Ne znamo ništa više od ostalih ovdje!" rekao je Dom. Istražitelj nije odmah odgovorio, pustio je da Domove riječi i njegov uznemiren glas nestanu. Još je apsurdnije postalo kada je Severan složio facu koja je insinuirala da sumnjivci ne govore uvijek istinu.

"Upravo smo to došli saznati, *monsieur*", rekao je.

Dok su detektivi iz pravosudne policije i žandarmerija u odorama nadirali, a znatiželjnici, uznemireni označenim automobilima i nepotrebnim sirenama, počeli stizati iz sela i izvan njega, sjeli smo s g.

Chappelleom, njegovim ljudima i dvojicom žandara u dvorište. Razgovor je bio ukočen. Dom je zurio u prazno. Ja sam pokušavala čitati. Zvali su nas jedno po jedno u kuhinju na razgovor s namjesnikom Severanom.

Znala sam se ne moram bojati razgovora, izražavanja onog što smo znali riječima, no ipak sam bila prestrašena. Prestrašena da će nas nekako - Doma i mene - pogrešno shvatiti.

Doma su pozvali nakon g. Chappellea. Bila sam zabrinuta, čak i dok je hodao stubama, da će njegova umjerena, ali nesavršena sposobnost izražavanja na stranom jeziku možda ostaviti njegove riječi podložnima krivoj interpretaciji i daljnjim poteškoćama. Naravno, predložila sam Severanu da mene i Doma zajedno ispituje kako bih mogla prevoditi.

"Sa svakim ću se naći nasamo", strogo mi je odgovorio.

Dom se pojavio nakon nekih dvadeset minuta blijed, ali staložen.

Kimnuo mi je, no nisam mu imala prilike ništa reći. Bio je moj red.

DRUGO POGLAVLJE

Kad bi tata rekao "Znam gdje je blago", nikad to nije učinio na način koji bi nas uputio na to da će nam odati tajnu. Možda smo kao mala djeca osjećali da to spada u kategoriju tajni koje će nam jednom otkriti odrasla dob, poput one zašto muškarci provode toliko vremena sjedeći za stolom u kafiću na uglu sajmišnog trga i zašto je spavaća soba naših roditelja zaključana nedjeljom popodne.

Kada sam odrasla, shvatila sam da nema blaga. Mislio je da se blago nalazi u čaroliji samog mjesta, rijetkom ugođaju mira i vjetrova koji su uzdisali u visokom drveću koje je raslo samo zbog podzemne rijeke. Ili je možda blago bila podzemna rijeka koja se zimi prelila iz vrela i napravila potok niz stazicu koja je razdvajala glavnu kuću i niz koliba te nam omogućivala da uvijek imamo vode.

Zbog toga smo blaga znali da ne smijemo odustati. Bili smo tako blagoslovljeni, bilo je nezamislivo da nećemo ondje moći živjeti kada su mnogi stoljećima to uspijevali, čak smo se smatrali bogatima.

Borili smo se uz pomoć preostalih obitelji koje su živjele ondje, mama i ja. Nastavile smo sa starim načinom života, išle smo u lov i krivolov da dopunimo ono što smo uzgajale, i razmjenjivale s ostalim obiteljima iz zajednice: skupljale smo divlje salate - uglavnom maslačke i kiseljake, divlje šparoge za vrijeme sezone te, vođene psom starog Marcela, tartufe s vrlo posebnog mjesta za koje su uvijek znale samo dvije osobe.

Sljedeći duh koji se pojavio nije bio osoba, nego predmet. Nikad mi prije nije palo na pamet da bi duhovi mogli biti predmeti, no možda je to bila samo predrasuda, ili nedostatak znanja. Bila je još jedna razlika. Bio je to prvi duh koji se pojavio u mraku.

Oduvijek sam se pokušavala nositi s mrakom, još otkako sam bila dijete, no nekako mi nikad nije palo na pamet da se po noći brinem zbog prikaza. Kada sam čula vrata kako zvone u mraku, željezo o željezo, izašla sam van kako bih ih zatvorila prije nego što odem na počinak, nisam razmišljala i nisam se bojala ničega osim tame.

Zastala sam izvan dvorišta, na putu do ulaznih vrata. Na svjetlu koje mi je smetalo za oči, kao i inače razabirali su se uobičajeni orijentiri: usamljena utvrda Castellet s druge strane doline koja je bila poput niza dijamanta, zvijezda su treperila s visokog svoda iznad nje. Iskoristila sam trenutak da udahnem miris pomalo vlažnih borova. Sve je bilo tiho. A zatim sam vidjela. Nisko pri zemlji, prateći putanju staze, plamen je svjetlucao kroz rijetko zasađene jele. Osjetila sam kako mi je srce neobično preskočilo. Kako je to moguće? Sva je logika odbijala prihvatiti mogućnost da je bilo stvarno, no ipak je bilo tamo. Primaknula sam se, zurila sam, treptala. Ali bila je tamo; svjetiljka u kojoj je gorjela svijeća. Naš znak. Za vrijeme najsretnijih godina našeg života, svjetiljka na stazi bila je znak da me moj zaručnik, Andre, čeka. Andre. Godinama nisam na njega mislila, a ipak je bio tamo, naš znak, nekih dvadeset metara dalje od vrata, jasan kao dan.

Uvjeren da sam pogriješila, ili da mi se priviđa neko sjećanje - tako živopisno u glavi da mi se čini kao da je stvarno, baš poput prizora lavandinih polja u Valensolu koje sam pokušavala zadržati zbog Marthe - polako sam se primaknula svjetlu.

Bilo je hladno, drhtala sam. Već je satima bio mrak. Noći su se sada spuštale ranije, a bilo je prohladno čim bi sunce zapalo iza zapadnih prijevoja.

U svjetiljci je gorjela svijeća. Bila sam zapanjena. Bila je to ista ona svjetiljka koju je on nekoć upotrebljavao, imala je poznati željezni okvir i krivulje. Ista i na istomu mjestu. Nisam je vidjela otkad je poslao posljednji znak. Ispružila sam ruku, željela sam je dotaknuti. Prsti su mi skoro bili na obruču poklopca pomoću kojeg se mogla nositi, gotovo pa sam je dodirnula, kadli...

Svjetiljka je odletjela niz mračnu stazu.

Gledala sam je kako se uzdignula u zrak i na trenutak vidjela ondje, lebdjela je u nepreglednoj crnini noći. Zatim je, u maglici boje jantara, zbrisala od mene.

Strašno je to što se, jednom kada prihvati postojanje užasa ili straha, um

može nositi s njima. Važno je reći da u tom trenutku nisam mislila da ima išta neobičnog u tom jezovitom prikazivanju. Možda sam bila manje zaplašena jer me bratove i sestrine sjene nisu fizički ozlijedile pa sam mislila da nikakvo zlo ne bi moglo doći iz obične svjetiljke.

Nemirno se smjestio ovaj maleni, metalni duh otprilike deset metara dalje na stazici.

Zatvorila sam oči i brojila do deset. Otvorila sam ih. Svjetiljka je i dalje vedro gorjela ispred mene. Iznenadan vrisak vjetra probio se kroz crno drveće i ispunio mrak zvucima vodopada. Svjetlo svijeće nije ni zatreperilo.

TREĆE POGLAVLJE

Manje je to bilo ispitivanje, a više ples ekstravagantne ljubaznosti.

"Prvo vas moram upitati je li vam ovo vikendica ili živite ovdje cijelu godinu?"

Sigurno je Doma upitao isto. Držala sam se činjenica i nisam pokušavala osmisliti buduće planove. "Imamo kuću već skoro godinu dana", rekla sam. "Prvi smo je put vidjeli prošle godine, a konačni je kupoprodajni ugovor potpisan početkom lipnja. Otada stalno živimo ovdje izuzevši jednog kratkog odmora u Švicarskoj."

Severan je to pribilježio, a zatim izmijenio sa mnom nekoliko primjedbi o ljepotama kraja koje bi se mogle gotovo protumačiti kao društvene. Kako to da smo se odlučili kupiti kuću ovdje? Dom je već poznao ovaj kraj, rekla sam. Jesmo li imali mnogo posjetitelja? Ne baš. Koji su gosti odsjeli?

Nitko. Nismo imali posjetitelja koji su odsjeli kod nas. Ni Francuza ni nekih drugih nacionalnosti? Čak ni ljeti kada toliko posjetitelja dolazi u Luberon? Ne.

"To je čudno, nije li?"

"Ne baš", rekla sam. No morala sam se potruditi da mi glas ne zadrhti. Jesam li doista vjerovala u to?

"Par poput vas, kupite prekrasnu kuću i skupo imanje, a nemate prijatelja i obitelji da vas posjete, da se hvalite posjedom, da se opuštate s njima na suncu?"

Zašto? Doista, zašto nismo pozvali prijatelje? Nisam bila sigurna da mogu odgovoriti na to.

"Oklijevate", rekao je Severan.

"Ima nekoliko razloga", rekla sam, trudila sam se ostati smirena, barem izvana. "Kao što možete vidjeti, ima dosta posla koji se treba napraviti na kući. Još nije obnovljena onako kako bismo željeli. Na gornjim katovima jedva se može boraviti, samo je jedna mala kupaonica u cijeloj kući.

Jednostavno nije spremna za posjetitelje." To je bilo dovoljno, zasigurno. Bio je to dobar odgovor.

"Nekoliko razloga, rekli ste."

Već sam se osjećala stjeranom u kut, nisam bila domišljata kao što sam mislila.

"Ništa određeno. Željeli - željeli smo provesti što je više vremena moguće zajedno. Naše obitelji vode svoje zaposlene živote. I mi smo oboje imali zaposlene živote do sada..."

Severan mi se hladno i ljubazno nasmiješio.

"Radite li?"

"Trenutno ne."

"Predah u karijeri?"

"Promjena smjera."

"A vaš muž?"

"Također."

Upitao me čime smo se oboje bavili prije nego što smo dobili ovu divnu priliku da predahnemo, a ja sam pažljivo promatrala kako je olovkom precizno ispisao verziju onoga što sam mu ispričala. Trebao je ustvrditi kako smo točno uspjeli financirati ovaj novi život. Mnogi si lokalci ne bi mogli priuštiti, rekao je, da preuzmu sav posao na sebe. Nisam komentirala.

Severan se premjestio. "Jeste li ikada vidjeli ikog sumnjivog na ! javnoj stazi da prolazi imanjem?"

"Nitko koga se mogu sjetiti, ne."

"Nekakve neobične događaje? Nešto čime niste bili zadovoljni?" I

"Ne."

"Nešto neobično po noći? Nekakvo vozilo možda?"

"Jako je tiho. Jedina vozila koja prolaze su seoski traktori, a i oni su rijetki."

"Nema ograde oko vrta."

"Bit će. Najprije moramo napraviti novi bazen. Kamioni građevinaca trebaju pristup. Kada riješimo bazen, moći ćemo ograditi vrt."

Kucnuo je olovkom po bilježnici.

Pitala sam se trebam li ga podsjetiti da su kosti pronađene ispod starog bazena, da su zasigurno tamo desetljećima. Ako je pitao bi li netko drugi mogao ući u vrt, odgovor je bio da, ali nije mogao zakopati kosti ispod betona.

"Nema znakova da se micala zemlja - osim radova na bazenu, naravno?"

"Ne. Nikakvih."

"Dakle, nema nikakvih smetnji, po danu ili noći, koje bi nam mogle nešto reći o ovoj... stvari?"

"Ne... Ništa čega se mogu sjetiti."

Prekasno mi je glavom proletio jedan prizor: otrcana stara svjetiljka s ostatkom svijeće koja je ostala gorjeti. No tada mi je već rekao da mogu ići pa sam izašla. Mogla sam se vratiti i spomenuti je. Ali nisam.

A nisam ništa rekla ni o liku sa staze ni o prozračnim tragovima miomirisisa. Kako bih i mogla, kada jedan dio mene nije vjerovao da je vidio ženu, u doslovnom smislu? Napola sam se uvjerala da sam sanjala, da sam izmislila cijelu epizodu s mirisanjem parfema i dizanjem po noći i gledanjem tog nepomičnog, tihog lika.

Tek je kasnije dobila na značenju, zajedno s klizavim crvom sumnje u sebe. Severan je pitao za Doma i nazvao ga mojim mužem; trebala sam ga ispraviti, no nije mi se činilo bitnim. A zatim, tu je bilo i pitanje naše bliske osame. Tek sam kasnije shvatila, u satima koji su slijedili nakon razgovora, dopustila sam sebi da se suočim s istinom, možda nisam uspjela odgovoriti na previše jednostavnih pitanja, kako Severanovih, tako i svojih.

ČETVRTO POGLAVLJE

Čekala sam posjetitelja koji će me najviše zastrašiti.

Sigurno je bilo samo pitanje vremena. Mirisne vrećice, svjetiljka, neželjeni gosti koji su dolazili, niz duhova koji su prelazili jaz nakon što se Pierre prvi uspio probiti...

Tko su bili ? Nakon nekog vremena, kada sam mogla dovoljno dugo racionalno razmisliti, bila sam uvjereni da su ništa više ili manje doli moje uznemirene savjesti.

I tako sam je, u užasu, čekala.

Slušala sam zvuke koji su me privremeno mogli uvjeriti da sam u normalni. Lišće koje je šušalo prilazom, grebalo je po betonu od šljunka svojim imitacijama lakih koraka.

Loirsi su trčkarali među crepovima od terakote na krovu i održavali se na električnim žicama kao da izvode cirkusku točku na visokoj žici. Nikad ih se nismo uspjeli riješiti, znate, barem ne od vremena otkako je Andre radio za nas. Ta smiješna stvorenja poput glodavaca

- neka vrsta sive vjeverice, ali s većim očima i ušima - postaju sve hrabrija, šetkaju se gredama na krovu male terase izvan kuhinje.

Crepovi su otpadali s krova za vrijeme snažnih vjetrova. Još više pucanja pretkazivalo je pad još većeg dijela stropa u raspadu. Uznemirilo me šuškanje žbuke koja se ranila, nakon kojeg je uslijedila lomljava odronjavanja zidane građe. Kada sam se i usudila otići gore provjeriti, čekale su me zasjede, zaprepašćujući odrazi na prozorima zatamnjenima roletama, nagovještaji sjena, neobični ljudi pod neobičnim kutovima.

Vrata su lupala po vjetru, uvijek bi se zatvorila na kvaku, ali ih je bilo nemoguće zaključati jer se ključevi više nisu dali okretati, a čelik nije mogao sjesti u rupe koje su pod teretom kuće promijenile svoja predviđena mjesta.

I sama sam mogla osjetiti kako se mijenjam.

PETO POGLAVLJE

Pozvali su stručnjaka za tlo. Kostii su fotografirali *in situ*, a zatim ih polako otkopali. Kistovima su micali zemlju, komadić po komadić, dok ostaci nisu bili izloženi i vidljivi. Analizirat će i do, ne samo kosti.

Bio je vedar proljetni dan, mlado lišće bilo je prozirno. Na takav se dan, kada je zima sprana sa zemlje, to činilo poput oskvrnuća: stravičan dokaz u rupi i predaja normale bezdušnim profesionalcima koji su bili pomalo neprijateljski nastrojeni. Bili smo tupi.

Glasine su se brzo širile izvan lepršave policijske vrpce. Naravno, nastajale su poveznice s nestancima studentica. Pričalo se kako su ostaci pripadali prvoj koja je nestala, devetnaestogodišnjakinji iz Goulta, koja se nije vratila kući poslije zabave prije više od dvije godine. Ništa nije bilo potvrđeno, doduše. No svi su znali da je zasigurno tako. Senzacionalistički naslovi vrištali su s naslovnice *La Provence*. Sudbina tih djevojaka tako se duboko usadila u javnu svijest da se, iako je žandarmerijski glasnogovornik pokušao blagim izjavama umanjiti uvjerenje u očitu teoriju, činilo kako nitko nije bio voljan vjerovati jer policija to ne može poduprijeti sa svim ovim novim dokazima.

"Gdje su ih točno pronašli?" "Onda, koliko su stare te kosti?" "Što sada?" pitali su nas lokalci.

Svi smo željeli znati.

Nakon nekog vremena ostali smo unutra i pokušali ignorirati dolaženje i odlaženje dok su forenzičari kopali i strugali i dolazili do svojih detaljnih zaključaka. Upoznali su nas s arheologom, no namjesnik Severan i dalje je bio nezamjenjiv. Činilo se kao da je njegov veliki lik bio stalna pojava sljedećih nekoliko dana tijekom kojih je zamišljeno zurio u vrt i preko planina i odgovarao na pitanja. "Pronašli smo nekoliko predmeta na mjestu zločina koje upravo pregledavamo", samo nam je to rekao.

Treći dan ujutro sjedila sam na stubama i čekala da se pojavi u dvorištu.

Kada se približio, upitala sam ga: "Je li u redu ako stavim neke stvari na

pranje?" Pokazala sam punu košaru za rublje pokraj sebe. Bila je to neka vrsta izazova. Jesmo li sumnjivi ili ne?

Čekao je nekoliko sekundi, možda da mu nešto kažem, a zatim je stavio ruku unutra, prekopao plahte, jastučnice i majice koje su bile na hrpi. To mi je nelagodno narušavalo intimu i djelovalo poput sukobljavanja. Bila je to nelagodna, napadna i agresivna radnja.

"Samo dajte." Grubo je, ali uz smiješak, izvadio ruku iz košare. Kao da je čekao, to "samo dajte" imalo je neko veće značenje.

Oprezno sam odgovorila. "Smijete li mi reći što ste pronašli?"

"Osim ostataka... fragmente tkiva i komadiće tkanine."

"Odjeće?"

"Čini se."

"Ali ne može biti to što govore, zar ne? Studentica... iz novina..."

"Sve treba preispitati prije nego što bilo što zaključimo." Držao se oprezno, ocjenjivački. Bio je površno ljubazan, no ukočen.

Samo što ga nisam upozorila na ono očito, da su kosti bile pronađene ispod dna bazena. Vjerojatno su tamo bile godinama.

"Zašto mi niste rekli da je još netko ovdje odsjeo?" upitao je Severan.

"Nema nikoga."

"A tko je onda žena koja je ujutro bila ovdje?"

"Koja žena?"

"Naginjala se preko forenzičke vrpce i dobro promatrala mjesto na kojem su pronašli kosti. Jutros oko osam sati."

"Nemam pojma. Možda je dolutala iz sela."

Severan je odmahnuo rukom i odbacio tu pretpostavku. "Sve je odsječeno. Postavio sam ljude s obje strane staze kako bismo držali javnost podalje. Nije mogla ući, a ni izaći, što se toga tiče. Zasigurno je ovdje odsjela."

Odmahnula sam glavom. Nije mi se svidjela pomisao da se stranci motaju ovdje, no morala sam prihvatiti činjenicu da će biti tako. "Zar je niste pitali?"

"Vidio sam je dok sam se parkirao ispred *bergerie*. Kada sam izašao iz

auta i približio se, nestala je."

Iznenada mi je kratka vizija poput sjene prošla glavom. "Kako je izgledala?"

"Ne baš visoka, tamne kose, u sivoplavoj haljini..." Severan je potapšao džepove, možda u potrazi za cigaretama, ali oči nije odvojio od mojih.

Nekontrolirano sam zadrhtala i rekla mu: "Mislim da sam je već vidjela ovdje. Ne znam tko je."

Severan me pažljivo gledao, no nije ništa rekao.

"Da ste je barem upitali za ime", rekla sam.

Možda bi me i pritisnuo da mu ispričam o toj temi, međutim, oglasila mi se glazba s mobitela. Da sam bila prepuštena sama sebi, zanemarila bih dolazak poruke. No dok me Severan pomno proučavao, to nije bilo moguće. Otvorila sam poruku kada sam se počela udaljavati.

Poruka je bila Sabinina. *Hitno me nazovi.*

Nisam htjela. Ne nakon što mi je smjestila predloživši da istražim Marthu Lincel. Sada sam bila sigurna da je to namjerno učinila. Iskorištila me da razdraži Doma, a to mi je bilo strašno nelagodno. Možda sam pogrešno prosudila dubinu Sabinina i Rachelina prijateljstva pa je sve ovo bila samo neko sestrinsko iskazivanje lojalnosti. Nisam je vidjela od izleta u Manosque, i iako sam mislila da bih mogla naletjeti na nju u selu - u pošti, kafiću, možda - gdje bih joj rekla što mislim o njoj, putovi nam se nisu sreli.

Zalupila sam telefon.

Severan je buljio u visoku katalpu, na propupale lišće žutozelene boje naspram neba. "Zaista je krasno mjesto", rekao je, gotovo društveno.

"Da, jest."

"Ujak i ujna su mi imali mjesto..."

Nova elektronička upadica. Opet smo se nastavili pretvarati svatko za sebe.

Sabine je bila uporna.

Nadimo se odmah u kafiću Aptois, zahtijevala je u poruci.

"Ah, tehnologija", rekao je Severan uljudno. "Tko god da ju je poslao, može vidjeti kada im je netko pročitao poruku. Od koga je?"

ŠESTO POGLAVLJE

Tijelo tiho leži u svojoj zemljanoj raki. Za njega nema mramora i kamena s javnoga groblja, nema urezanih riječi sjećanja, a ni datuma koji svjedoče da je preživjelo dobar i pun život.

Za mene, nalazila se u vjetru koji je slao hladne rijeke koje su tekle drvećem i odnosile tople mirise ljeta. A zatim je bila u Ijutitom maestralu koji je čistio i neutralizirao sav miomiris, u vjetrovima koji su čupali crepove s krovova poput zlobnih ruku, kidali krhke latice i slamali gornje grane hrastova i platana. Neki ljudi tvrde da mogu vidjeti maestral, doslovno ga vidjeti poput zle sile koja muči ljude i uništava im duh i rad.

Za najgorih ga dana čujem kako zavija i prepoznajem kao osvetu. Toliko sam zgriješila. Od kakve bi koristi sada bilo priznanje?

Neće biti oprosta. Duhovi mi tako kažu.

Malo pomalo preuzela sam većinu svakodnevnih dužnosti na farmi jer mi je i posljednja obitelj koja je ovdje stanovala nevoljko predala svoje ključeve i preselila se u dolinu kako bi radila za tvornicu kandiranog voća koja se širila zajedno sa svojom novom tehnologijom i višim plaćama.

Njihovim je odlaskom bilo manje pomoći, a i manje novca. Nije bilo novca za popravke. Nikad ga nije bilo, no ono što je ovo mjesto nekoć imalo bila je radna snaga. Netko od muških osmislio bi nekakvo sredstvo rješavanja problema ili bi se osnovala radna skupina, a otac bi njome upravljao. Ariellin otac Gaston i Albert Marchesi uvijek su bili spremni pomoći, Gaston visok i žaloban, Albert sa svojim brzim i učinkovitim kasom. U najgorem bi slučaju skupili pomoć iz sela, a rad naplatili različitim dobrima ili orahovim vinom i ovčetinom.

Imala sam dvadeset i sedam godina. Mama je bila mnogo krhkija nego što bi trebala biti žena koja je tek zakoračila u pedesete, no shrvala ju je tuga, kao i težak fizički rad za opstanak. Naravno, pokušali smo pronaći

zamjene, no nitko nije bio zainteresiran. Raspitali smo se uokolo, čak smo išli tako daleko da smo ostavljali oglase u trgovinama po Aptu, no nismo imali sreće.

Struja je išla u drugom smjeru. Mladi su se selili u gradove kako bi radili u novim tvornicama i zarađivali stalnu plaću. Sela su postajala prazna. Čak i oni koji su bili zadovoljni starim načinom života u zemlji, odlazili su tražiti posao dalje. Život u brdima oduvijek je bio težak, no sada je postao još okrutniji.

Bez obitelji - bez sinova - bilo je teško. Pierre se nije imao namjeru vratiti, to je bilo jasno. Zadnji put smo ga vidjeli na tatinu pogrebu, a tada smo se prvi put sastali nakon više od godinu dana. Rekao nam je da dobro zarađuje izrađujući poljoprivredne strojeve, iako nije bio jasan, pomislila sam, o kojoj se točno tvornici radilo.

"Gledati luk" je provansalski izraz koji znači držati susjede na oku kako bi se provjerilo drže li se standarda. Tako smo se jako trudili uvjeriti ostale da je naš luk bolji nego ikad, no nismo sve mogli učiniti sami.

Kada se Andre pojavio na stazi za Les Genevriers, bio je odgovor na naše molitve. Bio je zidar, najamni radnik, rekao nam je. "I tesar. Kakve god poslove trebate obaviti, mogu ih uzeti u svoje ruke, čak i pokrivanje krova. Ne smeta mi penjanje na krov, dobro podnosim visine." Najteži dio bio je zamaskirati očaj kako nam ne bi dvostruko naplatio.

"Mogli bismo vam dati da pogledate krov na štaglju, kad ste već ovdje", rekla je mama dostojanstveno i tek pomalo ukočeno.

Bio je poprilično mlad, otprilike mojih godina, pretpostavila sam nakon što smo ga odveli na drugu stranu dvorišta. Rupa na krovu štaglja bila je veličine šahta. Crepovi su popadali, a još su više popustili zbog napasti sličnih vjevericama koje nikad nismo uspjeli staviti pod kontrolu.

"*Loir*", rekao je.

"Tako je", rekla je mama. "Možda izgledaju slatko, no njihove neprestane igre skrivanja oraha i gradnja gnijezda po krovovima između rogova i crepova..."

"Pošast", rekao je mladić. "Rastavit će sve ako im date i najmanju

priliku. Znam nekoliko trikova kako s njima, no najprije se moramo pobrinuti da krov opet ne propušta vodu. Ako mi pokažete gdje mogu pronaći ljestve, popet ću se i valjano pogledati." Nikad nismo vidjele tako prašnjavu odjeću kao što je bila njegova pa se nije imalo smisla pitati bi li se presvukao u nekakvo radno odijelo.

Zbacio je jaknu i prionuo na posao.

Kada se popeo, vidjela sam da su mu je koža na cipelama imala rupe i da je bila zakrpana korom drveta. Nekad bi skinuo cipele, poslije nam je rekao, povezao vezice i objesio preko ramena kako bi očuvao kožu na potplatima.

"Mogao bih to napraviti u jednom danu", rekao je nakon naizgled ozbiljnog ispitivanja. Rekao nam je cijenu koja se činila razumnom pa smo se dogovorili na licu mjesta, a to je bio prvi posao koji je učinio za nas, počeo je sljedećeg dana s prvim zrakama sunca.

SEDMO POGLAVLJE

Rachel mi je ovo ostavila", rekla je Sabine.

Dodala mi je *flash drive* uređaj preko stola. "Ne čitam engleski baš dobro. Nisam sigurna što sadržavaju datoteke, ali moram znati. Dala mi je to prije nego što je otišla i rekla da je važno. Ponašala se pomalo čudno, rekla mi je da ga čuvam na sigurnome, da će se vratiti po njega kada bude mogla i nastaviti gdje je stala. Pa sam učinila što je tražila. Međutim, nikad se nije vratila, nikad nije tražila da joj ga pošaljem.

"Na koji se to način čudno ponašala?"

"Činila se... kao da izbjegava odgovore, Ijutita možda. Otišla je u žurbi - izgledala je gnjevno, mogla bih dodati, kao da nije spavala."

"Zar je nisi pitala, kad si već bila zabrinuta za nju?"

"Rekla je da je trudna i da joj, nažalost, trudnoća nije odgovarala."

"I mislila si da je to čudno?"

"Nisam puno razmišljala o tome", rekla je Sabine kao da je željela zatvoriti tijek razgovora i vratiti se svom poslu. "Samo da već dugo vremena pokušavam s njom stupiti u kontakt, ali je nikako ne mogu pronaći. A onda sam joj vidjela muža s tobom u kući Durandovih."

Njezina muža.

Podignula sam *flash drive* i okrenula ga. "Želiš da pogledam što je istraživala? Da prevedem?" upitala sam. Još nisam sama sa sobom raščistila što mislim o tome što je iskoristila Rachel da poremeti moj i Domov odnos, koliko sam bila ljuta što me uvukla u svoju igru.

"Mislim da to treba učiniti."

"Ali, sada... uz sve ostalo što se događa? Zao mi je, no doista smatram..." zaprepastila me njezina bezosjećajnost.

"Ne", rekla je Sabine. "Možda ima veze s pronađenim i s time zašto vam je policija u kući. Ne dopuštaš sebi da shvatiš što ti govorim."

Stanka.

"Dominic zna", rekla je Sabine. "A ja dajem sve od sebe da ti

pomognem." Način na koji je to rekla, neobičan naglasak dao mi je do znanja da je izjavi pridavala više značaja nego što je eksplicitno izrekla. Time je prešla granicu, prešutno priznanje da smo obje znale kako nešto nije u redu.

Umetnula sam *flyuh drive* u laptop i preuzela datoteke.

Većina ih je bila iz listopada 2008. To se poklopilo s onime što mi je Sabine rekla, da joj je Rachel dala na čuvanje krajem mjeseca. Dok sam pregledavala popis, iskočio mi je jedan naslov; LUMIERES - NESTALE DJEVOJKE.

Kliknula sam ga drhtavim rukama.

8 je sati ujutro. Seoski trg u Lumieresu pun prašine i kamenčića kao da zavija na vjetru i čini se izložen sada kada je autobus otišao.

Iznad autoceste sjeverno do Marseillea bljeskali su se znakovi upozorenja s još zapovjednijim tonom: AVERTISSEMENT; VENT VIOLENT. UPOZORENJE: JAKI VJETAR.

"Soyez prudent", upozorava me žena u pekari gdje kupujem doručak. Vani se drveće povija, a otkinuto lišće leti zrakom niz kosu ulicu. Vjetar postaje sve jači.

Imam svaku namjeru biti oprezna, ne samo dok sam na maestralu, nego i dok postavljam pitanja do kojih sam došla na mjestima koje sam pronašla.

Jer odavde je djevojka otišla posljednje noći kada se uputila kući.

Lice joj je na plakatu na prozoru pekare. Drugi plakat je na platani kod koje je stao autobus, iako nitko ne zna koliko će hiti tamo prije nego što ga neki snažni nalet vjetra ne otrgne. Već je pokidan.

Sada je već više od mjesec dana otkako je nestala.

Lumieres čak nije ni pravo selo. Neka je vrsta predsoblja puno većem Goultu koji je odmah uz brdo.

Djevojka se zove Marine Gavet. Studentica je, ima devetnaest godina. Ovdje je dom njezine obitelji, u kojem je odrasla uz oca inženjera i majku tajnicu koja je zaposlena na pola radnog vremena. Na slici s plakata smije se i izgleda lijepo, ali i razumno i ozbiljno. Lice joj je postalo poznato diljem sjeverozapadnog dijela Provanse, zuri s plakata zalijepljenih u kafićima i trgovinama i na

uličnim lampama, drveću, autobusnim postajama.

Bila je u posjetu dečku, iako je navodno prekinula vezu dan prije nestanka. Loše je završilo. Tako loše da je mladić, *Christophe LeBrun*, postao glavni osumnjičenik unatoč svojim protestima da nije kriv i bijesu što policija gubi vrijeme dok bi je mogla tražiti.

Marine Gavet posljednji su put vidjeli na autobusnoj postaji na trgu kako se ukrcava u autobus za Apt, otprilike šesnaest kilometara istočno duž ceste *NI 00*, glavne prometnice između *Avignona* i *Forcalquiera*. *Cristopher* ju je zadnji put vidio navečer u pola dvanaest kada je otišla sa zabave u *Bonnieuxu*. Ostali su gosti vidjeli i čuli prepirku te posvjedočili da je on doista ostao na zabavi i neprestano pio iduća dva sata.

Trebala se vratiti na sveučilište prije deset dana na početak druge godine. Bila je popularna i marljiva. Nije bila tip djevojke koji bi se pokupio i otišao, a da ne kaže obitelji i prijateljima.

Još se čvrsto nadaju, naravno, da je neće pronaći mrtvu, poput mnogih drugih u tim okolnostima. Kakav je najbolji ishod kada se ovako nešto dogodi? Prije nego što se dogodi vama, primamljivije se čini misliti da je možda bolje ne znati i dalje se nadati da je živa i sretna u novom životu koji je izbrisao onaj koji je trebala voditi. Ali, prema mišljenju obitelji, ono što traže svaki dan su potvrda i završetak.

Nedaleko od *Lumieresa*, na cesti prema *Avignonu*, nalazi se dvorac *Lacoste* koji je nekoć pripadao *Markizu de Sadeu*. Već je bio zloglasan kada ga je *Markiz* došao preuzeti, bio je poprište silovanja, mučenja te ubojstva tristo članova heretičke sekte *Vaudois*. Iz svoje zatvorske ćelije nekoliko godina poslije, *Markiz* ga je učinio mjestom radnje za književno ukrašavanje vlastite ozloglašnosti u *Justine* i *Sto dvadeset dana Sodome*. Ovih je dana u vlasništvu dizajnera *Pierrea Cardina*, a ljeti je središte glazbenog festivala.

No to ne znači da više ne postoje mračne mane u ovom veličanstvenom krajoliku. Naravno da postoje, jednako kao i u drugim lijepim mjestima.

U *Avignonu* je prošao vrhunac ljeta, a s njime i trupe festivalskih svirača, pozlačeni parni vrtuljak i ukrasne zastavice, glazbe i uživanja na toplom večernjem zraku. Uskoro će *platane* poredane uz *bulevare* uprijeti *kvrgave*

prste kao vještice u tamu iznad grada.

Beskućnici iz sjeverne Afrike već su se zbili ispred mračnih vrata, tresu se poput papira koji se meškolji na vjetru, lice im je postalo bezlično pod natrijevim svjetlom koje dopire s prozora galerije Lafayette. I lutke u trgovinama su glasnici zime, bezizražajnog lica i u jaknama ukrašenim lažnim krznom.

Marine je imala tjedan dana slobodno prije nego što je trebala putovati u Avignon, karta joj je bila rezervirana do Lyona, vraćala se na sveučilište. To joj je trebala biti ruta.

Umjesto toga vidjeli su je - posljednji put, rekao je svjedok koji je bio spreman istupiti i dati izjavu - kako ulazi u autobus koji je išao na istok, a ne na sjever.

Policija kaže da je službeno posljednja osoba koja ju je vidjela gđa Christiane Rascas, pekarova žena koja mi je upravo prodala kroasan i upozorila me na vjetar.

"Soyez vraiment prudente", ponovila mi je nakon što sam joj rekla da namjeravam pješaćiti do Goulta.

"Budite jako oprezni."

Nisam sigurna misli li samo na vjetar.

OSMO POGLAVLJE

Putovao je od Saulta do Coustelleta, a zatim niz dolinu, zastao je u svakom brdskom seocetu prije nego što je stigao do nas. Pješačio je i vozio se u poljoprivrednim kolima po cijelom području, a jednom je prilikom na kupčev zahtjev dostavio rabljeni bicikl iz Roussillona u Saint-Saturnin, što je ispalo korisno za sve jer ga je na drugom kraju čekao posao. E sada, kada bi još nekako mogao proširiti vijest da je pouzdan i dostupan za dostavu prijevoznih sredstava, odgovaralo bi mu da bude putujući radnik, čeznutljivo je rekao.

Bio je zgodan dječak - mladić, točnije. Zbog nevinog i idealističkog držanja činio se još mlađim no što je bio. To nas je privuklo njemu. Tamna kosa, oči koje su blistale poput crnih maslina u ulju i duboko nas gledale u oči dok smo govorile; mišićave ruke poput grana na drveću svjedočile su zanosu s kojim je radio; ljubazni maniri. Nismo mogle ni sanjati o tako uzornom čovjeku.

Kada je završio s krpanjem krova, pomučio se da crepovi iz zaliha s tavana odgovaraju starima, inzistirao je da drži ljestve dok se popnem i provjerim što je napravio. "Ima onih koji bi napravili jalovi posao misleći da dvije žene nikad neće primijetiti", rekao je.

Posao je bio dobro obavljen, laknulo mi je što mogu izvijestiti mamu. "Crepovi koje je zamijenio čvrsto su legli - dobro sam ih bocnula štapom - ne može se ni primijetiti gdje je nekoć bila rupa!" Andre se nasmijao. "Što još mogu učiniti za vas? Ako mi dopustite da prenoćim, sutra vam neću naplatiti prvi posao."

Pridružio nam se za ručkom na gulašu od slanutka i malo sira, jeo je uz umak koji smo mu mogle ponuditi. Imala sam osjećaj da nije jeo puno, samo ono što je danima ubrao s grmova i voćnjaka. U zamjenu za večeru naslagao nam je veliku hrpu cjepanica u spremištu za drva.

Tu je večer spavao u kolibi starog Poidevina. Napravile smo mu krevet u sobi gdje smo Arielle i ja nekoć dijelile tajne.

Sljedećih nekoliko dana ušli smo u rutinu. Nakon što bi završio jedan posao, Andre bi uvijek pitao koji je sljedeći. "Ne možemo ti mnogo platiti, ali ti možemo ponuditi malo hrane i vina, i mjesto za spavanje", govorila bi mama.

"Prihvaćam vaše uvjete", odgovorio bi.

Nije to nikad pretočio u riječi, no znale smo da je zahvalan.

Bilo je nešto plemenito u njemu. Za mene je, nakon što sam ga upoznala, Andre bio poput jednog od onih univerzalnih likova iz provansalskih narodnih priča; pastir, seljak i njegova unajmljena ispomoć, svećenik, namjesnik, brusač noževa, mlinar, trubadur, pekar. Istesan je od duge povijesti borbe za preživljavanjem na izoliranim gospodarstvima, diljem golih brda i visoravni, iz visinskih sela.

DEVETO POGLAVLJE

Marine Gavet bila je prva djevojka koja je nestala. Zašto je Rachel odlučila pisati o njoj? Otišla bih do Apta i provjerila u internetskom kafiću, ali bila sam sigurna da u vrijeme kada je Rachel pisala o tome, još nije bila nestala nijedna druga djevojka.

Blijedo sam gledala u ekran prijenosnog računala. Ovo je bio Rachelin drugi članak o osobi koje nema, koja je nestala. Prvo je bio intervju s Francisom Tullyjem u kojem je opravdao svoj nedolazak na vlastitu prestižnu retrospektivnu izložbu; o vizualnim trikovima kojima se poigravao u svom radu. Ili sam počela pronalaziti vezu tamo gdje je nije bilo?

Sve ostale datoteke s *flash drivea* imale su naslov LINCEL. Samo sam nakratko bacila pogled da provjerim, no sve su bile o Marthi Lincel, njenom radu kao kreatorici parfema i sljepoći.

Marine Gavet. Francis Tully. Marthe Lincel. Nije bilo veze, osim ako nisam pomislila na samu Rachel, koja kao da je isparila. Apstraktno nestajanje. Različite vrste nestajanja. Raznolike vrste tišine.

Rachel glavom i bradom. Je li to bila tema; je li to slučajnost - ili predviđanje situacije u kojoj će se i sama naći?

Nisam imala pojma.

željela sam to ispričati Domu, pokazati mu njezino istraživanje, no kako sam mogla? Tako bih priznala da sam se živcirala zbog Rachel i razgovarala o njoj sa Sabine. Iako se činilo da je ovih dana ugodaj miran, i dalje je znao biti otuđen i sklon naglim ispadima ljutnje. Čekanje da policija dovrši svoj posao bilo je nepodnošljivo. Oboje smo to osjećali. No kao da je Dom bio odlučan da svatko pati sam.

Ta udaljenost između nas bila je ono što me uznemirivalo. Koliko god sama sebi pokušavala reći da pretjerujem, nisam se mogla oteti dojmu da Dom nije bio potpuno iskren prema meni.

A kada sam otišla u glazbenu sobu s dvije šalice kave, čudno me

pogledao prije nego što je progovorio.

"To si ti bila maloprije?"

"Što, ja?"

"Pjevala si."

"Ne."

Stanka.

"Sto sam pjevala?"

"Samo... ništa. Zaboravi."

Možda je bilo drveće, rekla sam. Možda i jest.

No već me presjekao, mahnuo mi da odem i opet sam bila daleko od njega. Izašla sam van i pažljivo slušala, ali ništa nisam čula.

Tog je popodneva Severan objavio kako je forenzička analiza kostiju potvrdila da se radi o ostacima žene od pedesetak godina.

"I dalje mi ne možete reći tko je ona, žena koju sam vidio kako se smuca oko mjesta zločina?" upitao je.

Nisam mogla.

Bilo je teško reći vjeruje li mi ili ne.

DESETO POGLAVLJE

Jednog predvečerja dok sam šila, u svijest mi je uplovio tihi zvuk glazbe s flaute. Opsjedajuće melankolične note u zraku dolebdjele su s nižih dijelova dvorišta kao da su pravile društvo nekom šumskom bogu iz drevnog svijeta. Svirač je bio Andre.

Te je noći počelo; kao što su se note same nagovijestile mojim osjetilima, tako su učinile i misli o njemu. Postajala sam sve više svjesna njegova lijepog lica, snažnih ruku. Bila sam nevina, osjećala sam kako toplina njegova tijela peče moje prilikom najmanjeg dodira prstima dok bih mu dodavala čašu vode, ili šalicu vruće cikorije, ili dok bih mu pružala tanjur.

Ubrzo sam zatim shvatila da bih uvijek znala gdje se nalazi na posjedu, bilo da je u šumi iz koje donosi kamenje za zid u našim jednostavnim limenim kolicima s jednim kotačem ili da krpa pukotine u žbuci koje su se na kraju svakog sušnog razdoblja vraćale poput zakletih neprijatelja.

Kako je Pierre bio odsutan, nije prošlo mnogo vremena prije nego što se mama počela odnositi prema Andreu kao prema vlastitom sinu. Darivala mu je svoje dražesne osmijehe, prala mu košulje i hlače, i krpala ih, posebno je pazila da se tkanine poklapaju, čak je pitala susjede imaju li krpa koje bi bile prikladnije od naših.

Tuširao se na prilazu zbog čega sam se, od same pomisli na njegu bez odjeće, osjećala neobično.

Na tupom sjaju petrolejskih lampi s vanjskog stola za objed potajno sam promatrala kako sjene daju obrise njegovoj glatkoj koži, kako je pio vino, držao vilicu, pomicao usne. Tekstura i okus hrane na tanjurima, treperenje svijeće u staklenci u kojoj bi se hvatali kukci, šuškanje vinove loze iznad nas, zvuk vode koja bi se ulila u debelu čašu i pretvorila u jantar kada bi uhvatila svjetlo: sve se činilo većim, punijim, vrednijim pozornosti nego prije.

Jedne me večeri uhvatio kako ga gledam i nasmiješio se.

Sljedeće me je uhvatio za ruku kada se mama okrenula sa suđem pa sam

primijetila da je pokidao majicu, na trnu možda. Nisam ga mogla pogledati u oči, bila sam presramežljiva.

Ruka mu je bila krupna i topla, prekrila je moju. Jedva sam mogla povjerovati da se ono što osjećam, pritisak na dlanu i prstima, doista događa.

"Imaš rupu u majici."

Riječi su mi izletjele prije nego što sam ih uspjela zaustaviti. Glupo su visjele iznad nas, iznad njegova topla dodira.

Međutim, on se lagano i vedro nasmiješio. "Hoćeš mi je pokrpati?"

I tako sam nedugo zatim, nakon što je mama otišla na rani počinak, uzela iglu i konac. Vratila sam se stolu, približila petrolejsku lampu kako bih bolje vidjela šavove, a Andre je skinuo majicu.

"Nitko nas ne može vidjeti", rekao je.

Prstima mi je prošao po crtama lica i približio me k sebi. Zastali smo, razmijenili smo topli dah. Znala sam što želi, i bilo me strah. Ali ovaj put sam i ja to željela.

Promijenila sam se čim je prvi put usnama dodirnuo moje, od njegove topline i nježnosti. Prvi put u životu voljela sam mrak. Prihvatila sam tamu kada smo se poljubili i izgubila se u njegovu mirisu i okusu i dodiru.

JEDANAESTO POGLAVLJE

S druge strane kuhinjskih vrata začuo se neobičan kuckajući zvuk nepravilnog ritma. Isprva sam ga zanemarila pripisavši ga jednom od onih malih glodavaca s krova, no zvuk je bio neumoljiv. Nakon nekog vremena ustala sam i izašla van. Pred nogama mi je bila preslatka crna maca koja je ganjala orah.

"Odakle si ti došla?"

Mačkica je zastala, gledala je u prazno, a zatim se preokrenula na stranu i počela lupkati orah stražnjim nogama.

Nakon sat vremena i dalje je bila tamo pa sam joj dala tanjurić mlijeka, no nije ništa popila.

Kod bazena iza dvorišta i dalje je vladala vrevica. Unatoč objavi, činilo se kako mahovitost ne prestaje, automobili su neprestano pristizali. U nekima su bili novinari koji su upadali u glavnu kuću kako bi postavljali pitanja. Prepustila sam Domu da im kaže, na svojem najgorem mogućem francuskom, da im ne možemo pomoći i da bi trebali upitati policiju.

Samo smo željeli da ovo završi. Da zidari popune sve rupe i ponovno podare mjestu čvrstinu, da završe bazen. Željeli smo zasaditi vrt i zapaliti svijeće i svirati glazbu i da nas ostave na miru.

Ljudi su doista nestajali.

To je bilo ono što me zaokupljalo dok smo čekali. Dom se sve češće i češće povlačio u svoje misli i u svoju glazbu. Možda je problem za oboje bio to što su nas naše sanjalačke preokupacije ostavile slabo pripremljenima za stvarni svijet.

Ljudi su doista prestajali raditi, to jest prestali su raditi što su radili prije, iz svakakvih razloga. Zašto i ja nisam učinila isto? Ljudi su svaki dan napuštali propale brakove. Je li Rachel jednostavno sreća nekoga, a Domov ponos bio previše pogođen da to prizna? Kako sam željela da bude tako jednostavno.

Rachelin članak na *flash driveu* o Marini Gavet činio se nedovršenim. Stalno sam se vraćala toj misli. Je li se ikada pojavio završen u

novinama, a ako i jest, kada?

Morala sam saznati.

Palo mi je na pamet da bi knjižnica u Aptu mogla imati pristup Internetu. Baš sam krenula potražiti Severana da mu kažem da idem u grad kada su se njegovi teški koraci pojavili na stubama. Stajao je na otvorenim vratima, ispunjavao je prostor, gotovo je dodirivao gornju gredu glavom.

"Gdje je g. Ross?"

"Dom... u glazbenoj sobi, čini mi se."

"Upravo sam bio tamo."

"Idem ga pronaći."

"Ostanite ovdje. Nikamo ne idite." Bila je to zapovijed.

Ponovno je izašao van, viknuo je jednom od svojih policajaca.

Sjela sam, zabolio me želudac. Trebala sam otići prije. Nije bilo prvi put da proklinjem našu izolaciju.

Dom je bio mrzovoljan kada je ispred Severana ušao u kuhinju, pogledavao me što je brže mogao.

Severan je čekao dok oboje nismo stajali ispred njega. "Sada smo pronašli ostatke drugog tijela. Bilo je nekoliko metara udaljeno od prvoga. Mogu vam odmah reći da se radi o tijelu još jedne žene."

DVANAESTO POGLAVLJE

Bila je to staromodna lampa s okvirom od kovanog željeza koji je držao četiri staklene plohe s lijepim svijenim ukrasom na vrhu, i još jednim koji je držao ručku da je se otvori i zapali svijeća. Lampa kakvu su koristili stotinama godina, možda noćobdije kojima je bila obješena o petlju kuke na kraju štapa.

Andre je i dalje bio smješten u kolibi starog Poidevina. Rekao je da ju je pronašao tamo u podrumu. Odakle god došla, lampa je postala naš znak. Želim te. Čekam te. Nisi sama u mraku.

Naravno, nije baš bilo potrebe za tajnom šifrom. Mama je zasigurno znala što se događa; najvjerojatnije nas je aktivno ohrabivala. No romantična gesta bila je ta koja nas je privlačila. Skinuo bi je s kamene police iza jorgovana u dvorištu te je upaljenu ostavio na stazi. A zatim bih ja prihvatila igru i iskrala se kroz mračni prilaz kada je zrak bio čist.

U borbi protiv zimskih vjetrova i kiša te kroničnog propadanja koje nas je okruživalo, Andre nam je uskoro postao glavno uporište. Bez njega bismo propale mnogo prije. Svakog drugog vikenda vraćao se u svoje selo posjetiti roditelje i vidjeti braću i sestre i njihovu djecu. Sve u svemu, bila je to velika obitelj. Kada bi subotom otišao s prvim zrakama svjetla, na Pierreovu starom biciklu, osjećala bih se prazno, kao da mi nedostaje dio mene.

S dolaskom ljeta počeo je propuštati neke od posjeta svakog drugog tjedna. Subotom uvečer mogli bismo konjem i kolima otići u susjedno selo i počastiti se večerom u restoranu koji nije bio skup. Nedjelje su bile za šetnju šumom ili visoravni, poslužili bismo se vinom i hranom, jeli u velikoj i prostranoj tišini, a zatim pronašli neko skriveno mjesto u hladu gdje bismo mogli spavati, privijeni jedno uz drugo.

Kada me upitao želim li mu biti žena, bio je to trenutak iskonske sreće. Prihvatila sam i bila sigurna da ćemo imati prekrasan zajednički život. Nisam dobila prsten: podario mi je mnogo originalniji simbol naše ljubavi i predanosti. Počeo mi je graditi svoj dar u kamenu, pažljivo

noseći kamenje iz šumskog kraja gdje su se urušili neki zidovi na međi. Već sam prije rekla da mi se Andre činio poput lika iz tradicionalnih provansalskih priča. Možda je više bio sličan liku iz knjiga Jeana Gionoa, onim gotovo mitskim ljudima koji su davali njegovim pričama univerzalnu privlačnost. Poruke su bile jednostavne: imaj vjere da će bogovi prirode prevladati, vjere u teški rad na zemlji te slavi odlučnost seljaka i zanatlija da iskupe teškoće i pretvore ih u ljepotu i simbol izdržljivosti.

Andre je bio taj koji je izgradio dva romanička luka u vrtovima. Zvao ih je, mrtav ozbiljan, spomenicima naše Ijubavi. Potpune budalaštine, ali i najdivniji darovi koje sam ikada dobila.

I dalje smo palili lampu, iako se poruka suptilno promijenila. Počela je značiti "volim te".

Dok je on radio, a lukovi polako dobivali oblik, maštala sam o skromnom, ali veličanstveno sretnom vjenčanju u maloj seoskoj crkvi, vidjela sam ružmarin u cvatu razasut po kamenim pločama dok mu prilazim do oltara. Uštipke i palačinke od bijelog brašna pripremljene za naš poseban dan. Dugi stol prostrt pod svodom od vinove loze i masline za gozbu u dvorištu. Prijatelje i susjede iz sela koji dolaze u kolima s kojih vijore ukrasne vrpce.

Dragi dar mog zaručnika nije bio tako uspješan. Jednog je predvečerja stigao s velikim zdepastim predmetom preko kojeg je nabacao neke vreće.

"Što je, pobogu, ovo?" upitala sam i primijetila da se čini kako se predmet sam po sebi pomaknuo kada ga je ispružio. Mišići u rukama su mu se naprezali.

"Otvori."

Skinula sam vreće. Dva crna, prodorna oka pogledala su moja kroz šipke na kavezu. Nagonski sam uzmaknula. "Papiga?"

"Mala papiga."

Darovala mu ju je jedna starija gospoda iz susjednog sela kroz koje je prolazio kada se vraćao iz grada nakon što ju je vidio kako pada s

klimavog kamena koji je koristila kao prag. Bilo je tako tipično od njega što ga je popravio i nije zatražio zauzvrat ništa više osim košare marelica. Inzistirala je da također uzme pticu u kavezu.

Krletku, veliku i ukrašenu u obliku cilindra, stavili smo u kut dnevne sobe. Iz mnoštva svijetlozelenog, žutog i crvenog perja virio je zloban i zakrivljen kljun. Kada se bacio u niz glasnih iskaza ozlojeđenosti, mogao se vidjeti vražji plavosivi jezik. Ni mama ni ja nismo se mogle prisiliti da ga pogledamo.

Ukratko, ptica je bila beštija i uskoro je postalo jasno zašto starica više nije mogla podnijeti njezino kreštanje. Iznijeli smo je u dvorište pokraj spremišta za drvo i obje su strane nelagodno proglasile primirje.

No cijeli nas je taj događaj nasmijao.

"Da je Pierre ovdje, prodao bi je na tržnici", sjetno je rekla mama. "Mogli bismo dobiti nekoliko novčića za nju."

Ideja nije bila loša pa je Andre rekao da će pokušati. Vratio se s njom popodne.

TRINAESTO POGLAVLJE

Drugo tijelo pripadalo je mlađoj ženi.

Ovaj put ostaci nisu iskopani iz područja bazena nego iz podignutog nasipa koji je bio dio ukrasnog kamenog polumjeseca na njegovu zaglavlju. Policijski tim uklonio je busene korova i ljekovitog bilja koje je brzo raslo pa su je našli tamo.

Nismo mogli vjerovati. Kako to da je policijski istražni tim pronašao upravo ono što su nijekali prvim pronalaskom? Jesu li tražili još dokaza povezanih s prvim tijelom kada su pronašli drugo ili su otpočetak vjerovali da će pronaći još jedno? Preklinjala sam Severana da nam kaže što se događa. Bio je sumorno ushićen, možda s daškom osvete.

Tada je uhitio Doma.

"Sada imamo ostatke dvaju tijela na ovom imanju", ljubazno je rekao kada smo oboje protestirali. "Što očekujete da učinimo?"

Odveli su Doma u policijsko sjedište u Cavaillonu na ispitivanje. Severan mi nije htio reći ništa više.

Gdje leži linija između knjiga i života, činjenice i fikcije? Gledati i biti viđen? Tek sam sada, kada su se događaji počeli odvijati, shvatila, više iz knjiga nego iskustva, da zaista cijenim granice između stvarnosti i umjetnosti. Prije bih čitala kako bih razumjela, razmišljala: da, ta osoba ima dilemu, ovo su dostupne mogućnosti, a ovo je - u dobru i zlu - rješenje koje je ona ili on odabrao. Oduvijek sam bila pobornik fundamentalne iskrenosti fikcije. No sada sam mogla jasnije vidjeti gdje leži iskrenost. Možda ne u ogoljivanju duše ili na vrhuncu drame, nego u malim detaljima i promatranjima.

Dom se zgrbio nad tihim klavirom, laktovi su mu bili na tipkama. Val ledenog razdora. Velika mračna praznina njegovih nestanaka. Lice mu se vidljivo zatvaralo.

Sljedeće jutro, nakon neprospavane noći, snažni je vjetar zavijao vrtom. Cvijeće i grmlje se nadimalo i slamalo, podlijegalo je naletima.

U kuhinji je sunce treperilo kroz pokrete lišća na krošnjama u dvorištu,

od njega su se zidovi od bijele žbuke činili prozračni i prozirni, poput lepršavog muslina. Posvuda se širio lagani, božićni miris svježe oguljenih naranči. Nisam se mogla domisliti otkuda je došao jer smo u posudi s voćem imali samo jabuke.

Osjećala sam se dezorijentirano, još sam bila u spavaćici kada sam ušla u glazbenu sobu. Nisam tražila Doma nego neko drugo objašnjenje. Osim knjige o glazbenim komadima za klavir - njegova omiljenog Schumanna, Rahmanjinova i Chopina - i neuvezenih stranica črčkarija na dužicama, nije bilo ničega. Pretpostavljam da sam se bolje razumjela u glazbu, mogla bih iščitati nešto iz njegovih izbora i zabilješki, no to nije bio jezik koji sam nagonski razumjela.

Činilo mi se da o Domu znam jednako malo koliko sam znala prvog dana kada smo se upoznali i da ga je svako saznanje o njemu u međuvremenu učinilo još tajanstvenijim, a ne manje tajanstvenim.

Žudjela sam za osjećajem normale, istuširala sam se i odjenula, a zatim odšetala do sela kupiti mlijeko i kruh.

Gazila sam šumskom stazom i pojavila se na cesti koja je vodila do sela. Prva osoba koju sam vidjela bila je Sabine. Auto joj je bio parkiran na cesti pokraj raskrižja na zadnjem zavoju, žustro je razgovarala na telefon.

Mahnula mi je, spustila prozor, a zatim izašla van.

Nisam mogla pobjeći. Željno je željela čuti svaki detalj. Nije potrebno reći da je već znala što je policija pronašla i da je imala dobar uvid u sve posljednje teorije koje su se munjevito širile. Znala je bolje od nas što će se najvjerojatnije dogoditi sljedeće.

Tada mi je sinulo: je li Sabine ta koje je dojavila policiji za Doma? Što li je sumnjala, Sabine za koju se činilo kao da zna više o svima nama nego što smo željeli i koja je uživala u nadmoći koju joj je to davalo?

Izvan seoskog kafića u koji smo sjele popiti jutarnju kavu, nebo je bilo presvijetlo za nekoliko nijansi, a žamor iznutra također je bio pomalo preglasan.

Sabine je razmatrala što sam joj upravo rekla. "Zašto nisi nešto rekla

prije?" upitala me.

Nervozno sam okretala narukvice na zapešću. Dok sam govorila o nekim događajima koji su me prestrašili - o svjetlu koje treperi na zidovima, zvuku kamenja koje udara o prozor, jezovitom nagoviještaju mirisa, nestancima struje - osjećala sam se još gluplje. Svi oni mogu jedino biti slučajni i nepovezani. Laknulo mi je što mogu nekome reći, iako sam morala biti oprezna. Bez previše informacija; taman dovoljno da je ponukam da mi kaže više nego što sam ja rekla njoj.

Nasreću, činilo se kako ne zna za Domovo uhićenje. Morala sam je, povrh svega, odvratiti od tog saznanja.

Pogled mi se zaustavio na fontani na trgu gdje smo sjedile; crnozelenoj od lišaja i mahovine, voda je izvirala iz usta vodorige koju je vrijeme tako izlizalo i istrošilo da je izgledala kao kornjačina glava, voda je bila hladna i tamna kao Stiks.

"Mislila sam da nije ništa, samo... glupe slučajnosti, da... pretjerujem."

"No vidno si uzrujana."

"Da."

"Poprilično mnogo neobičnih stvari, sve se događaju lančano jedna za drugom."

Bilo je to pitanje odnosa, možda, između bezbroj nesvjesnih zapažanja koje donosimo na temelju vlastitog iskustva. Drugim riječima, radilo se o skupu dojmova. Igra svjetla, da. Ali i uma.

"Više me bilo strah da tome posvećujem previše pozornosti", priznala sam.

"Neki od tih događaja mogli su biti nesreće, slučajnosti - slika koja se razbila, na primjer. To se događa. Ljepilo na ljepljivoj vrpici se osuši i više ne drži nakon toliko godina."

"Znam."

"A i struja zna nestati. To se ovdje često događa."

"Naravno."

"Ali onda opet, kamenje na prozoru... to su radnje s namjerom", rekla je Sabine. "Pa se moraš zapitati tko bi to namjerno radio."

"Djeca... djeca kojoj je dosadno, iz šale."

"Moguće. Što kaže Dom?"

Oprezno sada. "Ne kaže ništa."

"Ali si mu rekla."

"Više mu ne spominjem."

"Ima još jedno objašnjenje, ako to želiš tako nazvati", tiho je rekla Sabine.

Uznemirilo me kako je ozbiljno izgledala. Spustila sam pogled i dopustila mu da odluta od stola prema neravnoj, šljunčanoj cesti koja je vodila u brda.

"Vjeruješ li u duhove?"

"Ne!" Mislila sam da se šali pa sam se nasmijala, no njezina je staloženost govorila drugačije.

"Ne - uopće ne", ponovila sam. "Ali, zašto mi to govoriš?"

"Nisam trebala. Zaboravi."

ČETRNAESTO POGLAVLJE

U selu je bio dječak s kojim sam oduvijek bila dobra. Išao je sa mnom u razred. Henri je tvrdio da je zaljubljen u mene, no ja nikad nisam imala osjećaja prema njemu. Čeljust mu je bila preistaknuta, a donja usna činila se kao da se nemilice klata. Stanje je bilo sve gore što je bivao stariji, a to je bila šteta. Radio je na obiteljskoj farmi s druge strane brda; imali su veliko stado koza i radili sireve, dobre, snažne sireve, a njihov miomiris kao da ga je stalno okruživao i ostavljao mirisne tragove za njim. Bio je još i glazbenik, svirao je u grupi na svetkovinama po malim selima s istočne strane doline. Rastežući harmoniku da bi izvukao bujice nota, Henri je bio zvijezda predstave sa svojim dobrim prijevodima popularnih pjesama, kao i složenim nepredvidivim ritmovima tradicionalnih plesova.

Dok sam plesala s Andreom u našem selu, Henri nije skidao oči s nas. U isto sam se vrijeme osjećala nelagodno i bila polaskana. No tada, pred kraj zabave, dok se grupa odmarala i potezala oštar *rose*, skočio je s pozornice i zgrabio me za ruku.

"Oprosti, jako mi je žao", rekao mi je. "Ali moram ovo učiniti."

Prije nego što sam ga upitala što time misli, zamahnuo je prema Andreu. Krv je kapala iz Andreova nosa i oblikovala rozete na bijeloj majici.

"Što radiš? Što se događa?"

Sada su se već i drugi okupili kako bi uživali u predstavi.

"Pitaj ga. Neka ti kaže."

"Nemam pojma o čemu govoriš."

Glas mu je imao ton koji nije zvučao kao istina. "Andre?" Upitala sam.

"O čemu on govori?"

"Nemam pojma."

"Roussillon. Pitaj ga kako se zabavljao na svetkovini u Roussillonu prošli tjedan. Hajde, pitaj ga."

"Ah, za Boga miloga, dođi, Bene, idemo."

"Ne, Andre, čekaj." Nisam mogla zamisliti da bi se moj stari prijatelj

ovako ponašao bez dobrog razloga. "Prošli tjedan vratio si se posjetiti obitelj, nisi li? Čak nisi ni bio u Roussillonu."

"Ne, naravno da nisam." Prešao je dlanom preko krvavog lica.

"Jesi. Bio si s lijepom ženom i malom djecom koja su te zvala tata."

"Što?"

"Svirao sam s grupom. Harmonikaš im je bio bolestan pa sam ga mijenjao. Prepoznao sam te i cijele večeri promatrao s bine. Jedva da si se maknuo od obitelji. Poljubio si ženu nekoliko koraka od mjesta gdje sam pio piće i obećao joj da ćeš završiti s poslom i vratiti se sljedeći mjesec za petu obljetnicu braka."

Okrenula sam se zaručniku s nevjericom. "Je li to istina?"

Bilo je očito iz njegove iznenadne zbunjenosti da jest, no bila sam uporna. "Pitam te ponovno. Je li to istina?"

"Nikad te nisam želio povrijediti."

"Znači, istina je!" Osjetila sam kako mi se kosti otapaju, kao da bih mogla pasti na licu mjesta. Drugi su oko nas prestali razgovarati kako bi bolje upili dramu. "A zašto onda? Zašto si me pitao da se udam za tebe? Zašto si me navodio kada već imaš ženu i djecu kod kuće?"

Uzdahnuo je i odmahnuo glavom. "Zato... zato... toliko mi je stalo do tebe, Benedicte. Nisam si mogao pomoći, i... ne, ne okreći se, slušaj me! To je duga priča. Prisilili su me da se oženim njome. Naše su obitelji to oduvijek željele, ne ja. Što misliš zašto sam tako dugo izbivao? Zato što sam želio pobjeći. Zato što sam pronašao tebe i mislio da bi moglo biti načina za nas, samo ako bismo ga pronašli!"

Bio je to lijep govor. Čak sam uvidjela da vjerujem u neke dijelove, vjerojatno zato što sam to tako jako željela.

Andre je ispružio ruku i dodirnuo me.

Brzo sam ustuknula, itekako svjesna da imamo publiku. "Što radiš? Idi! Molim te idi! Nemoj još pogoršavati!"

Tada su mu se neki već počeli rugati i govoriti da se gubi iz sela. Henri me zaštitnički zagrlio oko ramena.

Andre nije imao izbora. Okrenuo se i otišao.

Bila sam prazna. Osjećala sam se kao da su mi iznutrice nestale i da sam samo ljuštura. Sjekira je tako vješto pala, bez ikakva upozorenja.

Andre je otišao te noći. Nemam pojma kamo je otišao; samo je odšetao u tamu.

Tjednima sam bila neutješna, nisam mogla spavati niti jesti. Vukla sam se kroz pljesnivu imitaciju života u kojoj se činilo kao da svaka radnja zahtijeva previše truda. Jedva sam razgovarala, čak i s mamom. Prošla sam svim stazama kojima smo hodali i plakala dok nisam dobila osjećaj da u meni više nema ni kapi vlage.

Zatim sam ga, kasno jedne večeri, dugo nakon što bih inače otišla u krevet kada je bilo svrhe otići, vidjela - svjetlo na stazi, na našem tajnom mjestu. Zadrhtala sam, bila sam sigurna da mi se privida. No kada sam se približila, čula sam kako mi šapatom doziva ime.

Poskočila sam. "Tko je tamo?"

Zvučalo je kao on. Nije mogao biti on.

Ponovno, moje ime. Zatim je iskočio iz mraka pokraj *bergerie*.

Andre se vratio.

Poletjela bih mu u naručje. Željela sam to više od ičega, iako sam se suzdržala.

"Što želiš?" upitala sam ga tihim, ravnodušnim glasom.

"Priliku da objasnim."

"Molim te, nemoj mi ponovno lagati."

"Neću lagati. A nikad ti nisam lagao kada sam ti rekao da te volim i da te želim oženiti, da si najdivnija djevojka koju sam ikad držao u naručju."

"I da me nikad nisi htio povrijediti", podrugljivo sam rekla.

Naravno, pobunio se. No nije mogao reći ništa što bi promijenilo situaciju. Bio je oženjen. Bilo je to nemoguće.

Drugi sam ga put otpravila.

Sljedećeg sam jutra našla otvorenu krletku, a papiga nije bila u njoj. Sjećam se da mi je bilo drago zbog toga, smatrala sam to samilosnim činom. Andre je jako dobro znao da mi se ptica nikad nije sviđala i da je nisam željela tamo da me podsjeća kako me grdno prevario.

I tako sam nekoć imala zaručnika. Ili, da budem točnija, tako sam nekoć imala ljubavnika budući da su postojali bitni razlozi zašto mi Andre nikad nije bio zaručnik, barem ne zapravo. U nekoliko minuta, vani pod svjetlima seoskog trga, dok su svi gledali, prestao je biti moj Andre i postao nečiji tuđi muž i otac dvoje male djece.

Bio je to tako iznenađan kraj mojim snovima; i prošlo je tako mnogo vremena prije nego što sam se pomirila s time. Toliko me različitih oblika držalo u prošlosti. Zasigurno me volio - to nije mogao glumiti, kako me nježno držao. Prava ljubavna priča koja je počela kada smo najmanje očekivali. Nije bio grozna osoba. A onda opet, možda je samo bio pustolov s darom jezika za objašnjenja.

Nakon toga sam teško vjerovala ljudima.

Začudo, zadržale smo krletku nakon što je napast odletjela. Pretpostavljam da smo mislile kako je možemo prodati ako ikada nazove neki preprodavač na putujućim buvljacima rabljene robe. Predmet je izgledao zanimljivo, a i bio je jak. Možda bi nekome bio koristan. No to je bila još jedna prilika koja nas je mimoišla. Koliko znam, još je tamo, pokraj spremišta za drva, hrđava i prazna.

Nema više ničega i nikoga, osim mene. Možda kada bih mogla smoći hrabrosti da izađem iz svog kaveza... No, vidite, nikad nisam imala razloga otići.

A sada se svi vraćaju. Možda ipak ono nije bilo svjetlo na stazi. Možda je bio papigin duh koji se pokušavao materijalizirati. E, to bi me zabrinulo.

PETNAESTO POGLAVLJE

Duboko sam udahnula i upitala Sabine: "Pretpostavljam da još nisi uspjela ući u trag Rachel, od posljednjeg puta što smo razgovarale? Malo mi je bilo neugodno zbog činjenice da prevodim njezine bilješke, kao da joj uzimam nešto bez odobrenja."

Zaključak nije mogao biti jasniji i glasniji.

Naravno, to je bio pravi razlog zbog kojeg sam pristala sjesti i popiti kavu sa Sabine, a sve što sam zaista željela bilo je biti nasamo sa svojom boli i zbunjenošću.

I koliko god bila oprezna prema Sabine i sumnjičava prema njezinim motivima, ona mi je bila jedini ključ razumijevanja. Rachel je bila poveznica. Znanje je bila moć, a meni je trebalo više znanja.

Sabine je proučila šalicu prije nego što je odgovorila. "Ne. I dalje ni traga od Rachel."

Kao i inače, govorila je o Rachel.

"Rachel je bila osoba željna znanja."

Je li Sabine željela reći da je Rachel bila pomalo naporna ili da je često pokazivala znatiželju? Nisam si mogla pomoći da me ne uvuče u igru.

"Ima jedna priča koju mi je Rachel ispričala o sebi", rekla je Sabine.

"Mislim da je se sjećam zato što mi je priča privlačna."

"O čemu?"

Sabine se udobno smjestila. "Rachel je voljela razgovarati sa strancima, a tako je počela i ta anegdota. Putovala je vlakom i počela razgovor s parom koji je sjedio nasuprot. Bili su jako simpatični, samo nekoliko godina stariji od nje.

Svi su se jako dobro slagali, a kada je došlo vrijeme da presjedne s jednog vlaka na drugi, ispalo je da staju na istoj postaji. Bilo je vrijeme ručka pa je mogla ubiti nekoliko sati prije svoje veze, a kada su je upitali bi li im se željela pridružiti za ručkom u lokalnom restoranu na trgu, s iskrenim je zadovoljstvom prihvatila poziv.

Vlak je stao u jednom gradiću, iako je gradić po ugođaju više sličio

velikom selu. Otpješačili su od kolodvora do prekrasnog trga koji je bio u sjeni platana čije su krošnje prošarale sunčevu svjetlost po trgovinama i kućama. Bilo je to *mjesto* za kakvo se svatko nada da će pronaći. Miris svježeg pečenog kruha iz *boulangerie*. Užurbano i prijateljski raspoloženo, no bez velike gužve. Sjeli su van gdje su ih poslužili ukusnom hranom i vinom, cijelo su vrijeme uživali u ugodnom razgovoru, istinskom susretu umova.

Par je čak otpratio Rachel do kolodvora i pričekao da se sigurno ukrca na vlak."

Sabine je zastala. Već sam se počela pitati u čemu je poenta.

"Nekoliko dana poslije Rachel je listala novine kada je ugledala sliku mladog para. Bila je sigurna da su to oni, a i imena su im se poklapala. Poginuli su u padu zrakoplova, u nesreći s malim privatnim zrakoplovom, istog dana kada ih je upoznala, no, začudo, nesreća se dogodila na letu između dvaju uzletišta udaljenih nekoliko stotina kilometara od mjesta gdje su ručali."

"Možda je i bilo moguće, ovisi o vremenu. Ili je jednostavno pogriješila - to nije bio isti par", rekla sam.

Sabine je kimnula. "Naravno. Ali evo u čemu je kvaka. Godinama je Rachel nosila u glavi sliku savršenog ručka na savršenom trgu znajući da će se jednog dana morati vratiti kako bi provjerila je li još onako dražestan kako ga se sjeća. Jedino čega se nije mogla sjetiti, a nije mogla dokučiti ni uz pomoć najdetaljnije karte, bilo je ime grada. A kada je napokon dobila priliku voziti se istim vlakovima prema jugu, odlučila je presjeći put u istom gradu na isti način. No ta veza više nije postojala. Vlakovi su išli izravno do odredišta. Pa je odlučila ići autom.

Prišla je mjestu za koje je bila sigurna da se u njemu vlak zaustavio, no nijedno ime grada i sela uz željeznicu nije bilo pravo. Vozila se cijelim putem, upadala je u mjestašca do kojih se možda moglo dopješačiti iz kolodvora, no nijedan od njih nije se nastavljao u savršeni trg."

"Nikad ga više nije pronašla?"

Sabine je odmahнула glavom. "Nikad."

"Kada se to dogodilo - netom prije nego što ste se upoznale?"

"Ne, nekoliko godina prije. No priča je baš pronicava, zar ne?"

Nisam bila sigurna što da mislim. Podsjećala me na nešto. Možda na one apokrifne priče iz knjige *La France profonde*, poput stranaca koji pronadu savršeni restoran i najbolju paštetu koju su ikad kušali, a zatim nestanu, samelje ih glavni kuhar i doda ostalim sastojcima božanstvenog recepta te ponudi sljedećim gostima.

Je li Rachelina priča bila istinita? Mislila sam da nije. Imala je previše nijansi romanse u sebi. A i nisam mogla vjerovati da bi iskusna novinarka poput nje zaboravila ime grada koji je ostavio takav dojam.

Uz to, priča je imala otvoreni završetak. Nije imala jezovitih detalja o tome kako je par bio deset godina mlađi za ručkom od slike iz novina, kao ni da je prošlo deset godina otkada su vlakovi prestali stajati na gradskom kolodvoru. Jednostavno se radilo o snazi mašte i načinu kako može utjecati na pamćenje.

"Dobra priča", rekla sam.

Zveckanje iz kuhinje u restoranu kao da je poremetilo Sabinin fokus.

"Što kaže Dom o njoj?"

Način na koji je to rekla. Sa spoznajom. Čekala je da se uhvatim.

"Ništa. Ne razgovaramo o njoj", rekla sam automatski.

"Znao se naljutiti na nju."

"Vidjela si to?"

"Rachel mi je rekla."

Stanka.

Sabine je žustro nastavila, prikovala je pogled na moj. "Nikad nije priznao, iako se pretvara da ne zna, da bi ipak još mogla biti u Provansi? Ali da bi mogla biti mrtva?"

Bilo je strašno pomisliti tako nešto, a kamoli reći naglas.

"Što točno želiš reći, Sabine?" rekla sam polako.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Bez Andrea je bilo teško nastaviti obavljati svakodnevne poslove. Toliko sam dugo zanemarivala zemlju, zgrade, sebe, da bi se jedva moglo pomisliti da je to bilo isto mjesto na kojem je nekoć živjelo onoliko ljudi - četiri, čak pet obitelji s djecom i malim životinjama.

Životinje su pile vodu s izvora kroz pukotinu ispod fontane; kamena posuda koja je davala prizoru izgled propadanja već je godinama bila simbol jedinstvenog blagoslova imanja, a sada se na otvoru nakupilo mrtvo lišće koje je doletjelo s platana.

Trebala sam se - mogla sam se - udati. Dobar i snažan muž preuzeo bi stvari u svoje ruke, no nakon Andrea, koliko god se to čudno činilo, nikad nisam srela muškarca kojega bih mogla voljeti na taj način. Henri (onaj s harmonikom i nesretnom donjom usnom) me zaprosio, naravno, a ja sam čak i razmišljala hoću li prihvatiti, no na kraju sam ga odbila. Znao, previše mi se sviđao da bih ga tako podcjenjivala. Uvijek bi postojao kompromis u osjećajima. Osim toga, nisam sigurna da bih mogla ići do kraja s... fizičkim izgledom. Ne s njime, ne nakon što sam znala kako je moglo biti s Andreom. I to je bilo to.

Marthe je jednom rekla da sam ubila glasnika, no nije imala pravo. Marche je željela da dođem u Pariz. I jesam - u posjet. Naumila je da živim s njom tamo i postupno se uklopim u metropolu, da iskoristim sve prednosti koje bi mi sestra mogla dati u tvrtkama i trgovinama s mirisima, no oduvijek mi je bilo nelagodno u velikom gradu pa sam čeznula da se vratim na brežuljke i dolinu koja je prostirala preda mnom.

Uz to, morala sam se vratiti u Les Genevriers. Nije mi bilo dobro pa sam trebala biti kod kuće.

Čula sam kako se kaže da je sretno djetinjstvo kletva i da se ono što slijedi nikad ne može mjeriti s njime. Sve što mogu reći jest da ti ljudi zasigurno žele previše, ne mogu prihvatiti da je život niz borbi i da se

sreća može pronaći u njihovoj pobjedi, u izvlačenju snage iz zaliha koje su bile pohranjene za vrijeme dobrih godina.

Kada sam se vratila na imanje, pokušala sam ukloniti svoju boležljivost u kupkama natopljenima lavandinom esencijom. Vjerovala sam u njezina ljekovita svojstva, u maglu zaboravljenih recepata redovnica koje su je uzgajale za lijekove i slale pupoljke da se njima posipaju kameni podovi u palačama i samostanima kako bi se zamaskirali neugodni mirisi i borilo protiv bolesti; ljekovito bilje dobrih vještica, vjerovalo se da odbija zle duhove od ulaska u kuću.

Dok sam ležala i namakala se, prizivala sam mirise prošlosti. Mirisne plave borovice i limunska majčina dušica na vrućim i suhim obroncima. Zimski heliotrop slatkog mirisa, također poznat pod imenom podbelj, koji raste u grmovima i pokraj ceste, uz potoke, pa čak i na pustari. Nema ništa neobičnog ili dragocjenog u njemu. Tretira ga se kao korov, napadnu napast, ali mene je oduvijek podsjećao na Marthu i naše djetinjstvo, a kad sam pokušala zaustaviti bol i sve veću uvjerenost da znam što nije bilo u redu, još me više požurivao da učinim nešto.

Tako sam nedugo nakon što sam se vratila iz Pariza otišla posjetiti gđu Musset u Manosque.

Marthe je o njoj govorila sa simpatijama, a zatim mi je dala odabrane uzorke parfema koje sam ponudila odnijeti njezinoj staroj mentorici. Pretpostavljam da sam ih mogla poslati paketom, no radije sam ih odnijela autobusom i vlakom. Vidite, do tada sam već shvatila.

Trebala sam pomoć, a gđa Musset bila je jedina osoba koja mi ju je mogla pružiti.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

Kada sam se vratila, Dom je bio tamo.

Sjedio je za kuhinjskim stolom, držao je glavu rukama. Toliko sam se gušila ljutitim pitanjima da sam mogla samo zuriti u njega, pokušavala sam se pretvarati da se ne bojim onoga što bi moglo slijediti.

"Oprosti."

Zvučao je poraženo. Nagonski sam se okrenula od čega god mu je bilo žao. Više nisam mogla slušati prešutne laži. Bilo je očito da mi jako puno toga skriva, ali nisam mogla razlučiti je li gore ako sve čujem ili ne.

"Znači, pustili su te."

Jedva je uspio podignuti pogled, a kamoli me pogledati u oči.

"Hoćeš li mi reći što se dogodilo?"

Na to je probljedio. Nikad prije nisam vidjela da se nekome boja ocijedi s lica.

"Dogodilo?"

"S policijom, u Cavaillonu?"

"Ne..."

"Da pogodim. Ne želiš razgovarati o tome."

Čvrsto je zaklopio oči.

"Zašto su te priveli, Dom? Na temelju čega?"

Zamah glavom i mumljanje koje nisam razumjela.

Nisam imala pojma što da kažem poslije toga. Glava mi je pucala od frustracije i ljutnje. Željela sam nasrnuti na njega i izmlatiti ga, izbiti istinu iz njega, no naravno da nisam.

"Koji je tebi vrag?" konačno sam viknula.

Činio se kao da oboren tone nad stolom.

"Zašto mi ne želiš ništa reći? Što god da bilo, pomogla bih ti, ali me stalno odguruješ od sebe! Nisam glupa, nisam bezosjećajna, ali moram znati! Inače... što da mislim inače! Molim te, Dom..."

Riječi kao da su mi, preslabašne i previsoke, odzvanjale posvuda oko nas

u tišini.

Zatim se slomio. Glava mu se spustila još niže, a ramena su mu se podignula. Strašan zvuk mu se zaorio iz prsa. Stajala sam i čekala, i dalje sam u glavi bijesno vrtjela sve opcije, čekala sam da mi kaže nešto - bilo što. Nisam se mogla prisiliti da ga utješim. Nastavila sam stajati iznad njega dok su mu se ramena nadimala, a zbog zvukova gušenja koji su mu dolazili iz usta osjećala sam se čvrsto i lomljivo i zbunjeno.

Sabinin udarac na rastanku i dalje mi je odzvanjao u glavi. Kako je mogla reći da je Rachel još u Provansi, možda čak i na ovom imanju? To nije imalo smisla. No onda opet, ni Domovo uhićenje mi nije imalo smisla.

"Pustili su me bez optužbe", rekao je.

Glas mu je bio tako tih da sam se morala primaknuti da ga bolje čujem. Kroz prozor sam vidjela da su brda u magli, svako je imalo tamniju nijansu od sljedećega; učinak je bio poput panorame viktorijanske siluete u kutiji, toliko je svjetlo bilo jednolično. Uskoro će početi oluja.

"Pa onda... zašto su te uopće i uhitili? Samo zato što si vlasnik posjeda? Nisu imali drugog razloga osim toga, zar ne?"

"Pretpostavljam da ne."

"Što su željeli znati, a da već nisi rekao Severanu ovdje?"

"Stalno su mi postavljali isto pitanje."

"Jesu li te pitali za Castellet?"

Pogledao me kao da nije dobro čuo.

"što?"

"Nisu spominjali... Castellet?"

"Kakve to veze ima s ičim?"

Obuzdala sam se. "A jesi li im mogao reći nešto više - o kostima?" Upitala sam s malom dozom olakšanja.

"Kako bih? Naravno da nisam."

"Samo..."

"Kako me možeš to pitati?"

"Kako?" povikala sam. "Zato što mi ništa nećeš reći! Kako znam da nisi

kriv?"

"Kriv?" Lice mu je i dalje bilo izmoždeno. Umor i napetost urezali su mu se u svaku poru lica.

"Kriv, Dom." Znala sam da samo pogoršavam situaciju, no nisam namjeravala prestati sada, ne nakon svih izbjegavanja i nesigurnosti.

"Kriv si za nešto. U to sam sigurna. Bio si tajnovit. Zaključao si u sebe puno više toga nego što želiš priznati, a tako se znaš naljutiti ako te upitam..."

Čekao je, tjerao me da to objavim i kažem. Iako sam bila prestrašena od odgovora koje bi mi mogao dati, nastavila sam bjesnjeti. Oči su me boljеле od napora da suzdržim suze. "Kažeš da nije istina, ali vidim da nisi sretan! A kada se osvrnem da vidim je li to zbog mene, što sam učinila pogrešno, stalno se vraćam na istu stvar. Da želim saznati više o... Rachel."

Vani je svjetlo sada poprimilo posmrtnu oker boju.

Domu je zadrhtala ruka. Njegovo držanje, izraz lica, glas; sve je zamrlo.

"Zašto se tebi sve svodi na Rachel? Kakve veze ovo ima s njom?"

Gutnula sam knedlu. "Ako ti sada postavim neka pitanja, hoćeš li mi odgovoriti?"

Zurio mi je negdje iznad glave i neprimjetno kimnuo.

"Imate li ti i Rachel dijete?"

"Ne."

"Voliš li je još?"

Kao da sam ga odalamila u lice.

"To si me već prije pitala."

"Zato što..." nesigurno sam nastavila, "Zato što te pokušavam razumjeti, a - a ti mi to tako otežavaš. Zato što se počinjem pitati poznajem li te uopće i što radim ovdje."

Eto, rekla sam.

"Govoriš li mi da želiš otići? Molim te, nemoj..."

"Ne... ne govorim to."

Kao da me nije čuo. "Jer, znaš, mislim da ne bi dobro izgledalo... ne

sada, policija..."

"Neću."

"Trebam te, Eve. Nemaš pojma koliko. Obećaj mi da ćeš ostati sa mnom, makar samo dok sve ovo ne završi. Nakon toga..."

"Onda mi odgovori. Jesi li ti ostavio nju, ili..."

Činilo se kao da se tišina razvlačila unedogled.

"Umrla je", naposljetku je Dom rekao.

Znala sam. Posvuda oko nas osjećala se jalovost, krajnja klonulost. Prošlo je neko vrijeme prije nego što sam mogla izustiti. "Zašto mi nisi prije rekao?"

OSAMNAESTO POGLAVLJE

Mama je umrla u snu.

Otišla je premlada, no pri kraju je izgledala mnogo starija nego što je bila. Liječnik nije mogao pronaći razlog, nikakav srčani ili moždani udar. Jednog je dana bila tamo, drugog više nije. Užasno doba, ne želim više o tome.

Što se Pierrea tiče, vratio se nakratko kako bi otpratio majku na posljednji počinak nakon što smo Marthe i ja stavile oglas u novine. Nisam imala pojma gdje je bio. Nikako ga nisam mogla kontaktirati, a nisam imala nikakvu posebnu želju da to učinim. Poput tolikih drugih mladih momaka, otišao je u grad uvjeren da zna sve o modernom životu. U međuvremenu, ostala sam sama, povremeno sam se osjećala izdano, uglavnom samo usamljeno.

Siromaštvo je zapanjujuće. Čak i sama njegova prijetnja slama ljudski duh. Stoljećima su ljudi znali što znači biti siromašan: značilo je da nemaju drugog izbora nego da nastave rukama grebati sve što mogu iz tla i skupljati divlje plodove. A sada je postojao izbor. Kotači industrije okretali su se, odvlačili su ljude od starog načina života - od stare tamnice - u brda. Mnogi nisu shvatili da mijenjaju jednu vrstu siromaštva za drugu.

U prošlosti nikada nismo oskudijevali ljubavlju, vjerom, društvom, potporom obitelji koje su živjele na selima i imanjima. Unatoč svom mukotrpnom radu i nepredvidljivosti hoće li pravovaljano biti nagrađen, posvuda je uokolo postojalo bogatstvo za osjetila. Neovisnost, dobrosusjedski odnosi i međusobno razumijevanje.

Kada je Marthe predložila da prodamo farmu, odbila sam. Ni pod kojim uvjetima ne bih je bila voljna prodati, što je bio iskaz hrabrosti, djelomično zato što nisam bila voljna priznati poraz, no uglavnom sam bila tvrdoglava. Nisam joj to rekla.

Bilo kako bilo, moj je položaj bio nevažan. Istina je bila da smo bez kontakta s Pierreom zaglavile. Nismo je mogle prodati bez njegova pristanka, pristanka sve braće i sestara koji smo trebali ovjeriti u uredu javnog bilježnika.

A i tko bi pri zdravoj pameti želio kupiti propalo imanje? Ako se mi, koji smo generacijama živjeli ondje, više nismo mogli naplaćivati iz njega, čemu bi se netko drugi mogao nadati? Osim *toga, paysan* - seljak - skrbnik je zemlje, a nju se mora obrađivati, tako je tata uvijek govorio. Borila sam se dalje.

Kako su godine prolazile, promjene u svijetu sa sobom su donijele nadu za rješanjem, recimo. Regija je oduvijek ljeti privlačila posjetitelje, a sada su se, nakon uspjeha velikog poteza selidbe u velika industrijalizirana središta, radnici vraćali nadajući se da će napuniti baterije tjedan ili dva ispod južnog sunca.

Do 1960-ih sve je više ljudi imalo novca za trošenje na putovanja. Sve što su željeli bilo je nekoliko tjedana sunca i krajolika.

Nekoliko je obitelji, koje su razmišljale napredno, počelo nuditi sobe za iznajmljivanje po pristojnoj cijeni pa su počeli dobro zarađivati. Razmijenile smo mnogo pisama, a na kraju smo uz pomoć Marthina novca odlučile oličiti i obnoviti kolibe za goste koji bi plaćali.

Zahvaljujući Marthinu ugledu u Parizu, među rastućim brojem zadovoljnih klijenata bilo je mnogo onih koje je oduševio prijedlog da odsjednu u domu njezina djetinjstva. Došli su i odsjeli te proširili vijest. Nakon nekoliko godina mogle smo sebi priuštiti da kao ispomoć zaposlimo mladi par. Uskoro smo otvarale za Uskrs i primale goste do sredine listopada kada su kiše i dolazak zime konačno prigušile sunčeve čari. To su bile dobre godine.

Par, Jean i Nadine, ostao je pet godina. Bili su radišni i dobro smo se slagali. Što je Marthina prodavaonica parfema bila priznanja, to smo imali veću potražnju za kolibama. Posjetitelji bi ispitivali sve o mojoj sestri, a ja sam bila zadovoljna što im mogu pripovijedati zgrade iz našeg obiteljskog života, iako sam pažljivo ispuštala svaki spomen na detaljne

okolnosti tatine smrti.

Tijekom vremena među posjetiteljima su se počeli pojavljivati bogati stranci - Europljani sa sjevera koji su rijetko viđali sunce i Amerikanci koji su lunjali našom i tuđom zemljom u velikoj odjeći vedrih boja.

Nakon posjeta ljubazne i razigrane obitelji iz Kalifornije 1972. godine, i na njihov prijedlog, Marthe i ja smo odlučile uložiti dio zarade u bazen.

Da nismo imale svoj veličanstveni izvor vode, ne bismo se zabavile tom idejom. Ali u to se doba sve činilo kao da ima smisla. To je trebala biti najobičnija stvar, iskopati rupu i ozidati je betonom uz pomoć lokalaca. Trebao je biti samo dodatna atrakcija koja bi odgovarala veličini imena Marthe Lincel, ali bi nam definitivno dala još jednu prednost nad drugim lokalnim imanjima za odmor. Da budem iskrena, bazen nikad nije bio posebno dobar. U kolovozu bi na vrućini pozelenio, i uvijek je propuštao laganim potištenim mlazom. No to se dogodilo kasnije. Trčim pred rudo.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

Zavrtjela sam zoetrop.

Kroz pukotine su slike unutar kotača poprimile nejasne oblike i odale privid kretanja. Majušna je plesačica udarila jednom nježnom nogom, a zatim i drugom. Opet i opet, koliko sam god puta željela zavrtjeti uređaj. Priča je uvijek ostala ista. Jedini način na koji sam je mogla promijeniti bio mi je u glavi, u njezinu razumijevanju na temelju novostečenog znanja.

Rachel je umrla.

"Kako?" upitala sam. "Kada?"

Dom je držao glavu rukama. "Molim te, nemoj to raditi..."

"Ali moram znati! Za Boga miloga, zašto to ne možeš razumjeti?"

Tišina, nisam je imala namjeru prekidati.

"Bilo je to prije gotovo dvije godine. Imala je rak. Bila je bolesna pa je umrla. Trebao sam ti to prije reći, ali sam pogriješio, dobro? Zao mi je. Bilo mi je teško razgovarati o tome, znaš?" Konačno je podignuo pogled, ali me nije mogao gledati u oči.

"Ali..."

"Ne, zaista ne želim razgovarati o tome kako se osjećam, ni tada ni sada. Neće pomoći. Vjeruj mi, znam, neće pomoći. Molim te." Molim te, ostavi to na miru, mislio je pritom, nemoj me tjerati da više razmišljam o tome, ne želim razgovarati o tome, ništa se nije promijenilo.

Što sam mogla reći? Bilo je otrcano reći mu da razumijem da još tuguje, da si možda nije pružio priliku da pravilno odžaluje pa sam se morala ostaviti te teme.

I tako se, začudo, naizgled ništa nije promijenilo među nama. Barem ne nekoliko tjedana. Nastavila sam sa svojom stranom farse, uzburkanih emocija zaključanih u nepomičnost. Zato što se nešto dogodilo - događalo se - zbog toga sam ga trebala, potihlo, više nego ikad. Vrijeme je bilo užasno i nisam bila potpuno sigurna, ali svi su znakovi bili ondje.

Nakon što smo se smirili, Dom za klavirom, a ja za knjigama, ono što

smo oboje osjećali, mislim, bio je očaj iza naših nastojanja da pokušamo razumjeti. Nisam znala kako glazba može promijeniti i potaknuti osjećaje, odakle dolazi. Bila mi je preobilna i duboka i opsjedajuća, osobi koja treba prikovati i odgonetnuti emocije riječima.

Po noći me čvrsto držao i šaptao: "Obećajem ti, apsolutno ti obećajem, prebrodit ćemo ovo. Znam da se sve čini kao da je krenulo krivim tokom, i da je užasno, no bit će dobro. Obećajem. Ništa ne mijenja moje osjećaje prema tebi. Ako je to uopće moguće, sada te volim više nego na početku."

Tako sam mu očajnički željela vjerovati, uzdati se u njega - više nego ikada. Da se uvjerim kako nisam izgubila sav razum kad sam pala na njega.

Sjećanja se stvaraju u protuteži sa zaboravom. Godinama poslije možeš gledati sliku nekog mjesta koje ti je tako živopisno u sjećanju i vidjeti da uopće ne izgleda kao prizori koji su ti pohranjeni u umu. Samo će se nekoliko detalja potpuno podudarati i učiniti ostalo neobičnim podsjetnikom na zaboravljeno. Nadopunjavaju li se fotografije i sjećanja, ili se fotografije neizbježno pokazuju dominantnima i naposljetku zauzimaju mjesto istinskog sjećanja?

Pogled omogućuje tako snažno i neposredno razumijevanje da se slika uvijek čini uvjerljivijom, dokazom onoga što smo nekoć vidjeli.

A način na koji međusobno povezujemo slike može stvoriti opasnu subjektivnu priču. Da sam uspjela pronaći Rachelinu fotografiju spremljenu u ladici, bih li doista vidjela nju ili ono što su mi pretpostavke sugerirale?

Osobno bih vidjela njezinu ljepotu i jedan od razloga zašto ju je volio. Mozak bi mi razumio kako je pokušao voljeti nekoga drugoga umjesto nje i kako očito nije uspio. Nikad ne bih bila žena kao što je bila Rachel, samo izbljedjela imitacija. Ma kako se jako trudila da budem bolja partnerica, bila bih samo partnerica, a ne žena.

Pa ipak, ma što Sabine rekla, Rachel mu nije rodila dijete. Ponovno čitajući Racheline članke, iznenadila me njezina snalažljivost. I način na

koji je pisala. Bilo je očito da je voljela učiniti priče napetima. Možda čak i nije bilo puno priče - bez pravog završetka - ali to nije bilo važno. Bio je to minijaturni svijet koji je govorio o ljudskoj pogreški. Katkad mi se čini da je to sve što je potrebno knjizi, iako se rijetko može pronaći u novinskom članku. Divila sam joj se. Mogla sam shvatiti zašto ju je Dom želio oženiti.

Također se činilo da joj je bilo stalo do ishoda, do ljudi koje je sretala. A činilo se da se i ona njima svidjela; kako bi joj se inače tako otvarali?

Možda je to bio ključ mom unutarnjem miru. Moram priznati da je ovdje bio netko sa snažnim karakterom i svrhom.

Bila je svoja osoba i umrla je. Dom se pomirio s time, a sada sam morala i ja.

Pri kraju članka o Francisu Tullyju, došla sam do dijela o Magie, njegovu mladom modelu. Zovem je Magie, rekao je. To je dalo naslutiti da joj to nije bilo pravo ime, a ni ime po kojem ju je znala većina ljudi. Možda smo svi mi različiti ljudi, ovisno s kime smo.

DVADESETO POGLAVLJE

Nakon početka radova na bazenu, pod hladnim modrim proljetnim nebom kada su kiše prestale, ušuljale su se prve spoznaje o preokretu naše dobre sreće. Kao što sam već rekla, na velikom i starom mjestu poput ovoga predmeti su se oduvijek pojavljivali i nestajali. No, kada su se vrednije stvari počele pomicati, to je već bila druga priča.

Prvo, moja srebrna četka za kosu koju mi je ostavila baka Clementine. Tražila sam i tražila, a cijelo sam vrijeme znala da je nikad ne bih stavila nigdje osim na uobičajeno mjesto na noćnom stoliću. Bila sam uzrujana jer mi je bila dragocjena, simbol svega čega sam se sjećala u vezi s njom. Užasavala me pomisao da je ukradena, ali koji sam drugi zaključak mogla izvesti ?

Zatim mala slika iz jedne od soba u prizemlju koje su inače bile zatvorene. Kada je nestao pozlaćeni sat iz hodnika, bila sam izvan sebe, prisiljena posumnjati na izvođača radova na bazenu i njegove ljude kao moguće počinitelje, a cijelo sam se vrijeme pitala kako su mislili da bi se mogli izvući s tako nečasnim djelom među susjedima. Neugodni prizori motali su mi se glavom. Prisjećanje na Pierreove stare trikove.

Zato me nije trebalo iznenaditi, poprilično brzo nakon toga, kada se vratio, pun sebe, bez ikakva objašnjenja ili isprike za svoje podulje izbivanje.

Istog dana kada sam otišla u trgovinu rabljenog namještaja pronaći noćne ormariće odgovarajuće starosti i doze patine na njima, vratila sam se i pronašla nepoznati auto koji su na okupu držale hrđa i selotejp, i Pierrea koji je u dvorištu gledao drveće, kao da je bio zbunjen time koliko su narasli otkada ih je posljednji put vidio. "Kažu da se mjesta čine manjima kada se vratiš nakon dugo vremena", rekao je. "Ali, zaboravio sam koliko je velika ova kuća. I kog vraga radiš u vrtu?"

Lice mu se promijenilo. Oči koje su inače bljeskale od nestašluka postale su tupe, a koža oko njih bila je natečena i vrećasta. Više nije imao atletsko tijelo, ali onda opet, koji je odrastao muškarac isti kao i kad je

bio mladić? Netom je prešao pedesetu, no usprkos svemu, promjena otkako sam ga posljednji put vidjela bila je radikalna. Najbolnije mi je od svega bilo vidjeti cerek koji mu se sada trajno uklesao u linije i tkivo lica. Nije dobio nikakve druge komentare na moju osobnu promjenu osim brzog i ocjenjivačkog buljenja.

Hodao je po imanju bez ijedne riječi, što me odmah natjeralo da zauzmem stav. Nisam imala pojma što je želio.

Napravila sam mu krevet u staroj sobi, pojeo je veći dio večere koju sam mu pripremila. Razgovor je zapeo, a atmosfera postala nategnuta i ratoborna kada je priznao da je došao po novac.

"Trebamo prodati ovo mjesto", rekao je.

Rekla sam mu kako je Marthe bila predložila prodaju i kako smo umjesto toga odlučile da ga razvijemo. "To je bio pametan potez", rekla sam suosjećajno. "Napravile smo pravi mali posao ovdje."

"Da vidimo onda kako sada razmišlja. Dovedi je ovdje."

Bilo je teško jesti dok me ljutnja prema njemu gušila, no čini se da sam i dalje imala sposobnost iz djetinjstva da potisnem osjećaje u njegovoj blizini. Otišao je rano na počinak, nakon što je popio bocu dobrog vina iz podruma.

Sljedeće sam jutro iz pošte poslala Marthi telegram jer sam znala da neće biti mira dok to ne učinim. "Pierre se vratio. Želi ozbiljno razgovarati. Dođi što prije."

Iako je moja poruka implicirala da je hitno, prošlo je gotovo tjedan dana prije nego što je Marthe mogla putovati. Imala je obveze u Parizu, a zatim se dodamo zakompliciralo dogovaranje posjeta Manosqueu nekom vrstom posla, koji će nam moći objasniti tek kada dođe vrijeme za to. Morali smo se zadovoljiti time.

S Pierreom se dani nisu popravili. Nastavio je koračati uokolo sa svojim osobnim namjerama i nadurenim izrazom lica. Dobacio je nekoliko uvredljivih primjedbi na hranu koju sam posluživala, žalio se na svoj madrac od rafije, pio vino i potpuno me odbijao prosvijetliti o okolnostima u kojima se trenutno nalazio. Nekako mi se činilo da nisu

baš bile vesele.

Laknulo mi je kada se pokupio u grad, rekao je da će čekati tamo, gdje ima života i dobrog društva, dok se Marthe ne pojavi. Baš sam mu htjela ostaviti poruku u kafiću u kutu trga, Lou Pastisu, kada je stigla.

Srebrni svijećnjaci i mamino zrcalo nestali su u isto vrijeme. Nije mi bilo stalo do tih predmeta, no radilo se o principu, i onome što je Pierreov stav govorio o obitelji, to je boljelo.

Marthe je konačno stigla u četvrtak u društvu mlade djevojke, a obje ih je pratio ljubazan mladić u lijepom odijelu. Djevojka je imala otprilike osamnaest godina, bila je jako stidljiva. Marthe ju je predstavila kao Annette, trebala joj je biti nova pripravnica. Ponosno nam je rekla kako ju je toplo preporučila škola u Manosqueu. Toplina njezina glasa očito je bila namijenjena da smiri djevojku, i doista, Annette se nasmijala i izgledala je kao da se malo umirila.

"Udi, udi!" pokušala sam oponašati sestrin glas.

Annette je potapšala rukom po vrhu putne torbe prije nego što je pronašla ručku.

"Želiš li mi primiti ruku?" ponudila sam se.

"Ne, hvala."

Suprotno mojim očekivanjima, činila se kao da nema problema s pronalaskom početka stuba koje vode do kuhinje.

"Nije potpuno slijepa. Djelomično vidi", rekla je Marthe, kao da mi čita misli.

Izvadila sam kolače za dobrodošlicu i stavila kavu na peć. Prsti su mi drhtali. Ova mala predstava sklada nije mogla zaštititi nikoga od nas.

Jedva da sam otpratila Annette do kupaonice da opere ruke nakon puta i vratila se natočiti kavu, kada je Pierre prekrižio ruke i rekao što misli.

"Imanje treba prodati što prije", izjavio je. "Uputio sam prodajnog agenta."

Nije čak ni čekao da upita Marthe za njezine vijesti.

"Zašto?" razumno ga je upitala, iako pomalo oštrijim tonom glasa.

"Trebam novac."

Marthi su se ramena vidno ukočila.

"Ovo je moje naslijeđe jednako koliko i vaše", nastavio je. "Želim svoj dio."

Imao je pravo, naravno da jest. "Dobit ćeš svoj dio", rekla sam, Marthina me prisutnost odvažila. "Ne želimo ti uskratiti tvoj dio, samo - pa, ovo je sve malo preiznenada. Nema te godinama dok se mi trudimo da sve držimo na vodi, i to poprilično uspješno trenutno, da znaš... a sada se odjednom pojaviš kao grom iz vedra neba i postavljaš zahtjeve. Sjest ćemo i smireno i racionalno raspraviti to. Poslije."

Pierre je izvadio oštar nož iz ladice i počeo čistiti svoje prljave nokte. "Moramo to izvesti", rekao je.

"Da, hvala ti, Benedicte, popit ću malo kave", rekla je Marthe oštroumno. "A kolač slasno miriše - limun s mrvicom đumbira, imam li pravo?"

Mladić iz Manosquea uskoro je otišao, a na sreću svih nas, večera nije predugo trajala. Annette, umorna i shrvana, s poštovanjem je zamolila da se ranije povuče u spavaću sobu koju sam joj u žurbi spremila.

Svađa u prizemlju mogla je početi.

Marthe je bila odlučnija od mene. Zbog godina poduzetništva u Parizu dobro je znala zauzeti stav i suosjećajno nametnuti svoje mišljenje, ali da to ipak bude impresivno otuđeno. U sebi sam slavila kada je tiho, ali odlučno rekla: "Zahtjevi su ti potpuno nerazumni." Mišljenje također, iako to nije trebala izreći.

"Bez našeg pristanka ne možeš prodati, pa je nalog prodajnom agentu gubitak i njegova i tvog vremena. Želiš novac dobiven prodajom. Napustio si posjed i obitelj odavno pa možemo pretpostaviti da nemaš neku veliku povezanost s imanjem. Ovo je pitanje novca. Novac se ne mora zaraditi prodajom mjesta. Ako trebaš novac, onda možemo otići do javnog bilježnika i doći do nekog službenog sporazuma kojim ćemo te, možda ne u potpunosti, ali barem djelomično, isplatiti."

"Zašto ti treba toliko novca baš sada, uostalom?" željela sam znati.

Pierre mi je dobacio pogled pun iskrenog prijezira.

"Da, bilo bi lijepo znati što je izazvalo sve ovo", rekla je Marthe. "U kakvoj si nevolji?"

"Siguran sam da biste željele znati, ali to doista nisu vaša posla."

"Ali ovo jesu naša posla!" viknula sam misleći pritom na imanje. "I to je posao koji trenutno dobro ide. Nama dobro ide! Zašto ne bismo nastavile s time?"

"Dok ti vlastita krv i meso skapava od gladi..."

Nije izgledao kao da skapava, a to sam i brzo istaknula. "Osim toga, ti si taj kojemu nije stalo do obitelji! Razmišljale smo o prodaji prije nekoliko godina, kada je ovdje stvarno bilo teško, no nismo to mogle učiniti. A zašto ne?" Lukavo sam preletjela preko svojih tadašnjih prigovora; radilo se o onome što je bilo bitno. "Reći ću ti zašto ne, jer te se nigdje nije moglo pronaći. Nisi nam mogao ostaviti adresu, zar ne?"

Pierre je na to odmahnuo, nebitno. "Želim ono što mi pripada

i želim da to bude razdijeljeno sada. Zašto bih vam ostavio imanje i onda saznao da ste za deset godina dvostruko bogatije? To ne bi bilo pošteno."

"Ali tako stvari stoje, Pierre", rekla je Marthe. Izgledala je tako umorno dok mu je ljubazno, ali odlučno objašnjavala pravila vlasništva. "Ako želiš svoj dio odmah, dobiješ trenutnu cijenu. Ako ostaneš s nama, i možda uzmeš unaprijed neki dio, to će ti se uračunati kao postotak trenutne cijene, no i dalje ćeš morati imati udjel u posjedu, jednako kao i mi."

Marthe nije mogla vidjeti da razgovara s nerazumnom osobom. Pierre, pogrbljen i u prljavom kaputu, čačkao je zube vrhom noža i odmahivao na njezina objašnjenja rukom koja je drhtala.

"Samo ne želite da dobijem ono što mi pripada. Ali tu sam da vam kažem da ćete učiniti što vam ja kažem. Kuje!"

"Ali funkcionira. Dobar je to posao", rekla sam.

"Bah! Vama je ovo sada samo igračkica, ovo mjesto. Ne obrađujete zemlju. Kako to može biti posao?"

"Dobar posao", ponovila je Marthe. "Koji bi mogao mnogo vrijediti

idućih godina."

"Jasno i glasno ne, onda, je l'da?"

Tako je, rekle smo.

"To je onda to."

"Ne baš", rekla sam. "Gdje su četka bake Clementine, svijećnjaci iz dnevne sobe i mamino staro zrcalo i sat?"

Pierre je glasno izdahnuo kako bi naglasio svoj bijes, a zatim je zabio nož u drveni stol takvom silinom da je stajao na svom vrhu, tresući se.

DVADESET I PRVO POGLAVLJE

Namjesnik Severan otpočeo je ravnodušnim glasom kojim je sapriopćio još loših vijesti, "Dovodimo stručnjaka, analitičara za uzorke krvi."

"Krv?"

"Gdje ste pronašli krv?"

Ignorirao nas je.

"Analitičar je izvrstan. Može vidjeti svu priču u uzorcima na podu i zidovima onako kako mi ostali možemo iščitati kartu."

Cijelo je vrijeme proučavao naše reakcije. Nešto će se dogoditi.

"Željeli bismo zapečatiti kuću i detaljno je pretražiti koristeći se svim najmodernijim tehnikama."

"Jeste li pronašli još nešto?" upitao je Dom.

Ako i jesu, nisu nam htjeli reći.

"Možete ići. Idite kamo želite. Morate se osobno javiti u policijsku postaju svaki dan, gdje god odlučili odsjesti."

"Kada kažete *možete ići*, zapravo govorite da sada moramo napustiti svoj posjed i predati ga policijskoj istrazi", ustvrdila sam.

"Tako je."

"A to je zato što ste pronašli krv, što, ovdje u kući?"

"Da."

"Gdje?"

Ali Severan nam ni to nije želio reći.

Ma kako neugodni drugi mogli biti, bol koju smo sami sebi kadri nanijeti daleko je oštrija. Kada je Dom upitao mlitavim glasom bih li željela otići na neko posebno mjesto, rekla sam "Cassis."

Pretpostavljam da sam htjela iskopati odgovor.

"Zašto tamo?" upitao me.

Očekivala sam da će to pitati, ali ono što nisam mogla predvidjeti bio je način na koji je to rekao - kao da je odustao, kao da je pobijeđen čak.

"Zbog nekoliko razloga", rekla sam.

Nije upitao koji su.

"Ako želiš", rekao je.

"Oduvijek sam željela ići u Cassis", rekla sam opravdavajući se, iako nije tražio nikakvo opravdanje.

DVADESET I DRUGO POGLAVLJE

Sve bih dala da mogu promijeniti ono što se dogodilo nakon toga. Pierre je ispustio grozan zavijajući urlik. Zatim je istrčao iz sobe, nepovezano je vikao.

Prestravljene smo slušale kako ga je bijes nosio kroz kuću, skidao je slike i vješalice sa zida, razbijao kristal i staklo. Nismo rekle ni riječ. Nekoliko smo trenutaka bile previše zaprepaštene da bismo reagirale. Zvuci njegova razbijanja postajali su sve glasniji i pomahnitaliji. Ah, kako sam željela da su ostale obitelji i dalje živjele u kolibama, da ih možemo pozvati u pomoć jer znam da bi došle u spasonosnom obliku Gastona Poidevina ili Sergea Barberouxa.

"Annette", Marthe je prošaptala.

"Ja ću... Bez brige... Ja ću..." Nisam znala što bih drugo učinila pa sam pohitala gore u djevojčinu sobu, prošaptala nešto za što sam se nadala da ulijeva povjerenje, a zatim brzo zaključala vrata izvana i spremila ključ u džep.

Pierre se ponovno pojavio dolje na kuhinjskim vratima s još jednom bocom iz podruma. "Dakle", rekao je. "I dalje mislite da znate što je najbolje?"

Nismo odgovorile.

"Sve je ovo i moje! Čujete? I moje!" Otvorio je ladicu i izbacio noževe i vilice i ostali pribor za jelo na pod dok je u jednoj ruci držao bocu, a s drugom rukom pokušavao pronaći otvarač za boce. Kada ga nije uspio pronaći, ispustio je još jedan krik i razbio grlo boce o rub stola. Crveno vino poteklo je u potocima i poprskalo pod. Ostatak je prelio u veliku čašu za vodu i pošteno nagnuo.

Tada se okrenuo i otišao. Čule smo njegove teške korake na stubama, a mislim da smo u to vrijeme obje osjetile kako nas je preplavilo olakšanje što se povukao na počinak da prespava sve ovo.

Marthino je lice bilo blijedo, a glas joj je drhtao. "Koliko je dugo

ovakav?"

Shvatila sam da bih trebala Marthi bolje objasniti situaciju. Mislila sam da sam diskretna ispred Anette. Pretpostavila sam da će Marthe odmah shvatiti po smradu alkohola i prljavštine u kakvom je stanju Pierre, da mu nije trebala vidjeti crvene oči mračnih kutova iznad vrećastih podočnjaka, nedostatak ponosa u njegovu odijevanju i dugu zapuštenu kosu. Možda je to bila još jedna sramota koju sam željela skriti od nje.

Morala sam se podsjetiti da se Marthe nikad neće morati prilagođavati zbog svih godina svog izbjivanja, da nikad neće vidjeti razočaravajuću, sadašnju stvarnost svog djetinjeg doma; u njezinoj će glavi ostati onakav kakav je oduvijek bio. Također sam pomislila na sve one situacije kada su roditelji zažmirili na jedno oko na Pierreovu mračnu prirodu, njegovu okrutnost i aroganciju, nesmotreno nepoštovanje ikoga od nas. Je li moguće da Marthe stvarno nije imala pojma, da je bila šokirana onim što čuje? Kakvu sam štetu napravila pokušavajući je zaštititi?

Udarci su odjekivali po zatvorenim drvenim vratima. Jedina vrata koja nisu popuštala bila su ona koja sam gore zaključala.

Otrčale smo gore, Marthe mi se držala za skute.

"Prekini s time, Pierre. Ostavi djevojku na miru. Ovo nema veze s njom."

Marthin je glas jasno odzvonio, ali čak je i ona počela gubiti živce.

Tada sam ga već očajnički pokušavala odvući od vrata da prestane s udaranjem. Iz sobe se čulo jecanje.

Možda sam trebala otrčati po pomoć iz sela, no nije bilo vremena. Trebala sam podignuti razbijenu bocu i udariti ga u leđa dovoljno snažno da mu nanese ranu koja će ga natjerati da prestane. Nije bilo vremena.

Vrata su popuštala.

Uz urlik je upao unutra. Annette se zgurala u kut, sklupčala se na krevet, buka i gužva su je prestravile. Što li misli, u što je došla?

Zavrištala je, a on ju je zgrabio.

"Želite više pomoći njoj, strancu, nego što ćete pomoći meni!"

"Nije istina, Pierre."

Djevojka je instinktivno ugrizla ruku koja ju je zgrabila oko struka.

"Ova djevojka ima oštre zube", rekao je Pierre. "To može biti opasno."
Izvukao ju je iz kreveta i odvuкао pokraj nas unatoč tomu što smo mu šakama i noktima pokušale izudarati ruke. Ali kao da je bio opsjednut. Slijedili smo ih do dolje, a zatim u mračno dvorište te u vrt iza njega. Djevojka Je više cičala nego vikala, kao da joj je stavio ruku preko usta. "Prekini! Odmah prekini!" povikala je Marthe iza mene, držala me za ruku. "Što radiš?"

Dvoje po dvoje teturali smo dublje u vrt. Nije bilo mjeseca da osvijedi prizor. Kada smo Marthe i ja pale, uopće nisam imala pojma, kao ni ona, o tome gdje se točno nalazimo. Kada smo se ponovno našle na nogama, više nisam mogla razaznati ima li pokreta ispred nas.

"Pierre!" povikala sam.

"Annette!" zazvala je Marthe.

Kada sam osjetila da sam nogom udarila o kamen, shvatila sam da smo kod niskog zidića blizu velike rupe koju je izvođač radova iskopao za bazen.

"Čekaj tu", rekla sam Marthi. "Možeš sjesti na ovaj zidić. Pusti me da pođem za njima."

Oči su mi se sve više privikavale na mrkli mrak. Naravno da ću ih uspjeti razabrati ispred sebe, nastavila sam dalje, nisam se usudila niti pomisliti što je Pierre naumio s jadnom djevojkom.

Iznenada su mi noge poletjele poda mnom. Zgrabio me straga, zavrnuo mi je ruke na leđa. Vjetar je udarao kroz drveće, ili mi je to možda bila krv u glavi, tukla je poput gnjevnih valova koji kao da su me povlačili dolje. Kada sam pala, udarila sam glavom o kamen.

Ležala sam bespomoćna i napola bez svijesti dok su Annettini krici odzvanjali kroz noć. Nije bilo sumnje u to što joj je zvijer od našeg brata činila, a ja joj nisam mogla pomoći.○

dlazimo", rekla sam Sabini. Ponovno je odlutala stazom u jednu od svojih dobro tempiranih šetnji sada kada je Severan opet pustio promet. "Prokleta uhoda", promrmljao je Dom kada je krenuo prema kući kako

bi je izbjegao.

"Možete li otići?" upitala je Sabine.

"Namjesnik Severan nas ne sprečava. Ovo zaista nema nikakve veze s nama, mi smo samo budale koje su slučajno naletjele na to."

"Kamo idete?"

Premišljala sam se bih li joj rekla, ali sam ipak odlučila da joj ne kažem.

"Na jug", rekla sam i nejasno pokazala rukom.

Ponekad se pitam koliko nam je život ukorijenjen u maštu, u priče koje govorimo sebi i drugima kako bismo napravili smisao od onoga što nam se usput dogodilo. Budući da ne možemo prihvatiti голу istinu svoje situacije, moramo je učiniti ugodnijom kako sebi tako i drugima. Na primjer, uvijek kažem da mi je otac Amerikanac, a majka napola Francuskinja. Koliko to pokriva? Sraz kultura i osobnosti zbog kojih sam se osjećala kao njegovo utjelovljenje, nešto što je oluja izbacila.

Nikad ne govorim o noćima kada su vrištali i vikali u prizemlju dok sam prestravljena ležala širom otvorenih očiju u sobi iznad njih. Uvrede koje su si dobacivali. Prazne boce vina i rakije, previše njih. Knjige u kojima sam tražila utočište, pod pokrivačem, s rukama preko očiju.

Svi pričamo priče o sebi, neke ponavljamo toliko puta da zaista možemo povjerovati da su istinite. Priče su naši zaštitni premazi. Svi ih imaju, ne samo ljudi koji su preživjeli užasne obitelji, iako će oni očito imati veći kanon nego većina.

A kakvu sam pripovijetku ja izmislila za svoj život s Domom? Bilo ih je mnogo, sada sam shvatila. Ispočetka ništa bitno, ali u tome leži kvaka s lažima koje su poput priča, počnu kao sitne. Igraš se da vidiš od čega se osjećaš ugodno.

Sabine je i dalje željela razgovarati o Les Genevriersu, željela je znati što se točno događa, ali ja sam se opirala. Zar mi je toliko nedostajalo samopouzdanja i zar me novi život toliko svladao da sam joj dopustila da me potkopa? Zar me svjesno i namjerno kažnjavala što sam se drznula zauzeti Rachelino mjesto?

Naravno da ne. Nisam mogla tvrditi da je bilo tako. Sve mi je bilo u glavi.

Sabine me samo iskorištavala za informacije, jednako kao što sam ja iskorištavala nju.

Ma koji razlog bio, nisam joj rekla što sam znala - da je Rachel umrla.

"Čuvaj se", rekla je kada smo se oprostile.

Hoću, pomislila sam. Pripaziti ću da ne razmišljam što je time mislila. A neću ni previše razmišljati o njezinu aludiranju na neku dramu u Les Genevriersu za koju je pogrešno pretpostavila da znam sve o njoj, kao ni o tome što mi je implicirala da ne samo da ne razumijem složenost provansalskog života, nego da ne razumijem čovjeka s kojim sam.

"Ozbiljna sam. Budi oprezna." Oklijevala je, a zatim je iznijela na vidjelo:

"Rachel mi je jednom rekla da će je muž ubiti."

DVADESET I ČETVRTO POGLAVLJE

Zbunjeno sam se osvijestila u mraku.

Dugo nakon što su mi zvuci zore navijestili da je dan, i dalje je bio mrak. Pod drhtavim prstima na glavi mi je bila kvrga koja je pulsirala, grlo mi je bilo suho, a oči su mi se zalijepile.

Pljunula sam u prste i oribala skorenu krv s očiju, bolno sam treptala kada mi se vid povratio. Prema načinu na koji je sunce visjelo nad voćnjakom, pretpostavila sam da je otprilike devet sati. Polako sam ustala s trave na kojoj sam provela noć i krenula prema kući.

Pierre je hrkao za kuhinjskim stolom. Glavu je zabio u blatnjavi jastuk, a ruke su mu visjele. Tupo sam zurila u njega, bila sam krajnje poražena. Promeškoltio se pod mojim budnim okom.

Bio je iznenađujuće blijed. Odjeća mu je bila potrgana i prljava, kao da je danima spavao vani. Ovo je bio netko koga uopće ne poznajem, iskvaren, ali također nisam znala čime.

Požurila sam pokraj njega, nisam mogla smisliti što bih mogla reći da dočaram bijes i gađenje. U kući je sve bilo tiho. Stavila sam lice pod slavinu i dobro se napila.

"Marthe!" povikala sam. "Annette!"

Viknula sam ponovno, no nije bilo odgovora.

Sobe su im bile prazne. Jurnula sam dolje, glava me boljela više nego ikad, otvarala sam vrata i bacala se ispod hrpa svodova. Natrag u dvorište.

Bile su u malom štaglju, zgurane jedna uz drugu.

"Ostanite ovdje, rekla sam, idem po pomoć!" prošaptala sam. Činilo se da obje spavaju, iako je Marthe kimnula kao da me čula.

Dok sam uzimala, Annette se pomaknula. "Moramo ići", zajecala je. "Ne želim ostati ovdje!"

"Ne brini se. Idem po nekoga tko će pomoći", osjetila sam njezin očaj, ponovno sam u glavi čula urlike od prošle noći.

Požurila sam u kuću po kaput i torbicu. No dok sam silazila iz svoje

dobe, Pierre se u trenu probudio.

"A kamo si ti pošla?"

"Sajmišni je dan. Trebamo hranu."

Pierre je složio grimasu. "Ne bih rekao."

"Annette je loše. Trebamo joj dovesti liječnika."

"Ne."

"Odgovorni smo za nju! Ako je ozlijeđena..."

"Rekao sam ne. Dobro joj je."

"Molim te, Pierre I" Preklinjala sam, a znala sam da se Pierea nikad ne smije preklinjati. To je samo pogoršalo stvar, kao i uvijek.

"Bez doktora. Želiš li upasti u nepriliku?"

"Kako to misliš?"

"Sve je ovo tvoja krivica."

"Moja?"

Ustao se i prostačkom gestom navukao hlače. A zatim se činilo kao da se predomislio. "Dobro. Idi i donesi hranu. Ali ako se vratiš s nečim što nije hrana..." Podignuo je nož sa stola i palcem prešao po oštrici.

Srce mi je tuklo u grlu, okrenula sam se i otišla. Išla sam stazom kroz šumu, željela sam stići što je prije moguće. No bila je to katastrofalna odluka. Glava mi je pulsirala. Zavrtjelo mi se, a zatim sam pala i onesvijestila se. Došla sam k sebi - koliko sam dugo bila u nesvijestici, ne znam - i sve, samo ne puzala do sela.

Kada sam konačno uspjela i pokucala na vrata stare gđe Viret, govorila sam gluposti. Primila me i spremila mi biljni čaj. Preklinjala sam je da pozove nekog snažnog da me odvede natrag i pobrine seza Pierrea, ili sam mislila da to govorim, rekla sam Marthino ime, i Pierreovo, ali me gđa Viret pokušavala otpraviti u krevet. Kada nisam mogla mirno i tiho ležati, pozvala je liječnika. Trebala sam se suprotstaviti Pierreu i pustiti da se liječnik pobrine za sve nas, ali mi mozak nije radio kako treba. Iskoristila sam priliku i pobjegla ponovno uz brdo, spoticala sam se i padala i bila zabrinuta zato što sam ostavila Marthe tako dugo. Sigurno su prošli sati otkako sam otišla.

Zateturala sam na stubama koje su vodile do kuhinje.

Pierre je stajao, pušio je na otvorenim vratima.

"Trebalo ti je", rekao je. "Gdje je hrana?"

"Marthe i Annette..."

"Otišle su."

"Kako to misliš, otišle? Marthe ne bi otišla bez pozdrava. Ne budi glup."

Slegnuo je ramenima. "Čini se da ipak jesu."

"Ne vjerujem ti. Pitala bi se gdje sam."

"Rekao sam joj da si izašla. Prohtjelo ti se skitati gradom."

"Ali, to je...! I što, samo se pokupila i otišla, nije me čekala?"

"Zapravo, otišla je nakon što sam je podsjetio da je prva od nas, godinama prije, predložila prodaju."

Kako sam željela da mu to nikad nisam rekla.

"I kada sam joj rekao da bi, kada bi samo mogla vidjeti očima", nastavio je Pierre, "znala da je varaš. Kada bi samo mogla vidjeti kako se ovo mjesto raspada, znala bi da je posao u neprilici i da ćeš je žicati za sve više i više novca za održavanje."

"Ali to je laž - istina, zgrade su trošne, ali turisti to smatraju dijelom šarma. Posao ide dobro!"

"Tako da zna činjenice i slaže se sa mnom. Svakome jedna trećina zaselka, čim se prije bude mogao prodati."

"Ne!"

"Uglavnom, dao sam im hrane za obje koliko sam uspio pronaći, a naša sestra nije mogla dočekati da ode odavde. Na kraju sam odvezao i nju i djevojku do kolodvora i smjestio ih na vlak."

"To ne može biti... Nikad ne bi samo tako otišla, a da me ne pričeka, da ne porazgovara sa mnom o tome!"

Bacio je opušak cigarete na pod i zgazio ga petom. "Možda joj nije stalo do tebe koliko ti misliš." Kakva okrutna opaska, bezobrazno upućena.

"Oduvijek si željela previše od nje. Poprilično je iskreno rekla da joj je drago što sam joj sve rekao pa se složila sa mnom, vrijeme je da se ovo proda. Dovoljno si nas oboje crpila."

"Ne vjerujem ti."

Bio je bezosjećajan. Sto ga je učinilo takvim, bio je od istog mesa kao i mi?

"Reci mi odmah što ti je rekla. I gdje je - da mogu otići i sama čuti od nje! Neka mi sama to kaže!"

No on se samo okrenuo.

"Reci mi!"

Ramena su mu se zgrbila kada se trgnuo. "Vratila se u Pariz. Želiš da ti kažem što je rekla prije no što je pošla? Dobro onda, hoću. Mrzi nas oboje, i krivi nas oboje, čitavu obitelj, za ono u što smo se svi pretvorili. A naposljetku... naposljetku je izašla i izgovorila to. Ali sada je gotovo, kraj je. Obitelji. Posjeda. Svega."

Zastao je, teško je disao. "Jesi li sada zadovoljna?"

Utonula sam u stolicu.

Za manje od sat vremena i Pierre se spakirao i otišao. I znate što? Imao je pravo. Sve je bila moja krivica. Nisam trebala napustiti kuću. Nisam je trebala ostaviti s njime ni pet minuta, a kamoli satima. Trebala sam znati iz gorkog iskustva da nikad nije dobro izravno se suprotstaviti Pierreu niti mu dati da nasamo provede vrijeme s Marthom da je preobrati na svoje mišljenje. Da učini pritisak na nju, točnije, sa svojim uobičajenim prijetnjama i zastrašivanjem. Nisam je mogla kriviti što je otišla čim je mogla. Ali sam mogla kriviti sebe što sam je podvrgnula njegovim nasilničkim lažima.

PETI DIO

PRVO POGLAVLJE

Pronašli smo hotel gđe Jozan igrom slučaja. Zbog pogrešnog skretanja s *autoroute* prema Marseilleu prilazili smo Cassisu iz neočekivanog smjera, velike crvene stijene rta Canaille preko zaljeva bile su ispred nas, a zdesna plavocrno more gusto poput sirupa. Bili smo na cesti koja prolazi kraj Hotela Marie koji je preživio davno prošla razdoblja i oličen se držao za hridi iznad mora. Izgledao je poput bijelog zida dok smo prilazili krajolikom, osim malog znaka na vratima, bio je potpuno nepoznat. Ni on ni ja nismo predlagali ostajanje u nekom od velikih i luksuznih gradskih hotela; od početka smo se dogovorili da ovdje nismo radi uobičajenih ljetnih zadovoljstava.

Hotel Marie bio je savršen. Sobe su bile bijele i prostrane, ostali gosti tihi i diskretni. Uljudno kimanje glavom bilo je uobičajeni način komunikacije, kao da svi sudjelujemo u nekoj tajni koju nitko nije želio pokvariti otkrivanjem. U početku kao da smo bili korak dalje od skrivanja. Kako smo se dogovorili, nitko nije znao da smo ovdje, osim policije.

Kada smo stigli, već je bio srpanj, a grad je bio pun ljudi koji su došli na praznike i njihovih jedrilica, uzbuđenih obitelji i gipkih djevojaka u minisuknjama. Na vrhuncu ljeta ova je ribarska luka, prometna još od galsko-rimskih vremena, sinonim za ono što ljudi zamišljaju pod pojmom gradića na francuskoj rivijeri: bezvremenske pastelne zgrade boje pijeska koje stoje na rivi u obliku mladog mjeseca, navučene rolete na nadstrešnicama, kafići i restorani ispod njih, lađe poredane u marini nadomak plaži.

Zapadnom stranom zaljeva dominira srednjovjekovni dvorac-utvrda koji se proteže preko golemih stijena rta Canaille koje okružuju grad poput velike ruke zaštitnice. Dok se sunce spušta iza luke koja ljupko vijuga, svako predvečerje dvorac lovi plamen sa zapada i gori krvavozlatnim odsjajem skoro cijeli sat. Tamo bismo popili aperitiv nakon što bi nas sve jače crvenilo stijena ispod balkona očaralo da krenemo u akciju.

Topli zrak bio nam je na ramenima, večerali smo u restoranima koji su imali pogled na more te pili svježja bijela vina iz vrtoglavih vinograda koji su se protezala milju daleko u kopno: ja oprezne gutljajčice, Dom sve veće količine. U bilo kojim drugim okolnostima, mogla je to biti prava poslastica. No s obzirom na sve, jedva smo progovarali.

Pogledala bih preko ukočenih i prenatrpanih jelovnika u kojima nisam mogla pronaći ništa što bih željela pojesti i vidjela kako Dom zuri u mene. Uvijek me tako intenzivno gledao, no nisam mogla proniknuti i izdvojiti koja se točno emocija krila iza pogleda: mješavina sažaljenja i nerazumijevanja, kao da se jedva mogao sjetiti tko sam ili što radim tako blizu njega.

Po noći, iako smo kao i inače dijelili postelju, oboje smo pazili da se ne dotaknemo. Zarobljeni u vlažnoj vrućini, satima smo ležali budni, bez riječi, jedva smo se usudili disati. Između bijelih zidova i ulaštenih kamenih podova zrak je ustajao. Stropni ventilator mlatio je iznad nas bez učinka dok su se komarci žalili i zalijetali u njega. Ležali smo na pamučnoj plahti, nismo nalazili utjehu, iako je gđa Jozan zamijenila okrugli jastučić od kojeg nam se kočio vrat s više jastuka.

Tada, kada smo napokon zaspali i kada su počeli prvi uznemirujući snovi, ponovno sam se vratila u Les Genevriers te čula Doma kako vrišti; kada su njegovi krici postali glasniji, otrčala sam na gornje katove, nisam ga mogla pronaći sve dok nisam shvatila da se kroz prozor popeo na krov na kojem se bljeskao led. Rukom se držao za rub i visio, očajnički je želio da mu pomognem. Prenula sam se jer sam znala da ga ne mogu ostaviti da padne, ali jednako tako nisam mogla ništa učiniti da mu pomognem. Pao bi s trećeg kata na kamenje u dvorištu. Onda sam se popela, bila sam svjesna da će me povući sa sobom, da je to kraj za oboje.

Ležala sam, srce mi je tuklo. Što sam si to pokušavala reći? Rachel je bila mrtva. Misli su mi se u agoniji klatile između logike i paranoje. Iako, pitala sam se, koji su Sabinini motivi da mi usadi sumnju, jesam li se pribojavala da ima pravo? Da je Dom muškarac koji je sposoban ubiti svoju ženu?

Ujutro smo bili omamljeni i ispruženi. Bilo mi je mučno. Ništa se nije činilo stvarnim osim straha da mu nisam smjela vjerovati, da je bilo kakvo preostalo povjerenje bilo neutemeljeno, zabluda rođena iz potrebe. Uspjela sam se odvažiti nazvati nekoga, prijateljicu u Londonu s kojom sam mogla razgovarati, ali sam se u posljednjem trenu zaustavila. Što je mogla učiniti osim reći da odem? Bila je to preduga priča, predugo sam je držala u sebi; glava mi je bila previše smušena činjenicama i pretpostavkama, sramotom, poniženjem i ponosom da bih je ispričala.

DRUGO POGLAVLJE

Bio je pametan, Pierre, oduvijek je bio. Uvijek je postojala mogućnost da je sve izmislio. Pa ipak, što ako nije? Jesam li ja ta koja je krivo protumačila Marthine riječi, djela, čitavo ponašanje tijekom te noći? Kako sam mogla? No kako su tjedni i mjeseci prolazili, počela sam sumnjati u sebe.

Bilo je potrebno mnogo vremena da mi se smanji oteklina na sljepoočnici, a i počela sam patiti od nepodnošljivih glavobolja. Da budem iskrena, nisam se mogla točno prisjetiti što se dogodilo tijekom Marthina posljednjeg posjeta. Zar se doista sve odigralo onako kako su mi govorili nagoni ili mi se um umiješao i prebrisao ono što sam se pribojavala vidjeti?

Marthe je bila tako briljantno razumna, nikad nije povisila glas, možda sam cijelo vrijeme ja bila ta koju je pokušavala uvjeriti, a ne brat. No u glavi mi je bila slika njega kako je zgrabio Annette u sobi na katu i njegov mučni pijani urlik, tama.

Mozak mi se kuhao u nesigurnosti.

Baš je bilo čudno što je Marthe otišla bez riječi. Valjda sam je jako uzrujala kada sam tog jutra otišla iz kuće bez valjanog objašnjenja, a zbog toga mi je iskreno žao. Pisala sam joj u Pariz kako bih joj ponovila ono što mislim da je čula da sam rekla, da ću potražiti pomoć da maknu Pierrea od nas, uvjeravala sam je da posao ide dobro, međutim, odgovora nije bilo.

TREĆE POGLAVLJE

Prvo jutro u Cassisu ustali smo rano nakon hirovite večeri, zrak je još bio hladan. Dom je želio prošetati, kao i ja, pa smo krenuli stazom, a zatim i cestom do luke u Cassisu.

Tamo sam kupila vodič do Calanquesa, dubokih i uskih draga, poput malenih fjordova, koje su upijale tirkizno more u litice od bijelog vapnenca osakaćene vjetrom duž obalu između Cassisa i Marseillea. Na mjestu gdje se zemlja čvrsto drži za kraj oštih i strmih usjeklina, oblikuju se luke i plaže na bliskoj razdaljini. Stoljećima, tisućljećima čak, pružale su utjehu mornarima u olujama i pobješnjelim morskim neverama.

Ove visoke stijene presijecaju milje i milje označenih pješačkih staza. Neki od predloženih putova dugi su četiri, šest ili sedam sati. Ne smiješ imati strah od visina i moraš biti sposoban penjati se po grubim terenima jer su stijene mjestimice kliske.

"Nedavno su otkrili nove podmorske pećine, u nekima ima pretpovijesnih slika. Tamo se može prekrasno roniti. Voda je tako čista. Pogledaj samo te zatone", nervozno sam brbljala, držala sam otvorenu stranicu s fotografijama u vodiču.

Poprilično sam ga dugo ostavila u uvjerenju da želim pogledati Calanques. Dobro, to je bila istina: jesam, ali samo nakon što sam pročitala Rachelin intervju.

"Kamen iz Cassisa upotrijebljen je za postolje Kipa slobode, za dijelove Sueskog kanala i na obali Aleksandrije. Iznimno je dugovječan, a korišten je za izgradnju svjetionika u Cassisu i Marseilleu", pročitala sam iz knjige.

Spustili smo se šljunčanom ulicom i prošetali lukom. Sjene palmi oslikavale su prizor golemog plavog perja na fasadama zgrada koje su bile okrenute prema moru.

"Je li Rachel ikad poslušala savjet Francisa Tullyja pa otišla u Cassis?" izravno sam upitala.

Znala sam što radim. Željela sam da reagira. Željela sam biti sigurna, na ovaj ili onaj način.

Čekala sam ispad, no ništa se nije dogodilo. "O čemu ti to govoriš?" vedro me upitao.

Zurila sam mu u oči i tražila razdraženost ili dvoličnost, no nisam ih mogla pronaći. Zastao je i lagano mi dotaknuo obraze. "Možemo izvući najbolje iz ovoga, znaš, Eve. Ne mora sve biti čemer i jad. Nitko ne bi ovo izabrao, no što se dogodilo, dogodilo se i moramo živjeti s tim. Hajdemo se samo... pokušati vratiti na staro, na ono što smo nekad bili..."

Zar je doista mislio da je to moguće? Zvučalo je kao da sam sebe, a i mene, pokušava uvjeriti, da jest. No ništa se nije moglo dobiti raspravljanjem pa smo se vratili neobično napornim korakom, držali smo se za ruke i mahali.

Kao da je Dom iznenada zaključio da je ovo novi početak, da ćemo vratiti što smo izgubili i da moramo ostaviti svaku svađu i neslaganja i nerazumijevanje iza nas u Les Genevriersu. Kada bi barem bilo tako lako. Svakim sam korakom suzbijala neželjene osjećaje: strah od onoga što bih mogla otkriti; strašno razočaranje da je naš novi život bio prolazan; bijes na vlastitu lakovjernost, svoj nedostatak samopouzdanja i valjane prosudbe.

Jedino što sam sigurno znala bilo je da je Dom kriv za nešto te da moram saznati za što. Imao je pravo, doduše. Ma kako ovo odigrali, ne možemo nastaviti dalje kao prije.

ČETVRTO POGLAVLJE

Dva mjeseca nakon Marthina nesretnog posjeta, kada još nije odgovarala na moja pisma, stigao je telegram iz Pariza. "Zašto Les G još nije prodan. Ne vraćam se. M."

Bilo je to rano ljeto 1973. godine. Picasso je umro u Mouginsu, a cijela Francuska podrhtavala od reprodukcija njegovih slika. No iz mene je iščezla sva vedrina kada sam pročitala telegram. Pisala sam ponovno i ispričala se za što god sam već učinila i preklinjala je za objašnjenje. Svejedno, nije bilo odgovora.

Zbunjena sam otišla vlakom u Pariz i saznala da se spakirala iz stana koji je iznajmljivala deset godina te otišla ne ostavivši novu adresu. U dućanu parfema u Place Vendome rekli su mi da je Marthe otišla na neodređeno i da je trenutno na dugom pomorskom putovanju. Zadužila je brata, Pierrea, da joj pokupi stvari, a ured je očistila prije mjesec dana ili prije.

U dućanu sam se skoro onesvijestila. Kada sam došla sebi, pojavila se lijepo odjevena i besprijekorno našminkana žena. Rekla je da je Marthina administrativna pomoćnica i dobra prijateljica. Ne mogu joj se sjetiti imena. Nije bila Annette. Razgovarale smo neko vrijeme i isprva je bila ljubazna. Zahvaljujući njoj doživjela sam drugi šok tog dana.

Nije joj se činilo čudnim što Marthe nije u kontaktu sa mnom. Zapravo, krivila me za Marthin iznenadni odlazak.

"Ali što sam učinila?" zaplakala sam.

"Previše ste zahtijevali od nje."

"Ne... ne, ja..." utonula sam u sebe, osjećala sam se bezvrijedno dok sam ležala na čvrstom kauču. Je li to istina?

Nije mogla biti. Možda uvijek tražimo previše od obitelji, od onih koje volimo. Do tada sam pretpostavljala da je to smisao svega, zato sam ostala s mamom, zato sam išla brati lavandu u Valensole, zato nikad nisam mrzila Pierrea dok sam bila mlada.

Još gore, ova je žena, Marthina prijateljica, potvrdila ono što sam se nadala da su samo još strašnije Pierreove laži. Marthe nas je krivila za

svoju sljepoću, a mene što sam je sputavala zahtjevima s mjesta koje je oduvijek željela napustiti. Ja sam doista bila ta koja je pogrešno shvatila. Otišla sam čim sam smogla snage. "Recite Marthi, kada se vrati, da mi je žao", rekla sam. "Što drugo mogu reći? Nisam znala. Jako mi je žao. Molim vas, molim, neka me nazove."

Marthe nikad nije nazvala.

Ima jedna stvar, doduše. Nisam pristala prodati Les Genevriers dok to ne čujem iz Marthinih usta i tog sam se principa držala. Ništa me neće maknuti od njega. Eh, i dopustila sam Pierreu da misli kako je pobijedio pa je prodajni agent došao trčkarati uokolo sa svojim mjernim instrumentima, no nikad ne bih pristala potpisati bilo kakve papire koji bi se mogli naći na stolu javnog bilježnika ukoliko se pojavi kupac.

U svakom slučaju, kako je imanje utonulo u stanje koje se više nije dalo popraviti, a ja nisam učinila ništa da zaustavim taj proces, nitko ga nije želio kupiti.

PETO POGLAVLJE

Krivo smo počeli u Calanquesu.

"Dan za pješaćenje s iznimnim fotografskim mogućnostima bez pravih poteškoća", savjetovala je knjiga o šetnji po Morgiou i Sormiou. Obećavala je poglede preko azurnog mora na utvrdu Bormiou, putove krijumčara i skrivenu dolinu kojom je plamtjelo divljim cvijećem.

Gđa Jozan pružila nam je stvari za piknik u staromodnom masnom papiru i platnenoj torbi pa smo krenuli nedugo nakon doručka u pola osam. Zrak je bio hladan pa smo odlučili prošetati do sela Morgiou umjesto da idemo autom. Da smo to učinili, možda nam ne bi bilo vruće i ne bismo bili žedni kada smo stigli tamo, ili još bolje, možda bismo stigli na vrijeme da krenemo put draga. No krivo sam pročitala u vodiču pa smo krenuli ne znajući da se navedeno dvadesetminutno putovanje odnosi na vožnju autom, a ne šetnju.

Tijekom vrhunca ljeta staze za šetanje bile su otvorene samo između šest i jedanaest sati ujutro zbog opasnosti od požara. Šipražje i drveće suho poput baruta na brdima zapalilo bi se i od najmanje iskre cigarete ili komadića folije, objasnio nam je čuvar. Mogli smo proći dijelom puta, no morali smo se vratiti na početak do jedanaest. Bilo je već skoro deset. Nije bilo iznimaka. Požari su sveprisutna opasnost na jugu, počinju tako lako na krhkom grmlju, neki su krivica neopreznog pušača, drugi su neodgovorna zloba palikuća. Vrlo nam je jasno dao do znanja što misli o mentalnim sposobnostima tih ljudi.

Pronašli smo plažu i pogledali u kartu. Zaista nije imalo smisla nastaviti dalje s tako malo vremena.

"Nije bitno, zar ne?" rekao je Dom.

"Nije."

Sunce je tuklo. Biti vani na tako vrućem plamenu bilo je kao da je došao sam kraj. Pokušala sam se upustiti u taj osjećaj. Dom je izgledao onako kako sam se ja osjećala, laktovi su mu bili na naslonu klupe, znoj na čelu. Počeli smo s piknikom. Pogladio me po ruci i nasmiješio se i iznenada

sam se ponovno našla u Yvoireu prvog dana kada sam ga upoznala. Prvi su dojmovi uvijek valjani ma koliko ih se žestoko pokušavali otarasiti poslije, kada saznamo više. Svi konstruiramo priče iz vizualnih tragova, donosimo brze zaključke koje vučemo iz prijašnjih iskustava. Ponekad reagiramo suprotno nagonским prosudbama jer ih ne možemo racionalno objasniti. No cijelo vrijeme prikupljamo tisuće migova, kako brzih, tako i suptilnih te ih koristimo za slaganje cjelovitije slike o osobi ili mjestu.

Tih prvih nekoliko sekundi može oblikovati kraj. No sada sam mislila na sjaj u njegovim očima za stolom koji je osvjetljavala lampa u kafiću i pitala se: što ako je imao potpuno drugačije značenje od onoga koje je odavao?

Zazvonio mi je mobitel.

Dom me pogledao kada sam otvorila poruku, gorjela sam od želje da nije Sabine.

Naravno, bila je. "Jesi li dobro?" pitala me.

"Što misli pod time?" upitao je Dom, gledao mi je poruku preko ramena. Slegnula sam ramenima i nadala se da sam razjasnila kako znam jednako malo kao i on. No kako smo krenuli u polaganu skitnju natrag do Cassisa, ponovno sam se počela brinuti. Sabinin podsjetnik bio je dovoljan da slomi moje tanušno samopouzdanje. Možda ništa nije bilo tako jednostavno u našoj prisutnosti ovdje kao što se činilo;

možda je policija računala na to da će ih Dom dovesti do nekih odgovora. Postojalo je vrijeme, naravno, kada sam mogla otići, vratiti se sama u London; no ono je davno prošlo. Policija, moja nevoljkost da napustim san koji mi se raspao u rukama, ponos: nijedan od tih motiva nije me držao tako snažno kao sve veće uvjerenje da sam zaista trudna i da ću mu uskoro morati reći.

Ručak u marini u Cassisu sastojao je od zajedničke plate rakova i velikog bokala vina: pola čaše za mene, a ostatak za Doma. Alkohol i suncem opržen dan zajedno su isparili Domovo vedro raspoloženje pa je postao nervozan. Predložila sam da se vratimo u hotel na zasluženi popodnevni

odmor, no nije želio ni čuti. Prigovorio je, glasnije no ikad, da je došao na odmor i da je odmor ono što ćemo imati. Pa smo uzeli brodić do najbliže drage.

Osjećala sam se isključeno dok je naša punašna lađa krcata turistima plovila prema luci Miou i natrag u Calanques, pokraj bradavičastih izdanaka koji su izbijali iz mračnog ametista otvorenog mora. Na vrhu bodljikavih bijelosivih litica bili su borovi široki poput otvorenih sun-cobrana. A zatim se ispred nas, kada smo dosegнули kopno, kod prvog *calanquea* otvorio pogled na poznate vode boje smaragda i paunova perja.

Naizmjenice mi je bilo mučno, dehidrirala sam i bilo mi je zlo od vožnje brodom pa nisam uživala u tom iskustvu. A možda mi nije bilo zlo od broda.

Zašli smo dublje u dragu. Miris borova pomiješao se sa salamurom s obale. Crnika je ponosno stajala na spaljenim smeđim plažama trave. Bijeli šljunak i kamenčići stvorili su mjesta za kupanje, a ljudi su se zabavljali skakanjem sa stijena. Lijepe bijele jedrilice skakutale su poput leptirića preko svjetlucave vode.

"Svaka draga ima svoju osobnost, prirodu, vrvi mikroskopskim životom, bizarnim oblicima i posebnim ugođajem", sa zvučnika se oglasio glas bez tijela zbog kojeg sam poskočila.

Još se više brodova sudaralo kod vezova na ovom dugom i uskom mjestu, a postala sam još osjetljivija kada se naša lađa naglo okrenula. Nismo stali; ovo je bio samo kratak izlet.

Na pučini se podignuo vjetar. Krenuli smo prema dragi Port Pin. Razbacane ploče bijelog kamenja, alepski borovi, najbistrije zelene vode. Na stijenama, sudeći prema komentarima koje sam pokušavala isključiti, ružmarin i majčina dušica, čistac na kršnim padinama i žuti čičak; orlovi, sokolovi i rijetke sove. Spilje tamo gdje je more udaralo o stijene i stvaralo morsku glazbu. Zvuk se mogao čuti kada je puhao vjetar stotinama metara dalje dok su na nekim mjestima valovi bivali uvučeni i izbačeni kroz prolaz zraka.

"Što govori?" upitao je Dom.

"Što je *trou-souffleuri*?" i sama sam priupitala.

"Otvor za zrak."

"Gdje?"

"Tamo, pretpostavljam, gdje svi gledaju."

"Jesi li dobro?"

"Nisam sigurna."

Zagrlio me, a ja sam očajnički priželjkivala da to mogu prihvatiti zdravo za gotovo i da se umjesto toga ne osjećam kao da sam na oprezu.

Zatvorila sam oči i duboko udahnula. Bolje da držim oči otvorene i na vodi. Ispred se uzdizao veličanstven obris stijene, Calanque d'En-Vau, najveće i najspektakularnije od svih. Bila je ogoljena i ranjiva. Izložena, a ipak je podnosila vjetar.

Međutim, samo smo bacili pogled prije nego što smo se okrenuli natrag, a na tome sam potihlo bila zahvalna.

Kada smo se našli na kopnu, rekla sam mu da trebam aspirin iz ljekarne u Cassisu. Čekao je vani dok sam kupila test koji je poslije potvrdio ono što sam već znala. No čak mu ni tada nisam rekla.

ŠESTO POGLAVLJE

Otprilike je nekih godinu i pol dana poslije netko došao na imanje s lošim vijestima. Donio je Pierreovu odjeću i nekoliko bijednih stvari koje je posjedovao te kartonsku kutiju povezanu užetom.

Pierre je umro u industrijskoj nesreći u Cavaillonu. Radilo se o nekakvom stroju u tvornici za pakiranje voća. Čovjek mi je izložio detalje, a bila sam sigurna je imao pravo učiniti to. Sve što sam mogla osjetiti bio je tupi osjećaj gubitka i olakšanje da su mama i tata pošteđeni vijesti i okolnosti njegove smrti.

"Što je s pogrebom?" upitala sam.

"Sve je sređeno."

"Kada je?"

"Prošao je. Ovo je samo da vas se obavijesti."

"Ne razumijem! Zašto mi se nije javilo prije?"

Čovjek je barem bio toliko pristojan da izgleda kao da ga je sram. "Nismo znali gdje ste. Kao što možete vidjeti, tek smo vas sada uspjeli pronaći. Tvornica je platila, kako je bilo dolično, ali šef nije mogao vječno čekati." Nisam znala što da kažem, što da osjećam.

Dječak kojeg sam poznavala nije bio čovjek kojeg sam posljednji put vidjela.

"Marthe, naša sestra. Jeste li nju obavijestili?"

"Ne, to ostavljam vama."

I tako sam opet pisala, no nikad nisam dobila odgovor.

Tada sam ih vraški puno oplakivala. Baku Clementine. Tatu, mamu. Pierrea kakav je nekoć bio te, možda najviše od svih, Marthu.

Nije pretjerano reći da su mi bile potrebne godine da se ponovno osjećam dobro. Ne, to nije bila istina. Nikad se ponovno nisam osjećala dobro.

Ali, nisam željela odustati. Iznova sam i iznova pisala u Pariz sve dok se pisma nisu vratila u obliku debelog svežnja na kojem je pisalo "Vratiti

pošiljatelju".

Imala sam toliko godina da razmislim o Marthinu odlasku iz Les Genevriersa i nesporazumu do kojeg je očito došlo. Koliko sam si puta predbacila? Ja sam bila kriva što nisam razjasnila da je Pierre nestabilan prije no što je stigla. Trebala sam se sjetiti da joj napišem pismo upozorenja ili da je nazovem, no nisam. Dogodilo se to da je nespremna uletjela u oluju. A zatim sam je predugo ostavila s Pierreom i njegovim gadnim lažima.

U glavi sam stalno posjećivala dućan Musset u Parizu i tražila tragove koje sam u ono vrijeme bila prerastresena da primijetim. Prekasno mi je palo na pamet da je ono što mi je pomoćnica tamo rekla o Marthe - kako nas okrivljuje za sve svoje poteškoće, pogotovo za sljepoću, što nikad prije nije radila - da je možda sve to bilo samo prepričavanje nekog razgovora s Pierreom dok je bio tamo i pokupio njezine stvari. Drugim riječima, nije nužno bila istina.

Ma kakav razlog bio, nije bilo važno. Marthe me otpisala.

Naše mi je otuđenje prouzročilo psihičku bol. Boljela me iznenađujuća spoznaja da su sve ove godine koje smo bile bliske završile u jednoj jedinjoj večeri. Nije mi mogla oprostiti moju glupost, a ni sama sebi nisam mogla oprostiti.

Od tada nisam imala jednako mišljenje o sebi, iako je nikad nisam prestala tražiti. Tražila sam je u smislu da sam se nadala da bih mogla saznati gdje je, ali također u smislu u kojem me nekoć zamolila da gledam na svijet.

Dio nje i dalje je u meni kada pogledam marelice kako u studenom izgaraju iz crvenog u žuto, poput redova zapaljenih baklji u voćnjacima ili vinograde boje rubina koji umiru naspram srebrnozelenih maslina, ili lavandu potkresanu za zimu u drhtajuće ledenoplave redove. Čuvam takve prizore, za nju.

SEDMO POGLAVLJE

Domova je ideja bila hodati do zabranjenih dijelova Calanque d'En-Vau. Ovaj smo put dobro istražili, ponijeli smo dovoljno vode, hrane i zaštite od sunca.

"Tablete za mučninu?" našalio se.

Prisilila sam se na smiješak.

Staza do krivudavih stijena bila je predivna. Tu i tamo nalazili su se srebrni drhtaji maslina. Svaku razinu uzvisine označivalo je zeleno grmlje, a nad mjesta koja su se pružala na otvorena područja, naklanjala su se prastara stabla koja su savili legendarni zimski vjetrovi; metle ubadajućeg zelenila naspram sveprisutnom plavetnilu.

Stazu je bilo poprilično lako pratiti, mjestimično su nam se kamenčići kotrljali pod nogama poput kuglica, ili smo našli komade izloženog kamenja koje su uglačali koraci ostalih pješaka. Uglavnom smo hodali u tišini.

U jednom mi se trenutku približio i zbunio me nježnim poljupcem. Oklijevala sam, željela sam nešto reći, ali nisam znala što; željela sam biti ondje, s njime, u bilo kojim drugim okolnostima; željela sam da mu mogu reći za dijete, a znala sam da ne mogu, sve dok jednom za sva vremena ne saznam tko je Dom.

I tako smo nastavili u tišini. Oboje smo teško disali kada smo stigli na vrh, no tamo se ispred nas pružala panorama takve ljepote da nam je oduzela ono malo daha što nam je ostalo. Činilo se kao da se hrpa planina uzdizala iz najmodrijeg mora, jedna iza druge, poput rasplesanih kitovih leđa od zemlje koja su bila u magli ispred obzora.

Calanque je bio ispred nas, put do dolje bio je jako dug. Nesvjesno sam zadrhtala. Na jednom se su vertikalnom spustu penjači raštrkali poput guštera, tražili su uporište u unakaženim stijenama. Ispod se valjalo tirkizno more poprskano srebrnim pahuljama.

Adrenalin mi je kolao venama, izazivao je onaj napad sumnje u sebe koji

se ponekad dobije na rubu nekog visokog mjesta, da bih se mogla - jednostavno mogla - baciti, da si bespomoćna i ne možeš spriječiti da se to dogodi. Noge su mi stajale čvrsto na tlu, ali sam učinila ono što sam znala da ne smijem. Oslobodila sam prvo od svojih zatomljenih pitanja.

"Dom, jesi li uvijek znao o čemu je Rachel pisala?"

Okrenuo se. "Što?"

"Znao si da je pisala o Marthi Lincel. Jesi li znao za Francisa Tullyja i prvu djevojku koja je nestala?"

U očima mu je bila nevjerica, kao da sam ga ošamarila. "Eve..."

"Želim znati, Dome. Želim sve znati. Odmah."

"Što?" ponovio je, ali se ovaj put bespomoćno predao.

"Francis Tully, umjetnik. Rachel ga je intervjuirala. Članak koji je napisala za *Telegraph*."

Dom je odmahnuo glavom. "Je li? Ne sjećam se..."

"Rekao joj je da ide u Cassis."

Zastao je zabezeknut ovim ispadom koji očito nije očekivao. "I dalje ne razumijem kamo ovo vodi."

"Zato mi udovolji. Je li Rachel ikad govorila o Francisu Tullyju?"

Duboko je uzdahnuo. "Valjda je... pretpostavljam. Zašto želiš znati?"

"Imam toliko pitanja... no počnimo s ovime. Tully joj je dao kameni ananas i ruku, zar ne? Stvari za koje si me ostavio u uvjerenju da si ih kupio zajedno s ostalim kamenom u vrtu."

"O tome se radi?" Gledao me kao da sam poludjela. "Zar je doista bitno ako pripadaju Rachel?" "Ah, ne. To je samo početak. Uopće nije važan, osim što mi je, naravno, rekao da si mi lagao, pa makar se radilo o izostavljanju."

Sunce je bilo tako jako da mu je zamračilo lice. "Dobro, znao sam da je zanimaju nestale djevojke. Za to sam znao. Oduvijek je bila znatiželjna. Naravno da se sada to čini sumnjivim. Ali to je samo jedna od onih užasnih slučajnosti, ništa više."

"Onda mi reci kako je Rachel umrla. Kako je doista umrla."

Dom je stavio ruku ispod sunčanih naočala i uhvatio se za nos. Galeb je

zakliktao, a sekunde su otkucavale.

"Što se dogodilo Rachel, Dom? Jer, vidiš, moram znati. Ne mogu živjeti dalje u neznanju. Govoriš mi da ne smijem pitati. Da ti je prebolno razgovarati o tome. Ali to znači da ti ne mogu pomoći! A želim to, jako. Tebi se možda ne čini važnim, ali meni je preraslo u nešto što... što sve kvari. Čak.." Nasmijala sam se, a zazvučalo je kao falš. "Polako ludim zbog toga... mislim da vidim i čujem stvari koje nisu tamo, u kući, na zemlji. A zatim još i ono što se zaista dogodilo u Les Genevriersu..."

Očekivala sam bijes. Očekivala sam bilo što osim ovoga: dok sam govorila, počeo se tresti. Borila sam se s nagonom da ga dotaknem i zagrlim. Bio je pola metra od mene, tresao se. I gledala sam ga, pažljivo, a ipak bespomoćnije nego ikad.

Zatim mi se okrenuo licem, imao je drski izraz lica. Počeo mi se približavati, vrlo polako, kao što je to učinio prvi put kada smo se poljubili u mraku. Samo što ovaj put nisam osjetila uzbuđenje i požudu. Samo iskonski strah.

Približio mi se. Odmaknula sam se od ruba.

Zatim me ulovio na licu mjesta, tako me snažno stisnuo da sam mogla osjetiti kako mi se stvaraju modrice po njegovim prstima. Nisam se mogla zaustaviti. Oduvijek sam bila nepromišljena s njim, zar ne?

"Dakle, reci mi istinu, Dom. Ne mogu više to podnositi. Odmah mi reci što se točno dogodilo Rachel i zašto se osjećaš tako krivim!"

Možda sam bila luda. Sam Bog zna da sam se ponekad tako osjećala. Došla sam tako daleko, vidjela sam kako mi se snovi pretvaraju u prah, a sve što sam željela bilo je voljeti ga i suosjećati s njime, učiniti ga ponovno cijelim.

Palčevi su mu se zarili u moje meso dok me vukao po zemlji punoj korova. Činilo se kao da more navire prema nama.

"Ovo nema veze s tobom, ali ti jednostavno ne želiš to ostaviti na miru, je l'da? Odlučila si znati, a sve što pokušavam jest zaštititi te!"

"Zaštititi me od čega?"

"Od spoznaje kakva sam osoba."

"Kako to misliš, Dom? Za boga miloga..."

Ispod se more uzdizalo ispod svoje napete i tanke kože.

"Kako to misliš?" poticala sam ga. "Da bi me mogao baciti s litice? Bacio bi me i rekao da je bila nesreća! Jesi li i njoj to učinio?"

"Prekini! Prekini!" Zavrtio me, a more i nebo zavrtjeli su se sa mnom. Zatim me Dom tresao. Ili sam drhtala?

"Prekini s tim! Poslušaj se, histeriziraš!" vikao je. Bilo je to, shvatila sam, prvi put da je vikao na mene iz gnjeva.

"Onda, reci mi... policija ima pravo što te istražuje, zar ne? Zapravo, vjerojatno si još pod istragom."

No misli iza riječi kojim sam ga gađala su mi se zamutile. Što je mislio pod time kada je rekao da me želi zaštititi? Zašto su mu dopustili da napusti područje? Zašto nije u pritvoru?

Gutajući zrak, shvatila sam da mi je lice mokro. Plakala sam. "Jesi li izašao uz jamčevinu?"

"Ne. Rekao sam ti. Nisu podignuli optužnicu protiv mene."

Koncentrirala sam da stišam glas, pokušavala sam se urazumiti i smiriti.

"Ali sve to ima veze s Rachel, zar ne?"

Duša može istrunuti zbog tajne. Nepodijeljena se uvlači u podsvijest, prodire u tijelo, karakter osobe sve dok napokon ne preuzme sav razum i razbor - sve dok ne ostane ništa osim tajne koju se ne smije podijeliti i koju se mora pod svaku cijenu čuvati. To je uništenje, unutarinja pustoš.

Mislila sam da mu sve ovo mogu vidjeti na licu, užas i lakoću kojom se zlo može prekriti, i saznanje da to može samo biti privremeno, jednako kao što tlo odaje povijest skrivenu u svojim žitaricama.

Bio je to kraj svega. Bez daljnjih pretvaranja. Nisam imala pojma što će sljedeće ijedno od nas učiniti.

Meni nadomak, litica je padala ravno u blještavi plavi zaborav.

OSMO POGLAVLJE

Kada mi se svežanj neotvorenih pisama vratio iz Pariza, otišla sam posjetiti gđu Musset u Manosque. Očajnički sam željela znati: je li joj se Marthe javila?

Suza mi se spustila niz naborani obraz kada mi je rekla da je Marthe i s njom prekinula odnose. Gđa Musset me, naravno, okrivljivala. Učinila je to samo iz odanosti Marthi. A vidi sada kamo je to otišlo!

Žestoko sam protestirala. Sve je to bilo prije dvadeset godina. Zašto je odjednom sada bilo bitno?

Rekla sam gospodi da sam ikako mogla drugačije postupiti, učinila bih to! No tada nisam imala izbora. Učinila sam najbolje kako sam tada umjela, jedinu stvar koja mi je imala smisla. I odonda plaćam za to. A osim toga, jednostavno nisam vjerovala da bi događaj koji se zbio tako daleko u prošlosti i koji je skoro zaboravljen mogao imati ikakav utjecaj na Marthino otuđenje. Kako bi i mogao, kada je pripadao davnoj prošlosti, a dosad nije bio važan?

Ali za Marthinu staru mentoricu, koja je bila ponosna na moju sestru poput majke i koja je mjesecima pazila na činjenice, nije bilo drugog uvjerljivog objašnjenja.

Možda nikad nisam trebala Marthi reći što je gđa Musset učinila za mene. To je trebalo ostati između nas dviju.

Ali potreba da joj se povjerim bila je presnažna, u ono vrijeme kada se nisam oporavljala. Svaki je dan bio borba. Činilo se kao da to nikada neću prebroditi, a ona me ispitivala. Marthe me pitala zašto sam joj pod rukama tako hladna i mršava, a to je bilo mnogo mjeseci nakon tog užasnog događaja. Pa sam joj rekla s naletom toplog olakšanja, a Marthe je bila ljubazna i zabrinuta. Nikad nisam imala osjećaj da mi je predbacivala, ni tada, ni bilo kada kasnije.

Zato mi je bilo tako teško povjerovati da je to bio razlog zbog kojeg je Marthe prekinula svaki kontakt s gđom Musset kada su njih dvije oduvijek bile tako bliske. Činilo mi se čudnim da nikad nije utjecalo na

njihov odnos sve do otprilike istog vremena kada me Marthe isključila iz svog života. Međutim, u jedno sam bila sigurna: na ovaj ili onaj način, bila sam kriva.

A sada, pod stare dane, kada sam bila sigurna da više nemam kako platiti, duhovi su mi pokazali suprotno. I drugi su stizali. Svi nepoznati, ti drugi...

Trebala sam biti sigurna ondje, u kući koju sam poznavala cijeli život. Nikad se prije ondje nisam bojala, unatoč svemu što sam propatila. A sada... Jesam li gubila razum? Kako bih se smirila, skuhalo sam juhu po starom receptu, s temeljcem od pilećih kostiju i svim grahom, povrćem i začinskim biljem koje sam mogla skupiti. Juha je dobra. Smekšava kruh iz pekarnice koji mi djevojka donosi svaki drugi dan; do iduće je večeri tako tvrd i hrskav da mi ga je preteško progutati ako ga najprije ne namočim.

Sabine je dobra djevojka. Baka ju je poslala, naravno. Vrlo joj je slična, a to, naravno, oživljava prošlost na svoj način.

Tada su mi noći već bile uznemirene. Više nisam bila sama i više nisam bila sigurna u sebe, u svoje mjesto, svoj položaj u svijetu. Duhovi su upadali poput vode i zraka, a obrana mi je popuštala.

Pierre je neprestano bio prisutan, iako začudo još nije prouzrokovao nevolje, uvijek je bio tih i vrlo često miran. Nije me pokušavao uplašiti iskakanjem ili igranjem kojekakvih drugih uznemirujućih igara, bila sam zahvalna na tome. Crvenooka Martha više se nije vratila, hvala Bogu.

No sada su dolazili drugi, stranci. To jest, meni stranci. Možda kući nisu bili.

DEVETO POGLAVLJE

Dom me grubo držao uz sebe. Pete mi nisu dodirivale zemlju.

Bilo je baš kao što govore. U takvim trenucima postoji element jezovitog prosvjetljenja. Sve što jesam i što sam bila, bilo je potisnuto. Svaki se smisao zbio u ovaj jedan jedini čin napora da shvatim što nam se dogodilo, što će Dom sljedeće reći.

Francuzi imaju baš pravi izraz za savršenu riječ ili frazu koji nama nedostaje: *le mot juste*. Djelujem unutar parametara tuđih riječi, vjerno reproduciram što oni žele reći, ne onako kako bih ja to veselije izrekla. To je čin balansiranja, pokušaj razumijevanja njihovih namjera, oživljenih do nijansi, slojeva ironije, povremeno pokazujem sućut za njihove greške. A sve je to bilo lakše nego razumjeti stvarne, žive ljude.

Polako me pustio, tresao se. Kao da mi je čitao misli; pojednostavnio je. Tihim i isprekidanim mi je glasom rekao, "Imaš pravo. Kriv sam. Ubio sam je."

Zadržala sam dah, jedva sam se micala dok je šaptao, iznova i iznova, lice mi je zario u vrat: "Jako mi je žao, tako mi je žao."

Na udubljenim liticama koje je ulaštio vjetar, počeo mi je pripovijedati. Dom i Rachel bili su u braku pet godina, zajedno su ukupno bili osam godina. Upoznali su se u Londonu gdje su oboje radili, on sa svojom geotehničkom tvrtkom, ona je bila novinarka. Oboje su bili u ranim tridesetima.

Rachel je bila sve ono što mi je Sabine ispričala: privlačna i prpošna, marljiva i odlučna. No što je Dom dulje živio s njom, sve je više shvaćao da ima i drugu stranu. Uživala je kada bi mu govorila o svojim mnogobrojnim profesionalnim uspjesima, a njemu je bilo drago zbog nje, no pobjesnila bi i na najmanji preokret sreće. Onoga tko bi joj se našao na putu ili je naljutio, podvrgnula bi ga osvetoljubivom uništenju reputacije. Cesto je to bili iznimno smiješno, a njezino tumačenje događaja koji su je doveli do osвете učinili bi je središtem pozornosti u pubu ili na zabavi gdje su je okruživali poznanici koji su joj se divili.

Imala je širok krug prijatelja koji su joj opraštali mane zbog zabave i glamura koje bi donosila sa sobom.

Međutim, kako je Dom otkrio, bila je još jedna strana njezinih izvedbi. Rachel je lagala, često i olako. Lagala bi i o najsitnijim događajima, ali i o velikim stvarima kao, na primjer, je li mu vjerna. Bilo je teško nositi se s time, tim više što su njezine uobičajene nevjere postale sve odvažnije. Takve epizode nisu bile veze nego samo jedna noć sa strancima od kojih se činilo da se brak uvijek oporavio. Svaki ga je put uspjela uvjeriti da ništa nisu značile. Možda su oboma poslužili da ubace dodatno uzbuđenje u vezu. Kada su bili zajedno, bila je uzbudljiva; dio njega uživao je u drami nesigurnosti, stalno je bio na rubu.

Pa ipak su se puno svađali. Bilo kakav sukob učinio bi je iznimno teškom i neugodnom idućih dana što je bilo popraćeno s još više laži. Što je bilo stvarno u Rachelinu svijetu, a što izmišljeno? Postavila se kao novinarka u potrazi za istinom, a svejedno je neprestano plela priče koje su imale tek najtanju nit stvarnosti u sebi. Bila je zabrinjavajuće uvjerljiva. Drugi su vjerovali njezinim pričama, a ona je živjela od njihove vjere.

Naposljetku je sam otišao kod psihoterapeuta koji je bio specijalist za bračne probleme i koji je potvrdio da pati od teškog oblika stresa te mu predložio da bi, iako je nemoguće bilo postaviti dijagnozu bez pregleda pacijenta, sam Dom mogao imati koristi od istraživanja poremećaja narcisoidne osobnosti. Dom se pitao čak i kada je nevoljko prihvatio savjet i prepoznao u papirima koje je skinuo s interneta poznate uzorke ponašanja i osobine, ali ne svoje, nego ženine. Je li Rachel doista bila tako loša? Je li to moglo biti pitanje samo dovoljnog pružanja ljubavi? Kada bi joj pružio ljubav za kojom je čeznula, prihvatio je onakvu kakva jest bez uljepšavanja, bi li je mogao vratiti u normalu?

No onda opet, je li psihološki problem bio odgovoran za niz nevjera, prekršenih obećanja i sramota, svađa - ili je to samo bila njezina prava narav?

Teškoća je bila u tome što je Rachel bila tako uvjerljiva, i tako prevrtljiva. Možda joj je laskala ideja da treba pomoć, no nije je namjeravala

prihvatiti. Zašto i bi, kada nije imala problema? Mnogo ju je drugih ljudi prihvaćalo onakvom kakva jest - i doista, bili su puni divljenja za kojim je čeznula.

Kao na primjer Sabine. Sabine je očito vjerovala da je Rachel vrijedna divljenja i da je uvijek govorila istinu. Sjećam se priče koju je Sabine, sva ozbiljna, ispričala o tome kako je Rachel navodno sreća zanimljiv par u vlaku. Kako je ručala s njima u gradu koji kasnije kao da nije ni postojao, očita veza s parom čija je smrt bila objavljena u novinama. Nisam znala što da mislim o tome do sada. Konačno je imalo nekog smisla.

Kada joj je rekao da ostavlja, napola je spriječio propast. Znao je kakav će učinak imati, no u to se vrijeme samo želio osloboditi. Na njegovo čuđenje, dobro je to primila. Ponudila se da ona bude ta koja će se odseliti, a on je bio i više nego velikodušan prema njoj, pristao joj je platiti stanarinu za novi stan i dopustio joj da uzme što god želi iz njihove kuće u sjevernom Londonu.

On i Rachel bili su rastavljeni šest tjedana kada je jedan dan stigao kući i pronašao je kako ga čeka, sama je ušla i poslužila se njegovom votkom. Nije mu palo na pamet da promijeni brave, tako su se prijateljski rastali. "Predomislila sam se", rekla je.

I, usput, bila je trudna.

Iako zapanjen, pokušao joj je objasniti da bi bilo bolje da ostanu razdvojeni. Da će joj pomagati oko djeteta. Da ništa neće dobiti ponovnim pokušavanjem. Brak je bio gotov.

Preklinjala ga je. Može i hoće se promijeniti. Sve što se dogodilo u prošlosti, upravo je to - prošlost. Igrala je na njegov osjećaj krivnje, reakciju njegove obitelji ako je napusti.

Unatoč Domovu opiranju, ponovno se uselila. Znao je da je to bilo pogrešno.

Dom se povukao u sebe. Plivao je satima svaki dan samo da izbjegne povratak kući.

U godinama koje su prethodile prodaji tvrtke, dobrovoljno je plaćao veći dio putovanja. Puno je putovao po Europi i na Daleki istok. Što ga je više

sprečavala da ode, to je duže ostajao. U Londonu su mu prijatelji dali na raspolaganje svoje slobodne sobe.

Ignorirao ju je. U to je vrijeme postalo jasno da nema djeteta. Čak i nakon što je priznala Domu da nije trudna, on je i dalje govorio drugima da jest. Kada je odbio reagirati, laži su postajale sve bolnije i bolnije, pretjeranije. Rekla je prijateljima i obitelji da Dom ima problema s alkoholom i ovisnosti o drogama, da nesmotreno kocka, da ga uzbuđuju otrcane klubovi i maloljetne djevojke. Zatim ga je policija ispitala nakon što je ustvrdila da se slomio i priznao joj da je on muškarac koji je napao i silovao djevojku iz užasnog slučaja o kojim su naveliko izvještavale novine. Nasreću, uspio je bez sumnje dokazati da u to vrijeme nije bio u zemlji.

Zatim je tvrdila da je teško bolesna. Znao je to; tada je već bio siguran da je mentalno neuravnotežena. Kada bi samo pristala prihvatiti stručnu pomoć, možda ne bi sve bilo izgubljeno. No Rachel se samo nasmijala na taj prijedlog. Bila je bolesna, rekla je, fizički; smrtno je oboljela.

Naravno, nije joj vjerovao, zasigurno je to još samo jedna od njezinih psina da dobije pažnju. Svađe su eskalirale. Igrala je na njegov usađeni osjećaj odanosti, snagu bračnih zavjeta i savjest. Zapravo, ostavio ju je, iako nije službeno prekinuo.

Preklinjala ga je da se vrati kući; morao je, očajnički ga je trebala. Ignorirao je njezine smiješne molbe i produžio posjet Hong Kongu i Japanu. No, usprkos svim izgledima, svim pričama i izmišljotinama, ovaj je put govorila istinu.

Kada se vratio kući, već je skoro bilo prekasno.

DESETO POGLAVLJE

Neće još dugo, mogla sam osjetiti.

Sve ih je više dolazilo, stranaca. Gotovo sam tjedan dana živjela u strahu, brinula sam tko će se pojaviti sljedeći. Sada su ih najavljivali neonski blicevi. Svjetlo bi zabljesnulo na stropu i zidovima kada je vjetar vani naprijed-natrag zanjihao lišće. Čak i s napola zatvorenim roletama imala sam neugodan osjećaj, poput brze, tihe eksplozije. Slijedili su bljeskovi; bijeli naleti iznenadnih pokreta s tragovima zelene, žute i crvene boje. Podsjetilo me to na pticu koju mi je Andre darovao, ili da budem preciznija, koju je starica darovala njemu; razlika je velika.

Zatim sam vidjela još jednog kako dolazi. Mnogi su bila djeca. Ne samo Pierre, nego cijela neobična skupina, nitko poznat. Zurili su u mene, čekali su da nešto kažem.

Zatim, šesti ili sedmi dan, na kuhinjskom je zidu bio red da se počne neobično ponašati. Kuhinja je bila oličena bijelo, oduvijek je bila bijela, no iznenada, kada sam otvorila oči nakon popodnevnog sanku u stolici pokraj ognjišta, zidovi su bili raskošno prekriveni cvijećem, blistavim i grimiznim makovima velikim poput tanjura, imali su puzave stabljike poput hladoleža.

Dok sam začuđeno gledala, cvjetovi kao da su se otvarali i zatvarali, hvataljke su im rasle u poletnim kovčama. Zid je bio živ od boje i pokreta. Nije bilo drugog zvuka osim kucanja mog srca. Za nekoliko su trenutaka crveni pupoljci pulsirali u ritmu mojih prsa. Sa strahom sam pogledala u strop i vidjela da se neobjašnjiv prizor i tamo počeo širiti, hvataljkama će uskoro dohvatiti lampu.

Potrčala sam. Pipala sam kvaku na vratima, vid mi se zamaglio od straha, jurnula sam niz kamene stubu u dvorište i krenula na otvoreno. No nemir me pratio.

Zemlja se okretala. Išla je u krug, u krug, posvuda oko mene. Svjetlo i tama su se izmjenjivali tako da je svijet zaiskrio poput prvih filmova.

Izgubila sam ravnotežu, stajala sam usred vožnje vrtuljkom. Samo, ovi

su konji bili živi, a crna parna lokomotiva prirodne veličine pokraj mene vukla je vagone prašnjavom stazom do polja. Podignula sam pogled u nebo, a veliki orao koji mi je nadlijetao nad glavom pretvorio se u karnevalskog klauna.

Uskoro će završiti, podsjetila sam se. Zatvorila sam oči.

JEDANAESTO POGLAVLJE

U Londonu ju je, čak ni tada nije bio siguran radi li ponovno budalu od njega, Dom odvezao u privatnu bolnicu da ponovi pretrage i zatraži drugo mišljenje.

Velik dio njega zazirao je od nje. Ipak, bio je s njom u sobi za savjetovanje kada su im priopćili vijesti. Nije bila laž. Kada se Rachel prvi put obratila Domu, željela je da joj kaže da će sve biti u redu. Borit će se protiv toga, rekao joj je, i ona će se izvući. Pa je tako i učinio. Svatko bi to učinio.

Zatim se naljutila na njega. "Nisi ti taj koji je ovo dobio, koji će morati izboriti pobjedu. Ja sam ta, to je ključ svega."

Doduše, nije imala pravo. Događalo im se oboma, u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti. Mirila se sa svojom smrtnošću, ali i on je.

Izvan bolnice svijet se činio okrutno normalnim. Rachel se uplašila prvi put u životu. "Žao mi je", rekla je. "Zato što moraš prolaziti kroz ovo. Zbog svega što sam učinila."

I povjerovao joj je.

Međutim, kako su mjeseci prolazili, morao je prihvatiti da se rak širi, da se neće oporaviti, ma kako se snažno borila protiv toga.

U spavačoj bi sobi okretala lice zidu. Imala je ogavne snove, rekla je. Glas joj je bio jedva prepoznatljiv. Nestali su sukobi i provokacije. Jedina utjeha koju joj je Dom mogao pružiti bilo je pristati na dva zahtjeva.

Prvi je bio da će poduprijeti njezinu odluku da ne prima više kemoterapiju i da živi normalno koliko je to bilo moguće dok je još mogla. Željela je otići u Provansu i raditi. Dom je protestirao da bi jedva mogao odvojiti nekoliko produženih vikenda te tu i tamo nekoliko dana bez posla; baš su se u to vrijeme zakomplicirale stvari s prodajom tvrtke. Zašto bi željela otići tamo, a ne ostati u Londonu?

Bila je odlučna.

"Posljednja dobra priča", rekla je. "Možda ih ima još nakon nje, tko zna?"

Imati ciljeve, rekla je Domu, davalo joj je energiju. Željela je pobjeći, otići nekamo kamo bi se mogla udubiti u druge priče i zaboraviti svoju. Počeo je misliti da je možda doista doživjela preobražaj, da bi mogla ozdraviti ako je bude podupirao. Duboko je u podsvijesti znao da ne može biti tako jednostavno, ali evo je, ispred njega: blistala je, bila je ona žena koju je prvi put upoznao. A i željela je biti negdje gdje je znala da i on želi biti.

Rachelina volja je prevladala: iznajmila je kuću Maugerovih na šest tjedana. Dom ju je tamo posjećivao koliko je god mogao, a ono što bi zatekao, osnaživalo ga je. Izgledala je dovoljno zdrava, iako se borila sa strašnom iscrpljenošću. Nije imao razloga posumnjati u priče o njezinim iskustvima ondje. Možda nije imala potrebu da ih izmisli, dovoljno su bile sočne. Istraživala je Marthu Lincel te se sama počela raspitivati o djevojci iz Goulta koja je nestala.

Agentica za iznajmljivanje nekretnina nekoliko je puta navratila da provjeri je li sve u redu. Činilo se da je Rachel stekla doživotnu prijateljicu svojim istraživanjem priče o Marthi Lincel. Na taj je način Rachel djelovala: osvajala je ljude pružajući im više nego što su ikad mogli očekivati. Agentica se činila ljubaznom, ali ju je Dom jedva primjećivao, toliko je bio usmjeren da drži Rachel na oku. Bio je to kratak, ali miran uvod tijekom kojeg je pomno promatrao njezino ponašanje i mučio se s donošenjem ispravne odluke o vremenu kada će trebati ispuniti svoje drugo obećanje.

Rachel je pronašla kliniku, naručila se, rezervirala karte za put i hotel u Ženevi. Otišli su ga vidjeti, upiti različne krem obojane zidove i bež tepihe, a ona je vješto obavila razgovor s ljubaznim sredovječnim švicarskim parom koji ga je vodio.

Nikog drugog nisu vidjeli. Bilo je to olakšanje. Ona je postavljala pitanja, kao i uvijek. U jednom se trenutku muškarac činio sumnjičavim, kao da je otkrio da je novinarka i posumnjao u njezine motive. Jako je utihnula nakon što su otišli.

"Ak;o moram, hoću", samo je to rekla. "Želim umrijeti pod svojim

uvjetima." Dom, i dalje duboko uznemiren njezinom odlukom, nije ništa rekao.

U blizini su pronašli stančić za iznajmljivanje. Tijekom idućih tjedana potražili su treće i četvrto mišljenje. Svi su doktori imali iste brutalne potvrde.

Ponestajalo im je vremena.

Kako se bol povećavala, Rachel je osmislila svoju posljednju laž: njezinoj je obitelji trebalo reći da je umrla u stanu koji su iznajmljivali nadomak bolnice u kojoj se liječila, da je kraj došao iznenada, da nitko nije sumnjao da će uskoro otići. To je željela. Što bi još jedna laž mogla promijeniti? Barem je jednom laž bila namijenjena da druge poštedi boli.

Čak i kada su se posljednji put vratili u kliniku, nisu vidjeli nikoga osim tihog sredovječnog para i medicinske sestre koja joj je dala morfij koji će joj pomoći da se osjeća ugodno koliko god to može. Soba je bila funkcionalna, potpuno odcijepljena od vanjskog svijeta. Dom se užasavao onoga što će se tamo zbiti, nije se usuđivao misliti unaprijed. No Rachel se nasmiješila i stisnula mu ruku.

Je li i ona bila tupa kao on? Sumnje su ga neprestano mučile. Od svih stvari koje mu je priuštila, ovo je bilo najgore. Je li doista pokušavao učiniti najbolje za nju, ono što je željela? Ili je djelovao zbog sebe? Jesu li se mogli jače potruditi da se izliječi? Ne. Hoće li učiniti ono što ga je zamolila, kada kaže da je došlo vrijeme za to?

Pokazali su im što da rade s morfijem, a zatim su ih ostavili same.

Neću napisati što je točno Dom učinio. Bilo je dovoljno. Učinio je što je tražila od njega. Bilo je brutalno i ružno jer je divljala i preklinjala i ubola ga iglom. Nije to bila lijepa smrt. Ništa nije moglo biti dalje od mira za kojim je čeznula. Zatim, kada je najnepodnošljivije i najgore od svega gotovo prošlo, izustila je riječi koje su sve promijenile.

"Predomislila sam se", rekla je.

Tako bezazlena rečenica. Kratak niz običnih riječi. Riječi koje je prije koristila.

Čuo joj je poznato ruganje u glasu. Vidio je, iza polusklopljenih očiju, kako ga promatra, čeka da reagira u tih nekoliko sekundi otrovanog mira. Zar je moguće da je sve ovo bila namještaljka? Bi li išla tako daleko, može li biti toliko uvrnuta? Je li ga čak i sada, posljednjim snagama, mučila, ili se nije mogla zaustaviti da ga ne ostavi bez još jedne užasne strepnje.

Dom nije stao. Čuo ju je kako govori, a tijelo mu je na njezin glas reagiralo iskonski, nagonski i nije mogao stati. Nastavio je sa započetim, s onim što je tvrdila da želi. Što ju je praktični i suosjećajni švicarski par čuo kako govori da želi. Što je ukazivao njezin potpis na formularima za pristanak. Dio njega želio je to učiniti, potpalila ga je tolika mržnja da nikad nije ništa jače želio od toga. Osjećajući zamku, bijesan sam na sebe jer je ušao u nju, želio je da sve bude gotovo - prešao je granicu za koju je samo on znao da postoji.

Samoubojstvo? Ili ubojstvo?

Nakon toga, kada se osoblje iz klinike diskretno i okretno vratilo, Dom je ostao sam u agoniji. Tjednima nakon Racheline smrti bio je fizički bolestan, tresao i bilo mu je mučno, kao da se vlastito tijelo okrenulo protiv njega da ga kazni kada već nitko drugi nije. Kada ga je nakon mjeseci provedenih u tišini krivnja slomila sama od sebe, povjerio se svojoj sestri, doktorici, te uvidio da ga je vlastita obitelj odbacila, bio je sam više nego što je ikad mislio da je moguće. A kada se okrenuo svojim roditeljima vjericima za pomoć, nisu mu je pružili. Samo prešutnu spoznaju da više nije bio sin kojega su odgojili da razlikuje dobro od zla. Ako je oprost moguć, proći će puno vremena prije nego što mu oprostite.

DVANAESTO POGLAVLJE

Dva dana nakon toga ostala sam u krevetu.

Postojale su dvije mogućnosti. Ili sam bila u prisutnosti zla i imanije je bilo opsjednuto; ili sam gubila razum, a te su halucinacije bile dokaz. Ali kako je kuća koju sam poznavala cijeli život mogla biti ovako opsjednuta ako nije bila nikad prije?

Sat za satom takve su mi misli letjele po glavi dok sam u svojoj sobi promatrala procesiju anđela s aureolama, aureole bez anđela, srebrnu maglicu i zlatnu sumaglicu, tupo sijevanje vedrine te blistave bljeskove svjetla.

Liječnik je stigao treći dan. Nikad mi u životu nije više laknulo što vidim nekoga.

Vjerojatno su mi u bolnici dali lijekove.

Kada sam vidjela liječnika, rekao mi je da sam spavala dva dana i dvije noći.

"Jesam li poludjela?" upitala sam, nisam se opirala.

"Ne, nimalo."

"Jesam li opsjednuta?"

"Ne."

"A što mi se onda događa?"

Vijesti su loše, nježno je rekao. Uhvatio me za ruku koja je ležala na prekrivaču. Ne treba mi to, slabašno sam odgovorila.

"Zao mi je što vam moram reći, ali gubite vid, gđo Lincel."

Zatvorila sam oči i zarila glavu u jastuke. Osjetila sam još jači pritisak na ruci jer ju je stisnuo snažnije da mi pokaže kako mu je stalo.

"Ali svi ti posjetitelji!"

"Postoji objašnjenje."

"Ali bili su tamo, potpuno stvarni... ljudi koje sam poznavala!"

"Mozak ima iznimnu sposobnost prizivati osjećaje i prizore... pojačanu stvarnost..."

"Ali nisam luda..."

"Ne, uopće niste ludi."

"Ali kako?"

"Ne znamo sve, naravno, ali postoji medicinsko stanje - optički sindrom - koje bi moglo objasniti što ste preživjeli. Trebat ćemo napraviti neke testove, uz vaš pristanak, prije nego što budemo mogli sa sigurnošću reći kakvo je objašnjenje."

Bila sam umorna, pristala sam.

TRINAESTO POGLAVLJE

Uvijek će biti onih koji vjeruju da ono što je Dom učinio zaslužuje najstrožu kaznu. Smrti u klinikama za eutanaziju dovodile su do optužbi za ubojstvo; često puta dođe do suđenja nakon kojeg slijedi oslobođanje i nepotrebni izrazi žaljenja što je sve uopće dospjelo na sud.

To je protiv zakona, kao i prirodnog poretka, čak i ako je učinjeno iz sućuti. No Dom je znao da je prešao granicu na kraju.

"Nisam osoba kakva si mislila da jesam", rekao je.

To je bilo samo djelomično istinito, a i on je to dobro znao. Do tada je otkrivao samo ono što je želio otkriti o sebi, ništa više. Čitala sam između redova, nisam nužno vidjela drugačijeg čovjeka, samo kompliciranijeg.

"Možda sam vidjela osobu kakva si oduvijek bio, do tada", oprezno sam rekla.

Zatvorio je oči, a posvuda mu se po licu, ramenima, prsima ispisalo da mu je pao teret sa srca. Ruke su mu drhtale u mojima.

"A i policija zna..." Nastavila sam. Vidim to sada. "Severan zna. Kada su te uhitili, sigurno su znali."

"Provjerili su s klinikom, natjerali su me da se preznojim. Natjerali su me da im iznova govorim sve dok nije zvučalo lažno, poput priče koju sam izmislio i nisam više mogao točno ispričati kao prije. Nastavili su cijelu noć, pitanje za pitanjem."

"Rekao si im cijelu istinu?"

Nakašljao se pri dnu grla. "Vrlo približno."

"Znači li to da ili ne?"

Čekala sam, jedva sam mogla disati.

"Ne."

Počela sam se snažnije tresti. Mislim da je to bilo olakšanje. "Pustili su te."

"Cijela ta situacija... to je baš mutno područje, ali dok god nitko ne želi napraviti suđenje za primjer od toga kao što to rade u Ujedinjenom Kraljevstvu..." Oklijevao je. "Na kraju krajeva, gdje je granica ako je

tužitelji žele povući ? Sve će biti u redu. Mislim da policiju više zanima njihov slučaj i pritisak da ga se riješi."

Ali tu je bio i incident s policijom u Londonu, zahvaljujući Rachelinu inatu, kada su ga ispitivali o silovanju. I o tome su postojale zabilješke.

"I tako..." I dalje mi je bilo teško pomiriti se s onim što mi je rekao. "Sve ovo... cijela strašna priča, sva briga, a nije ti palo na pamet da mi kažeš?"

"Ne."

"Ne misliš da bi možda..."

"Užasna je to stvar, ubiti nekoga. Mislio sam, da znaš..."

"Sto, ostavila bih te?"

Nije odgovorio.

No ja sam mislila o težini njegove savjesti, o naporu da živi sam s tom spoznajom. U onom je trenutku, znajući da je dio njega želio da Rachel nestane, želio da umre - da ju je ubio znajući da je promijenila mišljenje. I pitala sam se, zbog onoga što mi je govorio o njoj, je li Rachel rekla to što jest kako bi ga ostavila s još jednom užasnom i trajnom ranom.

Onaj dan kada sam upoznala Doma, prije stotinu godina na obalama jezera Ženeva, vratio se raščistiti stan i predati ključeve prije nego što istekne najam. Nije lagao o skijaškom izletu s prijateljima, no oduvijek je to namjeravao, iskrasti se i učiniti ono s čim se prije nije mogao suočiti.

Prošla je gotovo godina dana.

Bio je u Yvoireu zato što je želio ići tamo. Otišao je na posljednji oproštaj od djevojke koju je nekoć jako volio, prije svih laži i nesreće.

"Zatim sam upoznao tebe i bilo je to prvi put da sam sebi dopustio pomisliti kako bih mogao nastaviti dalje. Ničega nije bilo - nikoga - do tada da me podsjeti da bi budućnost i dalje mogla biti svijetla."

"Možda je bilo prerano."

"Pokušao sam te pustiti."

Sjetila sam se onog popodneva u Hyde Parku kada kao da mi je govorio da je gotovo, da odlazi u Francusku. Povremeni sastanci u Londonu koje su pratile uznemirujuće tišine. Prethodile su stvarnom početku naše veze koju sam uljepšala svojom verzijom burne romanse. A sada sam

razumjela i podtekst, njegovo dostojanstvo i tihi žal. Kako je prvo počeo nagrizati njegov duh, a potom i moj. Strah kada su pronašli ostatke ispod starog bazena, policijsku istragu. Njegovu sigurnost što će slijediti kada otkriju da mu je žena umrla pod sumnjivim okolnostima. Način na koji su se događaji odigrali i upućivali na njega, baš kako se i pribojavao. Dom bi se gledao u zrcalo i mrzio ono što vidi. Tugu i krivnju koje su se širile poput nevidljive, a ipak smrtonosne bolesti. Već je služio doživotnu kaznu. Dok sam se ja bojala da me opsjeda kuća, njega je opsjedala Rachel. Kao i mene, iako na drugačiji način. Misleći da se radi o duhovima koji su nekoć živjeli ovdje, bila sam previše doslovna; radilo se o duhovima koje smo donijeli sa sobom.

ČETRNAESTO POGLAVLJE

Svjetlo dana i dalje se poigrava sa mnom. Ono što bi trebalo biti svjetlo i jasno zamučeno je u sedef. Zgušnjava mi i prekida vid pa stvari koje vidim sve više počinju sličiti na van Goghove spirale i valove. Došao je na jug u potrazi za bojom, a zatim je poludio. Još nisam uvjeren da ne patim od iste sudbine.

Otkad mi je liječnik dao svoju crnu dijagnozu, promatram ono što mogu vidjeti posvećujući pozornost detaljima, jedva suzbijam strah ispod površine.

Biti slijep nije isto što i zaklopiti oci; to samo smanjuje količinu svjetla koja ulazi u oko kroz zjenicu. Što je crnilo, a što je ništavilo? Je li Marthe neprestano tražila crnilo ili je mogla doživjeti reakciju na svjetlo? Je li joj sjećanje na svjetlo pretvorilo veliku prazninu u tamu s kojom se mogla poistovjetiti? Crnilo u ostatak vida?

Nema više ničega.

Ako je sve ovo bilo u mojoj glavi, može postojati samo jedan uzrok.

Tko su bila ova nepoznata djeca koja su me posjećivala, možda se pitate ?

PETNAESTO POGLAVLJE

Dom i ja ostali smo u Cassisu. S vremena na vrijeme pomišljali smo da nastavimo duž obale prema Nici, no na kraju smo se osjećali ugodno u bijelom hotelu gdje Jozan. Prolazili su tjedni, a mi smo se i dalje držali podalje od Les Genevriersa.

Ispratili smo ljeto kroz vrućinu i neprospavane noći. Dom je bio poput žrtve kontuzije; zbog svog priznanja i skidanja emotivnih obrana, tek je sada sebi dopustio da reagira na policijsku istragu i strašna otkrića u kući. Trebat će mu mjeseci da se pomiri s onim što se dogodilo.

Odmaknula sam se i ostavila ga na miru, slušala sam ga kada je želio da ga slušam, uvjeravala ga da će sve biti u redu kada mu je uvjeravanje bilo potrebno, okretala mu se po noći kada je tražio gdje sam, pitala sam se hoće li otkriti tajnu koju sam i dalje čuvala. Kada će doći pravo vrijeme da mu kažem? Činilo se kao da previše zahtijevam od budućnosti, kako riskiram ako mu kažem prije nego što se pomiri s prošlošću. Možda ću imati manje mogućnosti ako mu kažem nego ako mu ne kažem. Razmišljala sam o svojoj samostalnosti.

Kako je ljeto blijedilo, tako smo približno pronašli mir. Šetnje su pomogle, katkad s Domom, katkad bez njega. Između strmoglavih padina i strmih gudura načičkanih borovima more mi je bilo stalni pratitelj. Njegova je čar podizala slova sa stranica vodiča za šetnje sve dok nisam mogla precizno vidjeti kako je svaki crni znak bio utisnut na meki papir.

Po noći sam sanjala o ruševnom zaselku na brdu. Osjećala sam da je oduvijek bio mjesto puno tajni. Prema mom starom shvaćanju, bio je poput rečenice koja je visjela u zraku; iznenađan, nerazriješen. Zasigurno je trebala biti još koja stranica, no to je bilo sve što sam imala, duhovi i aluzije poluispričane priče.

Možda je kuća iz snova (koja jest i nije bila ona) predstavljala našu vezu. Bojala sam se da jest.

Jednog sam dana kupila lokalne novine na kiosku i odnijela ih do luke

da ih pročitam uz kavu. Na trećoj stranici srce mi je poskočilo kada sam pročitala riječi "nestale studentice" i ime "Marine Gavet", "također poznata kao Magie". Na zrnastoj crno-bijeloj fotografiji smijala se, uhvatila ju je sigurnosna kamera u banci u kojoj je nedavno otvorila račun. Roditelji su joj stigli iz Goulta. Ako je itko vidi, treba nazvati policiju u Cassisu.

Magie. Tako je Francis Tully zvao svoj mladi model. Razmišljala sam da li da sama nazovem policiju i dam svoj slabašan doprinos, osjećaj da je stigla u Cassis s Tullyjem i pozirala mu. Možda je ostala; možda je dobila uvid u drugačiji život i odlučila ga zgrabiti. Možda je nagađanje bilo besmisleno.

I dalje sam bila neodlučna kada je tu večer stigao poziv Severana. Ispod balkona je gorjelo kamenje, a more je podrhtavalo. Pozvali su nas da se vratimo.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Ubila sam je, vidite.

Nepoznata djeca koja su me opsjedala: poznavala sam ih. Ne izgledom, ali u njihovoj srži. Znam odakle su došla.

Kada sam se vratila iz posjeta Marthi u Parizu, nekoliko mjeseci nakon Andreova odlaska, nisam znala kome da se obratim. Spoznaja o situaciji u kojoj sam se nalazila prišuljala mi se pa sam morala brzo djelovati.

Jedina osoba koje sam se mogla sjetiti bila je gđa Musset koja je Marteu i mene naučila toliko mnogo toga. Istina je da sam otišla u Manosque i preklinjala je za pomoć. Nevoljko je popustila.

Nosila sam Andreovo dijete.

Što sam mogla učiniti? Više nisam polagala nade u njega, čak nisam bila ni bijesna, samo sam osjećala tugu i prijezir. Nisam mogla imati dijete sama i nevjenčana. Nisam mogla dopustiti svom dragom prijatelju Henriju da se zadovolji farsom od braka.

I tako sam otišla gđi Musset koja je spremila pripravak: peršin, anđeliku i gospinu travu koja je mirisala po pepermintu. Morala sam ga piti razvodnjenog toplom vodom svakih sat vremena, a uz to i sok od što više naranača koje sam si mogla priuštiti kako bih unijela velike doze vitamina C. Nije bila sretna što to mora učiniti; dobacila je nekakav komentar da mi je postala navika vabiti muškarce što me navelo da se zapitam misli li na Augusta, nadzornika polja, nakon svih tih godina. No ipak je to učinila, zbog Marthe. Mislila je da mi je Marthe savjetovala da joj se obratim i zato mi je dala što sam željela.

Prvo, morala sam se pobrinuti za mamu.

Bilo bi najbolje da uzme odmor, ustrajala sam. Naposljetku, ja sam bila u Parizu, a nju sam ostavila da se nosi sa svime. Rekla sam joj da je Marthe poslala novce za put i platila hotel na obali što je djelomično bila istina. Marthe mi je dala nešto novca, a obje smo odlučile da je mami potreban odmor.

Isti dan kada sam joj mahala dok je odlazila autobusom, popila sam prvi

gutljaj pripravka. Grčevi su počeli tri dana nakon toga.

Pripremila sam hrpu čistih ručnika, prokuhanu vodu koju sam spremila u bočice i čekala. Bila sam sama, nikad me u životu nije bilo tako strah. Satima sam mislila da se ništa neće dogoditi, da sam sama prizvala bol. A onda sam počela krvariti.

Valjda sam bila trudna dulje nego što sam mislila. Nakon napada boli i krvi, izašlo je maleno obličje djeteta. Ne lik kojeg se ne može identificirati, nego šokantno mrtvorodenče, bilo je oblikovano bolje nego što sam mislila da je moguće. Djevojčica.

Očaj, potpuni i iskonski.

Sljedeći sam dan zapalila svjetiljku, našu svjetiljku, posljednji put. Uzela sam najveću svijeću koju sam mogla pronaći da bi svjetlo gorjelo što dulje. Rasplamsalo se u veliki šafran. Zatim sam je stavila na tlo u staro spremište pokraj svoda koji je napravio djevojčičin otac. Sjaj šafrana ugrijao je tamu dok sam kopala.

Kada je grob bio dovoljno dubok, pomazala sam dijete Marthinim parfemom u obliku križa, a zatim je pokopala u njezin trezor. Bilo je to najbolje što sam mogla učiniti. Kada svjetlo zgasne, spavat će sigurna među rebrima od grubih drvenih dasaka.

Pomolila sam se, a zatim sam je zazidala, kamen po kamen. Pokraj luka koji je simbolizirao ljubav, taj sam sama napravila. Zidarsko umijeće koje sam naučila tiho promatrajući svog ljubavnika dok je on mislio da imam posla negdje drugdje.

I tako je dijete položeno na vječni počinak među kamenje svojih predaka, iako nikad neće ujutro otvoriti oči i ugledati veličanstvenu zavjesu plave planine koja visi pri dnu staze, ili osjetiti lagani povjetarac koji dolazi s mora preko brda, ili okusiti divlje šljive i suhe višnje s drveta, ili pomirisati lavandu, majčinu dušicu i ružmarin. No jednako tako neće ni biti gladna preko zime niti osjetiti kao je led bocka kroz rupe u čizmama, naporno raditi i voljeti u najboljoj namjeri, a na kraju sve izgubiti, niti znati kako je to kada si očajan i sam.

Jednom sam pomislila kako je bolje da ne poznaje tugu. Sada shvaćam

da se nikada neću moći iskupiti za ono što sam učinila. Još je nosim, znam da je najveća izdaja koju sam ikad počinila bila prema njoj. Nikad sebi neću oprostiti.

I nikad je neću napustiti.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

U Aptu se sezonska gužva napokon prorjeđivala, strasti su se smirivale u supermarketima gdje su lokalci očitovali svoje frustracije i nezadovoljstvo još od drugog tjedna u srpnju zbog nedostatka mjesta za parkiranje i redova za blagajnama. Prebrodili su napad turista, pokupili su novac.

Obavili smo kupnju nabrzinu, a zatim se uputili u Les Genevriers.

U našoj je odsutnosti raj nadmašio sam sebe. Dvorište je bilo u punom kaotičnom cvatu. Na smokvi su pucali plodovi; divovski stršljeni iz sveg su glasa pjevali o svojoj žeđi. Zemlja je bila topla na mjestima na kojima je ljetno sunce spalilo travu.

Izvan dvorišta kipovi su prijekorno stajali - usamljeni duhovi zarobljeni u ovom pretjerano zemaljskom svijetu. Radovi oko bazena izgledali su kao bilo koja druga građevna lokacija na kojoj su prestali radovi. Nastao je nered usred ostavljenog kopanja i plastičnih vodilica za žice te kamenja. Žilava trava i divlje cvijeće poiskakali su na hrpama i nasipima izbačene zemlje.

Grožđe je gotovo bilo zrelo, najljepše modre i ljubičaste bobice pod suhim i šuštavim listovima vinove loze. Okrugle šljive, također, mesnate i potamnjele na travi podno drveća, dobivale su koru na sloju plijesni, proždirali su ih kukci, ptice i životinjice. Previsoko na drvetu da bismo ih ubrali; previše ih je bilo za jelo; veselje obilja pretvorilo se u propadanje. Ključ se zaglavio kada smo pokušali otvoriti stražnja vrata, kao da je brava zahrđala otkad smo otišli, morali smo je zaobići da dođemo do drugih vrata na glavnoj kući i pronađemo put kroz prilaz između dviju glavnih građevina.

Kuća je iznutra bila mračna, tiha i hladna. Dok smo prolazili sobama, širom smo otvarali rolete da uđe svjetlo. Osjećali smo kako kamenje diše i kako poznate zrake svjetlosti metu podove i zidove. Mirisne vrećice uzburkale su osjetila: čađa i klinčić spojili su se u imitaciju crkvenog tamjana ovdje; lavanda i citrus ondje.

Drveni redovnik u hodniku izgubio je sjaj. Rabljeni namještaj jednostavno se činio istrošenim i otrcanim. U sobi za glazbu pauci su trčkarali preko poda na kojem su bile točkice od mrtvih kukaca. Na kaminu je bila neuredna hrpa letaka o svim ljetnim koncertima koje smo propustili.

Sunce se povuklo do četiri sata popodne. Na zapadu je sivožuta boja pokrivala dolinu, a do pet sati počelo je olujno nevrijeme. Munjevitice probijale su se kroz zatamnjeno nebo. A bilo je i vruće, vrućina je dosegla zagušujuću točku. Na otvoru u fontani voda je imala zlokobnu i otrovnozelenu boju, rese algi upareno su se njihale po podu, bile su zamagljene poput neba. U zraku je bio neobičan miris poput džina.

Dom i ja stajali smo na prekrivenoj terasi i gledali kako bijele eksplozije sijevaju na brdima ispod nas.

"Pogledaj dolje", rekao je.

Munja je pogodila strujni kabel, a vatra je zaiskrila duž žice, od stupa do stupa.

Zatim se spustila kiša, suosjećajno je udarala po svakoj površini, poput vodopada se slijevala niz crepove i izgledala kao vodeni zid.

Te je noći nebo bilo vedro i crveno. Postavili smo stol na prekrivenoj terasi, kao što smo to učinili mnogo puta prvog ljeta te zapalili svijeće. S osjetnim olakšanjem da imamo neutralnu temu, raspravljali smo o stanju kuće i onome što je zahtijevalo našu pozornost. Za dvadesetak minuta večernji lahor uhvatio je plam u svoju ruku i skinuo ga niz visoke večernje svijeće, ostavljao je voštane stalaktite neobičnih oblika koju su kapali po stolu i tanjuru sa sirom. Do deset sati podignuo se još jedan vjetar. Zgrabio je stolnjak i snažno ga povukao ustranu, kao da se radilo o propalom triku. Preokrenuo je čašu, a zatim i praznu bocu vina pa smo ušli unutra.

Sljedeće su jutro točno u devet sati stigli Severan i njegova pomoćnica. Sjeo je preko kuhinjske stolice, prihvatio šalicu kave, a isto je učinila i njegova policajka koju nam je predstavio kao ađutanticu Gregoire. Bila je otprilike mojih godina, a njezine su smeđe oči zurile u sve što bi joj

privuklo pozornost. Kada je završila s nama, detaljno je počela ispitivati peć i radnu površinu.

"Pečete kolače?" upitala je.

Odmahnula sam glavom.

Ađutantica je duboko udahnula. "Miriše po bademovim keksima... divno."

"To je... ova kuhinja, čini mi se."

Severan je ponjušio, no ništa nije komentirao. Pokucao je o hrpu papira na stolu da nam skrene pozornost i prešao na posao. "Dobili smo rezultate forenzičkih testova. Prvi ostaci koje smo pronašli pripadali su ženi u kasnim četrdesetima ili ranim pedesetima. Druge kosti pripadale su mladoj djevojci između šesnaest i dvadeset godina. Prema našim stručnjacima za do, obje su bile zakopane u isto vrijeme. Tijela i krv su prestari da bismo ih povezali sa slučajem nestalih djevojaka. Obje su zakopane već nekoliko desetljeća."

"Znate li tko su - tko su bile?" upitao je Dom.

Sigurna sam da sam vidjela kako su razmijenili pogled, suosjećajan pogled koji je možda u sebi nosio dio neizrečene isprike. Barem bih voljela misliti da jesam.

"Imamo teoriju, ali do sada nemamo pravog dokaza."

Pričekali smo dok je otpio još gutljaj kave.

"Imamo razloga vjerovati da ostaci starije ženske osobe pripadaju ženi čija je obitelj živjela ovdje godinama. Zvala se Marthe Lincel."

"Marthe Lincel!" Nisam si mogla pomoći - uzdahnula sam.

"Znate tko je bila?"

"Da..."

"Nema živućih rođaka pa je nemoguće napraviti DNK usporedbu, no znamo prema dobi i veličini, po posljednjem mjestu na kojem je viđena, po datumima kada su otprilike zabilježene njezine posljednje aktivnosti te po vremenu koje je tijelo provelo pod zemljom, sve ide u prilog toj teoriji."

Kopala sam po sjećanju ne bih li se prisjetila što sam pročitala o njoj. Sve

se činilo tako dalekim, kao da se dogodilo u nekom drugom životu. "Postojali su nekakvi memoari koje nije sama napisala, u njima je pokriven život do četrdesete ili tako nešto. Zar se nije mislilo da se povukla nakon...?"

"To je priča koju daje dućan u Mussetu", rekla je ađutantica Gregoire. "Možda to podupire njihovu cjelokupnu sanjivu priču o Provansi. Možda je tako njima bilo rečeno, a njima nikad nije palo na pamet da posumnjaju u to."

"Zasigurno je bila pravi gubitak za njih, doduše", rekla sam.

"Istina..."

"Može li se ustvrditi kako su umrle?" upitao je Dom.

"Istim načinom u oba slučaja", odgovorio je Severan. "Udarcem u stražnju stranu glave teškim predmetom. Obje lubanje bile su brutalno napadnute."

Nastala je stanka u kojoj kao da smo se svi pokušali domisliti mogućim stvarnim objašnjenjima.

"Kako - " Jednostavno to nisam mogla pustiti na miru. "Kako ste došli do zaključka da je to Marthe Lincel?"

Severan je rukom protrljao bradu. "Razgovarali smo s mnogim ljudima u selu. Njezino ime iskrsnulo je nekoliko puta. Naposljetku, živjela je ovdje. Druga je još nepoznata."

"To je onda to?" Dom je želio znati.

"Nastavit ćemo se raspitivati, no moram napomenuti da nam ovo nije prioritet."

" Čini se kako žena po imenu Sabine Boutine i njezina majka znaju više od ikoga o obitelji Lincel", upala je ađutantica Gregoire.

Imala sam dojam da je njezin zadatak bio obaviti veći dio istrage o lozi Lincel te da je bila ponosna na dobro obavljen posao.

"Boutini su stari obiteljski prijatelji Lincelovih", nastavila je. "Već godinama pokušavaju otkriti što se dogodilo Marthi Lincel i bili su od velike pomoći. Ako želite više informacija, možda biste se izravno mogli s njima naći."

"Možda i hoću", rekla sam i pogledala Doma.

"I naravno, ako još bilo što iskrasne - u kući ili pod zemljom - javit ćete nam se", rekao je Severan i ustao da krene.

"Što je s krvavim mrljama?" iznenada je upitao Dom. "Rekli ste da ste ovdje pronašli mrlje koje se mogu pročitati poput karte."

"Također stare."

"Ali gdje?"

Severan se trgnuo i pokazao na komad popločenog poda koji nije bio udaljen od njegovih čizama više od jednog metra.

Bile su to mrlje koje sam bezuspješno pokušavala oribati još otkako smo došli.

OSAMNAESTO POGLAVLJE

Dok sam još bila u bolnici, ugledni gospodin došao mi je pregledati oči i razgovarati sa mnom. Bio je to profesor Georges Feduzzi sa Sveučilišta u Avignonu. Predložio mi je da napravim ove snimke.

Rekao mi je toplim i jasnim glasom da bih mu uvelike pomogla u istraživanju o razumijevanju sljepoće, a pogotovo o sindromu Charlesa Bonneta. Kada sam pristala, uhvatio me za ruku i nježno stisnuo.

Možda se čini čudno, ali zaista sam bila ponosna.

Kao što ste mogli čuti, priče su izlijetale iz mene. Možda sam nekoć i mogla sve to zapisati sama, uz velike napore i volju. No, prvi sam put priznala da mi je potrebna pomoć. Više ne mogu vidjeti riječi na stranici.

Kad sam napravila ove snimke, bilo me manje strah. Kako se privikavam na ideju o sljepoći, o onome što će mi se dogoditi, o gubitku mogućnosti čitanja, shvaćam kako mi nedostaje činjenica da bi se Marthe mogla pojaviti. Svakim je danom osjećam u sebi, među ovim kamenim zidovima i stijenama i stazama i kvrgavim drvećem koje je vjetar slomio, a nisam svjesna kako vrijeme i duhovi prošlosti prolaze. Bila sam tako usamljena, samo sumornost i mirisi, najprije lavanda, zatim heliotrop pa mliječni drvenasti bademi; mirisi Božića i pečenih kolača; za toplih i olujnih noći oštre naznake džina s divljih borovica koje rastu dolje na grmolikom padinama.

Razumijevanje je sve. Posjetitelji dolaze sve rjeđe i rjeđe. I to je u skladu sa sindromom. Postoji razdoblje intenzivne aktivnosti mozga, a onda prestaje. Doktori su to predvidjeli, a pokazalo se da su imali pravo. Obitelji i svi zaboravljeni stranci sada se samo redovito pojavljuju u snovima. Ako itko od njih i dođe tijekom dana, pokušavam se ne brinuti. Umjesto toga u sebi zapamtim ono što mislim da vidim i potom govorim u ove vrpce za snimanje.

A na neki sam način i sretna jer znam da konačno ispunjavam svoju ambiciju.

Predajem svoja saznanja drugima. Moje će zabilješke proučavati i koristiti se njima doktori i studenti na sveučilištu. Postala sam učiteljica.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

Očeličili smo se i nazvali Sabine te večeri, pozvali smo je na piće. U šest sam zapalila mirisni žižak na kaminu i lagani cimetni trag ruže koji je nadjačao nasumične i raznolike mirise koji su se pojavljivali otkad smo se vratili.

Sabine je stigla, napeta i željna informacija; donijela je lagane otiske ukrasnog blata preko praga.

Dom je natočio vino pa smo joj zajedno ispričali istinu o Rachel. Istinu da je Rachel bila bolesna i istinu da je umrla u klinici u Švicarskoj. Ne baš cijelu istinu, nego onoliko koliko je bilo potrebno.

Sabine je polako odmahivala glavu s jedne strane na drugu, kao da se suzdržavala da zaista kaže što misli. "Znala sam... Znala sam da joj se nešto dogodilo..."

Dobacila mi je znakovit pogled, kao da joj nešto tajim ili glumim. Pa, tajila jesam, ali samo o tome koliko sam znala o Domovoj ženi i koliko sam se nelagodno počela osjećati zbog toga što sam se osjećala nevjernom Domu.

Sada sam ga pogledala, željela sam joj rastjerati preostale sumnje.

"Trebao sam reći prije. Žao mi je", rekao je.

Nastala je napeta stanka.

Tiho sam ga poticala da nastavi.

"Ni ona nije znala - u početku", rekao je misleći pritom na mene. Stavio je ruku na moju. Isprva je mucao, a zatim nastavio. "Ovo mi je bilo teško razdoblje. Možda se nisam trebao vratiti ovdje. Ali možeš naslutiti zašto nisam želio razgovarati o ženinoj smrti?"

Sabine je nagnula glavu u stranu. "Naravno. Naravno da mogu... ali..."

"A Rachel... nije bila dobro, znala je govoriti stvari koje ne misli", rekla sam. Smireno sam gledala u Sabine, pokušavala sam joj prenijeti što točno Rachel nije mislila.

Nitko od nas to nije želio izgovoriti.

"Oprosti ako se činilo da te navodim na krivi put", rekla sam. "Pretjerano

samo reagirala i..."

"Nije ona bila kriva", rekao je Dom odlučno.

Prema načinu na koji je podignula jedan kut usana, činilo se kako će Sabine izustiti nešto što nije bilo u skladu s prethodno rečenim, no odustala je od toga.

"Namjesnik Severan i ađutantica Gregoire bili su jutros ovdje", rekla sam i promijenila temu na ono što će je zanimati. "Vidim da postoji nova teorija o identitetu barem jednog tijela."

Sabine nam je rado ispričala svoje priče. Natočilo se još vina pa nam je objasnila kako su njezina obitelj i obitelj Marthe Lincel generacijama bile isprepletene.

"Moja baka Arielle još je u djetinjstvu bila prijateljica Benedicte Lincel, Marthine mlađe sestre. Njezina obitelj, Poidevini, živjela je na imanju ovdje u Les Genevriersu. Uglavnom, kao što već vjerojatno znate, imanje je postupno propalo, svi su stanovnici otišli, obiteljski sin je otišao, Marthe je bila u Parizu sa svojim parfemima. Tada je samo jedna starica živjela ovdje. Bila je to Benedicte.

Bila je na rubu uništenja. Savjetovali su joj da proda nešto zemlje, ali prodaja cijelog imanja bio je jedini mogući izlaz za nju. Puno je zemlje već bilo prodano ili iznajmljeno drugom zemljoposjedniku za koze."

Pomislila sam na polja ispod nas koja su sada bila u posjedu najbogatije zemljoposjedničke obitelji, klana kojemu je uspjeh bio suđen od trenutka kada se rodio treći sin, a zatim je bio blagoslovljen, gotovo uzastopno, rođenjem četvrtog i petog. Stražnje strane koliba sada gledaju na polje pšenice još jednog susjeda, a njegovi živahni zlatni usjevi uzdižu nam se potpuno do brada, ili se barem tako čini. Sve što je došlo sa zaselkom bila su zakržljala drveća, vrt i strme terase u voćnjaku.

"Benedicte je trebala Marthinu pomoć i to hitno. No sestre su svaka pošla svojim putem, to jest, prije mnogo godina Marthe je izbacila Benedicte iz svog života nakon neke svađe. Tako smo je pokušali kontaktirati u Benedictino ime, no nikamo nismo stigli. Kamo god smo krenuli, završili smo u slijepoj ulici." Sabine se suhoparno nasmijala i

popila gutljaj iz čaše.

"I tako", rekla sam iznenada shvativši, "kada je talentirana novinarka došla u potrazi za lokalnim pričama, nahuškala si je na Marthu i pomogla joj koliko si mogla. Čak si i mene potaknula da nastavim tamo gdje je ona stala."

Sabine se nasmijala. "Svi smo željeli znati što se dogodilo Marthi. Benedicte nas je natjerala da obećamo kako ćemo saznati što se dogodilo njezinoj sestri, gdje je ako je još živa. Uvijek je bilo moguće da će nova glava pronaći neku činjenicu koju mi nismo, sagledati priču s drugačijeg stajališta."

Čini se da smo svi mislili o tome.

"Kada je policija napravila forenzičke testove na tijelima i objavila koliko je godina žena mogla imati kada je umrla te koliko je dugo vremena bila pod zemljom, došli su svima u selu te ispitali je li itko imao pojma tko bi mogla biti. Baka, mama i ja smo iskopale stare dnevnike, a zajedno s njima i ono što smo mogli iskopati iz sjećanja... Ispalo je da je žena bila stara kao što je bila Marthe Lincel kada je posljednji put bila ovdje, što se također otprilike poklapalo s vremenom kada ju je Benedicte zadnji put vidjela."

"A Benedicte je mrtva - policija je rekla da nema rodbine", rekao je Dom. "Umrla je 2007. U to je doba već nekoliko godina živjela s nama. Nije mogla ostati ovdje sama."

"Dakle, ne mogu biti sigurni da je to Marthe Lincel."

"Ne. Sve su to indicije."

"Tko je bila druga djevojka, ona mlada?" upitala sam.

"Nitko ne zna, jadnica."

Svi smo poskočili zbog buke s prozora. Stršljen, tako velik da je zabijao glavu o staklo pokušavajući doći do svjetla koje je bilo unutra.

"Sto radite s njima?" upitao je Dom.

"Pronađemo gnijezdo", rekla je Sabine.

"Policija je pronašla krvave mrlje ovdje u kuhinji", rekla sam joj. "Mislili su da su relativno nedavno napravljene, ali ispada da su ovdje već

desedjećima. Da su samo pitali, rekla bih im."

"Tamne mrlje na pločicama na podu - a zatim neke poput kapljica?"

Kimnuli smo.

"Pokušala sam ih oribati", rekla sam. "Nikad nisam imala pojma da su..."

"To je nesretna priča", rekla je Sabine. "Možda ne želite znati."

Naravno da jesmo.

"Benedicte i Marthe... njihov otac se upucao. Bio je to prvi čin obiteljske propasti."

Ispratili smo je do vrata. Bila je blagonaklona. Možda bi nam čak i postala prijateljica u nekom trenutku, osjećala sam, da smo odlučili ostati.

Sjetila sam se, baš kad je odlazila, stajala je na otvorenim vratima. Kapi kiše klizile su niz bosiljak i limunastu verbenu u posudama na vrhu stuba, stvarale su otopinu jetkih listova.

"Ako i dalje želiš, prevest ću istraživanje koje ti je Rachel ostavila na čuvanje", rekla sam. "Ako se Dom slaže." Na kraju nas je Rachel dovela do svih odgovora. To je bilo među datotekama na *flash driveu*.

Najpoznatiji miris Marthe Lincel dosegnuo je vrtoglavi uspjeh u ranim 1950-ima, napisala je Rachel.

Lavande de Nuit počinje kao zimski bijeli miris, a zatim se na koži pretvara u ljeto. Prvi mah praškastog slatkastog heliotropa i bijelog irisa razvija se u oštriju notu divlje višnje koja isparavanjem dolazi do mliječne bademaste baze s prepoznatljivim cvjetanjem neočekivanoga, u ovom slučaju, napetog naleta gloaga. Nakon nekoliko sati na toplome, pulsira divljim začinskim biljem i osunčanom lavandom. Pojavljuje se blagi trag karameliziranih lješnjaka i vanilije te naposljetku duboka, zadimljena lavanda. To je jedan od onih mirisa koji kao da ožive na koži, polako se inkubiraju i nagoviještaju svoju osobnost te ostavljaju očaravajući trag.

Dučan Musset, danas dio velikog carstva luksuznog brenda BXH, i dalje ga proizvodi po narudžbi. Izvorna elegantna ukrasna bočica od mat stakla je zamijenjena, a sastav koji se koristi modernim komercijalnim

sastojcima ima snažnije note vanilije koje su nekoć pružale takvo zadovoljstvo dok su se polakše širile, poput dijeljenja tajne. Svejedno je to krasan parfem, jedan od veličanstvenih, makar u današnje vrijeme bio samo dostupan kao dio knjižnice o klasicima koju vodi mala, ali visoko priznata pariška izdavačka kuća.

Parfem se rodio, poput gđe Lincel, u Provansi, u zaselku u kojem se rodila i živjela sve dok nije otišla u Manosque. Još stoji tamo. Les Genevriers (Borovice) imanje je na obronku s pogledom na veliki plavi vijenac planinskog lanca Luberon na jugu te veliku prostranu dolinu na zapadu.

Stare građevine znaju imati svoju čaroliju, a ova je izrazito osebujna: unatoč svoj svojoj konstrukciji u raspadu, ostavljenoj da trune godinama, nesigurnim zidovima i iskrivljenim svodovima, monumentalne je kvalitete. Zsigurno je zimi bila poput imanja Hlad utjehe iz romana Stelle Gibbons.

Ovaj dio Provanse zemlja je suprotnosti, vrućine koja prži i hladnoće koja štira za kosti; zlatnih dana vrućine i bijesnih oluja; slatkoće nježnih parfema koji pulsiraju na suncu i izdajničkih promjena volje. Vjetar diktira ritam dana, od ljetnog lahora koji potiče duh do divljeg zavijanja maestrala.

Ovih dana Les Genevriers leži napušten. Spektakularni se pogledi pružaju sa svih strana igle kompasa: pogledi koje Marthe nije mogla vidjeti još otkako je bila djetesce. Kao da je zarobljeno u nekom drugom vremenu, nekom s tragičnom atmosferom. Jednom kada se upoznate s Marthinom pričom, kao i pričom njezine obitelji, teško je ne osjetiti da gusto spuštene rolete odražavaju njezine slijepe oči i način na koji su preostali okrenuli leđa svijetu.

Najveća tajna je sama Marthe. Što joj se dogodilo? Kako je njezina priča završila? Kamo je otišla nakon što je izašla iz svog pariškog butika posljednji put 1973.? Nitko ne zna.

Prema lokalnim upraviteljima u seoskoj *mairie* na vrhu brda, imanje je prije mnogo godina stavljeno na prodaju, no podjela naslijeđa među

članovima obitelji je toliko zamršena - uobičajena komplikacija na francuskim imanjima - da je zakonski čvor pobijedio nekoliko prodaja. Sada je umrla i posljednja članica obitelji koja je tamo živjela.

Drugi su tvrdili da je imanje bilo opsjednuto duhovima, da je to razlog zašto je toliko dugo bilo ne samo neprodano nego i nenaseljeno.

Kada sam spomenula ime Marthe Lincel, žena u trgovini entuzijastično mi je kimnula i rekla: "Naravno!", kao i manja skupina klijenata koji su čekali u pošti. Postalo je jasno da su poznavali obiteljsko ime jer svatko u selu zna imena svih poznatijih obitelji koje imaju veze sa zemljom, a ne izričito baš njezino ime zato što je bila kreatorica parfema.

Sabine Boutin, lokalna poduzetnica, prošetala je zaselkom sa mnom i učinila sve od sebe da stavi Marthu LinceI u kontekst njezina obiteljskog doma.

"Ako razgovarate s bilo kime u selu, svi će vam reći da se sjećaju ovog mjesta iz svog djetinjstva. Tu su mogli dobiti sitne poslove poput skupljanja oraha ili branja voća u voćnjaku, pomaganja u sušenju rajčica ili njihovu spremanju u boce. Poslije, kada je dospjelo u ruševno stanje, djeca su se dolazila ovdje igrati i istraživati. Smatralo se izazovom ušuljati u nadsvođeni podrum kroz otvoreno spremište za drva i izazvati duhove na igru i zbijanje trikova oko stupova. Smatralo ga se lokalnim ekvivalentom za zaboravljeni dvorac iz bajke. Nakon što je Marthina sestra umrla, nikog više nije bilo, samo duhovi i nesreća."

Pretpostavila sam da su priče o opsjedanju duhova počele tada.

"Ne", rekla je Sabine. "To je mnogo tužnija priča."

Marthe LinceI je po svemu sudeći bila izvrsna učenica u školi za slijepu u Manosqueu. Nakon početnih nedaća dok se nije smjestila daleko od doma, stekla je prijatelje, a svi su je pamtili kao ljubaznu i odlučnu djevojku koja jako dobro opaža stvari.

Zatim su naišli crni dani Drugog svjetskog rata. Marthin mladi brat, Pierre, imao je dvadeset i dvije godine kada je završio rat u Francuskoj. Otišao je u vojsku, ali je većinu prethodnih dviju godina proveo stupajući uokolo po paradnom tlu u Marseilleu jer je uvjerio liječnike da bi ga neki

problem sa sinusima spriječio da bude koristan tijekom borbe. Zatim, kada je sve završilo, poput mnogih drugih mladića, nije mogao vidjeti budućnost u ekološkoj poljoprivredi. Marthini memoari odaju sliku o drskom momku koji je imao mnogo različitih djevojaka, sve same vrcave curice koje su nosile jeftine mirise i slatku aromu sapuna od meda. Isprva je krenuo u tvornicu koja je konzervirala voće, a potom je radio na jednom od novih pogona s poljoprivrednim strojevima. Obitelj je rijetko čula za njega. Mnogo godina kasnije, u selo je stigla vijest da je poginuo u industrijskoj nesreći.

No prije toga se dogodila još jedna tragedija.

Marthe je otišla u Pariz, bogatstvo joj se sve više gomilalo. No na imanju je ponovno bila loša godina. Vrijeme je bilo prevrtljivo, od teških mrazeva do bujica kiše tijekom ranog i kasnog ljeta što je pogodilo usjeve na poljima. Stanari su odlazili jedan po jedan. Bez njih je posao bio dvostruko teži i obeshrabrujući.

Zatim je Cedrica Lincela ubio metak iz starog pištolja dok ga je čistio.

Samo je mlada sestra, Benedicte, ostala zajedno s majkom.

Benedicte je bila lijepa i pametna, kažu, a imala je nekoliko lokalnih udvarača, no nikad se nije udala, čak ni nakon što je majka umrla, a ona bila slobodna živjeti vlastiti život. Umjesto toga, postala je samotna. Oni koji su posjećivali zaselak, vraćali su se s uznemirujućim pričama: obitelj je bila ukleta, a tragedija predviđena; duhovi su plesali u tami i dijelili sobe sa živima; stranci su se materijalizirali niotkud; tajanstven i stravičan smrad širio se iz dvorišta velike kuće; svjetiljke su treperile i umirale bez očitog razloga. Ozračje straha je raslo te prevladalo.

Kako je Benedicte starjela sama, a imanje sve više zapadalo u ruševno stanje, seoska su djeca izazivala jedno drugo da se usude tamo otići noću. Nastavila su se prijavljivati neobična događanja, no nikad nisu bila ništa uvjerljivija od glasina koje su potpalile glupe neslane šale.

Jednog dana, Ariellina unuka Sabine, koja je nosila namirnice na imanje, pronašla je Benedicte kako se trese, nije mogla povezano govoriti. Sve dok nisu pozvali liječnika nije im mogla reći o užasima kojima je posvjedočila.

DVADESET I PRVO POGLAVLJE

Ključ Benedicteinih doživljaja nalazi se u drugoj datoteci: bilješke označene točnim brojem iz kataloga u knjižnici iz istraživačkih arhiva Odjela za oftalmologiju na Sveučilištu u Avignonu. Vode do iznimne kolekcije kasete koje je Benedicte snimila 1996. kada je imala sedamdeset godina.

Iako su Benedictine muke bile zastrašujuće, nikad se nije radilo u opsjedanju duhova. Postojalo je prizemno, iako jednako uznemirujuće objašnjenje.

Ovakve vizualne halucinacije poznate su kao sindrom Charlesa Bonneta, a gotovo je sigurno da je Benedicte patila od tog stanja. Fantazmagorija, ili priviđanja, obilježje su određene vrste progresivnog gubitka vida.

Charles Bonnet, prirodni filozof iz Švicarske, bio je prvi znanstvenik koji je pokušao proniknuti u vizije od kojih je patila njegova baka, uključujući i uznemirujuću paradu ljudi, vozila te konja koji zapravo nisu bili ondje. U osamnaestom stoljeću Bonnet je razvio teoriju da su te vizije, zajedno s pokretnim krajolicima, geometrijskim uzorcima i licima bez tijela, zapravo simptomi makularne degeneracije.

Začudujuće je bilo što je otkrio da čak i ljudi sa zdravim vidom potencijalno mogu doživjeti takve halucinacije ako dovoljno dugo imaju povež na očima. Čini se da ih uzrokuje nedostatak vizualne simulacije, a ne ludilo, jer mozak pokušava nadoknaditi sve rjeđe impulse iz živčanih stanica oštećene mrežnice. Kada mozak više ne prima onoliko slika koliko očekuje, pokušava ih nadoknaditi izvlačeći iz područja koje je oduvijek koristio za obradu lica, okruženja, uzoraka i boja.

Inače, stanje je bilo naznaka makularne degeneracije povezane sa starenjem, jedne od najčešćih uzoraka sljepoće. A strašno je to što su se vizije uglavnom najčešće pojavljivale kada je ispitan bio u snenom ili opuštenom stanju što objašnjava zašto im je Benedicte bila najpodložnija dok je sjedila pokraj ognjišta i odmarala se.

Je li postojala genska predispozicija kod sestara koja je bila odgovorna

za to što su obje izgubile vid? Čini se vjerojatnim. Poput sestre, i Benedicte je iskoristila svoju sljepoću na način vrijedan divljenja. Nekoliko je godina surađivala s uglednim oftalmologom profesorom Georgesom Feduzzijem na Sveučilištu u Avignonu u izradi znanstvenog rada o toj bolesti. Svrha mu nije bila samo predstaviti istraživanje stanju o kojem se malo znalo, nego i utješiti prestrašene bolesnike.

DVADESET I DRUGO POGLAVLJE

Tome što su snimke Benedicte Lincel objavljene, doprinijela je Rachel, njezina ustrajnost i stvarna sposobnost za koju nije bilo potrebno pretjerivanje da bi imala učinak. Sve što je Sabine znala bilo je da je Benedicte liječio profesor na Sveučilištu u Avignonu te da je velik dio imanja Lincelovih dan u naslijeđe tamošnjem Odjelu za oftalmologiju kada je Benedicte umrla. Rachel je odradila detektivski posao, a imala je intuiciju i vještine uvjeravanja potrebne da dobije pristup arhivi.

Nisam sigurna koliko je dobro uspjela prevesti datoteke. Mislim poprilično dobro, s obzirom na to da je već od Sabine saznala temelje priče. Ali, iz nekog razloga, nije uspjela odmrstiti priču do kraja do trenutka kada je ostavila *flash drive* kod Sabine; a iako je Sabine mogla pročitati datoteke, mješavina engleskog jezika i brojevi referencija iz arhive ništa joj nisu značili.

U brojnim satima snimanja, usred živahnih svjedočenja u prvom licu o skorom nastupu sljepoće, zbunjenosti i užasima, zabilježen je posljednji put kada je Benedicte vidjela svoju sestru i Marthinu mladu pripravnicu Annete.

Nikad nije bilo dokaza da je Marthe Lincel poživjela dulje od ranih pedesetih. Dućan u Mussetu pustio je svoje vjerne klijente da žive u uvjerenju kako se Marthe povukla u svoju rodnu Provansu. Možda su u Musseru, nakon što ih je Pierre, nažalost, lukavo pogrešno obavijestio, iskreno vjerovali da je tako. Tiha smrt bila bi samo prirodan slijed.

Evo što, nakon pročitanih prijepisa snimki i mnogo rasprave sa Sabine, njezinom majkom te osamdesetčetverogodišnjom bakom Arielle, mislimo da se ustvari dogodilo Marthi i Annette.

Kada su se potomci obitelji posljednji put sastali, vrt iza dvorišta bio je iskopan zbog priprema za izgradnju bazena. Svima bi se bilo teško nositi s ovakvim nedaćama, ali Marthi, koja se pokušala navoditi sjećanjem, bilo je nemoguće. Ništa nije bilo isto kao u vrijeme kada je Marthe tako dobro poznavala područje. Zidovi su se rušili kada je posegnula da se

ispravi. Hrpe nabacane zemlje su se raspale.

Znamo da se držala za Benedicte kada su oteturale nakon Pierreova pijanog ispada bijesa, no nakon što je napao Annette i onesvijestio Benedicte, Marthe i Annete više nisu imale uporište.

Ne možemo točno znati što im se dogodilo te noći. Čini se da im nije nanio neku ozbiljnu štetu jer ih je Benedicte sljedeće jutro pronašla zbijene jednu uz drugu u dvorišnom štaglju. Možda su bile ozlijeđene. Ali otišle su kada se ona naposljetku, rastresena i u panici, vratila iz sela. Jesu li obje ili jedna od njih slučajno pale u iskop, ili ih je Pierre hladnokrvno počeo batinati smrtnim udarcima nakon što ih je doveo do groba, nitko nikada neće saznati. Ono što se sa sigurnošću može reći jest da Benedictino prepričavanje događaja te noći i sljedećeg dana snažno upućuje na njega.

Benedicti je bilo teško povjerovati da bi Marthe otišla, a da ne razgovara s njom. Nije bilo prethodnih znakova da će se sestre otuđiti. Sljedećeg je dana Pierre imao sate da počini ubojstvo i zakopa tijela.

Za javnost je Marthe napustila Provansu, a potom i Pariz. Pierre je odglumio brižnog brata koji je Marthi pomogao uzeti stvari iz trgovine i stana te objasnio da je otišla, možda čak i da je bolesna. Ostavio je još nekoliko kapi otrova za Benedicte, u slučaju da je ikad dođe tražiti te bez sumnje pronašao način da stane na kraj bilo kakvim drugim sumnjama. Annette nije imala roditelje što je bio jedan od razloga zašto ju je ljubazna Marthe željela uzdržavati. Učitelji iz škole za slijepe otpratili su je u Pariz sa slavnom Marthe Lincel. Kada više nisu čuli za nju, vjerojatno su pretpostavili ili da je uspjela u odabranoj karijeri ili da je jednostavno prestala raditi kako bi se udala i podigla obitelj kao što su to činile mnoge mlade djevojke.

Zašto Pierre nije ubio i Benedicte? Možda je bio toliko pijan da je jedva bio svjestan što radi sve dok nije bilo prekasno. Možda bi bio preočiti krivac kada bi se vratio preuzeti imanje ako bi i Benedicte bila mrtva. Je li imao razloga osjećati da mu se voda diže do grla i odglumiti vlastitu smrt za dobrobit Benedicte? Nitko nikad neće saznati.

DVADESET TREĆE POGLAVLJE

Što se tiče naših uznemirujućih doživljaja ovdje, neke mogu objasniti, neke ne.

Poprilično sam sigurna da je Sabine zapalila svjetiljku na stazi. Nikad nije priznala, ali prije nekoliko mjeseci pozvala je Doma i mene u obiteljsku kuću. Noć je bila sparna pa smo svi sjedili vani pod brajdom. Na kamenom je zidu bila svjetiljka. Nisam je vidjela otkad smo otišli u Cassis. Stajala je na tako vidljivome mjestu, a ručka u obliku polumjeseca bila je tako lijepa i istaknuta da sam sigurna kako je to bila ista svjetiljka. Odlučila sam to protumačiti kao poruku, skrivenu ispriku i uvjeravanje da se neće ponovno pojaviti u Les Genevriersu.

Ili je sve to bila moja mašta, proizvod želje za sigurnošću? Tko zna?

Sabine je priznala da je bila šokirana i razočarana kada je kuća prodana, a prihod darovan, prema Benedictinim željama, daljnjem oftalmološkom istraživanju na Sveučilištu. Izgleda da je deset godina prije imanje bilo predmetom oporuke prema kojoj bi je naslijedili Arielle i njezina obitelj u znak sve podrške koju su joj pružili. Sabine je planirala obnoviti imanje i voditi ga kao modernu verziju odmorišta za iznajmljivanje kako su Benedicte i Marthe počele. Kada je saznala da je neće dopasti, kao što je oduvijek vjerovala, naporno je radila da prikupi novae i svejedno ga kupi. No trebale su joj godine, a naposljetku je Dom dao veću ponudu.

Je li to bio inat? Je li mislila da možda nećemo ostati ako se budemo nelagodno osjećali, da bismo ga uskoro mogli prodati? Možda ću je pitati jednog dana, ali zasad ne.

Sto se tiče ostalih neobičnih događaja, nemam objašnjenje za njih. Znam što sam vidjela na mjesečinom osvjetljenoj stazi ispod terase; to je nesumnjivo bio obris malenog ženskog lika, ali nije bila Sabine. Ako izađem van kada je noć topla, čak mi i sada nagoni govore da pomno pogledam zvijezde. Zatim, u polustrahu od onoga što bih mogla vidjeti na stazi, brzo skrenem pogled. Više je nisam vidjela.

U kući, a pogotovo u kuhinji, osjećam da nismo sami. Dok stojim i kuham leđima okrenuta ognjištu, često se osvrćem da provjerim iza sebe. Samo osjećaj, ništa više, ništa manje. Zbog toga okruženje nije nimalo manje privlačno, dapače, možda je u tome čar.

Samo se jedan uznemirujući incident dogodio u kuhinji. Ostavila sam neke knjige na stolu. Jedna od njih bila je stara knjiga za djecu koju sam pronašla skrivenu u sjeniku, Provansalske priče. Stajala sam pokraj čajnika, čekala da voda zavre, kada sam čula da nešto iza mene pucketa. Okrenula sam se i vidjela da je knjiga otvorena poput lepeze i da joj se stranice okreću. Eh sad, stražnja su vrata bila odškrinuta pa je možda neki zalutali vjetar mogao nekoliko puta udahnuti preko otvorene knjige i uzburkati stranice. Ali knjiga nije bila otvorena. Potpuno sam sigurna da je bila zatvorena jer sam je imala u rukama minutu prije nego što sam ustala skuhati čaj. Dlanom sam prešla preko lijepog dizajna naslovnice i osjetila užitak kakav bi osjetilo bilo koje dijete koje bi imalo takvo izdanje, a zatim sam je pažljivo stavila na stol.

Gledala sam kako se stranice okreću, ni prebrzo, ni prepravilno, kao da ih istančana i učena zračna struja prelistava. A zatim je stalo. Stranice su stajale u luku, no nisu se više micale. Sve je bilo mirno. Najblaži trag dima crkvenog tamjana visio je u zraku poput blagoslova.

Događaj ima onoliko značenje koliko mu mašta želi pridodati. Možda je sve bila stvar fizike. Možda je to bio iznenadan propuh iz dimnjaka. Možda sam zaspala i usnula na trenutak. Možda je to doista bio Benedictin duh koji je poskočio sa svog mjesta pokraj ognjišta kako bi uzeo knjigu za koju znam da ju je izgubila davno prije. Samo zato što Benedictini posjetitelji duhovi nisu bili ono čega se bojala, ne znači da se sve odmah može objasniti.

Tijekom jeseni policija je naporno radila na slučajevima nestalih studentica. U jednom sam se trenutku čak i zapitala bi li Pierre Lincel mogao imati svoje prste u njima, no čini se da je i on prije nekih deset godina umro umakavši Severanovim ljudima. Pronašli su ga u krematoriju u Orangu u umi koju nitko nije došao pokupiti. Izgleda da je

glasnik lagao Benedicte o njegovoj smrti u tvornici za pakiranje voća kada je predao bratove navodne stvari. Još jedna laž koja sada više nikoga ne iznenađuje.

Prva djevojka, Marine, pronađena je živa i zdrava, prosvjedovala je u Cassisu nedugo nakon što smo otišli iz njega. Doista je bila radila kao model Francisu Tullyju, a zatim se pridružila skupini drugih mladih ljudi koji su se preselili na jug i zaboravili objasniti svoje postupke.

U studenom je ljubomorni bivši dečko, kompjutorski tehničar iz Le Thora, optužen za ubojstvo djevojke koju je u blizini Oppedetta pronašao tragač za tartufima. Treća djevojka, ona koja je nestala blizu Castelleta, bila je žrtva vozača koji je pobjegao s mjesta nesreće, a koji je naposljetku priznao nakon višemjesečne grižnje savjesti i posttraumatskog stresa. Četvrta je djevojka obojila kosu i pristupila vjerskoj sekti.

Sve to dokazuje koliko je opasno pretpostavljati da veze postoje tamo gdje ih nema, povezivati događaje koji nisu povezani, željeti uredno pripovijedanje kada stvarni život nije takav, previše se prepustiti mašti kada nas tako često može odvesti na krivi put.

I tako smo ostali, Dom i ja, dok se još jedna zima približava. Stršljeni su nestali, slatke crne smokve odavno su dokrajčene. Orasi padaju s drveća poput debelih smeđih suza.

Moramo mesti lišće s loze na terasi, ali grožđe je tamnoljubičasto i naizgled vječno. Visi u raštrkanim trokutima, ispušta cvjetni miris mošusa preko stola za kojim još možemo ručati ako sja sunce. Može biti sunčano svaki dan u godini, a često tako i bude.

Dom me zove i upotrebljava moje pravo ime. Prilazim mu do mjesta na kojem je pronašao neku novu ljepotu u vrtu pa stojimo zajedno, ruka mu je ponosno na mom nabrekliom trbuhu.

Kasni pupoljak rascvao se na bijeloj ruži koju sam posadila blizu luka na travnatoj terasi ispod glavne kuće. Ima istančan miris: mošusni med, šećerna vata i cvijet naranče, a latice u cvijetu imaju blagi sjaj poput dječje kože. Dobro se primila na mjestu gdje sam pribila debelu granu za

nadboj nečega što je izgleda bilo zazidano spremište. Mislim da je to sigurno bio trezor u koji je Benedicte zakopala dijete. Nadam se da jest. To je za nju.

Atmosfera oko kuće je živnula, a zajedno s njom i naš duh; ponovno živimo ugodno s prošlošću i ovdašnjim pričama jer smo kamenju dodali i svoju. Naša ljubavna priča je dobra, svakim danom sve dublja i snažnija. Jutra su svježija čak i s dolaskom zime, a veliko plavo nebo kao da svježe oprano visi iznad mora brda.

EPILOG

Prepali su me iznenadni zvuci silaznih nota na klaviru.

Dolaze s druge strane dvorišta.

Evo ih opet! Zveckaju poput vodopada. Tako dugo vremena ovdje nije bilo glazbe. Sada stalno ima nježnih plamsaja glazbe s klavira. Dolaze od posjetitelja, ali mi ne smetaju. Naviknula sam se na njih. Divno je čuti ovu glazbu. Oslobađa me, ponovno se osjećam kao djevojka.

Jako mi sličī, žena. Mlada je od njega - otprilike onoliko godina koliko sam ja imala kada sam bila zaljubljena u Andrea. Mislim da sam na kraju zadovoljna što su ostali. Ljubazni su jedno prema drugome i brinu se za kuću, ponovno joj vraćaju život, popravljaju kamen po kamen, pločicu po pločicu.

A kuća ponovno ima dijete. Kakav mali slatki anđeo, gleda me s beskrajnim čuđenjem.

Rekoh da mi djevojka jako sličī, ali hoću reći da izgleda kao što sam ja onda, ne sada. Nemam pojma kako sada izgledam. Pierre je uzeo mamino zrcalo. Prije bih osjećala bore i dublje usjekline na licu, ali sada mogu osjetiti jako malo toga. Možda su mi prsti izgubili osjet. Jagodice su mi očvrsnule. Mogu pokupiti vruće tave s peći, a da ne osjetim nikakvu bol.

Neke zadatke i dalje mogu obavljati, ali su mi mnogi umaknuli. Moram se opustiti i disati i skupiti unutarnju snagu. Neku sam večer poprilično lako uspjela zapaliti plamen, doduše.

Razmišljala sam o Andreu, kako sam si, kada sam bila sama i pogledavala primorski krajolik na planinama, rekla: "Ovo je sada moj brod i plovim dalje." No tada su se valovi jače uzburkali, a vjetrovi protresli nebo pa sam se sama održavala na oluji, prvi me časnik napustio, teret sam izgubila. Gdje je bio sada? Je li postojala šansa da bi mi napokon mogao biti nadomak ruke?

I tako sam zapalila našu svjetiljku i stavila je na stazu.
Zatim sam promatrala kako svjetlo svijeće pleše kao da mi šalje znak:
Čekam te. Nisi sama u mraku.